

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

นางสาววันวิสาข์ เรืองสนาม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

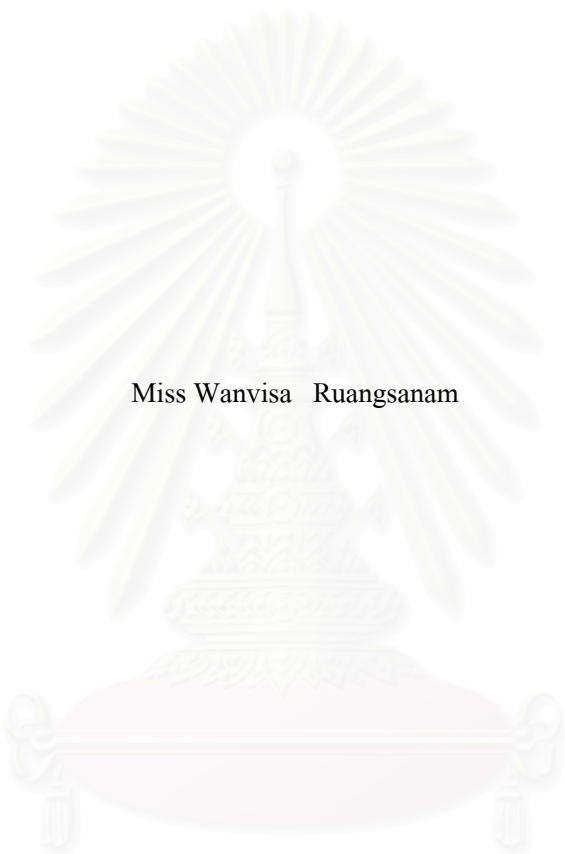
สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR AGRICULTURAL LAND,
IN NONGCHOK DISTRICT, BANGKOK

Miss Wanvisa Ruangsanam

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

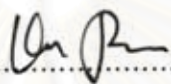
Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
โดย	นางสาววันวิสาข์ เรืองสนาม
สาขาวิชา	การวางผังเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์

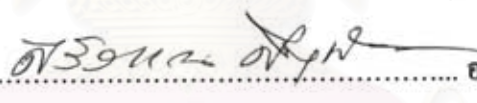

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย คิรินทร์ภาณุ)

.... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์)

.... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณฉวี ทายตะกู)

.... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาคานิติ)

สถาบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันวิสาข เรื่องสนาม : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. (CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR AGRICULTURAL LAND, IN NONGCHOK DISTRICT, BANGKOK) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์, 258 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาความสำคัญ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่และสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม 3) การศึกษา นโยบาย แผนและ โครงการ ในภาครัฐและเอกชนที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก รวมทั้ง 4) ข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรมในผังเมืองรวม กรุงเทพมหานครและพื้นที่โดยรอบ และ 5) เสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมของเขตหนองจอก โดยเน้นมาตรการด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อม วิธีที่ใช้ในการศึกษา คือ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในด้านทุติยภูมิ การสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key informants)

ผลการศึกษาพบว่า เขตหนองจอกมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การมีเครือข่ายลำคลองที่หนาแน่น ส่งผลให้เขตหนองจอกมีความเหมาะสมในการรองรับน้ำและระบายน้ำ จากการศึกษาทำให้ทราบถึงความสำคัญที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก โดยจำแนกออกเป็นด้านกายภาพคือ เป็นพื้นที่ลุ่มต่ำที่รองรับน้ำหลาก ป้องกันปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร ด้านเศรษฐกิจคือ เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร แต่จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและพื้นที่เกษตรกรรมพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมมีขนาดลดลงเกือบทุกประเภทยกเว้นพื้นที่นาข้าวและ ไม้ดอกไม้ประดับ โดยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมคือ ตลาดและราคาผลผลิต แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่สามารถต้านทานแรงบุงจากการพัฒนาเมือง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมได้แก่ การพัฒนาถนนและการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากข้อจำกัดด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ส่วนใหญ่เป็นที่เช่า และผลการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงโดยเฉพาะบริเวณริมถนนสายสำคัญ ซึ่งถูกแทนที่ด้วยพื้นที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามพื้นที่ศึกษายังมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมไม่มากนัก และยังคงมีศักยภาพรวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีข้อได้เปรียบทางกายภาพซึ่งเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์การพัฒนา ให้สอดคล้องกับบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม และเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพร้อมด้วยนโยบายและยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตหนองจอกให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ได้แก่ การขยายพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม นอกจากนี้ เสนอให้เพิ่มประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในการจัดทำผังเมืองรวม คือ ประเภทพื้นที่เกษตรกรรมแบบพิเศษ ที่กำหนดให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดินและพื้นที่ลุ่มต่ำ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป

ภาควิชา..... การวางแผนภาคและเมือง.....

สาขาวิชา..... การวางผังเมือง.....

ปีการศึกษา 2550

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4774164225 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: SUBURBAN AGRICULTURAL AREA / TRANSFORMATION OF AGRICULTURAL LANDUSE / CONSERVATION

WANVISA RUANGSANAM : CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR AGRICULTURAL LAND, IN NONGCHOK DISTRICT, BANGKOK. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SIRIWAN SILAPACHARANUN, Ph.D., 258 pp.

This thesis aims to 1) study the importance of land use change and agricultural land transformation in Nongchok District, 2) to study factors effecting the remaining and loss of fertile agricultural land, 3) to study the policies, plans and projects of both public and private sectors effecting Nongchok agricultural land, and it's surrounding area, 4) to study the measures on agricultural land conservation and, 5) to purpose guidelines to conserve agricultural land by using measurement for comprehensive and environmental plan. The research method includes the analysis of secondary information, field survey and in-depth interview of the key informants.

The study reveals that Nongchok area is suitable for agriculture, physically, economically and society. Besides, the area has an intensive canal network resulting the area to be a water retention and irrigation. The study also shows the important of the area physically to be a water catchments area to protect Bangkok from flooding. In economic aspect, it is one of the most important rice paddy in Bangkok. Unfortunately, the study of its agricultural land transformation also shows that the size of agricultural area has been reducing except the rice paddy and the flower plantation. The most important factor for agricultural land coexistence are the market and the price of the products. Still both factors can not resist the urban development invasion force. The most important factors of loosing fertile agricultural land came form residential and major road development since most land holding rights are on rental basis. The trend of transformation of agricultural land shows that the agricultural land is reduce especially those located near the major roads would be replaced by residential area. However most of Nongchok agricultural area remain unchanged because of it's physical and environmental factors that suitable for agriculture.

As a result, the vision to conserve and develop the agricultural areas in relations to its roles and importance. The conservation and development guidelines are purposed including policies and strategies. The land use guidelines in relating to it's potential for example to extend the rural and agricultural land. Moreover, this study also purpose to increase land use categories in the comprehensive plan for special agricultural land type depending on the topography of low land and the soil capacity so as to promote the agricultural land in the future.

Department Urban and Regional Planning

Field of study Urban Planning

Academic year 2007

Student's signature .....

Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและการให้คำแนะนำ ตลอดจนความรักความเมตตาจาก รศ.ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ อาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้ ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ศักดิ์ชัย ศิริจันทร์ภาณุ ประธานกรรมการสอบ ผศ.ดร.คุณฤดี ทายตะคุ และ รศ.ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ ให้คำแนะนำและสละเวลาเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

บุคคลสำคัญผู้เป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์ได้ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งเป็นทั้งบ้าน ธนาคาร สถานที่พักกายและหัวใจ ที่รองรับอารมณ์ เป็นที่ปรึกษา เป็นทุกสิ่งทุกอย่างทุกอย่างตรงเท่าที่ทำได้เพื่อผู้วิจัยโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ คุณพ่อ และคุณแม่เป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ขอขอบคุณชุมชน เกษตรกรในเขตหนองจอกทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ สัมภาษณ์และให้ความช่วยเหลืออย่างอบอุ่นแก่ข้าพเจ้า โดยเฉพาะอาจารย์สมชาย สมานตระกูล ที่ให้ข้อมูลเชิงความรู้และวิทยาการในด้านต่างๆ และขอขอบคุณครอบครัวหิรัญเพ็ญเป็นอย่างยิ่ง ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่ข้าพเจ้า ขอขอบคุณความบังเอิญอย่างโชคดียิ่งที่ทำให้เรากลับมาเป็นเพื่อนกัน

สำหรับเพื่อนๆรุ่น 29 ทุกคน ขอบใจที่พวกเราสามารถทำวิทยานิพนธ์กันจนสำเร็จ ทั้งการให้กำลังใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนกอดคอ เกาะกลุ่มรับปริญญากันอย่างพร้อมเพรียง และใช้เวลากับการศึกษาอย่างเต็มคราบ กระทั่งวันสุดท้าย ขอขอบคุณพัทธญา เพื่อนที่คอยให้กำลังใจ เป็นที่ปรึกษา และเป็นเพื่อนเที่ยวของเรามากที่สุด ขอขอบคุณ ตรีชาติ อังคณา (แพรว) และเพื่อนๆที่ให้ความช่วยเหลือในหลายๆด้าน โดยเฉพาะโค้งสุดท้ายนี้ ขอขอบคุณนิภาพร ที่เป็นคนสนุกสนานและช่วยให้เรากลายความเครียดได้ และขอขอบคุณ ผอ. สมยศ หัวหน้าพิชิต อาอ้วน พี่นงและพี่น้อง สบน. ทุกคน ที่เข้าใจและให้ความช่วยเหลือข้าพเจ้าเป็นอย่างดี รวมทั้งช่วยเปิดทางให้ข้าพเจ้าขอลางานออกมาทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณตนเองที่มีความอดทน อดกลั้น เข้มแข็ง สามารถชนะใจตนเองและฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆที่ผ่านมาอย่างสาหัสได้ กระทั่งถึงวันนี้ และจะนำประสบการณ์ต่างๆที่ได้รับทั้งความสุขและความทุกข์ ยึดถือเป็นคติประจำใจในการดำรงชีวิต และช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนที่.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ค
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.5 วิธีการศึกษา.....	4
1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.8 นิยามคำศัพท์.....	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมือง.....	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน.....	12
2.3.1 การใช้ที่ดินภายในเมือง.....	12
2.3.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม.....	13
2.3.3 บทบาทสำคัญของการเกษตรกรรม.....	13
2.3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร.....	14
2.3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	15
2.3.6 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	17
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว.....	18

	หน้า
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา.....	19
2.5.1 การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	20
2.5.2 แนวคิดในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมชนานเมือง.....	20
2.6 เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่.....	25
2.6.1 Sieve Analysis.....	25
2.6.2 SWOT Analysis.....	25
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
2.8 กรอบแนวความคิดในการศึกษา.....	30
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	33
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	33
3.2 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	33
3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	35
3.3 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
3.3.1 การประมวลผล.....	36
3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
3.4 การเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม.....	41
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของเขตหนองจอก.....	43
4.1 ความเป็นมาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ศึกษา.....	43
4.2 ลักษณะทางกายภาพ.....	45
4.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต.....	45
4.2.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ.....	46
4.2.3 สมรรถนะของดิน.....	46
4.2.4 แหล่งน้ำและวิกฤตน้ำบาดาล.....	49
4.2.5 ระบบชลประทาน.....	50
4.2.6 ระบบการระบายน้ำและการป้องกันน้ำท่วม.....	50
4.2.7 โครงข่ายคมนาคม.....	56
4.2.8 ระบบสาธารณสุขปโภคและสาธารณสุขการ.....	61

	หน้า
4.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....	67
4.3.1 สภาพเศรษฐกิจทั่วไป.....	67
4.3.2 สภาพเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรม.....	69
4.4 ลักษณะทางประชากร.....	75
4.4 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม.....	80
4.6 สรุบบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม.....	84
4.7 สรุป.....	85
บทที่ 5 สภาพการใช้ที่ดินของเขตหนองจอก.....	87
5.1 สภาพความเป็นเมืองและการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร.....	87
5.2 สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา.....	95
5.2.1 การใช้ที่ดินในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา.....	97
5.2.2 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2529.....	99
5.2.3 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2539.....	99
5.2.4 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2545.....	100
5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	102
5.4 พื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ศึกษา.....	112
5.4.1 พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมของ กรุงเทพมหานคร.....	112
5.4.2 พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงของเขตหนองจอก.....	123
5.4.3 การถือครองที่ดินของเกษตรกรและสภาพพื้นที่เกษตรกรรมในปัจจุบัน.....	151
5.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	158
5.5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม.....	158
5.5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม.....	169
5.5.3 ความสามารถในการต้านทานพื้นที่เกษตรกรรม.....	177
5.6 สรุป.....	178
บทที่ 6 การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษา.....	180
6.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เกษตรกรรม.....	180
6.1.1 ศักยภาพทางกายภาพ.....	180
6.1.2 ศักยภาพทางเศรษฐกิจ.....	188

	หน้า
6.1.3 ศักยภาพทางสังคม.....	189
6.2 ปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรม.....	191
6.2.1 ปัญหาด้านกายภาพ.....	191
6.2.2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ.....	197
6.2.3 ปัญหาด้านสังคม.....	199
6.2.4 ข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษา.....	201
6.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรม.....	203
6.3.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ.....	209
6.3.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ.....	213
6.3.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	214
6.4 การวิเคราะห์ S.W.O.T.	216
6.5 สรุป.....	219
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา.....	221
7.1 สรุปผลการศึกษา.....	221
7.2 แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก.....	223
รายการอ้างอิง.....	234
ภาคผนวก.....	238
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	258

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
4.1 แสดงลักษณะชั้นดินในพื้นที่เขตหนองจอกและพื้นที่ใกล้เคียง.....	48
4.2 แสดงจำนวนสถานประกอบการ พ.ศ. 2541 – 2545 และ พ.ศ. 2547.....	68
4.3 แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2541 – 2545.....	69
4.4 แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547.....	69
4.5 สรุปสภาพพื้นที่โดยทั่วไปที่สำคัญและกิจกรรมด้านการเกษตรของเขตหนองจอก.....	73
4.6 จำนวนและความหนาแน่นของประชากร ในเขตชานเมืองฝั่งตะวันออกและเขตหนอง จอก จำแนกเป็นรายเขตและแขวง พ.ศ. 2549.....	76
4.7 การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วง พ.ศ. 2539-2544 และ พ.ศ. 2544-2549.....	77
4.8 การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วง พ.ศ. 2539-2544 และ พ.ศ. 2544-2549 จำแนกราย แขวง.....	78
4.9 การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากรในช่วง พ.ศ. 2544-2549.....	78
4.10 การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากรเขตหนองจอก ในช่วง พ.ศ. 2539-2549 จำแนกรายแขวง.....	79
4.11 การคาดประมาณประชากรในเขตหนองจอก จำแนกรายแขวง.....	80
5.1 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่พัฒนาเมือง (Built – up Area) ในกรุงเทพมหานคร.....	88
5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2545 (ตารางกิโลเมตร)	93
5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2529-2545.....	94
5.4 จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในเขตกรุงเทพมหานคร.....	97
5.5 หน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2549.....	111
5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2545.....	111
5.7 พื้นที่เกษตรกรรมกรุงเทพมหานครรายเขต พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547.....	115
5.8 การเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมกรุงเทพมหานคร ราย เขต พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547.....	116
5.9 พื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2543 จำแนกตามประเภทของการทำเกษตรกรรม.....	119
5.10 พื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทของการทำเกษตรกรรม.....	120
5.11 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2543 – 2547 จำแนกตามประเภทของการทำ เกษตรกรรม.....	121
5.12 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547.....	124

ตาราง	หน้า
5.13 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม....	125
5.14 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม....	131
5.15 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม....	135
5.16 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2543	144
5.17 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547.....	148
5.18 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2547.....	155
5.19 การถือครองพื้นที่เกษตรกรรมต่อครัวเรือนในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547.....	156
5.20 การถือครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก จำแนกตามกรรมสิทธิ์ที่ดิน พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547.....	158
5.21 จำนวนหน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่เปิดขายแล้วสะสมจนถึง พ.ศ. 2549.....	162
5.22 จำนวนหน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่เปิดขายใหม่ ในช่วงไตรมาส 1 ปี พ.ศ. 2549.....	162
5.23 สาเหตุของการสูญเสียที่ดินทำการเกษตรกรรมของเกษตรกร.....	168
5.24 เหตุผลที่สมควรรักษาพื้นที่การเกษตร.....	171
6.1 ปัจจัยการวิเคราะห์เพื่อหาความเหมาะสมของพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม.....	182
6.2 ความพอใจที่ได้รับการช่วยเหลือจากกรุงเทพมหานคร ด้านน้ำท่วม.....	192
6.3 สาเหตุของความไม่พอใจในกรณีการช่วยเหลือด้านน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร.....	193
6.4 ปัญหาน้ำเสียไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร.....	195
6.5 สาเหตุของความไม่พอใจในกรณีการช่วยเหลือด้านน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร.....	196
6.6 ปัญหาคุณภาพดินเพื่อการเกษตร.....	197

สารบัญแนพื้นที่

แนพื้นที่	หน้า
4.1 ขอบเขตการปกครองและอาณาเขตติดต่อ.....	47
4.2 สมรรถนะดิน จำแนกตามชนิดของดิน.....	51
4.3 พื้นที่วิกฤตน้ำบาดาลและแผ่นดินทรุด ในเขตหนองจอก.....	52
4.4 ระบบชลประทาน.....	53
4.5 โครงการป้องกันน้ำท่วมและการระบายน้ำในพื้นที่กรุงเทพมหานคร.....	57
4.6 โครงการระบายน้ำและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ด้านตะวันออกของ กรุงเทพมหานคร	58
4.7 การระบายน้ำในเขตหนองจอก.....	59
4.8 โครงการข่ายคมนาคม.....	62
4.9 ความเชื่อมโยงของโครงการข่ายคมนาคมระหว่างเขตหนองจอกกับพื้นที่ข้างเคียง.....	63
4.10 พื้นที่ให้บริการน้ำประปา และที่ตั้งสถานีไฟฟ้าย่อย เขตหนองจอก.....	65
4.11 สถานที่สำคัญต่างๆ ในเขตหนองจอก.....	66
5.1 การเติบโตของพื้นที่พัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร.....	90
5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดิน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2545.....	96
5.3 ภาพถ่ายทางอากาศ เขตหนองจอก พ.ศ. 2510.....	103
5.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตหนองจอก พ.ศ. 2529.....	104
5.5 ภาพถ่ายทางอากาศ เขตหนองจอก พ.ศ. 2539.....	105
5.6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539.....	106
5.7 ภาพถ่ายทางอากาศ เขตหนองจอก พ.ศ. 2545.....	107
5.8 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตหนองจอก พ.ศ. 2545.....	108
5.9 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547.....	110
5.10 พื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก จำแนกรายแขวง.....	136
5.11 ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก จำแนกรายแขวง พ.ศ. 2539.....	137
5.12 ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก จำแนกรายแขวง พ.ศ. 2543.....	138
5.13 ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก จำแนกรายแขวง พ.ศ. 2547.....	139
5.14 กรรมสิทธิ์ที่ดิน เขตหนองจอก.....	157
5.15 การกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างตามเส้นทางคมนาคม.....	160
5.16 เปรียบเทียบผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2542) กับผัง เมืองรวม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549	175
5.17 เขตปลอดภัยการบินรอบสนามบิน.....	176

แผนที่	หน้า
6.1 พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม.....	186
6.2 บริเวณที่ยังสามารถคงไว้ซึ่งความเป็นพื้นที่เกษตรกรรม.....	187
6.3 โครงการคมนาคมขนส่งในอนาคต.....	208
6.4 ทิศทางการขยายตัวของชุมชน.....	215
7.1 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน (เสนอแนะ)	229

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
2.1 กรอบแนวความคิดในการศึกษา.....	32
4.1 แสดงสัดส่วนร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2548.	68
5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2545.....	92
5.2 พื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2536, 2543 และ 2547.....	114
5.3 เปรียบเทียบพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 กับ พ.ศ. 2547	114
5.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 กับ พ.ศ. 2547..	114
5.5 เปรียบเทียบประเภทการเกษตรกรรม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 และ 2547	117
5.6 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2539	123
5.7 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543	128
5.8 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547	132
5.9 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2543.....	152
5.10 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547.....	153
5.11 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2547.....	154
5.12 จำนวนที่อยู่อาศัยที่จดทะเบียนเพิ่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2549.....	163
7.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร.....	176

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
2.1 ทฤษฎีการใช้ที่ดิน.....	12
2.2 แม่เหล็กทั้งสาม.....	21
2.3 อุทยานนครและแถบพื้นที่ชนบท.....	21
4.1 สภาพพื้นที่เกษตรกรรมและเกษตรกรในเขตหนองจอก.....	74
6.1 ปัญหาด้านกายภาพ : ภูมิศาสตร์.....	193
6.2 ปัญหาด้านกายภาพ : โครงสร้างพื้นฐาน.....	194
6.3 ปัญหาด้านกายภาพ : สิ่งแวดล้อม.....	197
6.4 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม.....	202
6.5 ข้อจำกัดทางสภาพภูมิศาสตร์และสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่.....	202
6.6 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในอนาคต (ตัวอย่าง บริเวณถนนเลียบริม - มิตรไมตรี)	211
6.7 สภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ข้างเคียง เขตหนองจอก.....	213

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครในปัจจุบันมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทำให้มีการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม รวมทั้งอุตสาหกรรมและการบริการต่างๆอย่างรวดเร็ว โดยมีการขยายตัวออกไปสู่ชานเมืองเนื่องจากเขตชานเมืองซึ่งยังมีพื้นที่ว่างและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่พักอาศัยได้และที่ดินราคาต่ำกว่าในเขตเมือง การขยายตัวของเมืองมายังชานเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารให้กับชุมชนเมืองได้เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ที่ดินแบบผสมซึ่งประกอบด้วยการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม รวมทั้งยังมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและพื้นที่เกษตรกรรม อาทิ เกิดปัญหาน้ำเสีย ขยะ เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองยังเป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆของเมืองในระดับสูง มักปรับตัวตามความต้องการของตลาด เช่น การปรับเปลี่ยนเป็นสวนผัก ไม้ดอกไม้ประดับที่ให้ผลตอบแทนต่อไร่สูงกว่าการทำเกษตรกรรมชนบททั่วไป แต่ก็มีแนวโน้มที่จะเกิดการแข่งขันกับการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยมากขึ้น ดังเช่น ในกรณีของพื้นที่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร คือ เขตมีนบุรี เขตหนองจอก เขตคลองสามวา ทางด้านตะวันตกเช่น เขตคลองสาน เขตทวีวัฒนา เป็นต้น

เขตหนองจอก อยู่ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร มีจำนวนเนื้อที่ประมาณ 236.261 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุด คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 7 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยชุมชนชานเมืองและชุมชนชนบท ใน พ.ศ. 2549 มีจำนวนประชากรในเขต 133,415 คน โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมถึงร้อยละ 75 (สำนักงานเขตหนองจอก, 2547:9) และเป็นเขตที่มีการทำเกษตรกรรมชานเมืองอันเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับเขต

กรุงเทพมหานคร

ปัจจุบันเขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรและพื้นที่โล่งว่างเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ บางส่วนเจ้าของที่ดินก็แบ่งพื้นที่ให้เช่าทำการเกษตร เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม เริ่มมีการพัฒนาโครงการหมู่บ้านจัดสรรและมีแนวโน้มในการลงทุนสูงขึ้น โดยพัฒนากระจายไปตามเส้นทางคมนาคมอย่างไว้ระเบียบ ในขณะเดียวกัน ระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ก็ได้จัดเตรียมเพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง นอกจากนี้ เขตหนองจอกยังเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา ส่งผลให้มีการพัฒนาที่พักอาศัยประเภทที่อยู่อาศัยรวมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากรอบๆสถาบันการศึกษา การพัฒนาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ทำให้พื้นที่เมืองมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นและเกิดปัญหาการรุกคืบพื้นที่เกษตรกรรม เป็นผลให้พื้นที่

เกษตรกรรมลดลงและเป็นการลดบทบาทความสำคัญของพื้นที่เกษตร และยังคงส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่กล่าวคือ วิธีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง และคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจต่อการทำเกษตรกรรมน้อยลงอันเนื่องมาจาก ผลตอบแทนจากการลงทุนด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนด้านอื่น นอกจากนี้ ราคาและค่าเช่าที่ดินก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เจ้าของที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรม และการเสนอราคาที่ดินสูงๆของนักลงทุน ทำให้เจ้าของที่ดินบางรายตัดสินใจขายที่ดินให้ เกิดการซื้อขายที่ดินเพื่อเก็งกำไร โดยไม่ทำประโยชน์ในที่ดินและเป็นผลให้เกิดพื้นที่ทิ้งร้าง นอกจากนี้ยังมีสิ่งปลูกสร้างหรือหมู่บ้านหลายแห่งสร้างขวางทางน้ำ ส่งผลให้การระบายน้ำในพื้นที่ลดลง เกิดปัญหาน้ำขังในพื้นที่เกษตรกรรมและการใช้ที่ดินอาจไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของผังเมืองรวมอีกด้วย

ผลจากนโยบายการใช้ที่ดินในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 รวมทั้งผังเมืองรวม (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้ พื้นที่เขตหนองจอกมีการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม(สีเขียวเข้ม) และประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม(สีเขียวลาย) มีผลทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและยังมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นที่พักอาศัยที่มีสภาพแวดล้อมดี เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและการกีฬา อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สีเขียวซึ่งทำหน้าที่ป้องกันการขยายตัวของเมืองกรุงเทพมหานคร และมีบทบาทสำคัญในการช่วยชะลอน้ำหลากและน้ำท่วม ตามโครงการพระราชดำริซึ่งก็คือโครงการแก้มลิง ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอกถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำหลากจากทุ่งรังสิตซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานครลงสู่อ่าวไทย ดังนั้นพื้นที่เกษตรกรรมของเขตหนองจอกจึงมีบทบาทสำคัญในหลายๆด้าน

การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่เขตหนองจอก เพื่อดำรงไว้ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง ซึ่งมีบทบาทในการเป็นพื้นที่รองรับน้ำหลากสำหรับกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ป้องกันการขยายตัวของเมือง (green belt) เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญและเพื่อให้ชุมชนเกษตรกรรมมีรายได้เพียงพอกับค่าครองชีพ และสามารถดำรงชีวิตโดยการทำเกษตรกรรมต่อไปได้

1.2 คำถามของงานวิจัย

- 1) พื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอกมีความสำคัญอย่างไร เพราะเหตุใดจึงต้องทำการอนุรักษ์
- 2) พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงหรือไม่ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมคืออะไร
- 3) สามารถอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอกได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) ศึกษาสภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของเขตหนองจอก รวมทั้งปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรม
- 2) ศึกษาบทบาทของพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่และภาวะคุกคามของพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งการวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ (SWOT Analysis)
- 3) ศึกษานโยบาย แผนและโครงการในภาครัฐและเอกชนที่มีผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก รวมทั้งข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรมในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร และพื้นที่โดยรอบ
- 4) เสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมของเขตหนองจอก โดยเน้นมาตรการด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมทั้งเขตหนองจอก ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ทั้งหมด

236.261 ตารางกิโลเมตร

เหตุผลของการเลือกพื้นที่ศึกษา

- 1) เป็นพื้นที่ที่ยังคงมีการทำเกษตรกรรมและมีพื้นที่เกษตรกรรมแปลงใหญ่อย่างชัดเจน
- 2) เป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้มีการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมและประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ตามข้อกำหนดของผังเมืองรวม และมีส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้สามารถคงความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้
- 3) เป็นเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานครที่เริ่มมีการขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยเข้ามาทดแทนพื้นที่เกษตรกรรม ในขณะที่ภาครัฐมีนโยบายในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร สังคมและวัฒนธรรม ศึกษาสภาพการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของเขตหนองจอกและความเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียงในกรุงเทพมหานคร ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรม ศึกษาความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีบทบาทต่อพื้นที่ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียและปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัญหา ข้อจำกัด สภาพ และแนวโน้มของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การสรุปและเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

1.5 วิธีการศึกษา

1) ศึกษางานวิจัย แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของเมือง ขอบเขตและความหมายของพื้นที่ชานเมือง แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน ประกอบด้วย การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่รีวิเวียว แนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนา

2) เก็บรวบรวมข้อมูล เอกสาร ข้อมูลทางสถิติ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ สภาพทั่วไปทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร ประวัติความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานครและเขตหนองจอก การใช้ที่ดินจำแนกตามประเภทการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม มาตรการทางผังเมืองที่เกี่ยวกับพื้นที่เกษตรกรรม โครงการ แผน นโยบายของรัฐและเอกชนที่มีผลต่อพื้นที่ศึกษา

3) ศึกษาสภาพการใช้ที่ดิน โดยศึกษาจากภาพรวมของทั้งกรุงเทพมหานครเข้ามาสู่พื้นที่ศึกษารวมทั้งศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษาและกรุงเทพมหานคร

4) การออกสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

5) วิเคราะห์ข้อมูล

- การวิเคราะห์แผนที่ เช่น การตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน สมรรถนะของดิน ระบบชลประทาน และการให้บริการระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน
- วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม
- วิเคราะห์ปัจจัยที่ผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม
- ศึกษาโครงการ แผน นโยบายการพัฒนาต่างๆของภาครัฐและเอกชน ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา

- วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษา แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกษตรกรรม

- การศึกษาบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีต่อพื้นที่ศึกษาสรุปและเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก

1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้นำชุมชนและผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการเกษตรกรรมในพื้นที่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการรวบรวมข้อมูล เอกสารต่างๆเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ประวัติความเป็นมา ของเขตหนองจอก และเอกสารเกี่ยวกับโครงการ แผน และนโยบายของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางสถิติ ข้อมูลการใช้ที่ดิน การใช้ภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ จากหน่วยงานต่างๆ เช่น

- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตหนองจอก
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- กรมแผนที่ทหาร
- ฯลฯ

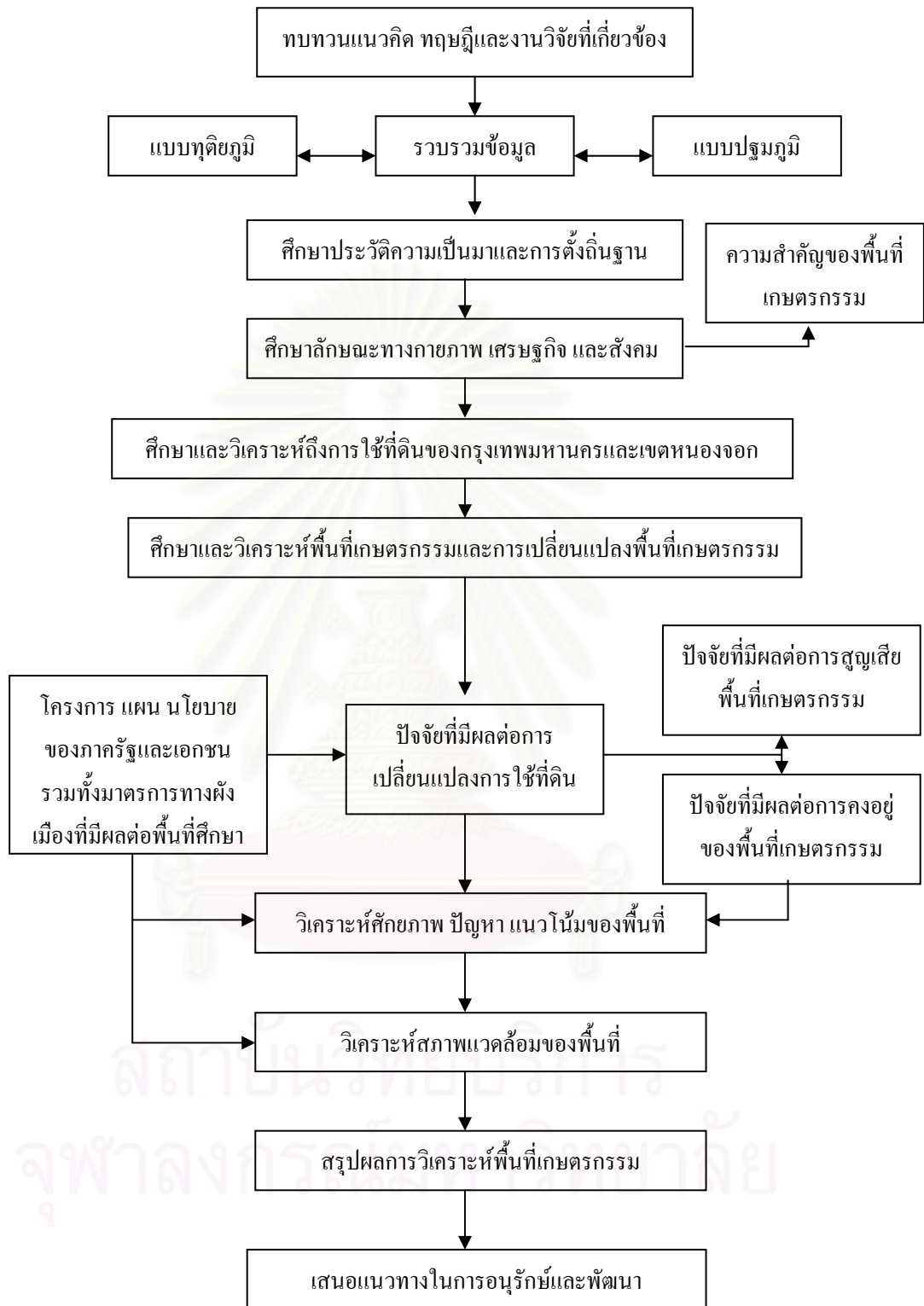
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่และภาวะคุกคามที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ตลอดจนปัญหา ศักยภาพ และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรมเพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป

1.8 นิยามคำศัพท์

- 1) พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองหนองจอก หมายถึง พื้นที่เขตหนองจอก ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญในเขตกรุงเทพมหานคร ชุมชนเกษตรกรรมที่ยังสภาพคงเดิมและมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากเป็นเขตชานเมือง โดยการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยในลักษณะเมืองกึ่งชนบท
- 2) เกษตรกร หมายถึง ผู้มีอาชีพหลักหรืออาชีพรองในการทำนา ของเขตหนองจอก

กรอบการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง โดยครั้งนี้ผู้ทำการวิจัยได้เลือกเขตหนองจอกเป็นพื้นที่ศึกษา โดยในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทและคุณค่าของพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่และปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวความคิดต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่เขตหนองจอก ซึ่งจำแนกออกเป็นแนวความคิดต่างๆได้ดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง
- แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชนเมือง
- แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน
- แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่รีวิลเลียชัน
- แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง

การเจริญเติบโตของเมืองมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะการขยายตัวออกไปในแนวตั้ง และการขยายตัวจากจุดศูนย์กลางในแนวราบ ซึ่งเป็นสาเหตุของการบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากเขตชนเมืองได้รับการจัดสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการขั้นพื้นฐานไว้บ้าง ประกอบกับเขตชนเมืองมีสภาพแวดล้อมที่ดีและราคาที่ดินไม่สูงมากนักจึงเหมาะต่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว โดยการขยายตัวของเมืองมักเริ่มจากการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและค่อยๆรุกล้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมรอบๆเมือง ซึ่งไม่สามารถควบคุมทิศทางการขยายตัวของชนเมืองได้ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองออกไปอย่างไม่เป็นระเบียบและไร้ทิศทางเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม (Suwattana Thadaniti อ้างถึงใน ชาลิตา ศิริภิมย์ , 2548 : 12) ตัวอย่างของเมืองในประเทศไทยที่มีการขยายตัวอย่างไม่เป็นระเบียบที่เห็นเด่นชัดก็คือ กรุงเทพมหานคร

การขยายตัวของเมือง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เศรษฐศาสตร์ภูมิภาคและเมือง, 2532 : 503) สามารถศึกษาได้จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร โดยทั่วไปมีสาเหตุ เกิดจาก 5 ประการ ได้แก่ 1) การเพิ่มของประชากรตามธรรมชาติ 2) การอพยพย้ายถิ่นจากเมืองชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่มีอัตราสูง 3) การอพยพย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่มีอัตราสูง 4) การอพยพย้ายถิ่นจากต่างประเทศเข้าสู่เมืองใหญ่ในประเทศ 5) การกระจายขนาดอายุ (age – distribution) ของประชากรที่อพยพย้ายเข้าสู่เมืองใหญ่มีลักษณะเอนเอียงไปยังกลุ่มวัยเจริญพันธุ์ ซึ่ง

จะมีผลทำให้อัตราการเพิ่มสุทธิ (อัตราการเกิด – อัตราการตาย) ของประชากรเมืองสูงขึ้นด้วยใน อนาคต 6) การย้ายถิ่นออกยังคง ตั้งถิ่นฐานใกล้กับเมืองใหญ่ หรือเป็นเมืองบริวารของเมืองใหญ่จน ทำให้เขตเมืองขยายตัวเป็นมหานคร โดยทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้เมืองเกิดการขยายตัวจะสัมพันธ์กับ ขนาดของเมือง เช่น เมืองขนาดใหญ่มีสาเหตุเกิดจากการย้ายถิ่นฐานออกแต่ยังคงตั้งถิ่นฐานใกล้กับ เมืองใหญ่ เมืองขนาดปานกลางหรือขนาดเล็กมีสาเหตุเกิดจากการขยายตัวเกิดจากการอพยพย้าย ถิ่นทั้งเข้าและออกของประชากร เป็นต้น นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองสามารถดูได้จากความ ซับซ้อนของการใช้ที่ดิน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเมืองแต่ละเมืองมีสภาพที่ตั้งและสภาพแวดล้อม แยกต่างหาก แต่องค์ประกอบพื้นฐานอย่างกว้างๆของเมืองแต่ละเมืองก็ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง โดยที่เชื่อถือกันมาก ในปัจจุบันมีอยู่ 3 ทฤษฎี (อีตริชชี่ พงษ์ประยูร, 2527 : 45 – 50) คือ ทฤษฎีวงแหวนร่วม (concentric theory) ทฤษฎีรูปเสี้ยวหรือรูปกลม (sector theory) และทฤษฎีหลายศูนย์กลาง (multiple nuclei theory)

1) ทฤษฎีวงแหวนร่วม

เออร์เนสต์ เบอร์เจสส์ (Ernest W. Burgess) (ในช่วงปี ค.ศ. 1920 -30) ได้สังเกตความเจริญ และการขยายตัวของชิคาโก และในลักษณะเดียวกันก็เชื่อมั่นว่า หลักการนี้จะสามารถนำไปใช้กับ เมืองอื่นๆได้ด้วย โดยกล่าวว่า เมืองขยายตัวออกไปจากจุดศูนย์กลางเดียว ซึ่งเป็นศูนย์กลางของต่างๆ ดังนี้

- เขตใจกลางเมือง (Central Business District)

โดยทั่วไปเรียกกันว่า CBD หรือ Downtown เป็นศูนย์กลางของเมืองในด้านการค้า การ สังคมและคมนาคม ในกลางจริงๆของเมืองคือ ย่านขายปลีกซึ่งเต็มไปด้วยร้านค้า ห้างสรรพสินค้า ร้านหรูๆ สำนักงานต่างๆ ธนาคาร โรงแรมชั้นหนึ่ง และที่ตั้งของสมาคมที่สำคัญๆของเมือง ตลอดจนย่านโรงหนัง โรงละคร ในกรณีที่มีเมืองมีขนาดเล็ก การใช้ที่ดินต่างๆเหล่านี้จะมีปะปนกัน ไป ส่วนในกรณีที่มีเมืองมีขนาดใหญ่ กิจกรรมเหล่านี้จะปรากฏอยู่เป็นย่าน เช่น ย่านห้างสรรพสินค้า ย่านการเงิน การธนาคาร ย่านโรงหนัง โรงละครและสถานบันเทิง เป็นต้น

- เขตปรับเปลี่ยน (Zone in transition)

ถัดจากเขต Downtown ออกไปคือเขตย่านขายส่ง (Wholesale district) ซึ่งเป็นย่าน โกดังเก็บ ของและคลังสินค้า บางตอนก็ปะปนอยู่กับย่านอุตสาหกรรมเบา (Light industries) ซึ่งอยู่รอบๆ CBD โดยยึดเอาความได้เปรียบในเรื่องตลาด หรือบางแห่งเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่ค่อนข้างต่ำในแง่ คุณภาพและบริการ เป็นห้องให้เช่า เป็นแฟลตราคาถูก จึงมักจะเป็นที่มั่วสุมของอันธพาลและผู้ร้าย โดยทั่วไปมักจะเป็นเขตของผู้ที่เพิ่งอพยพมาอยู่ในเมืองใหม่ๆ

- เขตอาศัยของคนงาน (Zone of independent workingmen's home)

เป็นเขตที่ 3 ถัดจากใจกลางเมืองออกไป เป็นที่อยู่อาศัยของกรรมกร โรงงาน ซึ่งเป็นแรงงานสำคัญของอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นเขตที่อยู่อาศัยที่ขยายตัวออกมาจากเขตที่ 2 กลุ่มเหล่านี้ยึดเอาความสะดวกในการไปทำงานซึ่งส่วนมากโรงงานอยู่ในโซนถัดออกไป และบริเวณนี้ไม่ไกลจากการไปทำธุระในเมือง ซึ่งอยู่ในเขตใจกลางเมือง

- เขตที่อยู่อาศัยชั้นดี (Zone of better residences)

อยู่ถัดจากเขตที่ 3 มักเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของคนชั้นกลางของอเมริกา และเป็นผู้ที่เกิดในประเทศนี้เองไม่ได้อพยพมาจากไหน บุคคลเหล่านี้ส่วนมากเป็นนักธุรกิจ เป็นผู้ที่มียาชีพต่างๆกัน เช่น เสมียน พนักงาน เซลล์แมนและอื่นๆ ส่วนมากอาศัยอยู่ในลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ต่อๆมาก็มีแฟลต และโรงแรมแบบเป็นที่อาศัยขึ้นมาบ้างตามถนนสำคัญ พร้อมกับมีศูนย์บริการเล็กๆเกิดขึ้นด้วย

- เขตสัญจรเข้าเย็น (Commuters' zone)

โดยทั่วไปอยู่นอกเขตเมืองออกไปตามเส้นทางสำคัญ โดยรวมกันอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ หรือเป็นย่านที่อยู่อาศัยขนาดย่อม ส่วนมากเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยราคาแพง บุคคลเหล่านี้เดินทางเข้ามาทำงานในเขตใจกลางเมืองโดยอาศัยการขนส่งมวลชนบ้าง ใช้รถส่วนตัวบ้าง (ภาพ 2.1-ก) เขตทั้ง 5 ที่เบอร์เจสส์เสนอครั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า จะคงอยู่เช่นนี้ตลอด แต่จะแปรเปลี่ยนไปตามความเจริญของเมือง โดยเฉพาะเวลาเมืองขยายตัวออก โซนชั้นในจะลูกกล้ำโซนชั้นนอกและชั้นถัดๆไป จึงเกิดการกระเพื่อมคล้ายระลอกน้ำเมื่อเราโยนก้อนหินลงเหนือผิวน้ำ

2) ทฤษฎีรูปเสี้ยวหรือรูปลิ้ม

ผู้เสนอทฤษฎีขึ้นมาคือ โฮเมอร์ ฮอยท์ (Hoyt, 1939) อธิบายว่า เขตที่อยู่อาศัยจะจัดรูปแบบในลักษณะเป็นเสี้ยวแบบรูปพัดแผ่ออกไปจากจุดศูนย์กลางของเมืองตามถนนสายสำคัญๆตรงกันข้ามกับทฤษฎีของเบอร์เจสส์ โดยฮอยท์จะกล่าวถึงเฉพาะเขตที่อยู่อาศัยเท่านั้น

ฮอยท์ทำการรวบรวมข้อมูลการใช้ที่ดินของเมืองต่างๆในสหรัฐฯไม่ต่ำกว่า 142 เมืองเป็นบล็อกๆไป และยังทำการสำรวจเมืองใหญ่เพิ่มเข้ามาอีก เช่น นิวยอร์ก ดีทรอยต์ ฟิลาเดลเฟีย และชิคาโก เป็นต้น เขาเอาข้อมูลต่างๆกำหนดใส่ลงไปในแผนที่ร่างของแต่ละเมือง โดยเฉพาะค่าเช่าเฉลี่ย ซึ่งทำให้เขาสังเกตเห็นรูปแบบซึ่งเขาได้เสนอออกมาเป็นทฤษฎีดังกล่าว ฮอยท์แสดงให้เห็นว่า ค่าเช่าเป็นตัวแทนของคุณลักษณะอื่นๆที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยทั้งหมด ดังนั้น จึงชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างของเขตที่อยู่อาศัยของแต่ละเมือง โดยชี้ให้เห็นว่า เขตเช่าต่างๆกันนี้มีได้ลงที่ตายตัวแน่นอน แต่อาจเปลี่ยนหรือย้ายที่ได้โดยขยายออกไปสู่เขตรอบนอก การขยายเขตออกไปสู่บริเวณรอบนอกจึงเกิดขึ้นในหมู่ผู้ที่ร่ำรวย จึงเกิดย่านที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีฐานะดีขึ้นตรงตามเมืองและอาจจะถูกขนาบข้างด้วยเขตที่มีคุณภาพรองลงมา

ในกรณีที่เมืองขยายตัว การเคลื่อนที่ของเขตที่มีราคาแพงจึงเป็นแรงดึงดูดที่สำคัญ เพราะมีอิทธิพลดึงให้เมืองเจริญไปในทิศทางนั้นด้วย ฮอยท์กล่าวว่า เขตที่มีราคาแพงเริ่มขึ้นใกล้ย่านการค้า

หรือสำนักงานต่างๆ เพราะเป็นพวกที่มีรายได้สูงทำงาน นอกจากนี้ข้อที่ยังได้ระบุปัจจัยต่างๆ ซึ่งทำให้เขตที่อยู่อาศัยชั้นดีเกิดขึ้นคือ

- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพงจะเกิดขึ้นและขยายตัวออกไปตามเส้นทางคมนาคม หรือไปสู่จุดที่มีศูนย์กลางการค้าและอาคารอื่นๆ อยู่ก่อนแล้ว
- เขตที่มีบ้านราคาแพงจะมีแนวโน้มขยายไปสู่บริเวณที่มีระดับสูง พ้นจากอุทกภัยและมักอยู่ใกล้ๆ ทะเลสาบ อ่าว ท่าเรือ หรือริมน้ำที่ไม่มีกิจการอุตสาหกรรม
- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพง จะขยายตัวออกไปสู่บริเวณที่โล่งนอกเมืองซึ่งไม่ใช่เป็นทางตัน (dead end) และขยายไม่ออกในอนาคต
- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพงมักจะมีแนวโน้มอยู่ใกล้บ้านของผู้รื้อในถิ่นละแวกนั้น
- การเคลื่อนที่ของสำนักงาน ธนาคาร และร้านค้าจะดึงเอาเขตที่อยู่อาศัยราคาแพงออกไปในทิศทางเดียวกัน
- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพงจะเกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคมที่สะดวกที่สุด
- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพงจะปรากฏอยู่ในที่หนึ่งๆ เป็นเวลานานทีเดียว
- แพลตให้เช่าราคาแพงดูเหมือนจะสร้างอยู่ในเขตย่านการค้าเก่า
- ผู้จัดสรรที่ดินอาจมีส่วนในการหันเหทิศทางของเขตที่อยู่อาศัยราคาแพงได้
- เขตที่อยู่อาศัยราคาแพงจะไม่เจริญแบบก้าวกระโดด แต่จะขยายตัวไปในทิศทางที่แน่นอน เป็นเสี้ยวๆ หรือมากกว่าหนึ่งเสี้ยวก็ได้ (ภาพ 2.1-ข)

ทฤษฎีนี้มีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาด้านการเดินทางของทฤษฎีการขยายตัวของเมืองแบบรูปดาว (Axial Development Theory) ซึ่งเสนอโดย Babcock โดยกล่าวว่า เมืองมีทิศทางหรือรูปแบบการขยายตัวออกไปตามถนนสายหลักหรือเส้นทางสายสำคัญหรือเส้นทางคมนาคมเป็นตัวกำหนดการขยายตัวของเมือง โดยกระจายออกไปเป็นรูปดาว และดาวจะมีที่แลงขึ้นอยู่กับจำนวนถนนสายสำคัญ

3) ทฤษฎีหลายศูนย์กลาง

ผู้ที่เสนอแนวคิดดังกล่าวขึ้นมาคือ โชนซี แฮร์ริส และเอ็ดเวิร์ด อัลล์มาน ศาสตราจารย์ทางภูมิศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ในขณะนั้น (1945) โดยการรวมเอาข้อคิดของเบอร์เจสส์และของฮอยท์เข้าด้วยกัน แล้วผสมผสานออกมาเป็นแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า แบบมีศูนย์กลางหลายแห่งขึ้นมา เขาเสนอแนะว่า บ่อยทีเดียวที่การใช้ที่ดินในเมืองหนึ่งๆ แสดงออกซึ่งจุดศูนย์กลางแยกๆ กันหลายแห่งแทนที่จะเป็นแห่งเดียวดังที่เบอร์เจสส์เสนอแนะ คำว่านิวเคลียสที่เขาทั้งสองใช้หมายถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอำนาจดึงดูดทำให้เกิดย่านที่อยู่อาศัย ย่านธุรกิจ ย่านอุตสาหกรรม และอื่นๆ ขึ้นมาภายในเมืองหนึ่งๆ จุดนิวเคลียสเหล่านี้คือต้นกำเนิดเดิมของเมืองทีเดียวและยืนยงอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าเมืองนั้นขยายตัวออก ตัวอย่างเช่น ของลอนดอน บางเมืองเกิดนิวเคลียสใหม่ในขณะที่เมือง

ขยายตัวออก ทำให้เกิดย่านพิเศษใหม่ๆขึ้นมา เช่น ชิคาโก เกิดแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นมา เป็นต้น (ภาพ 2.1-ค)

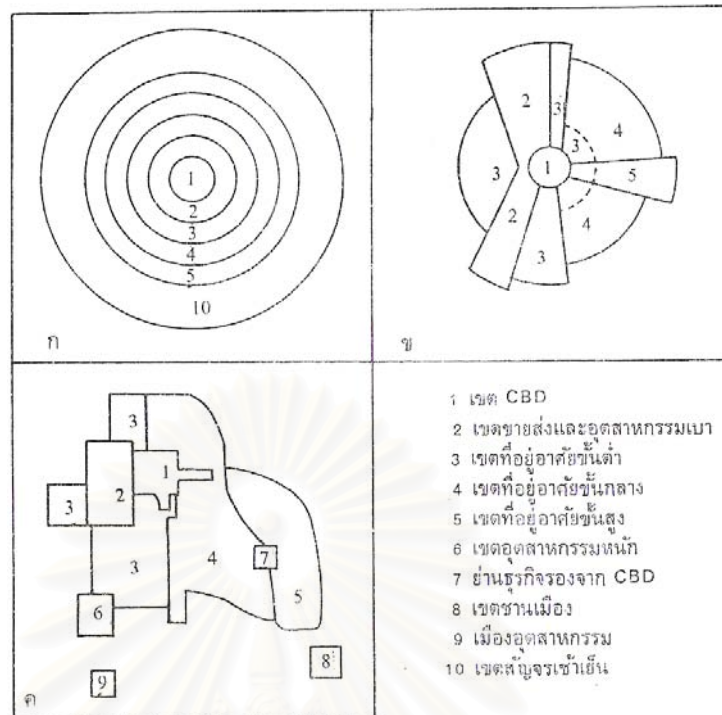
การที่เกิดศูนย์กลางต่างๆขึ้นมาเป็นเขตเฉพาะนั้น ก็เพราะอิทธิพลร่วมของปัจจัยต่างๆดังนี้

- กิจกรรมบางอย่างต้องการอุปกรณ์และความสะดวกสบายเป็นพิเศษ เช่น ย่านการค้าย่อย ต้องการบริเวณทำเลที่ตั้งซึ่งเข้าถึงได้สะดวกที่สุด ส่วนท่าเรือต้องการชายฝั่งที่เหมาะสม ย่านอุตสาหกรรมต้องการทำเลที่เหมาะสมในเรื่องขนาดของที่ดิน อยู่ใกล้แม่น้ำและเส้นทางคมนาคม เป็นต้น
- กิจกรรมบางอย่างที่เหมือนกันมักจะตั้งอยู่ใกล้กัน โดยยึดเอาความได้เปรียบร่วมกัน เขตร้านค้าย่อยอยู่รวมกันเพราะได้เปรียบจากลูกค้าร่วมกัน ย่านการเงินและการธนาคารก็อยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน เพราะความสะดวกในการติดต่อระหว่างกัน
- กิจกรรมที่ต่างกันจะเป็นศัตรูซึ่งกันและกัน เช่น เขตที่อยู่อาศัยชั้นดีก็ไม่คู่ควรกับแหล่งอุตสาหกรรม เขตย่านการค้าซึ่งเต็มไปด้วยคนเดินเท้า รถยนต์ และรถรางก็เป็นศัตรูกับเขตการใช้ที่ดินในด้านรถไฟ เป็นต้น
- กิจกรรมบางอย่างที่ไม่สามารถที่จะจัดซื้อหาทำเลที่ดินที่ต้องการได้ จึงต้องเลือกทำเลที่รองๆลงไป เช่น เขตขายส่งต้องการบริเวณกว้าง เพราะต้องใช้ชั้นของลงของและพัสดุ แต่บางครั้งหาสถานที่ดังกล่าวไม่ได้ หรือย่านที่อยู่อาศัยแบบหนาแน่นไม่สามารถหาทำเลที่มีวิวทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมือง (Suburb หรือ Rural – Urban Fringe)

สุวฒนา ธาดานิติ และสุคา ภิรมย์แก้ว (อ้างถึงใน วรรณญา แตรวิจิตร, 2538 : 17) กล่าวว่า พื้นที่เกษตรกรรมที่กระจายตัวโอบล้อมบริเวณพื้นที่เมือง และแสดงถึงขอบเขตการสิ้นสุดของเมืองพร้อมกับการเริ่มต้นของเขตชนบท พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองจึงจัดว่าเป็นรอยต่อระหว่างเมืองและชนบท ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เกษตรมิได้เป็นไปในรูปแบบของชนบทอย่างแท้จริง แต่จะมีลักษณะการใช้ที่ดินแบบเมืองปะปนอยู่ด้วย

Pyror (1972 : 61-62) ได้ให้ความหมายของชานเมืองว่า เป็นเขตที่มีการปรับเปลี่ยนในด้านการใช้ที่ดิน ลักษณะทางสังคมและประชากร ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ชานเมืองของเมืองหลักและโดยรอบของพื้นที่ชนบท มีลักษณะของการอยู่อาศัย การถือครอง การใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมนอกภาคเกษตรกรรม และเกิดการปรับตัวทางสังคมของเมืองและชนบท เช่น การกระจายตัวของการบริการ สาธารณูปโภคแบบเมือง มีการแบ่งเขตการใช้ที่ดินหรือระเบียบการวางแผนที่ไม่ประสานสอดคล้องกัน

ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีการใช้ที่ดิน

นอกจากนี้พื้นที่เขตชานเมืองยังมีพื้นที่ให้เลือกมากกว่าในเขตเมือง และยังมีความเหมาะสมทางสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังนั้น เขตชานเมืองจึงมีความหมายเน้นถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะโดยทั่วไปเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท โดยเฉพาะเขตชานเมืองในเอเชียที่มีการแข่งขันด้านการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมแบบเมืองและชนบทอย่างเข้มข้น ทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรในพื้นที่

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน

2.3.1 การใช้ที่ดินภายในเมือง

การใช้ที่ดินภายในเมืองมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และโดยทั่วไปที่ดินภายในใจกลางเมืองจะถูกนำมาใช้หมดแทบไม่มีที่ว่าง ส่วนบริเวณที่อยู่ห่างออกไปจากจุดศูนย์กลาง อัตราการใช้พื้นที่จะค่อยๆลดน้อยลง ซึ่งการใช้ที่ดินภายในเมืองโดยทั่วไปเป็นไปตามสภาพปกติ ไม่ว่าเมืองเหล่านั้นจะใหญ่เล็กเพียงใด โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ที่ดินในเมืองอาจแตกต่างกันไป (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2527 : 84 – 85) ดังนี้

- การหวังกำไร เจ้าของที่ดินหรือนายทุนอาจเก็งกำไรราคาที่ดินไว้สูงสุด ราคาที่ดินจึงเป็นเครื่องชี้บอกว่าที่ดินแปลงใดจะใช้ไปในลักษณะใด โดยที่ผู้เสนอราคาสูงสุดอาจจะได้ใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงนั้น

- เหตุผลทางการเมืองต่างๆ เช่น ภาษีที่ดิน ภาษีมรดก

- ลักษณะทางกายภาพของที่ดินแต่ละแปลง ในด้านทำเลที่ตั้ง ลักษณะที่ดินและการระบายน้ำ
  - ปัจจัยทางด้านเวลาเมื่อเจ้าของได้พัฒนาลงทุนปรับปรุงที่ดินไปแล้ว
  - ลักษณะการเข้าถึง ขึ้นอยู่กับการคมนาคมและการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละแปลง
  - ขนาดของแปลงที่ดินมีอิทธิพลโดยตรงต่อการใช้แต่ละประเภท
  - ฐานะของเจ้าของที่ดิน
  - ระดับความหรูหราของสังคมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไป
  - การควบคุมการใช้ที่ดิน โดยแบ่งเขตการช้ที่ดินออกเป็นประเภทต่างๆตามความเหมาะสมของเมือง
  - ธรรมเนียม ความชอบ ค่านิยม และสัญชาตญาณของเจ้าของที่ดินโดยทั่วไป
- อาจกล่าวสรุปได้ว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนพฤติกรรมของเจ้าของที่ดินเองจะมีผลต่อรูปแบบของการใช้ที่ดินภายในเมือง

2.3.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมของเมืองมีลักษณะที่พิเศษต่างไปจากพื้นที่เกษตรกรรมชนบท เนื่องจากมีโอกาสได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆของเมืองในระดับสูงซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินสูงไปด้วย Brain Goodall (1978) ได้ให้ความเห็นว่า พื้นที่เกษตรกรรมของเมืองโดยเฉพาะบริเวณชานเมืองมีลักษณะเป็น Horticultural Specialties หมายความว่า สามารถปรับตัวตามความต้องการของตลาดได้โดยตรง เช่น การปลูกผลไม้ ดอกไม้ และผัก มีความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานในฟาร์มแบบ part time และการทำฟาร์มในเมืองซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีการปรับปรุงบริหารฟาร์ม และที่สำคัญ W. Lean and B. Goodall (1966 :152) ได้กล่าวว่า รอบๆเมืองใหญ่นั้น มักจะมีการทำเกษตรกรรมบริเวณเขตรอยต่อระหว่างเมืองกับชนบท ซึ่งอยู่ใกล้กับตลาดภายในเมือง แต่พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณนี้มีโอกาสเกิดการแข่งขันกับการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยได้ ดังนั้น การอนุรักษ์ให้มีการทำเกษตรกรรมอย่างหนาแน่นจะสามารถช่วยรักษาพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองไว้ เช่น การมีตลาดเพื่อการเกษตร การทำฟาร์มสุกร ฟาร์มโคนม การเพาะปลูก เป็นต้น

พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองมีความสำคัญต่อพื้นที่ชุมชนเมืองมาก เนื่องจากเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ของเมืองที่สุด และสะดวกในการลดค่าครองชีพภายในเมือง เนื่องจากมีผลผลิตเกษตรใกล้ผู้บริโภค เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจชานเมือง ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังป้องกันการขยายตัวของเมือง เป็นการจำกัดพื้นที่ชุมชนเมืองให้อยู่ในขอบเขตที่จะให้บริการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการได้เพียงพอ และเป็นประโยชน์ทางด้านผังเมืองคือ เป็นการเก็บพื้นที่สำรองไว้สำหรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต

2.3.3 บทบาทสำคัญของการเกษตรกรรม

ขวัญใจ แสงมณี (2529) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของการเกษตรไว้ดังนี้

- เป็นแหล่งผลิตอาหารและวัตถุดิบของประเทศ และของโลก
- เป็นสาขาพื้นฐานสำคัญที่มีการสะสมความรู้ เทคโนโลยี และประสบการณ์ดั้งเดิมมานานของคนไทย ตลอดจนเป็นแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ
- เป็นแหล่งรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันได้ลดความสำคัญลง
- เป็นแหล่งกำเนิดและถ่ายเทแรงงาน รวมทั้งเป็นตลาดรองรับให้แก่ภาคการผลิตอื่น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมและบริการ
- เป็นตัวกำหนดฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนที่สำคัญในภูมิภาคและชนบท

2.3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

จากการศึกษาและวิเคราะห์ของ สากล สถิติวิทยานันท์ (2532 : 66-67) พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรมีดังนี้

1) ปัจจัยทางกายภาพ ที่สำคัญได้แก่ ดิน ดินแต่ละชนิดมีความเหมาะสมในการใช้ที่ดินไม่คงที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการที่ดินและข้อจำกัด เนื่องจากลักษณะดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะฝนและการกระจายของฝน ปัจจัยทางด้านสภาพพื้นที่ ต่างๆกันเหมาะสำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการปลูกพืชแตกต่างกันไป เช่น พืชที่ลุ่มเหมาะสำหรับการปลูกข้าวมากกว่าการปลูกมันสำปะหลัง เพราะถ้าหากปลูกมันสำปะหลังก็จะนำ ได้รับความเสียหาย ไม่สามารถให้ผลผลิตที่ดีได้

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มจำนวนประชากรทำให้ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มของประชากรยังทำให้พื้นที่เกษตรถูกนำไปใช้ในการขยายตัวของเมือง อุตสาหกรรม และอื่นๆเพิ่มขึ้นด้วย

3) ปัจจัยการทำฟาร์ม การทำฟาร์มเป็นลักษณะของการเกษตรน้ำฝน (rain fed agriculture) และยังมีลักษณะแบบการขยายเนื้อที่เพาะปลูกมากกว่าการเกษตรแบบเข้มข้น (intensive farming) อีกด้วย จากเหตุผลทั้งสองประการนี้ ทำให้การใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกไม่แน่นอน และผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอนด้วย

4) ปัจจัยด้านตลาดและราคาสินค้าเกษตร ในอดีตที่ผ่านมการใช้ที่ดินถูกปล่อยให้เป็นอย่างไม่มีแบบแผน ที่ดินถูกใช้ไปตามความต้องการของประชากร ซึ่งมีแรงจูงใจในการใช้ที่ดินปลูกพืช โดยมีราคาของผลผลิตและตลาดเป็นเครื่องกำหนด นอกจากนี้ ราคาของปัจจัยการผลิต ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการทำเกษตรกรรมเช่น ถ้าต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น หรือราคาผลผลิตลดลงจนถึงระดับที่ไม่คุ้มทุนที่ผู้ผลิตจะใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมในที่ดินแปลงเดิม จะทำให้เกษตรกรตัดสินใจลดหรือเลิกการผลิตกิจกรรมเกษตรนั้นๆไปเลย

2.3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาแบบกระจุกกระจายในพื้นที่ชานเมืองด้วยการขยายตัวของพื้นที่เมือง และการพัฒนาพื้นที่ชนบทโดยรอบให้เป็นพื้นที่เมือง พิจารณาเป็น 2 ลักษณะของแรงกระทำที่มีผลต่อพื้นที่ชานเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือ พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นพื้นที่สีเขียวในอดีต ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 ลักษณะ (Suwattana Thadaniti , 1996 : 111.1 – 111.7) ได้แก่

2.3.5.1 ปัจจัยแรงบุก (Invasion Force) เป็นปัจจัยที่ผลักดันการพัฒนาในพื้นที่ชานเมืองให้เป็นพื้นที่เมือง ดังนี้

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ทั้งทางด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน เมื่อพื้นที่นั้นๆมีการสร้างถนนจะเกิดการพัฒนาด้านคมนาคม และถนนเป็นปัจจัยชี้้นำการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว หากพื้นที่นั้นพร้อมไปด้วยความสะดวกทางด้านไฟฟ้า น้ำประปา บริเวณดังกล่าวจัดเป็นความเจริญของพื้นที่เมือง นอกจากนี้บริการทางด้านสาธารณูปการเป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการพัฒนา

2) นักพัฒนา (Developers) เป็นผู้ลงทุนที่จะกว้านซื้อที่ดิน ที่มีโครงการสร้างถนนผ่านพื้นที่นั้นๆ อีกทั้งยังเก็บพื้นที่เพื่อเก็งกำไร ลักษณะของนักพัฒนาอยู่ในธุรกิจภาคเอกชน ได้แก่ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ จัดสรรที่ดิน ฯลฯ

3) มาตรการควบคุมพื้นที่ของรัฐบาล มาตรการบางมาตรการมีลักษณะไม่ชัดเจน เปิดโอกาสให้กับนักพัฒนาที่ฉวยโอกาส ใช้ช่องว่างทางกฎหมายพัฒนาพื้นที่ ให้ที่ตามลักษณะที่นักพัฒนาต้องการ โดยปราศจากการควบคุมดูแลจากภาครัฐที่จะต้องดำเนินไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ทั้งนี้แรงบุกมีผลอย่างมากเมื่อจำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรในเขตพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้น จากข้อจำกัดของพื้นที่ในเขตเมืองที่มีจำนวนจำกัดและมีราคาที่ดินสูงมาก ดังนั้นจึงเกิดความต้องการพื้นที่ ในการอยู่อาศัยบริเวณชนบทชานเมืองที่มีราคาต่ำกว่าและมีพื้นที่อีกเป็นจำนวนมากพอที่จะพัฒนาได้ พื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองจึงลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว

2.3.5.2 ปัจจัยแรงต้าน (Resistant Force) เป็นปัจจัยในด้านการพัฒนาที่ไม่เป็นระเบียบ เพื่อไม่ให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ที่พัฒนาในลักษณะที่กระจุกกระจาย สันเปลืองงบประมาณในการจัดหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้แก่พื้นที่ แรงต้านจึงเป็นปัจจัยที่จะควบคุมการพัฒนาให้เป็นไปอย่างเป็นลำดับ ขั้นตอน ทั้งนี้แรงต้านต้องอาศัย

1) เจ้าหน้าที่จากรัฐบาล เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลพื้นที่ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง และจะต้องรักษาระเบียบแบบแผนนโยบายตลอดจนมาตรการอย่างเคร่งครัด เพื่อจัดระบบการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมให้เป็นที่ไปตามผังเมืองรวม

2) นักวางแผน (Planners) เป็นผู้ศึกษาข้อมูลด้านผังเมืองอย่างละเอียด รวมทั้งศึกษา งานวิจัยโครงการพัฒนาต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการวางแผนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านผัง เมือง รวมทั้งการเสนอแนะวิธีและมาตรการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

3) ประชาชนและเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ จะเป็นผู้ต่อต้านการพัฒนาที่ก่อให้เกิด ผลเสียต่อส่วนรวมและท้องถิ่น

ปัจจัยแรงดันที่นำมาใช้ต้องอาศัยเครื่องมือคือ กฎหมายพระราชบัญญัติต่างๆที่จะ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามผังเมือง และจากการพัฒนาของการกลายเป็นเมือง ก่อให้เกิดการพัฒนา ในลักษณะที่กระจุกกระจายของพื้นที่เมือง

Suwattana Thadaniti (1983 : 8) ได้ให้ความเห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้เขตชานเมืองมีการ เปลี่ยนแปลงจากสถานะเดิมที่สำคัญมีอยู่ 5 ประการ ดังนี้

- การปรับปรุงการคมนาคมโดยเฉพาะทางด้านกายภาพเชื่อมต่อระหว่างเขตชั้นในกับชาน เมือง และจังหวัดรอบๆ
  - การเพิ่มของประชากรกรุงเทพมหานคร
  - การลงทุนด้านที่อยู่อาศัย
  - การจำกัดการขยายตัวของอุตสาหกรรมภายในเขตเมือง ทำให้มีการขยายตัวออกไปสู่ชาน เมือง
  - การขยายหรือการย้ายสถานที่ราชการออกสู่บริเวณเขตชานเมือง
- กล่าวโดยสรุป พื้นที่ชานเมืองก็คือ บริเวณที่อยู่รอบนอกของเมืองที่มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมืองดังนี้
- การคมนาคมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ โดยเฉพาะถนนทำให้การเข้าถึงพื้นที่ชาน เมืองมีความสะดวกคล่องตัว การเดินทางเข้าและออกจากพื้นที่จึงเป็น ไปอย่างรวดเร็ว
  - การพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งเกิดจากการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน
  - การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร
  - ราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากยังมีพื้นที่ว่าง มีสิ่งก่อสร้างน้อย ทำให้โอกาสพัฒนาเป็น เมืองมีง่ายกว่าที่จะไปแทรกตัวอยู่ในส่วนกลางของเมือง จึงดึงดูดให้นักพัฒนาที่ดินซื้อเก็บไว้เพื่อ การเก็งกำไร การพัฒนาที่เกิดขึ้นจึงเป็นการพัฒนาในลักษณะที่เน้นผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ มากกว่าผลประโยชน์จากใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม
  - การปรับปรุงและขยายโครงข่ายของระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อตอบสนอง ความต้องการของประชาชน จึงทำให้มีความสะดวกในการเข้าถึงบริการต่างๆที่เหมาะสมต่อการตั้ง ถิ่นฐานในรูปแบบต่างๆ
  - เป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีข้อกฎหมายหรือข้อกำหนดใดสามารถนำมาใช้ควบคุมได้ชัดเจน

2.3.6 ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากการศึกษาของ Balk (1954 : 25) พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตต่อเมือง (Fringe Area) ส่วนใหญ่ได้แก่

1) การพัฒนาที่อยู่อาศัยและกิจกรรมทางด้านการค้ามีการกระจายตัวโดยปราศจากการควบคุม ทำให้เกิดปัญหาในการอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการพื้นที่ที่มีปัญหา หรือกฎหมายที่ควบคุมไม่ทันสมัย เหมาะที่จะใช้กับพื้นที่ชนบทมากกว่าพื้นที่เมือง

2) การใช้ที่ดินมีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันมาก ในขณะที่การบริการต่างๆ ของรัฐยังไม่เพียงพอ การควบคุมจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบาก รวมทั้งมีบางพื้นที่ที่เป็นปัญหาหรืออาจก่อให้เกิดอันตราย เช่น โรงงานฆ่าสัตว์ โรงงานที่ก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งย้ายมาจากพื้นที่เมืองเพื่อหลีกเลี่ยงข้อกำหนดต่างๆ ในการประกอบการในเขตพื้นที่เมือง และใช้ประโยชน์จากช่องโหว่ทางกฎหมายของพื้นที่ชนบท

3) พื้นที่เกษตรลดลงอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการบุกรุกพื้นที่เพื่อแสวงหาพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และการแสวงหาผลประโยชน์ในด้านอื่นๆ ซึ่งปัจจัยที่สอดคล้องกันอยู่ในปัญหาเหล่านี้คือ จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นมากและเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

4) บริการสาธารณะต่างๆ มีราคาแพง เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกกระจายทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง

5) กลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นี้มีความแตกต่างกันทางด้านสังคมและการดำเนินชีวิต โดยมีทั้งชุมชนใหม่และชุมชนเดิม อาจทำให้เกิดความขัดแย้งกันหรือเกิดปัญหาในการนำนโยบายการพัฒนาไปปฏิบัติ เช่น ชุมชนเดิมอาจไม่ยอมรับการพัฒนาใหม่ๆ ของรัฐ ในขณะที่ชุมชนใหม่ต้องการเป็นต้น

ตัวอย่างการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมือง เช่น กรุงเทพมหานคร (Suwattana Thadaniti, 1996 : 13-14) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

ผลกระทบทางด้านบวก ได้แก่ มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เมือง พื้นที่อยู่อาศัย บ้านเรือน นอกจากนี้เกษตรกรเจ้าของที่ดินที่ขายที่ดินจะมีฐานะดีขึ้น เกิดพื้นที่ว่างทำให้มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เปิดโล่งเพื่อนันทนาการมากขึ้น

ผลกระทบทางด้านลบ ได้แก่ การสูญเสียพื้นที่เกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์ การจัดสรรที่ดินนอกระบบที่ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้แก่พื้นที่จัดสรรนั้น และยังพบปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และเกิดปัญหาพื้นที่ถูกละทิ้งไม่ได้ใช้ประโยชน์จำนวนมาก และยังมีปัญหาต่างๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงอีกจำนวนมากที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาลักษณะกระจุกกระจายเช่นนี้ และจากผลกระทบทางด้านบวกเมื่อเกิดแรงกระทำทั้ง 2 ด้านดังกล่าว

ไว้ในหัวข้อที่ผ่านมาจะทำให้มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เปิดโล่งเพื่อนันทนาการมากขึ้น แต่หากพิจารณาในด้านลบ จะพบว่าพื้นที่ว่างเปล่าถูกปล่อยทิ้งไว้มากขึ้นเช่นกัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว

เป็นแนวคิดในการป้องกันการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่สีเขียวมีความหมายที่หลากหลาย โดยในพื้นที่ศึกษาจะใช้ความหมายเฉพาะคือ หมายถึง พื้นที่ซึ่งมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดินโดยผ่านทางกฎหมาย เพื่อบริการพื้นที่เกษตรกรรมบนพื้นที่ดินที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการเพาะปลูกเนื่องมาจากคุณภาพดินและสภาพดินฟ้าอากาศ ตลอดจนการควบคุมการปลูกสร้างอาคารและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆซึ่งมีผลเสียต่อการเกษตรหรือต่อสิ่งจำเป็นพื้นฐานของเกษตรกรรม (สุวัฒนา ธาดานิติ และ สุดา ภิรมณ์แก้ว, 2526 : 223)

ประโยชน์ของพื้นที่สีเขียว (บริษัท โมดัลคอนซัลแทนท์ จำกัด อ่างใน ทรงยศินทร์ ชนปทาธิป, 2544 : 27 – 28)

1) ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม

- เป็นพื้นที่สร้างอากาศบริสุทธิ์ เปรียบเสมือนปอดของประชากร โดยต้นไม้จะดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เราหายใจออกมา และจากโรงงานอุตสาหกรรมและเครื่องจักรต่างๆ แล้วคายก๊าซออกซิเจนออกมา ช่วยกรองหรือดูดซับฝุ่นละออง โดยเฉพาะตามถนนต่างๆ ช่วยลดภาวะของเสีย ต้นไม้ช่วยปรับภูมิอากาศให้ดียิ่งขึ้น เหมาะสมกับการดำรงชีพ ไม่ร้อนอบอ้าว หรือหนาวจนเกินไป แนวถนนที่มีต้นไม้ให้สีส้มต่างๆสวยงาม จะให้ความร่มเย็นแก่ผู้เดินถนน ช่วยลดความร้อนและแสงสะท้อนจากพื้นถนน

- แถบสีเขียว ทำหน้าที่เป็นพื้นที่รับน้ำหลากก่อนระบายลงสู่อ่าวไทย และกั้นน้ำมิให้ทะลักเข้าสู่เขตเมืองอันเป็นการป้องกันน้ำท่วม

2) ด้านผังเมือง

- เป็นแนวกันมิให้เมืองมีการขยายตัวไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด
- เป็นพื้นที่สกัดการขยายเมืองออกสู่ชนบทหรือพื้นที่เกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์
- ป้องกันมิให้เกิดชุมชนและอาคารเพิ่มขึ้น อันเป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำ
- ใช้เป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้ตลอดฤดูกาล รวมทั้งป้องกันการเพิ่มความแออัดด้วย

สำหรับพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร 2525 ได้ประกาศกำหนดให้เขตมีนบุรี ลาดกระบัง และหนองจอก เป็นพื้นที่ริ้วสีเขียวฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เป็นพื้นที่รองรับน้ำหลากก่อนระบายน้ำลงสู่อ่าวไทยได้บริเวณสถานพักผ่อนตากอากาศบางปู โดยคลองตำหรุและคลองบางปลา (จากคลองตาเจีย คลองลำปลาทิว คลองหนองงูเห่า ฯลฯ)

โดยรับน้ำจากคลองหกวา ตำบลลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และอาศัยถนนร่มเกล้า (ถนนมีนบุรี – ลาดกระบังเดิม) เป็นทางกั้นน้ำมิให้หลากเข้าสู่เขตเมือง อันเป็นการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร ฟังตะวันออก

2) เป็นพื้นที่สกัดการขยายเมืองออกมาสู่ชนบทหรือพื้นที่เกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ เสมือนอุ้มน้ำของนครกรุงเทพฯ และพื้นที่ข้างเคียง

3) เป็นพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสมกับลักษณะเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำหลาก สำหรับฤดูอื่นก็เพาะปลูกพืชอย่างอื่นหรือทำนาได้

4) เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อสร้างอากาศบริสุทธิ์ เปรียบเสมือนปอดให้แก่ประชาชนในและนอกบริเวณนั้น เพราะจะมีอาคารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมและการสาธารณสุขไปไกล สาธารณูปการเท่านั้น

5) เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้ตลอดฤดูกาล รวมทั้งป้องกันการเพิ่มความหนาแน่นแออัดด้วย (ชลิตภากร วีรพลิน, 2525 : 4)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงชีวิตรวม (Biosphere) และการใช้ทรัพยากรมนุษย์ การเงิน ทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และปรับปรุงคุณภาพชีวิตรวมมนุษย์ (เกษม สนิทวงศ์, 2528 : 9)

การอนุรักษ์ คือ การสร้างสรรค์ การรวบรวม การสงวน การรักษาไว้ การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน การทดแทน และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (เกษม สนิทวงศ์, 2528 : 9)

ดังนั้นการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพให้บรรลุถึงการครองชีพที่มีคุณภาพสูงสุดเท่าที่ควรจะเป็นของประชาชน ในทางปฏิบัติแล้วแนวความคิดทั้งสองมักมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากการพัฒนามุ่งเน้นให้ประชาชน มีความกินดีอยู่ดีทางวัตถุ ขณะที่การอนุรักษ์หรือการสงวนไว้ซึ่งทรัพยากรได้เน้นที่จะให้ชีวิตรวมมนุษย์ มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ความขัดแย้งดังกล่าวอาจหลีกเลี่ยงได้ถ้าทั้งสองฝ่ายมีเข้าใจถึงเหตุผลของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการกำหนดแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และมีการเลือกเปิดให้หลายทาง ผู้พัฒนาจะต้องมีความเข้าใจพอควรถึงคุณค่าของคุณภาพสิ่งแวดล้อม และความสำคัญของการอนุรักษ์เพื่อการรักษา(เกษม สนิทวงศ์, 2528 : 9) และการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นผลสำเร็จได้ต่อเมื่อได้รวมเอาการอนุรักษ์ทั้งหมดไว้ในการพัฒนา

2.5.1 การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2547) คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงจากความผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีการเตรียมพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเกิดความสามัคคี ตลอดจนใช้ความรู้รอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

การปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองใน ระดับต่างๆอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะ เกษตรกร (เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน) → ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร (เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า) → ความพอเพียงในระดับประเทศ

2.5.2 แนวคิดในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม

2.5.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอุทยานนคร (Garden City)

การรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมืองของ *Ebenzer Howard* (สุมาลี วัฒนศิริพร , 2535 : 58-71) ได้สร้างความคิดเบื้องต้นด้วยการรวมเอาคุณสมบัติที่ดีของทั้งเมืองและชนบทเข้าด้วยกัน โดยการสร้างแผนภูมิแม่เหล็กทั้ง 3 แห่งขึ้นมา (ภาพที่ 2.2) อันจะนำไปสู่ความกลมกลืนและความสมดุลของสภาพแวดล้อมเมือง

Howard เสนอให้มีการสร้างเมืองในฝัน (Ideal City) ขึ้นตามทฤษฎีกรีกที่มีแนวความคิดหลักสองประการคือ การจำกัดขนาดของเมืองและการสงวนพื้นที่เกษตรกรรม โดยที่เมืองในฝันนี้ รู้จักกันดีในชื่อของ “อุทยานนคร” (Garden City) ซึ่งหมายถึงเมืองที่มีการรวมกลุ่มชุมชนที่กระจัด มีขอบเขตเมืองที่ชัดเจน (ภาพที่ 2.3) ประกอบด้วยพื้นที่เมืองขนาด 1,000 เอเคอร์ ตั้งอยู่ศูนย์กลาง มีประชากรไม่เกิน 32,000 คนอาศัยอยู่ และแถบสีเขียว (Green Belt) พื้นที่เกษตรกรรมมีขนาด 5,000 เอเคอร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจำกัดการขยายตัวของเมืองจากด้านในหรือการรุกรานของการพัฒนาเมืองที่ปราศจากการควบคุม วิธีการดำเนินการที่ใช้คือ มอบหมายให้เทศบาลเมืองถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างถาวร และเป็นผู้ควบคุมการใช้ที่ดินทั้งหมด รวมทั้งสำรองพื้นที่สำหรับรองรับการเจริญเติบโตของเมือง เอกชนผู้ต้องการใช้ประโยชน์จึงอยู่ในฐานะผู้เช่าชื่อ

อุทยานนครมีลักษณะเป็นเมืองใหม่ (New Town) ที่ได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ตัวอย่างเช่น Maryland ในสหรัฐอเมริกา ที่สร้างขึ้นเป็นเมืองใหม่ในลักษณะเดียวกับเมืองต้นแบบ แต่ในระยะต่อมา เมืองอื่นๆก็สร้างอุทยานนครด้วยลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่อุทยานนครจะต้องเป็นวงกลมเพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ การเจริญเติบโตของ

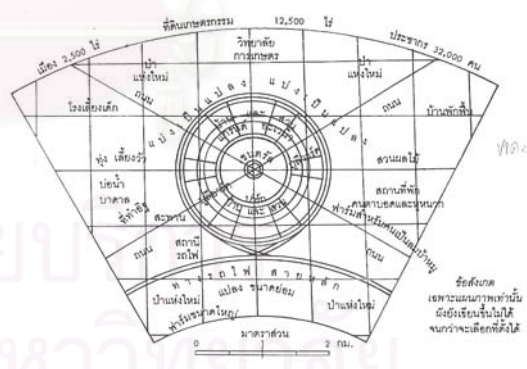
ประชากรและอุตสาหกรรมในภูมิภาค จะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้อุทยานนครมีรูปร่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ในกรณีของกรุงเทพมหานคร การกำหนดพื้นที่สีเขียวก็เป็นมาตรการการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมอย่างหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์ในการยับยั้งการเจริญเติบโตของเมือง โดยผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ได้กำหนดให้เขตรอบนอกจำนวน 11 เขตเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม กล่าวคือ เขตมีนบุรี คลองสามวา คลองจั่น และบางแค ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (แสดงด้วยสีเขียวมีกรอบและเส้นทแยงสีเขียว) เขตทวีวัฒนา หนองแขม (บางส่วน) บางบอน บางขุนเทียน ทุ่งครุ หนองจอก และลาดกระบัง เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (แสดงด้วยเส้นสีเขียว) โดยที่ดินทั้ง 2 ประเภทนี้ อนุญาตให้ใช้ประโยชน์ได้เฉพาะเพื่อการเกษตรหรือเกี่ยวข้องกับการเกษตร สถาบันราชการ การสาธารณูปโภค สาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ การใช้ประโยชน์เพื่อกิจการอื่นจะถูกควบคุมเป็นจำนวนร้อยละของที่ดินแต่ละบริเวณด้วยอัตราที่แตกต่างกันไปและสำหรับที่ดินประเภทอนุรักษ์

จุดประสงค์ของการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินยังมีเพิ่มเติมอีกคือ เพื่อป้องกันน้ำท่วมและรักษาสภาพแวดล้อม อย่งไรก็ดี การรักษาพื้นที่เกษตรกรรมให้เป็นไปตามกรอบของการวางแผน จำเป็นต้องอาศัยข้อกำหนดการสร้างอุทยานนครที่ยืดหยุ่นได้ สอดคล้องกับสถานการณ์ของท้องถิ่นและธรรมชาติของท้องถิ่นนั้น อีกทั้งต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งจะมีผลต่อการปรับมาตรการกำหนดอุทยานนครในลำดับต่อไป

ภาพที่ 2.2 แม่เหล็กทั้งสาม

ภาพที่ 2.3 อุทยานนครและแถบพื้นที่

2.5.2.2 แนวทางในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเมืองที่ผ่านมา

1) การสร้างแรงต้านให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม (ถิ่น หงษ์ทอง, 2544 : 24-26)

ภาสมา สุทธิพงษ์ เสนอให้มีการสนับสนุนและแนะนำให้เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินเปลี่ยนแปลงการเพาะปลูก ให้มีรายได้สูงขึ้น หรือปรับปรุงการเพาะปลูกให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เพื่อเป็นช่องทางเพิ่มรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอให้ใช้มาตรการลดภาษีบำรุงท้องที่ให้แก่

เจ้าของที่ดินที่ให้เกษตรกรรายอื่นเช่า พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการเช่าระยะยาว เนื่องจากเจ้าของที่ดินมีแนวโน้มที่จะยกเลิกสัญญาเช่าได้ หากต้องการนำที่ดินไปพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง กอปรกับราคาที่ดินสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการกว้านซื้อนำไปจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัยหรือการเก็งกำไรก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความต้องการขายที่ดินมากขึ้น เพราะสามารถให้ผลตอบแทนสูงกว่าการให้เช่าทำการเกษตรมาก และวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาเช่าระยะยาวคือ ประการแรก จะต้องมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างหนาแน่น ประการที่สอง กลยุทธ์ในการพัฒนาเมืองจะต้องไม่ล้นเปลืองที่ดินที่มีคุณค่าของเกษตรกรรม และต้องไม่ทำให้เกิดการเสียโอกาสของเมืองเก่าและชานเมืองที่มีอยู่เดิม ไม่ล้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ และไม่เผาผลาญพลังงานและเวลาในการเดินทาง

รัฐสรรค์ นันททวงศ์ ก็ได้เสนอแนะแนวทางที่ใกล้เคียงกัน คือ เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกเพื่อให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น กล่าวคือ จากการศึกษาความสามารถในการต้านทานการบุกรุกของพื้นที่เมืองในพื้นที่เกษตรกรรม 5 ประเภทคือ นาข้าว สวนผัก สวนผลไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับ และสวนกล้วยไม้ ได้พบว่า นาข้าวมีแรงต้านทานการบุกรุกที่ต่ำที่สุด ต่างจากสวนกล้วยไม้ที่มีแรงต้านทานสูงที่สุด จึงได้เห็นควรให้เกษตรกรหันมาเพาะปลูกไม้ดอกไม้ประดับอย่างอื่นแทน เช่น กุหลาบ เบญจมาศ เนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ไม่ใช่หันไปปลูกแต่กล้วยไม้แต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะยิ่งทำให้ผลผลิตเกิดความต้องการของตลาด นอกจากนี้ยังพบว่า ความพึงพอใจของเจ้าของที่ดินผู้ให้เช่าที่ ยินดีจะให้เช่าเพื่อทำการเกษตรต่อไป ก็ถือเป็นแรงต้านทานชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า แรงต้านทานเทียม เนื่องจากหากเพิ่มแรงจูงใจในการเก็บที่ดินไว้ด้วยการลดอัตราภาษีบำรุงท้องที่สำหรับพื้นที่ที่ให้เช่าเพื่อการเกษตรหรือยกเว้นภาษีในกรณีที่ให้เช่าระยะยาวแล้วก็จะช่วยยืดระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินได้แต่ทางที่ดี หากมีการสนับสนุนการลงทุนประเภทสวนเกษตรจัดสรร ก็จะช่วยให้แนวทางอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่เช่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงขึ้น

ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ยึดการทำเกษตรเป็นอาชีพหลักเช่นปัจจุบัน จึงมีความสำคัญต่อการรักษาแรงต้านเป็นอย่างยิ่ง วรรณญา แตรวิจิตร จึงเสนอแนะเพิ่มเติมให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนช่วยในการส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงในกิจกรรมการเกษตร ซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้แก่เกษตรกรด้วย รวมทั้งควรเข้ามาช่วยเหลือด้านการตลาดในเรื่องของการจัดหาแหล่งรองรับผลผลิต การประกันราคา ที่สำคัญคือ ควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรในเรื่องของการพัฒนาการเกษตรด้วยการสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและการรักษาที่ดิน

2) การสกัดกั้นแรงรุกของพื้นที่เมือง

การปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยเฉพาะระบบถนน คือปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการขยายตัวของเมืองมากที่สุด การสกัดกั้นแรงรุกด้วยการจำกัดการพัฒนาถนนหรือปรับปรุงเท่าที่จำเป็น จึงเป็นการจำกัดการขยายตัวของเมืองในขั้นแรก แต่ในลำดับต่อมา การกำหนด

มาตรฐานของการจัดสรรที่ดินทั้งในรูปของที่ดินจัดสรรและบ้านจัดสรรก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน ตัวอย่างเช่น การกำหนดให้มีอัตราส่วนของพื้นที่เปิดโล่งกับพื้นที่อาคารเพิ่มขึ้น การกำหนดขนาดแปลงที่ดิน การกำหนดมาตรฐานการบำบัดน้ำเสีย ก็จะช่วยลดผลกระทบที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมได้ นอกจากนี้ยังเป็นการรักษาคุณภาพของที่อยู่อาศัย ที่มีผลให้ต้นทุนของผู้ประกอบการสูงขึ้นอันเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยชะลอการลงทุนในทางอ้อมด้วย

รัฐบาลจึงควรมีแนวทางการพัฒนาเมืองที่ชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือ โครงการขยายระบบคมนาคมขนส่ง ก็ควรทำควบคู่ไปกับการวางแผนและผังกายภาพในระดับท้องถิ่น

3) การกำหนดมาตรการเพื่อบังคับใช้

มาตรการที่สามารถนำมาประกอบใช้ในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม มี ดังนี้

(1) มาตรการด้านภาษี รัฐควรปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือฐานภาษีให้สอดคล้องกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกำหนดอัตราภาษีในระดับสูงสำหรับการใช้ที่ดินแบบเมืองในบริเวณที่ต้องการรักษาไว้ให้เป็นเกษตรกรรม ตัวอย่างเช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีจากการขายที่ดิน ภาษีสิทธิการก่อสร้าง ภาษีการโอนกรรมสิทธิ์ ภาษีบำรุงท้องที่ และค่าธรรมเนียมขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร ในขณะที่ควรกำหนดอัตราภาษีในระดับต่ำ หรือลด - ยกเว้นภาษีบางประเภทเพื่อลดต้นทุนให้แก่เกษตรกร เช่น ยกเว้นภาษีโรงเรือนและที่ดินที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ลดภาษีการนำเข้าเทคโนโลยีการเกษตรจากต่างประเทศ และลดค่าธรรมเนียมการส่งออกสินค้าเกษตร นอกจากนี้ยังควรปรับปรุงอัตราภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแก่เจ้าของที่ดิน เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรต่อไป

(2) มาตรการด้านการคลัง รัฐควรจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับการเกษตรให้เพียงพอแก่ความต้องการ และปรับหลักสูตรการกู้ยืมให้มีความยืดหยุ่น เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถลงทุนเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกได้ โดยอาจกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สูงสำหรับการลงทุนที่ไม่สอดคล้อง หรือมีโอกาสส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม ในบริเวณที่ต้องการรักษาสภาพการใช้ประโยชน์ไว้

(3) มาตรการด้านการตลาด รัฐควรมีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรด้านการตลาด ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเสริมรายได้และช่วยลดต้นทุนให้แก่เกษตรกร ในขณะเดียวกัน เช่น ควบคุมคุณภาพและราคาจำหน่ายผลผลิต เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่เกษตรกร เป็นต้น

(4) มาตรการด้านการบริหาร รัฐและหน่วยงานท้องถิ่นอื่นๆควรมีบทบาทในการจัดสรรโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินแต่ละประเภท โดยเฉพาะบริเวณที่ต้องการรักษาให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมนั้น อาจต้องสร้างข้อกำหนดไม่ให้เมืองสามารถขยายตัวเข้ามาได้ เช่น กำหนดระยะปลอดอาคารบริเวณริมถนน กำหนดอัตราส่วนของพื้นที่อาคารต่อที่ดิน (FAR)

อัตราส่วนของพื้นที่คลุมดิน (BCR) อัตราส่วนพื้นที่เว้นว่าง (OSR) และระยะถอยร่นของอาคาร (Set Back Requirement) เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรจัดสรรงบประมาณ และบุคลากรประจำเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้เพียงพอด้วย

(5) มาตรการด้านผังเมือง รัฐและหน่วยงานท้องถิ่นควรศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่แต่ละบริเวณให้เรียบร้อยก่อนการวางผัง เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินแบบเมืองและการจัดการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการพร้อมกันนั้น ควรกำหนดเป้าหมายการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมให้ชัดเจน และปฏิบัติตามข้อกำหนดของผังเมืองรวมอย่างเคร่งครัด

(6) มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการที่ดินที่น่าสนใจ (กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง, 2548) ในประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- โครงการ “Green Corridor” เป็นโครงการหนึ่งที่รักษาพื้นที่ของเมืองต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวเอาไว้ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ฟาร์ม พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่ทิวทัศน์ หรือพื้นที่ว่าง (ที่ไม่มีการลาดทับพื้นดินด้วยวัสดุใด) การพัฒนาพื้นที่ที่เป็น green corridor ใช้แรงจูงใจ ตัวอย่างเช่น

“Land Acquisition” คือ การได้มาซึ่งที่ดินที่เป็นของชุมชนเอง เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์บางประเภท เช่น การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น การซื้อที่ดินอาจอยู่ในรูปของการซื้อขาย หรือการเช่าระยะยาวโดยมีข้อตกลงที่ชัดเจน ทั้งนี้ หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนในการดำเนินการที่แน่นอนและมากพอ

- โครงการ “Green Investment Funds” ของประเทศเนเธอร์แลนด์เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการใช้มาตรการแรงจูงใจทางเศรษฐกิจในการจัดการที่ดิน โดยรัฐบาลจัดตั้ง “Green Investment Funds” ขึ้นมาจากการรับฝากเงินเข้ากองทุนนี้จากเงินออมของประชาชนทั่วไป ผู้ฝากจะได้รับผลประโยชน์ในรูปของเงินปันผลและเงินฝากนี้โดยไม่ต้องเสียภาษี เงินกองทุนนี้จะปล่อยให้กับการลงทุนการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยหรือที่เป็นเกษตรอินทรีย์เท่านั้น โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าท้องตลาด (ที่ทำให้เกษตรกรรู้สึกว่ามีค่า) โครงการนี้ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรที่ดินและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสารเคมีเกษตรได้มาก (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548)

นอกจากนี้ การที่จะทำให้นโยบายการป้องกันพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน และลดการสูญเสียที่ดินนั้น จะต้องใช้วิธีการที่สมดุล (Balance Approach) (Corwin R. Mocine, 1956) กล่าวคือ

(1) จะต้องมีการใช้สิ่งจูงใจทางการเงิน (Financial incentives) เพื่อที่จะทำให้แน่ใจว่าที่ดินไม่ได้ถูกอนุรักษ์ไว้อย่างธรรมดาเท่านั้น แต่ยังสามารถที่จะคงไว้ซึ่งคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดย

การทำเกษตรกรรมต่อไปด้วย เช่น การกำหนดภาษี เป็นสิ่งจูงใจหรือส่งเสริมให้เจ้าของที่ดินยังคงใช้ที่ดินทำการเกษตรต่อไป

(2) การให้อำนาจรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นเป้าหมายของชุมชน (Community Goal) ในการป้องกันทรัพยากรการเกษตรนั้น ได้ถูกนำไปปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จ

(3) การกำหนดโครงการที่เฉพาะเจาะจงแต่ละพื้นที่เกษตรกรรม แต่ละแห่งจะมีลักษณะเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันออกไป เพื่อที่จะลดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามยถากรรม (Haphazard conversion) ของพื้นที่เกษตรกรรม

2.6 เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่

2.6.1 Sieve Analysis

เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ที่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนา โดยพิจารณาจากตัวแปรต่างๆเพื่อกรองให้เหลือแต่พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาโดยวิธีซ้อนทับแผนที่ (Map Overlay) ขั้นตอนการวิเคราะห์ซีฟ (โครงการศึกษาตัวแบบมาตรฐานที่ใช้ในกาวิเคราะห์เพื่อวางผังเมืองรวม รายงานฉบับสุดท้าย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 3-97) มีดังนี้

- 1) จัดทำรายชื่อของตัวแปร (Factor) ซึ่งเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่
- 2) ตำรวจข้อมูลเพื่อหาขอบเขตของพื้นที่ที่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาสำหรับแต่ละตัวแปร
- 3) นำผลที่ได้จากการสำรวจของตัวแปรแต่ละตัวมาพล็อตลงบนแผนที่พื้นฐาน (Base map)
- 4) นำแผนที่แสดงข้อจำกัดหรืออุปสรรคจากทุกตัวแปรมาซ้อนทับกันเพื่อให้ได้ภาพรวมของพื้นที่ที่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการพัฒนา โดยพื้นที่ที่ไม่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการพัฒนาเลย ถือเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนา

ในการศึกษาผู้ทำการวิจัยได้ประยุกต์การใช้ sieve analysis โดยการนำปัจจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมมาวิเคราะห์แทนปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนา

2.6.2 SWOT Analysis

เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ศักยภาพขององค์กรหรืออาจปรับใช้ในกรณีพื้นที่ ทั้งรวมการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนา SWOT มาจากคำว่า จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) ภัยคุกคามหรืออุปสรรค (Threat) เป็นการวิเคราะห์เพื่อความสามารถเปรียบเทียบการแข่งขัน

SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกตามหลัก ดังนี้

จุดแข็ง (Strength : S) เป็นสภาพที่ทำให้มีศักยภาพ มีคุณค่า และมีความสามารถในการพัฒนาให้ก้าวหน้าได้

จุดอ่อน (Weakness : W) เป็นสภาพปัจจัยที่ทำให้หน่วยงานนั้นไม่สามารถดำเนินการได้เปรียบเสมือนร่างกายที่อ่อนแอ มีโรคต่างๆ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สภาพสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ประชากร และเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

โอกาส (Opportunity : O) เป็นสภาพที่เอื้อ ส่งเสริม หรือมีผลในทางช่วยให้มีโอกาสพัฒนาหรือก้าวหน้า

ภาวะคุกคาม (Threat : T) เป็นสภาพที่กีดขวาง สกัดกั้น หรือเหนี่ยวรั้งการพัฒนา (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มรัตนโกสินทร์ , สำนักผังเมือง, 2548 : 5-12)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวัฒนา สุกลิต (2524) และอำพัน รุ่งวรรณวงศ์ (2526) ได้ศึกษาพื้นที่เขตชานเมืองชั้นนอกโดยใช้เขตลาดกระบังเป็นตัวแทนของชานเมืองชั้นนอกฝั่งตะวันออก และบางขุนเทียนเป็นตัวแทนของชานเมืองชั้นนอกฝั่งตะวันตก พบว่า พื้นที่ทั้งสองได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแบบชนบทเป็นการใช้ที่ดินแบบเมือง โดยมีสาเหตุมาจากขบวนการเป็นเมืองเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งได้แก่ การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร บทบาทของนักจัดสรรที่ดิน การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม นโยบายการพัฒนาเมืองของรัฐบาล จากการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงขบวนการรुकกล้าพื้นที่ชนบทอันเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่มีความสำคัญในการเลี้ยงเมือง เนื่องจากขาดการควบคุมการใช้ที่ดินอย่างรัดกุมของกรุงเทพมหานคร การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อแก้ปัญหาจึงมีสิ่งที่จะทำได้โดยง่าย จำเป็นจะต้องยอมสูญเสียพื้นที่บางส่วนเพื่อกำหนดความเป็นเมืองโดยแน่ชัด ขณะเดียวกันการคงพื้นที่เกษตรไว้ก็จะต้องประกอบด้วยมาตรการทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อดำเนินไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ตั้งไว้ โดยหลักการวางผังต้องคำนึงถึงบทบาทความเป็นแหล่งกลางของเมือง และบทบาทเกษตรกรรมเลี้ยงเมืองของชนบทที่ต้องส่งเสริมและพึ่งพาอาศัยกัน

ภทริยา จิตเอื้ออารีย์ (2529) ได้ศึกษาเขตรายบุรีบูรณะพบว่า เขตรายบุรีบูรณะมีสภาพทางกายภาพของพื้นที่เหมาะสมกับเกษตรกรรมมาก ในอดีตเขตรายบุรีบูรณะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เมืองอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการก่อสร้างถนนสุขสวัสดิ์หลังจากปี 2517 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงช้าลง แต่มีแนวโน้มจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบจากภายนอกโดยเฉพาะด้านคมนาคมคือ การสร้างทางด่วนสายท่าเรือ - ดาวคะนอง และโครงการขนส่งมวลชนชั้นหนึ่ง ในปัจจุบันแม้ว่าเกษตรกรรมจะประสบปัญหาต่างๆมากมาย แต่ยังคงต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป เพราะมีรายได้สูง จึง

ได้มีการเสนอแนะให้มีนโยบายการใช้ที่ดินให้ตรงตามสมรรถนะของดิน โดยเน้นการอนุรักษ์เกษตรกรรมให้พื้นที่เกษตรอันอุดมสมบูรณ์อยู่คู่กับพื้นที่เมืองอย่างกลมกลืนด้วยมาตรการที่เหมาะสม

สมพงษ์ จิรบันดาลสุข (2529) ได้ศึกษาและคาดการณ์ผลกระทบจากการกำหนดพื้นที่สีเขียวในบริเวณด้านฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร พบว่า พื้นที่สีเขียวส่งผลกระทบทางกายภาพทำให้การขยายตัวของการใช้ที่ดินบริเวณหน้าริ้วสีเขียวหนาแน่นขึ้น แต่เบาบางลงในบริเวณพื้นที่ริ้วสีเขียว และเพิ่มขึ้นบริเวณด้านหลังพื้นที่ริ้วสีเขียว แต่จะส่งผลให้การกำหนดพื้นที่ริ้วสีเขียวไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชุมชนขยายพื้นที่เข้าไปในรูปแบบของหมู่บ้านจัดสรร และการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมจะก้าวข้ามไปเกิดที่พื้นที่หลังแนวริ้วสีเขียว ดังนั้น ควรขยายพื้นที่ริ้วสีเขียวออกไปจนสุดเขตกรุงเทพมหานคร พร้อมๆกับการเพิ่มมาตรการต่างๆ อาทิ การอาศัยพ.ร.บ.การผังเมือง พ.ศ. 2518 การลดภาษีบางอย่าง การสนับสนุนเกษตรกร การเสริมมาตรการในการระบายน้ำ เป็นต้น

ชัย ปลอดดี (2530) ได้ศึกษากรณีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตหนองจอก ซึ่งเป็นเขตชานเมืองที่มีการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมน้อยที่สุด ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากแรงบวกหรือความต้องการลงทุนอยู่ในระดับต่ำ และแม้ว่าแรงต้านทานหรือความต้องการในการอนุรักษ์พื้นที่ของเกษตรกรอาจจะอยู่ในระดับต่ำก็ตาม แต่เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรในอนาคตมีอยู่ในระดับต่ำมาก ดังนั้นการบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกจึงเป็นไปได้อย่างเชื่องช้า

รังสรรค์ นันทกาวงศ์ (2531) ได้ศึกษาถึงแรงต้านและแรงบวกพื้นที่เมืองในเขตหนองแขม พบว่า มีพัฒนาการจากชุมชนเกษตรกรรมริมคลองกลายเป็นชุมชนพักอาศัยแบบเมืองตามแนวถนนสายหลัก ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมถูกบุกรุกโดยที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ โดยพื้นที่เกษตรกรรมน่าจะเปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ที่ดินแบบเมืองได้ง่ายที่สุด ซึ่งดำเนินไปโดยไม่สอดคล้องกับความเหมาะสมในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ ดังนั้นจึงมีนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อจะเพิ่มแรงต้านทานการบุกรุกของพื้นที่เมืองให้ได้ในที่สุด

จุฑาทิพย์ จุฑพันธ์ (2535) ได้ศึกษาเพื่อปรับปรุง การใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ระหว่างการกำหนดพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร แม้จะมีเป้าหมายเด่นชัดเพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรม โดยออกเป็นข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ห้ามก่อสร้างอาคารเกือบทุกประเภท แต่เนื่องจากข้อบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ห้ามการปลูกสร้างอาคารพักอาศัย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในขนาดใหญ่ โดยเกิดการพัฒนาที่พักอาศัยประเภทบ้านจัดสรรขึ้นกระจุกกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่และเข้ามาแทนพื้นที่เกษตรกรรม สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนี้มาจากแรงกดดันของขบวนการกลายเป็นเมืองที่แผ่ขยายสู่ชานเมือง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกที่มีที่ตั้งอยู่ชานเมืองด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่า การใช้พื้นที่เกษตรกรรมมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเอื้ออำนวยต่อการผลิต แต่สภาพแวดล้อมทางสังคมพร้อม

ที่จะเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเกษตรกรไม่มีความมั่นคงในการถือครอง มีทัศนคติในแง่ลบต่อการทำเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรลดจำนวนลง สภาพของพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม ที่ดินราคาถูก มีบริการสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะต่างๆ ทำให้ที่พักอาศัยมีแนวโน้มเติบโตต่อไป

ภัสมา สุทธิพงษ์ (2536) ได้ศึกษาสภาพทั่วไปและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เกษตรกรรมตามนโยบายของภาครัฐบาล จากการศึกษาพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ดังกล่าวมีการลดลงในอัตราที่สูง และมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองฝั่งตะวันตก พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปเป็นหมู่บ้านจัดสรรและพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือเก็บไว้เพื่อการเก็งกำไร รอโอกาสในการลงทุนด้านธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ต่อไป และเสนอแนะให้ใช้มาตรการสกัดกั้นการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เมือง ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรกรรมด้วย

วรัญญา แตรวิจิตร (2538) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาเมืองที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมในเขตประเวศพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศในเวลาที่ผ่านมา เป็นบริเวณที่การพัฒนาเข้าไปไม่ถึง มีพื้นที่เกษตรกรรมเหลืออยู่มาก จนมาถึงปี พ.ศ. 2536 พบว่าพื้นที่เกษตรกรรมลดลง และถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เมือง พื้นที่เกษตรกรรมถูกทิ้งร้างว่างเปล่ารอให้มีการพัฒนาต่อไป ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมเหล่านี้ต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ทั้งจากการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ และปัจจัยจากภายนอก นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเมือง ทั้งการขยายตัวของเมือง การขยายระบบโครงข่ายคมนาคม ตลอดจนโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมของเขตประเวศ

อุษา โคตรศรีเพชร (2542) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต โดยการวิเคราะห์การพัฒนาเมืองซึ่งเป็นสาเหตุหรือปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริเวณในทุ่งรังสิต โดยเฉพาะต่อพื้นที่เกษตรกรรม จากการศึกษาพบว่า ทุ่งรังสิตมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นกิจกรรมนอกภาคเกษตรมากขึ้น เนื่องจากทุ่งรังสิตมีศักยภาพที่มีความพร้อมทั้งต่อการพัฒนาเป็นเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้เกิดกลุ่มการใช้ที่ดินที่หลากหลาย แต่เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองที่ขาดระเบียบ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการได้ ซึ่งไม่ได้ส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยตรง ดังนั้นแนวทางในการใช้ที่ดินในทุ่งรังสิตก็คือ การกำหนดขอบเขตการใช้ที่ดิน โดยกำหนดให้มีการพัฒนาพื้นที่เมืองเดิมและในพื้นที่ที่มีสาธารณูปโภครองรับ และพื้นที่นอกเหนือจากพื้นที่เมืองก็พัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีปัจจัยสนับสนุนต่อการทำเกษตรกรรมต่อไป

ถิ่น หงษ์ทอง (2544) ได้ศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการปรับปรุงการกำหนดการใช้ที่ดินในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) ให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และ

สอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ โดยทำการศึกษาพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษานั้นมีความเหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรม แต่ว่าหลังจากมีการพัฒนาถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมบริเวณริมถนนสายหลักต่างๆ มีการรुक้าของพื้นที่เมืองเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม อีกทั้งยังมีโครงการขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ข้างเคียงซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น และได้ทำการรวบรวมข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่ได้รับจากประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดผังเมืองรวมๆ ในบางบริเวณ ให้สามารถก่อสร้างเพิ่มเติมได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เมธินทร์ อังคทะวานิช (2544) ได้ศึกษาถึงความเหมาะสมในการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมด้านทิศตะวันออกในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่าพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมฝั่งตะวันออกของกรุงเทพฯ ยังคงมีความจำเป็นและมีความสำคัญที่จะกำหนดให้เป็นพื้นที่รองรับน้ำ แต่สภาพในปัจจุบันพื้นที่นี้ได้ถูกรุกค้ำจากการใช้ที่ดินในรูปแบบเมืองเข้ามา และยังพบว่า การกำหนดขอบเขตควบคุมการใช้ที่ดินไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และรูปแบบการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยก็เป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำของพื้นที่ศึกษามากที่สุด นอกจากนี้ ประสิทธิภาพของที่ดินในการรับน้ำมีอัตราลดลง และข้อกำหนด กฎหมายเดิมที่มีข้อบังคับใช้ ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่กฎหมายอนุญาตให้สร้างบ้านเดี่ยวนับเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดอุปสรรคของการกีดขวางทางน้ำมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการขัดแย้งของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่กับบทบาทในการรองรับน้ำและระบายน้ำลงสู่ทะเล ดังนั้น ควรมีการจัดทำผังเฉพาะขึ้นสำหรับพื้นที่นั้นๆ เพื่อความเหมาะสมของการกำหนดการใช้ที่ดินในอนาคต

ทรงยศินทร์ ชนปทาธิป (2544) ได้ศึกษาถึงข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองของเขตบางขุนเทียน จากการศึกษาพบว่า ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตบางขุนเทียนให้เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเกิดพื้นที่ปลูกสร้างกระจุกกระจายเข้าแทนที่พื้นที่เกษตรเดิมเป็นบริเวณกว้าง และยังเกิดความขัดแย้งระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจน ส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรกรรม รวมทั้งสภาพทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิ่งแวดล้อมและสภาพสังคมของชุมชน ทั้งยังไม่สามารถชี้นำการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้ ทำให้การพัฒนาไร้ทิศทางและไม่สอดคล้องตามผังเมือง ซึ่งแนวทางในการปรับปรุงจะพิจารณาที่การควบคุมประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ให้เกิดผลเสียต่อพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างการใช้ที่ดินแต่ละประเภท นอกจากนี้ต้องสามารถกำหนดขนาดและที่ตั้งของกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดความประหยัดและง่ายต่อการพัฒนา รวมทั้งลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อพื้นที่เกษตรและชุมชนต่างๆ และยังคงควรมีมาตรการส่งเสริมร่วมกับมาตรการควบคุมควบคู่กัน

2.8 กรอบแนวความคิดในการศึกษา

เขตหนองจอก จัดเป็นเขตชานเมืองชั้นนอกฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งยังมีสภาพการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติและมีสภาพแวดล้อมที่ดี ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในอดีต ชุมชนดั้งเดิมมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมและมีการใช้ที่ดินที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติของพื้นที่ แต่ทว่า ในปัจจุบันเริ่มมีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากชุมชนภายนอกมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของเขตเมืองชั้นใน ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจและพาณิชยกรรม ทั้งนี้จึงเกิดการขยายตัวของที่พักอาศัยออกมายังเขตรอบนอกมากขึ้น โดยมีกระจุกตัวอยู่ตามถนนสายหลัก และบริเวณที่มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เริ่มมีการรุกกล้าพื้นที่เกษตรกรรม ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เมืองมากขึ้น

พื้นที่ชานเมืองนั้นจัดเป็นพื้นที่ที่มีการเจริญเติบโตโดยปราศจากการควบคุมมากกว่าพื้นที่ชนบทข้างเคียง เนื่องจากมีประชากรย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น เพราะการขยายตัวจากเขตเมืองชั้นในส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากประเภทเกษตรกรรมเป็นการใช้ที่ดินแบบผสม โดยมีลักษณะเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรกรรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นพื้นที่รีวิเวีย เพื่อควบคุมการขยายตัวของเมืองได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรที่สำคัญคือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ อาทิ สมรรถนะของดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยการทำฟาร์มซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะอาศัยน้ำฝนในการทำเกษตรกรรม ปัจจัยด้านตลาดและราคาสินค้า โดยเกษตรกรจะทำการเกษตรกรรมโดยปรับตัวตามความต้องการของตลาด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลทั้งการเพิ่มขึ้นและลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม

ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนการพัฒนาของระบบคมนาคม ราคที่ดิน ความไม่ชัดเจนของกฎหมายหรือข้อกำหนดควบคุมการใช้ที่ดิน การเพิ่มขึ้นของประชากรในกรุงเทพมหานคร การขยายตัวของอุตสาหกรรมออกสู่ชานเมือง เนื่องจากข้อจำกัดการขยายอุตสาหกรรมในเขตเมือง ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐและเอกชน

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมคือ การมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามข้อกำหนด กฎหมาย ตามพระราชบัญญัติผังเมืองอย่างเคร่งครัด การมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านผังเมือง ตลอดจนประชาชนและเกษตรกรมีความต้องการในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม จะอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา มาผสมผสานกัน โดยการอนุรักษ์จะเน้นในด้านการจัดการสร้างสรรค์ การใช้ประโยชน์และการสงวนรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรมกรม

ให้มากที่สุด และยังคงยืนสืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง ในขณะที่เดียวกัน ก็ต้องมีการพัฒนาต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างพอดี ไม่เติบโตเร็วจนเกินไป ทั้งยังสามารถอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม สามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับเมืองในสวน มาใช้ควบคู่ได้ คือ มีการพัฒนาเมืองภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดีและมีพื้นที่สีเขียวล้อมรอบเพื่อควบคุมการเจริญเติบโตของเมือง และสามารถรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้ได้ด้วยการสร้างแรงต้านให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม การสกัดกั้นแรงรุดจากการขยายตัวของเมือง รวมทั้งการใช้มาตรการด้านต่างๆ มาควบคุมดูแล เพื่อให้ยังคงไว้ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป

การศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก เป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้เป็นไปควบคู่กัน ในอันดับแรกเป็นศึกษาถึงความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก โดยการศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมือง บทบาทของภาคการเกษตร และพื้นที่ริ้วสีเขียว ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมว่ามีค่าควรแก่การอนุรักษ์อย่างไร แต่ในขณะที่เดียวกัน เริ่มมีการขยายตัวของกรุงเทพมหานครจากเขตเมืองชั้นในออกมายังพื้นที่รอบนอกซึ่งเป็นเขตชานเมืองมากขึ้น จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในขั้นตอนต่อไป เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมและแนวโน้มการด้านทานการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งจะนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอกต่อไป การศึกษาขั้นตอนนี้มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง การกำหนดพื้นที่ริ้วสีเขียว การใช้ที่ดิน ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในขั้นตอนต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาเพื่อให้เข้าถึงสภาพของพื้นที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่สนับสนุนการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม การวิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ว่าพื้นที่เกษตรกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และนำผลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับการศึกษาถึงความสำคัญ ปัจจัยต่างๆ ในขั้นตอนข้างต้นศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้สอดคล้องกับสภาพทางธรรมชาติของเขตหนองจอก โดยการวิเคราะห์ขั้นตอนนี้มีการนำวิธีการวิเคราะห์แผนที่เชิงซ้อน และการวิเคราะห์แบบ SWOT เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง

มาตรการต่างๆ ประกอบการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมอย่างเหมาะสม

แผนภูมิ 2.1 กรอบแนวความคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ว่าเป็นความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม จะทำการศึกษาโดยเน้นลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรกรรม และเพื่อศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงใช้ที่ดินในเขตหนองจอกรวมทั้งพื้นที่เกษตรกรรม แต่เพื่อความชัดเจนในการนำไปประกอบการวิเคราะห์ให้มากขึ้น จึงมีการศึกษาถึงองค์ประกอบในด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มเติมไปด้วย ดังนี้

องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลตอบแทนจากการทำการเกษตรกรรม รายได้ ผลผลิต ตลาด เป็นต้น

องค์ประกอบทางสังคม เช่น ทัศนคติของเกษตรกร ความต้องการสืบทอดการทำเกษตรกรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของเกษตรกร ความต้องการการให้ความสนับสนุนและส่งเสริมการทำการเกษตร เป็นต้น

จากการศึกษาจะทำให้ทราบถึงบทบาทความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีต่อพื้นที่ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมและรวบรวมผลของการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการนำมาวิเคราะห์ถึงศักยภาพ ปัญหาและแนวโน้มของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ (SWOT Analysis) เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกต่อไป

3.2 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

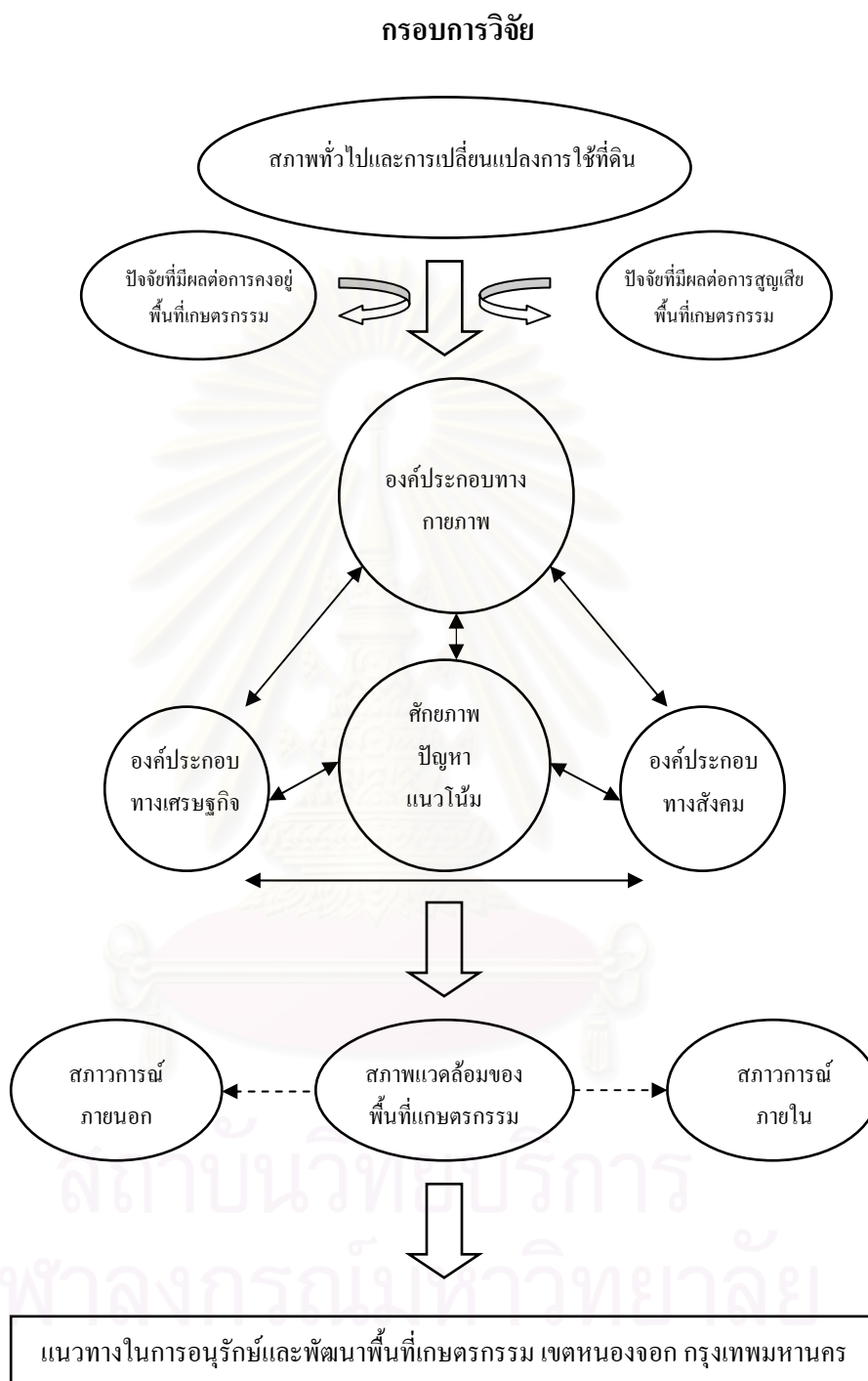
3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) และการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นองค์ประกอบสำคัญ

3.2.1.1 การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

จะเป็นการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ซึ่งช่วยให้เห็นการทำเกษตรกรรมที่เป็นหลักในพื้นที่ได้ชัดเจนมากขึ้น และเป็นการเปรียบเทียบกับข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศเพื่อดูความเชื่อมโยงและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมในปัจจุบัน ซึ่งในการเก็บสำรวจลักษณะทางกายภาพนั้น จะทำการสังเกตในลักษณะกว้าง ดังนี้

- การใช้ประโยชน์ที่ดิน และประเภทของการทำเกษตรกรรม
- สภาพปัญหาของพื้นที่ที่สังเกตได้

- การเข้าถึง การสำรวจในพื้นที่

3.2.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview)

เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามประเภทปลายเปิด สอบถามบุคคลสำคัญ (Key informants) โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นบุคคลที่ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตและคนในชุมชน มีทั้งหมด 10 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อการทำเกษตรกรรม และพื้นที่เขต

หนองจอก สามารถถ่ายทอดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพการทำเกษตรกรรม รวมทั้งปัญหา ความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา โดยบุคคลสำคัญที่ผู้ศึกษาทำการสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- ผู้นำชุมชน
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำแขวง
- เกษตรกรตัวอย่าง

โดยประเด็นที่สัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับ สภาพการทำเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม วิธีการดำรงชีวิตของเกษตรกร สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ตลาดและราคาผลผลิต กรรมสิทธิ์ที่ดิน ปัญหาของการทำเกษตรกรรมและเกษตรกร ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับชุมชนเมืองใหม่ ผลกระทบของการพัฒนาเมืองต่อพื้นที่เกษตรกรรม การขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรร การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ การพัฒนาด้านการเกษตร รวมทั้งความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม

นอกจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป ซึ่งมีลักษณะคำถามทั่วไปไม่เจาะจง เพื่อให้ทราบถึงสภาพการดำรงชีวิต การทำเกษตรกรรม สภาพพื้นที่เกษตรกรรม ความรู้สึกต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น

3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

3.2.2.1 ข้อมูลเชิงแผนที่ ประกอบด้วย

- แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากระบบเทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์สารสนเทศ (GIS) และจากระบบ Map Info ซึ่งแสดงตำแหน่งถนน พื้นที่ปลูกสร้าง พื้นที่เกษตรกรรม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ และเพื่อความสะดวกในการสำรวจพื้นที่
- แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2510, พ.ศ. 2539 และพ.ศ. 2545
- ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

3.2.2.2 ข้อมูลทางสถิติ เอกสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย

- ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชานเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ริ้วสีเขียว แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในช่วงที่เวลาผ่านมา
- ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ ข้อมูลสภาพทั่วไปทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร สังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับสมรรถนะของดินที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมและที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

- ข้อมูลเกี่ยวกับ แผน นโยบาย โครงการพัฒนาต่างๆที่เกี่ยวข้อง และมีผลต่อพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา
- ข้อมูลเชิงสถิติ เช่น สถิติการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ขนาดพื้นที่เกษตรกรรมแต่ละประเภท จำนวนครัวเรือนเกษตรกร กรรมสิทธิ์ที่ดิน ราคาที่ดิน จำนวนที่อยู่อาศัย จำนวนประชากร เป็นต้น
- ข้อมูลต่างๆเหล่านี้ ได้จากการสืบค้นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หอสมุดกลาง ห้องสมุด คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, กรมพัฒนาที่ดิน, สำนักงานเขตหนองจอก, ธนาคารอาคารสงเคราะห์, กรมแผนที่ทหาร เป็นต้น

3.3 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 การประมวลผล

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์ มาจัดระเบียบและเรียบเรียง แบ่งประเภทข้อมูล โดยนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา รวมทั้งการอธิบายถึงลักษณะและโครงสร้างทางกายภาพของเขตหนองจอก ซึ่งจะใช้การนำเสนอในลักษณะของ แผนที่ แผนภูมิ และตาราง

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทุติยภูมิ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้ว ทำการแสดงข้อมูลในรูปแบบตารางและการบรรยายในเชิงพรรณนา โดยแสดงเหตุผลประกอบ

ข้อมูลปฐมภูมิ เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยเรียงตามขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

	การดำเนินการศึกษา	การวิเคราะห์ข้อมูล
1.	ศึกษา งาน วิจัย แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อมูลทุติยภูมิ : เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2.	สภาพทั่วไปของเขตหนองจอก - ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ศึกษา - ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและสังคม	ข้อมูลทุติยภูมิ : - เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตหนองจอก จากเอกสาร - เรียบเรียงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ โดยใช้การพรรณนา การวิเคราะห์ ร่วมกับการใช้แผนที่ประกอบ และมีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและแผนภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเพิ่มเติม อาทิ ร้อยละ อัตราการเปลี่ยนแปลง การคาดการณ์ประชากร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมข้อมูลจากเอกสารรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการเกษตรกรรมในเขตหนองจอก และแทรกสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพื้นที่

		<p>เกษตรกรรม</p> <p>ข้อมูลปฐมภูมิ : ในการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ได้มีการสำรวจพื้นที่โดยรอบ เพื่อวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการศึกษา</p>
3.	<p>สภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา</p> <p>-สภาพความเป็นเมืองและการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร</p> <p>-สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา</p> <p>- การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน</p> <p>-พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานคร</p> <p>-พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษา</p> <p>- การถือครองที่ดินของเกษตรกรและสภาพพื้นที่เกษตรกรรมในปัจจุบัน</p>	<p>ข้อมูลทุติยภูมิ :</p> <p>- วิเคราะห์การใช้ที่ดินและการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในภาพรวม เพื่อเชื่อมโยงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของเขตหนองจอกรวมทั้งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่เพื่อดูความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการศึกษาข้างต้น โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารที่รวบรวมได้ถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ศึกษาตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา รวมทั้ง ข้อมูลเชิงสถิติ ที่แสดงถึง ขนาดการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ขนาดพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภท ในปีต่างๆ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร ร่วมกับการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร และแผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากสำนักผังเมือง และแผนที่จากเอกสาร งานวิจัยที่รวบรวมได้ โดยมีการนำเสนอในรูปของแผนที่ ตาราง และแผนภูมิ เพื่อช่วยต่อการวิเคราะห์</p> <p>- ข้อมูลปฐมภูมิ : เป็นการออกสำรวจพื้นที่ เพื่อดูสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบัน บริเวณที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณสิ่งปลูกสร้าง บ้านจัดสรร เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากเอกสาร และสถิติ</p> <p>- การวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานครในภาพรวม โดยมีการใช้ข้อมูลการใช้ที่ดินเปรียบเทียบ พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2545 ส่วนการวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา ใช้ข้อมูลการใช้ที่ดินเปรียบเทียบ พ.ศ. 2529, พ.ศ. 2539 และ พ.ศ.2545 โดยใช้แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินใน 3 ปีดังกล่าวข้างต้นร่วมกับแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และอธิบายเชิงพรรณนาถึงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินและการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน</p> <p>-การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ของกรุงเทพมหานครภาพรวม ได้ใช้ข้อมูลทางสถิติของขนาดพื้นที่เกษตรกรรมเปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547 สำหรับพื้นที่ศึกษา ได้ทำการเปรียบเทียบในช่วง พ.ศ.2539, พ.ศ. 2543 และ พ.ศ.2547 เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดขึ้น สำหรับพื้นที่ถือครองของเกษตรกร ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547 ซึ่งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและพื้นที่เกษตรกรรมได้นำแนวคิดคิดเกี่ยวกับการขยายตัวของเมือง และพื้นที่ชานเมืองประกอบ</p>

4.	<p>ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน</p> <p>จำแนกเป็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม - ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม 	<p>ข้อมูลทุติยภูมิ :</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ นำมาจากการรวบรวมแนวคิดและวรรณกรรมเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน พื้นที่สีเขียว โดยทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา - นำเสนอการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนา การแสดงผลทางตาราง แผนภูมิ และแผนที่ โดยวิเคราะห์จากปัจจัยต่างๆซึ่งอ้างอิงจากแนวคิดบทที่ 2 ร่วมกับผลจากศึกษาในช่วงต้น อาทิ สภาพการใช้ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงประชากร เป็นต้น และข้อมูลเชิงสถิติ ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ อาทิ โครงการพัฒนา กฎหมาย และมาตรการที่มีผลต่อพื้นที่ศึกษา ผลแบบสอบถามของการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ของงานวิจัยที่ทำมาแล้ว <p>ข้อมูลปฐมภูมิ :</p> <ul style="list-style-type: none"> - จากการสำรวจพื้นที่ เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน อาทิ การสำรวจบ้านจัดสรร มหาวิทยาลัย บริเวณตลาด ถนนสายหลัก สายรองในพื้นที่ เพื่อพิจารณาถึงการพัฒนาที่ดินโดยรอบว่า มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากประเภทเกษตรกรรมเป็นประเภทอื่นมากน้อยเพียงใด บริเวณที่มีข้อจำกัดการพัฒนามีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมหรือไม่ เป็นต้น - จากการสัมภาษณ์ <p>เป็นการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการเกษตร และเกษตรกรที่ทำการเกษตรประเภทต่างๆ (ได้แก่ การทำนา การเลี้ยงสัตว์ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ส่วนการปลูกผัก และผลไม้จะเป็นรูปแบบการเพาะปลูกในครัวเรือน) ในพื้นที่ซึ่งได้รับการแนะนำจากผู้นำชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร แขวง โศภน โดยการสัมภาษณ์ได้สอบถามในเรื่อง ประเภทการทำเกษตรกรรม พื้นที่ที่ใช้ในการทำการเกษตรกรรมสิทธิ์ที่ดิน รายได้จากการผลิต แหล่งรับซื้อผลผลิต ปัญหาและความ</p>

		<p>ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลง อาทิ การพัฒนาถนน ราคาที่ดิน เหตุผลที่ยังสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป และความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้ นอกจากนี้ได้สอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญา เทคนิคในการทำการเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต</p>
5.	<p>การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษา</p> <p>-การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา</p> <p>- ปัญหาและข้อจำกัด</p>	<p>เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาความสำคัญและสภาพปัญหาอันเป็นอุปสรรคของการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งการวิเคราะห์สรุปจากสภาพทั่วไปของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและพื้นที่เกษตรกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่เกษตรกรรม ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ รวมทั้งข้อมูลด้านทุติยภูมิ เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม โดยจับกับแนวคิดด้านการขยายตัวของเมือง การใช้ที่ดิน และพื้นที่ร่วสีเขียว</p> <p>วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกออกเป็นกายภาพ เศรษฐกิจ ละสังคมจากข้อมูลด้านทุติยภูมิ และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนา และแผนที่ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพด้านกายภาพได้มีการเสนอเชิงแผนที่ โดยการวิเคราะห์แผนที่เชิงซ้อน (Sieve analysis) ซึ่งแสดงถึงบริเวณที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในแต่ละปัจจัย และนำแผนที่เหล่านั้นมาซ้อนทับกัน (Overlay technique) เพื่อแสดงถึง พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และสรุปการวิเคราะห์ว่า พื้นที่บริเวณใดที่มีความเป็นไปได้ที่จะยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป และพื้นที่บริเวณใดที่ไม่สามารถคงความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้ โดยการซ้อนทับแผนที่ที่แสดงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ศึกษาลงบนแผนที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม</p> <p>ข้อมูลทุติยภูมิ :</p> <p>ข้อมูลด้านงานค้นคว้า เอกสาร งานวิจัยที่เคยศึกษาเกี่ยวกับเขตหนองจอก หรือมีความเกี่ยวข้องกับเขตหนองจอก และแบบสอบถามของการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา ของงานวิจัยที่ทำมาแล้ว</p> <p>ข้อมูลปฐมภูมิ :</p> <p>- การสำรวจ เป็นสำรวจดูสภาพปัญหาทางกายภาพของพื้นที่ เช่น สภาพความเค็มครึ้นของชาวบ้าน สภาพไร่นาที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์น้ำท่วมเมื่อ พ.ศ. 2549 สภาพลำคลอง คลองชลประทาน ปัญหาน้ำเสียจากบ้านจัดสรรที่มีผลต่อลำคลองและลำราง อันเป็นหัวใจสำคัญของประชาชนและการทำเกษตรกรรม สภาพพื้นที่รกร้างริมถนน แทนที่จะใช้ในการทำเกษตรกรรม สภาพความเป็นเมือง การใช้ที่ดินโดยรอบบริเวณย่านที่พักอาศัย และย่านพาณิชยกรรม เป็นต้น</p>

<p>- แนวโน้มการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● แผนและนโยบายการพัฒนาต่างๆ ● แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ 	<p>- การสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบรายละเอียดมากขึ้นทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมว่าสภาพปัญหานั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร บริเวณใดที่มีปัญหามากที่สุด อาทิ สภาพปัญหาน้ำท่วม แม่น้ำลำคลอง การให้บริการขั้นพื้นฐาน ปัญหาน้ำเสีย ดินเสื่อม ปัญหาด้านการผลิต ที่ดิน ความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น</p> <p>- การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการศึกษาสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่จากเอกสาร งานวิจัยที่รวบรวมไว้ทางด้านทุติยภูมิ ร่วมกับการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจากการสำรวจและการสัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ตรงกับข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทางด้านทุติยภูมิหรือไม่ เพื่อให้เห็นถึงปัญหาที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันที่สุด โดยนำเสนอข้อมูลแบบการพรรณนา ตารางและแสดงภาพประกอบ</p> <p>ข้อมูลทุติยภูมิ :</p> <p>-ข้อมูลทางด้านเอกสารเกี่ยวกับแผน นโยบาย การพัฒนาต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา และเอกสาร งานวิจัยที่มีเกณฑ์และปัจจัยต่างๆ สำหรับการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ที่มีความสามารถในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมภายในพื้นที่ศึกษา</p> <p>- การวิเคราะห์ข้อมูล</p> <p>วิเคราะห์แผน นโยบาย และโครงการพัฒนาต่างๆทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่คาดว่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมของพื้นที่ศึกษา จากเอกสาร งานพัฒนาต่างๆ ด้านทุติยภูมิ นำเสนอในรูปแบบการพรรณนาและใช้แผนที่ประกอบบนแผนที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม</p> <p>วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการในพื้นที่เกษตรกรรมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม โดยวิเคราะห์จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาที่ผ่านมา อาทิ การเปลี่ยนแปลงประชากร การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เพื่อพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากอดีตถึงปัจจุบัน และคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในอนาคต โดยพิจารณาพร้อมกับข้อมูลการคาดการณ์ประชากร การลงทุนด้านที่อยู่อาศัย นโยบายและการพัฒนาต่างๆ แนวโน้มการขยายตัวของชุมชน โดยวิเคราะห์จากศักยภาพของพื้นที่ ประกอบกับสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ข้างเคียง โดยเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาและแผนที่ประกอบการอธิบาย</p> <p>เป็นวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งได้มาจากการสรุปสภาพทั่วไป ศักยภาพ ปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์ ซึ่งการวิเคราะห์จำแนกออกเป็น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่ ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม</p>
---	---

	<p>เกษตรกรรม</p>	
- วิเคราะห์ SWOT		
6.	สรุปและเสนอแนะ	สรุปเนื้อหาที่ได้จากศึกษาและวิจัยตั้งแต่สภาพทั่วไปการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม สภาพปัญหา ข้อจำกัด รวมทั้งแนวโน้มการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่ศึกษา การสรุปบทบาทของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

3.4 การเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาทำให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ แต่ในความเป็นจริงพื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากปัจจัยต่างๆ ประกอบกับปัญหาของพื้นที่ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จึงเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีประเด็นการอนุรักษ์และพัฒนาจากการศึกษาและวิเคราะห์สภาพและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ซึ่งได้สรุปการวิเคราะห์ออกเป็นสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของพื้นที่เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม จะเสนอออกเป็นวิสัยทัศน์หรือกรอบการพัฒนา และเสนอแนวทางโดยเสนอเป็นนโยบายการพัฒนา และเสนอแนะแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา เพื่อให้เกษตรกรเกิดแรงบันดาลใจ มีความต้องการประกอบการทำอาชีพเกษตรกรรมต่อไป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน โดยอ้างอิงจากแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของเขตหนองจอก

4.1 ความเป็นมาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ศึกษา

เขตหนองจอก แต่เดิมเป็นป่ากร้างว่างเปล่า ไม่มีผู้คนอาศัย ชื่อหมู่บ้านต่างๆก็เรียกกันตามลักษณะภูมิประเทศ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา เป็นแม่กองจ้างชาวจีนขุดลอกคลองขยายการคมนาคมทางน้ำและเพื่อประโยชน์ทางด้านยุทธศาสตร์ เริ่มตั้งแต่ปลายคลองพระโขนงหรือคลองตันในปัจจุบัน ไปบรรจบคลองบางขนาก เมื่อขุดเสร็จแล้วเรียกว่า คลองแจ็ก เพราะเป็นคลองที่ชาวจีนขุดขึ้น ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า คลองแสนแสบ เมื่อขุดคลองเสร็จและหมดภาระศึกสงครามระหว่างไทยกับเขมรแล้ว ทางราชการได้อพยพชาวไทยมุสลิมมาจากบริเวณ 7 หัวเมืองภาคใต้ มาตั้งรกรากทำมาหากินตามบริเวณแนวคลองแสนแสบ และในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้นเอง ก็ได้อพยพชาวลาวที่กวาดต้อนเข้ามาเป็นเชลยให้มาทำกินตามบริเวณคลองแสนแสบเช่นกัน

ต่อมาได้มีการจัดตั้งบริษัทกุสุมาจีน และได้รับสัมปทานให้ขุดคลองต่างๆเพื่อประโยชน์แก่การกสิกรรม มีการขุดคลองต่างๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าจับจองที่ดิน จึงมีผู้อพยพจากที่อื่นเข้าไปอาศัยตามลำคลองสายต่างๆ เพื่อตั้งถิ่นฐานทำมาหากินกระจายอยู่ทั่วไป ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดการปกครองเป็นหมู่บ้าน ตำบล ตามระเบียบการปกครองสมัยนั้น เมื่อประชาชนมากขึ้น ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ ในสมัยพระยาเพชรปณีสีหราชรองเมืองเป็นสมุหนครบาล เมื่อประมาณ พ.ศ. 2440 ได้ตั้งที่ว่าการอำเภอที่ปากบึงหนองจอกฝั่งใต้ของคลองแสนแสบ

ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ยก 4 อำเภอคือ อำเภอคลองสามวา อำเภอคลองแสนแสบ อำเภอเจียรดับ และอำเภอหนองจอก ขึ้นเป็นเมืองใหม่ โดยพระราชทานนามว่า เมืองมีนบุรี

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2473 – 2474 มีเหตุการณ์สำคัญทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นทั่วโลก ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศไทยด้วย เหตุการณ์ครั้งนี้เรียกว่า “เศรษฐกิจตกต่ำ” ทำให้เกิดข้าวยากหมากแพง และกระทบกระเทือนงบประมาณแผ่นดินของประเทศขณะนั้นอย่างหนัก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเหตุการณ์โดยยุบเลิกหรือรวบรวมกองต่างๆในส่วนกลาง และยุบมณฑลจังหวัดและสถานที่หรือส่วนราชการบางแห่ง จังหวัดมีนบุรีถูกยุบให้มารวมเข้ากับจังหวัดพระนคร ขึ้นต่อมณฑลกรุงเทพฯ เว้นแต่ท้องที่อำเภอหนองจอกให้ยกไปขึ้นกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2474

ต่อมาใน พ.ศ. 2475 ได้มีพระราชบัญญัติให้โอนการปกครองอำเภอหนองจอกจากจังหวัดฉะเชิงเทรามาขึ้นกับจังหวัดพระนคร ตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2475 เมื่อมีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 อำเภอหนองจอกจึงมีฐานะเป็นเขต

อนึ่ง ได้มีการย้ายที่ว่าการอำเภอ ใน พ.ศ. 2499 เนื่องจาก ร.ต.ต.บรรยง ชีรรัช นายอำเภอสมัยนั้นเห็นว่าที่ตั้งของอำเภอไม่เหมาะสมกับสภาพท้องที่ประกอบกับอาคารที่ว่าการอำเภอชำรุดทรุดโทรมเป็นอันมาก จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปสร้างในที่แห่งใหม่ บริเวณหมู่ที่ 2 แขวงกระทุ่มราย เป็นอาคารไม้สองชั้น ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานเขตในปัจจุบัน ต่อมาใน พ.ศ. 2523 ได้รับความงบประมาณสร้างอาคารใหม่ เพื่อเป็นที่ทำการในบริเวณใกล้เคียงอาคารเดิมเป็นอาคารคอนกรีตจำนวน 3 ชั้น มีทางเดินเชื่อมต่อกับอาคารหลังเดิม และได้ทำการรื้อถอนอาคารไม้หลังเดิม ในต้น พ.ศ. 2523 และได้มีพิธีเปิดอาคารหลังใหม่ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2533 โดยมี พันเอกวินัย สมพงษ์ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นประธาน (สำนักงานเขตหนองจอก, 2547 : 1-2)

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานในระยะแรกของพื้นที่ศึกษา มีลักษณะคล้ายกับการตั้งถิ่นฐานโดยทั่วไปในที่ราบภาคกลาง คือ มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคมทางน้ำ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งในเขตหนองจอกนั้นมีโครงข่ายลำคลองต่างๆหนาแน่น และคนในชุมชนต่างก็ดำรงชีวิตอยู่ริมสองฝั่งคลอง โดยอาศัยน้ำจากลำคลองมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการเกษตรกรรมและเพื่อการสัญจรไปยังพื้นที่ใกล้เคียง คลองสำคัญของเขตหนองจอกซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก ได้แก่ คลองแสนแสบ นอกจากนี้ยังมีคลองที่สำคัญรองลงมา ได้แก่ คลองลำปลาทิว คลองนครเนื่องเขต และคลองหลวงแพ่ง ซึ่งตามสองฟากลำคลองสายหลักที่สำคัญดังที่กล่าวมานี้ เป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ออดีต ต่อมา เมื่อมีการตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือ เริ่มมีการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนอยู่ตามสองฟากถนนและเริ่มมีชุมชนใหม่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวถนนมากขึ้น เพราะการเดินทางสะดวกและรวดเร็วกว่า แต่อย่างไรก็ตาม คลองต่างๆก็ยังมี ความสำคัญต่อชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ถนนสายสำคัญของเขตนี้ ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนเลียบบวาริ ซึ่งได้ตัดผ่านพื้นที่เกษตรกรรมเดิม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบางบริเวณ โดยเปลี่ยนจากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมไปเป็นที่อยู่อาศัย และโรงงานอุตสาหกรรม (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 82)

4.2 ลักษณะทางกายภาพ

4.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

เขตหนองจอกจัดเป็นเขตหนึ่งในเขตชั้นนอกหรือที่เรียกว่า เขตชานเมือง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่รวม 236.261 ตารางกิโลเมตร หรือ 147,663.12 ไร่ เป็นเขตที่มีเนื้อที่มากที่สุด ประมาณ 1 ใน 7 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร เขตหนองจอกมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (แผนที่ 4.1)

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับ อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเขตที่ คลองลำตาดิน คลองกระทุ่มล้ม คลองพะอง และ คลองกอไผ่
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับ อำเภอเมืองและอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัด ฉะเชิงเทรา โดยแบ่งเขตที่คลองสิบสี่ คลองแสน แสบ คลองนครเนื่องเขต และคลองหลวงแพ่ง ตามลำดับ
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับ เขตมีนบุรีและเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเขตที่คลองด่านกแขวก คลองลำไทร คลอง ลำหิน คลองตาเตี้ย คลองลำเบนชะโด และคลอง แก้ว ตามลำดับ

เขตหนองจอกมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 8 แขวง 93 หมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

- 1) แขวงกระทุ่มราย ประกอบด้วย 18 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 38.132 ตารางกิโลเมตร
- 2) แขวงหนองจอก ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 29.992 ตารางกิโลเมตร
- 3) แขวงคลองสิบ ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 30.849 ตารางกิโลเมตร
- 4) แขวงคลองสิบสอง ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 38.867 ตารางกิโลเมตร
- 5) แขวงโคกแฝด ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 22.524 ตารางกิโลเมตร
- 6) แขวงลำผักชี ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 33.358 ตารางกิโลเมตร

- 7) แวงคู้ฝั่งเหนือ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 17.750 ตารางกิโลเมตร
- 8) แวงลำด้อยตั้ง ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 24.789 ตารางกิโลเมตร

4.2.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

เขตหนองจอกนั้นตั้งอยู่บริเวณที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1.5 เมตร หรือตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งในทางภูมิศาสตร์เรียกว่า บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำซึ่งเกิดจากตะกอนน้ำพัดพา (Alluvium) โดยเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย (The Lower General Plain of Thailand) เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวและพืชประเภทต่างๆ พื้นที่เขตหนองจอกมีลำคลองธรรมชาติหลายสายซึ่งเอื้อต่อการทำการเกษตรกรรมเป็นอันมาก

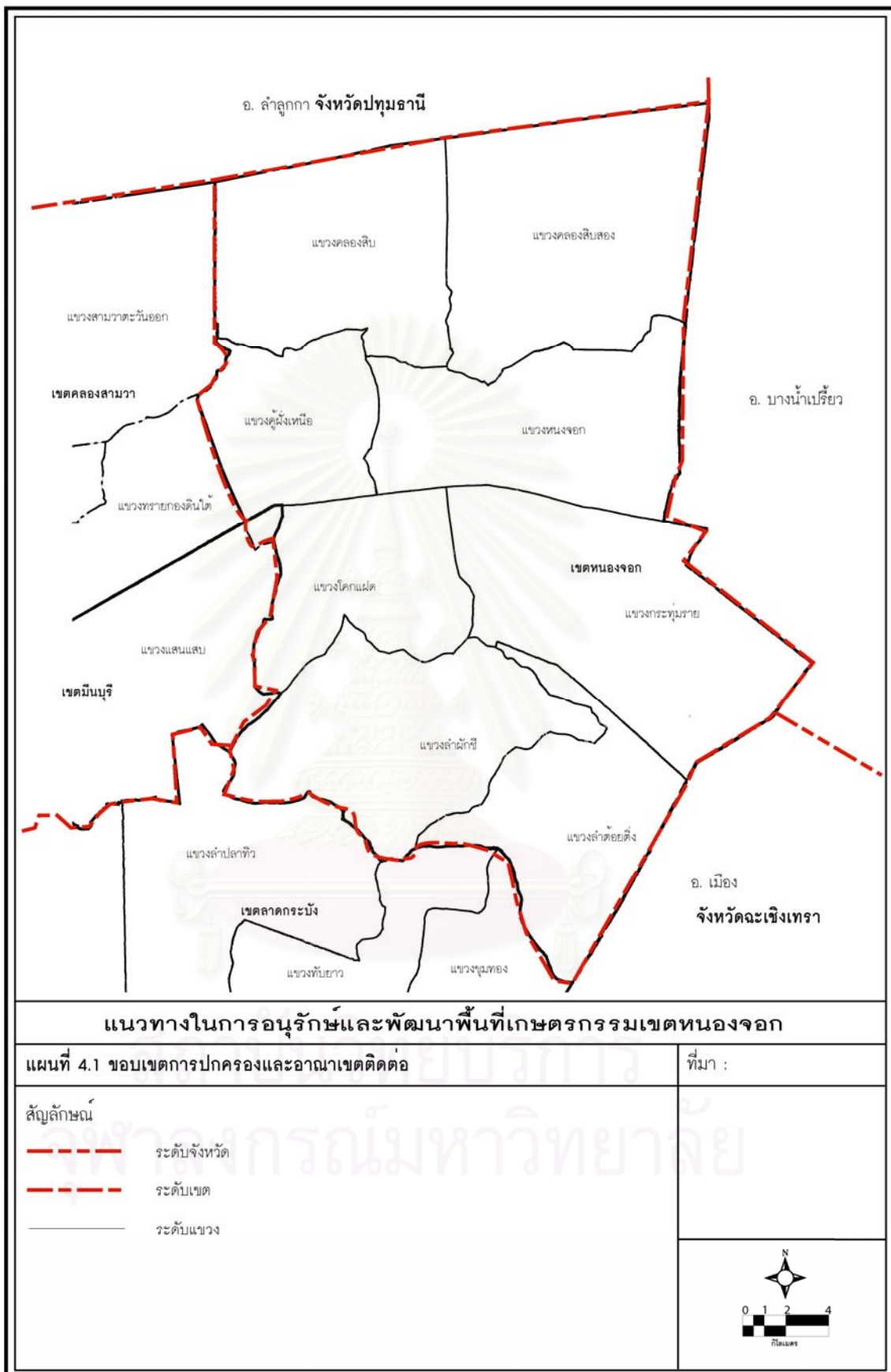
ลักษณะภูมิอากาศของเขตหนองจอกนั้น ไม่แตกต่างไปจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม 2 ชนิด ได้แก่ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งก่อให้เกิดฤดูกาลที่แตกต่างกัน 3 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน	อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนเมษายน
ฤดูฝน	อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – เดือนมกราคม

4.2.3 สมรรถนะของดิน

พื้นที่เขตหนองจอกมีสภาพดินเหนียว แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ ดินชุดบางกอก ดินชุดบางน้ำเปรี้ยวและดินชุดชะเชิงเทรา (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 :89) ซึ่งดินทั้ง 3 ชุดนี้ จัดเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนปากแม่น้ำ (Alluvial Soil) มีลักษณะและคุณสมบัติที่แตกต่างกันบางส่วน (ตารางที่ 4.1) ดินทั้ง 3 ชุด มีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชสวน (Upland Crops) และนาข้าว (Paddy Rice) แต่ก็มีข้อจำกัดที่แตกต่างกันได้แก่

1) ดินชุดบางกอก เมื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชสวนจะมีความเหมาะสมน้อย ต้องเลือกชนิดของพืชพันธุ์ที่เหมาะสม เนื่องจากมีการระบายน้ำที่ผิวดินช้า ดินอุ้มน้ำมากเพราะระดับน้ำใต้ดินสูง มีชั้นดินลึก และเมื่อใช้เป็นที่ทำนาข้าวจะมีความเหมาะสมมากเพราะมีน้ำมาก ถ้ามีน้ำเพียงพอสามารถทำนาได้อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยทั่วไปใช้ทำนาค่าจะทำให้มีผลผลิตต่อไร่สูง หรือปลูกพืชไร่จำพวก ถั่วต่างๆ ข้าวโพด แตงโม แต่จะมีปัญหาการระบายน้ำ ดินชุดบางกอกจะพบอยู่ในบริเวณแวงคลองสิบ แวงกระท่อมรายและแวงลำด้อยตั้ง ส่วนพื้นที่ข้างเคียง ได้แก่ แวงมีนบุรีและแวงแสนแสบ เขตมีนบุรี แวงคลองสองต้นนุ่น แวงลาดกระบ้ง แวงชุมทอง แวงทับยาว และแวงลำปาทิว เขตลาดกระบ้ง

2) ดินชุดบางน้ำเปรี้ยวและดินชุดละเชิงเทรา เมื่อใช้เป็นที่เพาะปลูกพืชสวนก็จะมี ความเหมาะสมน้อยด้วยเหตุผลเดียวกับดินชุดบางกอก อีกทั้งยังอยู่ในพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดน้ำท่วมฉับพลัน และน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืชไร่และพืชสวนหลายชนิด และเมื่อใช้ เป็นพื้นที่ทำนาข้าว ก็มีความเหมาะสมมากแต่น้อยกว่าดินชุดบางกอก เนื่องด้วยเป็นดินที่มีกรดปาน กลางถึงสูง ซึ่งยากแก่การแก้ไขเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเนื่องจากเป็นดินเปรี้ยว ทั่วไปใช้ปลูก ข้าวแบบนาดำ โดยดินชุดบางน้ำเปรี้ยวจะพบอยู่ในบริเวณแขวงคลองสิบ แขวงคูฝั่งเหนือ แขวง หนองจอกและแขวงลำผักชี ในเขตหนองจอก พื้นที่ข้างเคียงได้แก่ แขวงบางชัน แขวงแสนแสบ และแขวงทรายกองดินใต้ เขตมีนบุรี ส่วนดินชุดละเชิงเทราจะพบอยู่ในบริเวณแขวงคลองสิบสอง แขวงคูฝั่งเหนือ แขวงหนองจอก แขวงโคกแฝดและแขวงกระทู้มราย เขตหนองจอก พื้นที่ข้างเคียง ได้แก่ แขวงสามวาตะวันตก แขวงสามวาตะวันออก เขตคลองสามวา แขวงบางชัน แขวงทรายกอง ดิน แขวงทรายกองดินใต้ แขวงมีนบุรี แขวงแสนแสบ เขตมีนบุรี แขวงคลองสองต้นนุ่น แขวงคลอง สามประเวศ แขวงลำปลาทิว แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง (แผนที่ 4.2)

ตาราง 4.1 แสดงลักษณะชั้นดินในพื้นที่เขตหนองจอกและพื้นที่ใกล้เคียง

ชุดดิน	ความ ลาดชัน	ความ หนา ของดิน	เนื้อดิน	สี	โครงสร้าง ก. ดินชั้นบน ข. ดินชั้นล่าง	การ ระบาย น้ำ	ความ สามารถ น้ำไหลผ่าน	การ ระบาย น้ำลงดิน
บางกอก	<1%	ลึกมาก (>150 ซม.)	ดิน เหนียว ล้วน	เทาเข้มหรือ เทาเข้ม ผสมน้ำตาล	ก. เนื้อดินอ่อน เป็นก้อนใหญ่ ข. เนื้อดินอ่อน แดกเป็นก้อนขนาดใหญ่	เร็ว	ช้า	ช้า
บางน้ำเปรี้ยว	<1%	ลึกมาก (>150 ซม.)	ดิน เหนียว ล้วน	เทาหรือเทา เข้มผสม น้ำตาลและ เหลือง	ก. เป็นก้อน ขนาดปานกลาง ข. เป็นลิ่มขนาด ปานกลางผสมดินก้อน หยาบ	เร็ว	ช้า	ช้า
ละเชิงเทรา	<1%	ลึกมาก (>150 ซม.)	ดิน เหนียว หรือดิน ร่วนบน ชั้นดิน เหนียว	เทาเข้มหรือ ดำผสมเทา น้ำตาลและ แดง	ก. เป็นก้อน หยาบอ่อนๆ ข. เป็นลิ่ม แดกแยกจนถึงเป็น ก้อนขนาดปานกลาง	เร็ว	ช้า	ช้า

ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์ แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก ซึ่งเรียบเรียงจาก Detailed Reconnaissance Soil Map of The Southern Central Plain 1:100,000

4.2.4 แหล่งน้ำและวิกฤตน้ำบาดาล

จากสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่ซึ่งมีแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดินสูง และในพื้นที่เขตหนองจอกเดิม นั้น ประชาชนมีการใช้น้ำจากน้ำฝนและคลองเพื่อการอุปโภคบริโภคเนื่องจากมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลอง แต่ทว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานมาอาศัยอยู่บริเวณใกล้ถนนมากขึ้น โอกาสในการใช้น้ำจากคลองน้อยลง และมีการสูบน้ำบาดาลขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดการทรุดตัวของพื้นดิน

เมื่อพิจารณาแหล่งน้ำใต้ดินในภาพรวมของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลพบว่า การใช้น้ำส่วนใหญ่สูบจากชั้นใต้ดิน สถิติจากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2525 พบว่ากรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงมีการสูบน้ำบาดาลมาใช้ถึงประมาณ 1.4 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น การรुक้าของน้ำเค็ม การลดลงของปริมาณน้ำใต้ดิน การเปลี่ยนแปลงของคุณภาพน้ำใต้ดิน และผลกระทบที่สำคัญคือ แผ่นดินทรุดตัว

เมื่อมีมาตรการควบคุมการสูบน้ำบาดาลใน พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ระดับน้ำบาดาลของกรุงเทพมหานครในบริเวณต่างๆ ได้เพิ่มสูงขึ้น โดยผลการศึกษาสำรวจครั้งสุดท้ายที่สุดของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เมื่อ พ.ศ. 2544 รายงานว่า สถานการณ์โดยรวมของแผ่นดินทรุดในเขตกรุงเทพมหานครดีขึ้น กล่าวคือ อัตราการทรุดตัวอยู่ประมาณปีละ 1 เซนติเมตร ยกเว้นเขตดอนเมืองที่มีอัตราการทรุดตัวอยู่ระหว่าง 3 – 5 เซนติเมตรต่อปี และเขตหนองจอกมีอัตราการทรุดตัวอยู่ระหว่าง 2 – 3 เซนติเมตรต่อปี ส่วนปริมณฑลรอบกรุงเทพมหานคร ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร มีอัตราการทรุดตัวอยู่ระหว่าง 2 – 5 เซนติเมตรต่อปี โดยสถิติการใช้น้ำบาดาลของกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2544 มีจำนวน 567,935 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน (ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการผังเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 :6)

สำหรับในช่วงพ.ศ. 2547 (เดือนธันวาคม 2546 – พฤษภาคม 2547) พบว่า เขตหนองจอกมีการทรุดตัวของแผ่นดินค่อนข้างสูงเนื่องจาก มีการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้มาก โดยเฉพาะบริเวณวัดราษฎร์บำรุง (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 4-3) ซึ่งกรมทรัพยากรธรณีได้กำหนดให้พื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของเขตหนองจอก ได้แก่ แขวงคลองสิบ แขวงคูฝั่งเหนือ แขวงโคกแฝด แขวงลำผักชีและแขวงลำด้อยตั้ง เป็นเขตวิกฤตน้ำบาดาลและแผ่นดินทรุด อันดับที่ 2 โดยไม่อนุญาตให้เจาะน้ำบาดาลตั้งแต่ 1 ก.ก. 41 (แผนที่ 4.3)

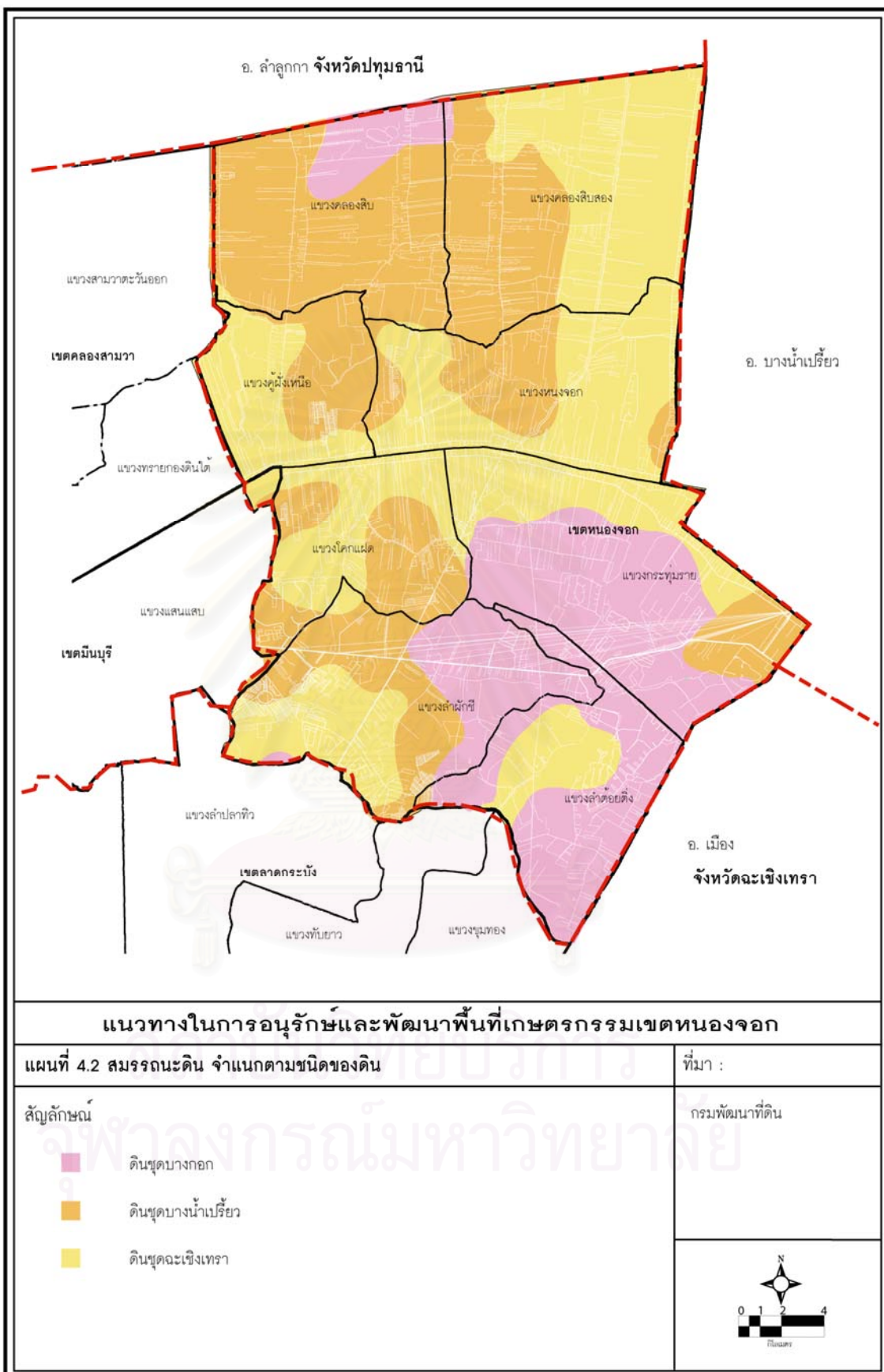
4.2.5 ระบบชลประทาน

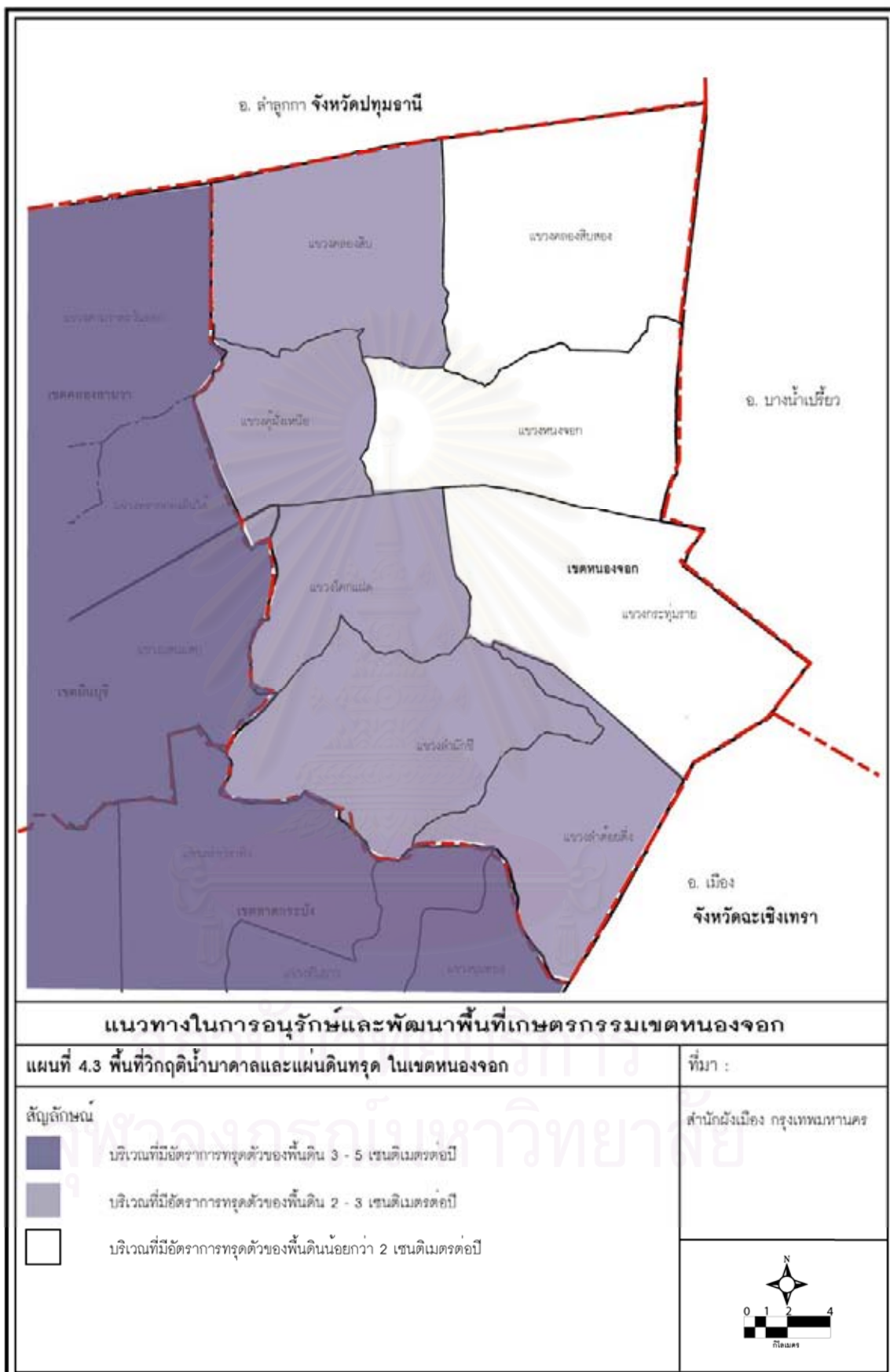
บริเวณพื้นที่ศึกษาได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยทางน้ำมากมาย ทั้งที่เป็นทางน้ำธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นเพื่อใช้ในชลประทานที่มีระบบชลประทานเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กรุงเทพมหานครตอนบน ปทุมธานี ฉะเชิงเทราและสมุทรปราการ ซึ่งมีโครงข่ายคูคลองครอบคลุมพื้นที่อย่างหนาแน่น โดยมีระบบจ่ายน้ำและควบคุมน้ำเชื่อมโยงกับเขื่อนชัยนาทและเขื่อนพระราม 6 คั้นน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำป่าสัก ลงผ่านทุ่งรังสิต แล้วจึงกระจายมาหล่อเลี้ยงพื้นที่ด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ก่อนจะผ่านลงไปใช้ในพื้นที่อำเภอบางพลี – บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ แล้วไหลลงสู่อ่าวไทย (ถิ่น หงษ์ทอง, 2544 :78) (แผนที่ 4.4)

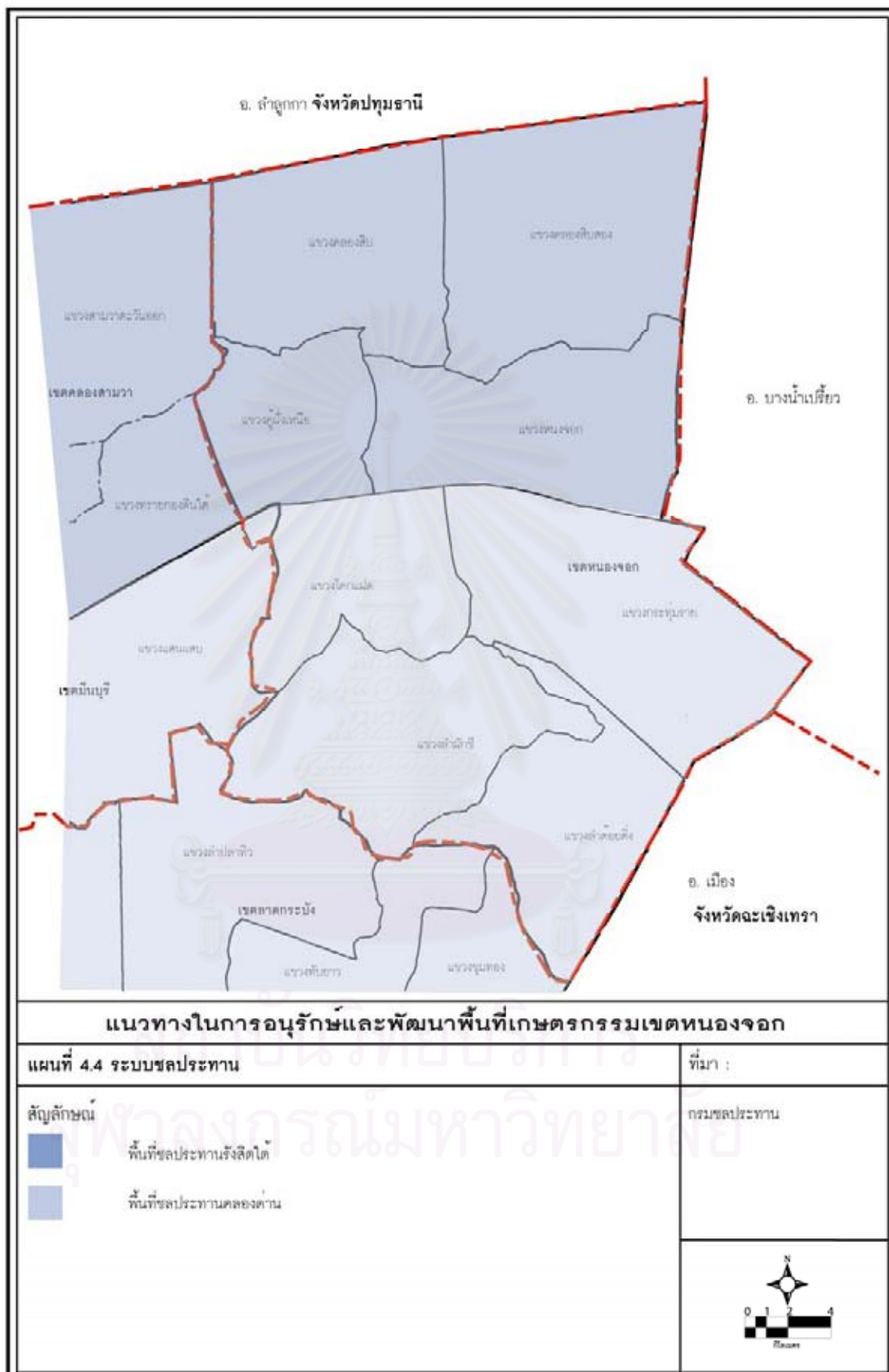
4.2.6 ระบบการระบายน้ำและการป้องกันน้ำท่วม

จากการที่เกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากฝนที่ตกหนักในเขตพื้นที่เพาะปลูกรอบนอกทั้งทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก ทำให้เกิดปริมาณน้ำจำนวนมากไหลบ่าเข้ามาในพื้นที่ตัวเมืองชั้นใน และเมื่อรวมตัวกับปริมาณน้ำที่ไหลเอ่อล้นตลิ่งจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเหตุให้เกิดภาวะน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน สร้างความเสียหายแก่เศรษฐกิจ สังคมและประชากรเป็นอย่างมาก จากสภาพปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงศึกษาค้นคว้าหาแนวทางแก้ไข และได้ให้ผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องเข้าเฝ้าเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2523 และวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2523 เพื่อร่วมพิจารณากำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้ผลสรุปเป็นแนวทางดำเนินการ (เมธินทร์ อังคทะวานิช, 2544 : 51-52) ดังนี้

1) เร่งระบายน้ำออกสู่ทะเล โดยผ่านคลองทางฝั่งตะวันออกของชุมชน คลองที่สำคัญและมีขนาดค่อนข้างใหญ่ ได้แก่ คลองสำโรง คลองบางปิ้ง และคลองชลประทาน หรือ คลองชายทะเลที่เชื่อมต่อคลองแพรงษา คลองปากน้ำ คลองแก้ว คลองบางนางเกร็ง คลองเลียบคันกั้นน้ำในพระราชดำริ ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินการก่อสร้างคันกั้นน้ำยาวประมาณ 77 กิโลเมตร เพื่อป้องกันน้ำจากทิศเหนือและทิศตะวันออกไหลเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชนด้านในพร้อมทั้งดำเนินการจัดการให้พื้นที่หลังคันกั้นน้ำเป็นทางระบาย โดยทำการขุดลอกคู คลอง ทั้งเก่าและใหม่ ดัดตั้งสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำ เพื่อให้สามารถระบายน้ำตามวัตถุประสงค์ในการผันและระบายน้ำจากทางทิศเหนือและทิศตะวันออกไม่ให้ไหลเข้าสู่เขตชุมชน แต่ให้ไหลผ่านแนวระบายน้ำไปออกสู่อ่าวไทยทางทิศใต้แทน

2) สร้างระบบป้องกันน้ำท่วมในเขตชุมชน เนื่องจากว่าในเขตชุมชนมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆอย่างหนาแน่น เป็นแหล่งเศรษฐกิจอย่างมหาศาล จึงต้องมีการดำเนินการสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม และจากข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและเวลา ทำให้ไม่สามารถทำได้เต็มที่ ระบบป้องกันน้ำท่วมในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการฝั่งตะวันออก จึงได้มีการแบ่งออกเป็นพื้นที่ตามแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมออกเป็น 5 พื้นที่ใหญ่ๆด้วยกัน ได้แก่ พื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นใน พื้นที่แผนหลักกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก พื้นที่ชลอน้ำกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก พื้นที่แผนหลักสมุทรปราการฝั่งตะวันออก จากนั้นดำเนินการสร้างคันกันน้ำปิดล้อมพื้นที่ พื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่บรรเทาสมุทรปราการฝั่งตะวันออก และภายในพื้นที่ดังกล่าวได้ทำการขุดคู คลอง ทั้งเก่าและใหม่ ติดตั้งเครื่องสูบน้ำ ประตูระบายน้ำ และท่อระบายน้ำส่วนที่เกินความต้องการออกนอกพื้นที่

3) สร้างสถานที่กักเก็บน้ำตามจุดต่างๆในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่ชะลอน้ำและ ขยายทางน้ำหรือเปิดทางน้ำในจุดที่ผ่านทางหลวง หรือทางรถไฟ เช่น การขยายสะพานรถไฟ และสะพานทางหลวง เพื่อขยายทางน้ำ

กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร ได้มอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง – มหาดไทยร่วมกับสำนักผังเมือง พิจารณากำหนดแนวพื้นที่สีเขียวและจัดทำแผนที่เพื่อดำเนินตามโครงการพระราชดำริ เพื่อบรรเทาแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมคณะทำงานดำเนินการเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว โดยยึดถือขอบเขตพื้นที่แนวของกรมชลประทานและแนวของสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย โดยมีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงอาคารชนิดใดหรือประเภทใด ในท้องที่เขตมินบุรี แขวงคลองสิบ แขวงคูฝั่งเหนือ เขตหนองจอก และแขวงคลองสามประเวศ แขวงลำปลาทิว แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 ต่อมาได้รับการแก้ไขปรับปรุงและออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ซึ่งออกมาบังคับใช้แทนประกาศกระทรวงมหาดไทย (เมธีนทร์ อังคทะวานิช, 2544 : 51-52)

สรุป ระบบป้องกันน้ำท่วมที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร ทั้งทางด้านฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกมี 3 ระบบ ได้แก่

- 1) การป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่เขตชั้นใน โดยใช้คันกันน้ำและประตูระบายน้ำตามคลองสำคัญต่างๆ
- 2) การป้องกันน้ำท่วมโดยใช้คลองธรรมชาติกักเก็บน้ำและระบายน้ำ
- 3) การป้องกันน้ำท่วมตามพระราชดำริโดยใช้พื้นที่รับน้ำ (โครงการแก้มลิง)

ระบบการป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานครจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ภายในคันกันน้ำและพื้นที่นอกคันกันน้ำ ปัจจุบันได้กำหนดให้พื้นที่

นอกคันกันน้ำเป็นพื้นที่รับน้ำหลากจากตอนเหนือของกรุงเทพมหานครลงสู่พื้นที่ตอนล่าง จากการแบ่งพื้นที่ดังกล่าว ทำให้พื้นที่ทั้ง 2 ส่วนมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ ภายในคันกันน้ำซึ่งได้แก่พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตมีนบุรีต่อเนื่องไปทางเขตบางเขน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง ส่วนพื้นที่นอกคันกันน้ำซึ่งอยู่ระหว่างเขตมีนบุรีต่อเนื่องกับเขตหนองจอก มีลักษณะเป็นชนบทและพื้นที่เกษตรกรรม เป็นส่วนใหญ่(แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 :48) (แผนที่ 4.5)

ใน พ.ศ. 2538 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงริเริ่มโครงการแก้มลิง โดยใช้คลองชายทะเลและคลองที่เชื่อมต่อกันเป็นแก้มลิงเพื่อรับน้ำจากพื้นที่ตอนบน และใช้สถานีสูบน้ำต่างๆทำการสูบน้ำออกรวม 9 สถานีตามแนวคลองชายทะเล ในช่วงน้ำทะเลสูงก็จะเปิดประตูระบายน้ำเพื่อระบายน้ำที่กักเก็บไว้ระบายลงสู่ทะเล อาทิ ประตูระบายชลหารพิจิตร ที่ตำบลคลองด่านอำเภอบางบ่อ และแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งคือ การจัดหาพื้นที่รับน้ำในลักษณะของแก้มลิง เพื่อเสริมสร้างระบบระบายน้ำทั้งภาครัฐและเอกชน (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 :48) โดยพื้นที่แก้มลิงจะอยู่ในพื้นที่โครงการชลประทาน (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 :3-68) สรุปได้ดังนี้

บริเวณพื้นที่ตอนบน คือ พื้นที่ที่อยู่ทางเหนือแนวคลองระพีพัฒน์แยกตลิ่งกับคลองหกวาสายบน อยู่ในบริเวณด้านใต้ของโครงการชลประทานนครหลวง และโครงการชลประทานป่าสักได้คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 190 ตารางกิโลเมตร จุน้ำที่ความลึก 0.90 เมตร ได้ประมาณ 54 ล้านลูกบาศก์เมตร

บริเวณพื้นที่ตอนล่าง มีพื้นที่ที่สามารถกำหนดเป็นแก้มลิงได้ 3 แห่ง คือ

1) บริเวณพื้นที่ในเขตโครงการชลประทานรังสิต ทิศเหนือติดแนวคันคลองรังสิต ทิศใต้ติดกับแนว ปตร. ทดน้ำกลางคลอง 6 ตั้งแต่คลอง 7 ถึงคลอง 12 ทิศตะวันตกติดคันคลอง 7 และทิศตะวันออกติดคันคลอง 13 มีพื้นที่ 110.6 ตารางกิโลเมตร

2) บริเวณพื้นที่ระหว่างแนวคลอง 14 ถึงแนวคันกันน้ำฝั่งขวาขงแม่น้ำนครนายกกับแนวคลองหกวาสายล่าง ถึงแนว ปตร. ตามบึงต่างๆในพื้นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ มีหนองบึงกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นพื้นที่รวมประมาณ 286.6 ตารางกิโลเมตร

3) บริเวณแนวคลองชายทะเล ทางทิศใต้สุดของพื้นที่โครงการ มีพื้นที่ประมาณ 1.2 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ 4.6)

ในด้านระบบการระบายน้ำภายในพื้นที่เขตหนองจอก ประกอบไปด้วยคลองจำนวนหลายสาย และคลองเหล่านี้จะติดต่อกับคลองในพื้นที่ชั้นในและพื้นที่ด้านตะวันออกของคลองกันน้ำตามพระราชดำริน้ำส่วนใหญ่ของพื้นที่จะระบายลงคลองแสนแสบและคลองพระโขนง ซึ่งลักษณะการระบายน้ำในพื้นที่เขตหนองจอก มี 2 ระบบ คือ การใช้คลองระบายน้ำและการใช้ระบบท่อระบายน้ำฝนในพื้นที่รับน้ำย่อยภายในเขตเมือง ซึ่งน้ำจากท่อระบายน้ำจะลงสู่คูคลองโดยตรง โดยคลองระบายน้ำ สายสำคัญๆ ได้แก่ คลองหลวงแพ่ง คลองนครเนื่องเขต คลองลำผักชีและคลองแสนแสบ

โดยคลองเหล่านี้จะต่อเนื่องกันและมีคลองแตกแขนงต่อ เช่น คลองหนึ่ง คลองสอง คลองเก้า – คลองสิบสาม คลองลำเจียรต๊อบ คลองลำจรเข้ต๊อบ คลองลำหินเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประตูระบายน้ำตั้งอยู่ที่ปลายคลองสิบสองและปลายคลองสิบสาม (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 129-133) (แผนที่ 4.7)

จากลักษณะภูมิประเทศของเขตหนองจอกที่เป็นที่ราบลุ่มและมีคลอง หนอง บึง กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม และยังสามารถบรรเทาและลดปัญหาการระบายน้ำได้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อฝนตกติดต่อกันเป็นระยะเวลาสั้น หากพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานครระบายน้ำออกมา ประชาชนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองจะได้รับความเดือดร้อนจากน้ำท่วมขัง แต่อย่างไรก็ตามเขตหนองจอก ก็ได้พยายามแก้ไขปัญหา โดยการขุดลอกคูคลองเพื่อกำจัดผักตบชวา เพื่อให้การระบายน้ำเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

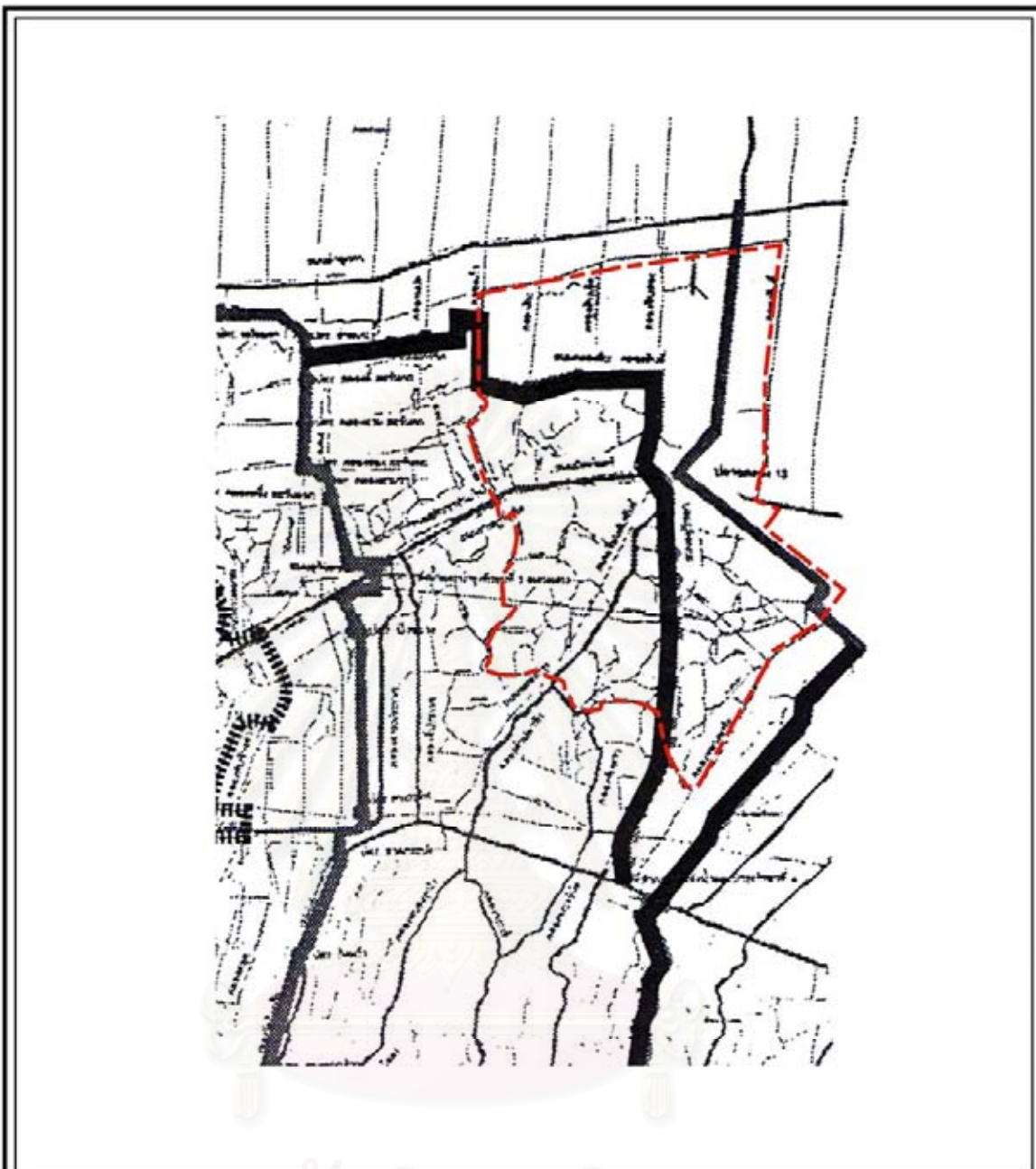
4.2.7 โครงข่ายคมนาคม

การคมนาคมในเขตหนองจอกในอดีตจะใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เนื่องจากมีคลองต่างๆหลายสายผ่านในพื้นที่ ส่วนการคมนาคมทางบกเริ่มมีการพัฒนาขึ้นเมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมาซึ่งเริ่มพัฒนาไปพร้อมๆกับการพัฒนาถนน แต่อย่างไรก็ตามการคมนาคมทางน้ำก็ยังมีบทบาทสำคัญในการสัญจรระยะสั้นภายในพื้นที่ โดยโครงข่ายคมนาคมภายในเขตหนองจอกมีดังนี้

1) การคมนาคมทางบก

เขตหนองจอก มีพื้นที่ถนนใน พ.ศ. 2545 เท่ากับ 4,398 ไร่ หรือ 7.04 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นสัดส่วนพื้นที่ถนนต่อพื้นที่เขต (147,663 ไร่ หรือ 236.261 ตารางกิโลเมตร) เท่ากับ 2.98 เปอร์เซ็นต์ ประกอบด้วยโครงข่ายถนนสายหลัก สายรองและถนนซอยดังนี้

ถนนสายหลัก ในเขตหนองจอกประกอบด้วยถนนสายหลักสำคัญๆ ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ เป็นถนนสายสำคัญที่สุด เชื่อมระหว่างเขตมีนบุรีกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ถนนเชื่อมสัมพันธ์เชื่อมระหว่างตัวเมืองหนองจอกกับถนนสุวินทวงศ์ ถนนฉลองกรุงเชื่อมระหว่างถนนสุวินทวงศ์กับเขตลาดกระบัง ถนนเลียบริมคลองและถนนมิตรไมตรีเชื่อมตัวเมืองหนองจอกกับเขตมีนบุรีและคลองสามวา และถนนเลียบริมคลองสิบสาม ถนนประชาสำราญเป็นถนนที่เชื่อมตัวเมืองหนองจอกกับเขตปทุมธานีเข้าด้วยกัน

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

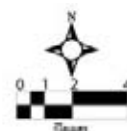
แผนที่ 4.5 โครงการป้องกันน้ำท่วมและการระบายน้ำในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ที่มา :

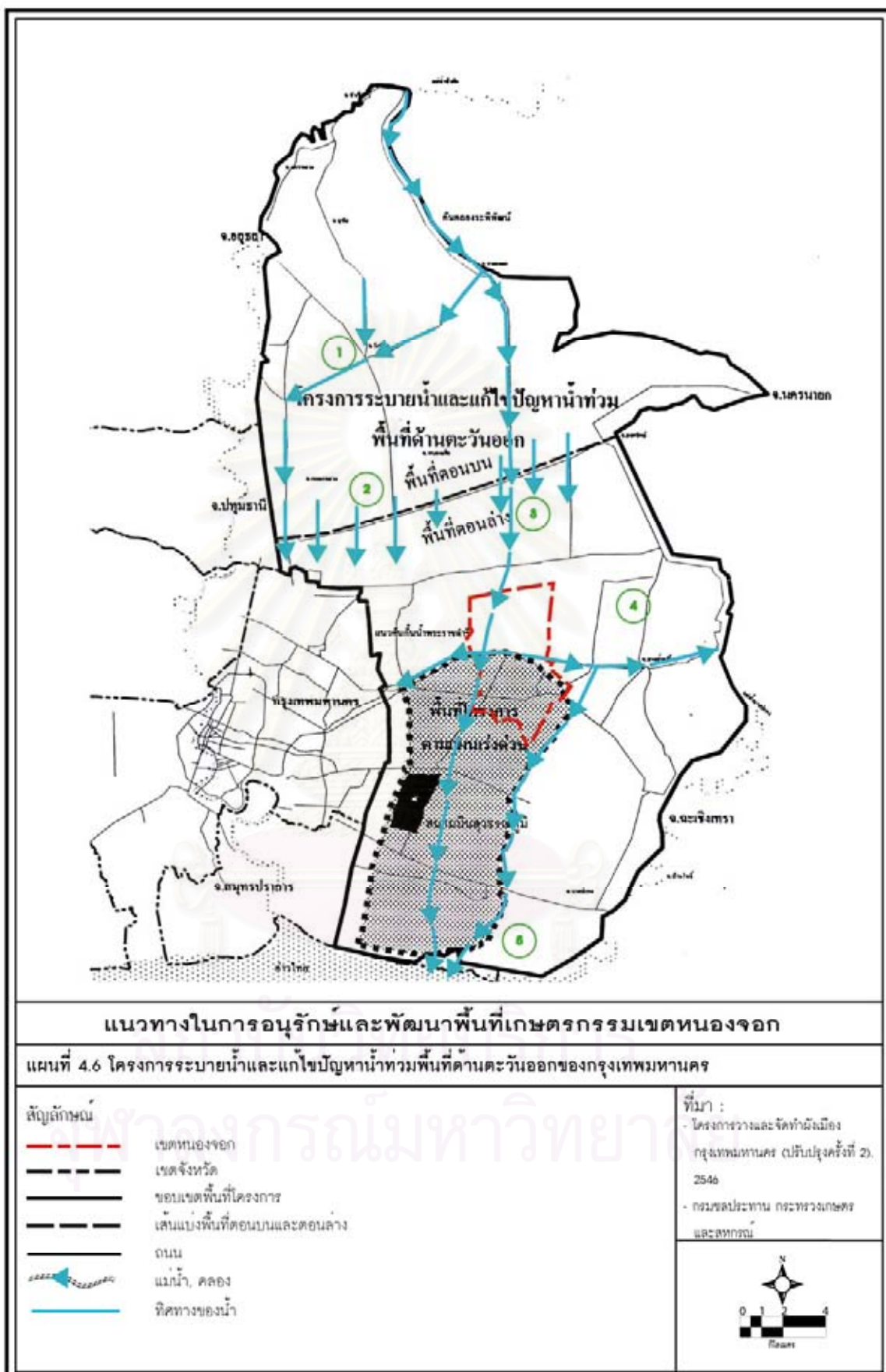
สัญลักษณ์

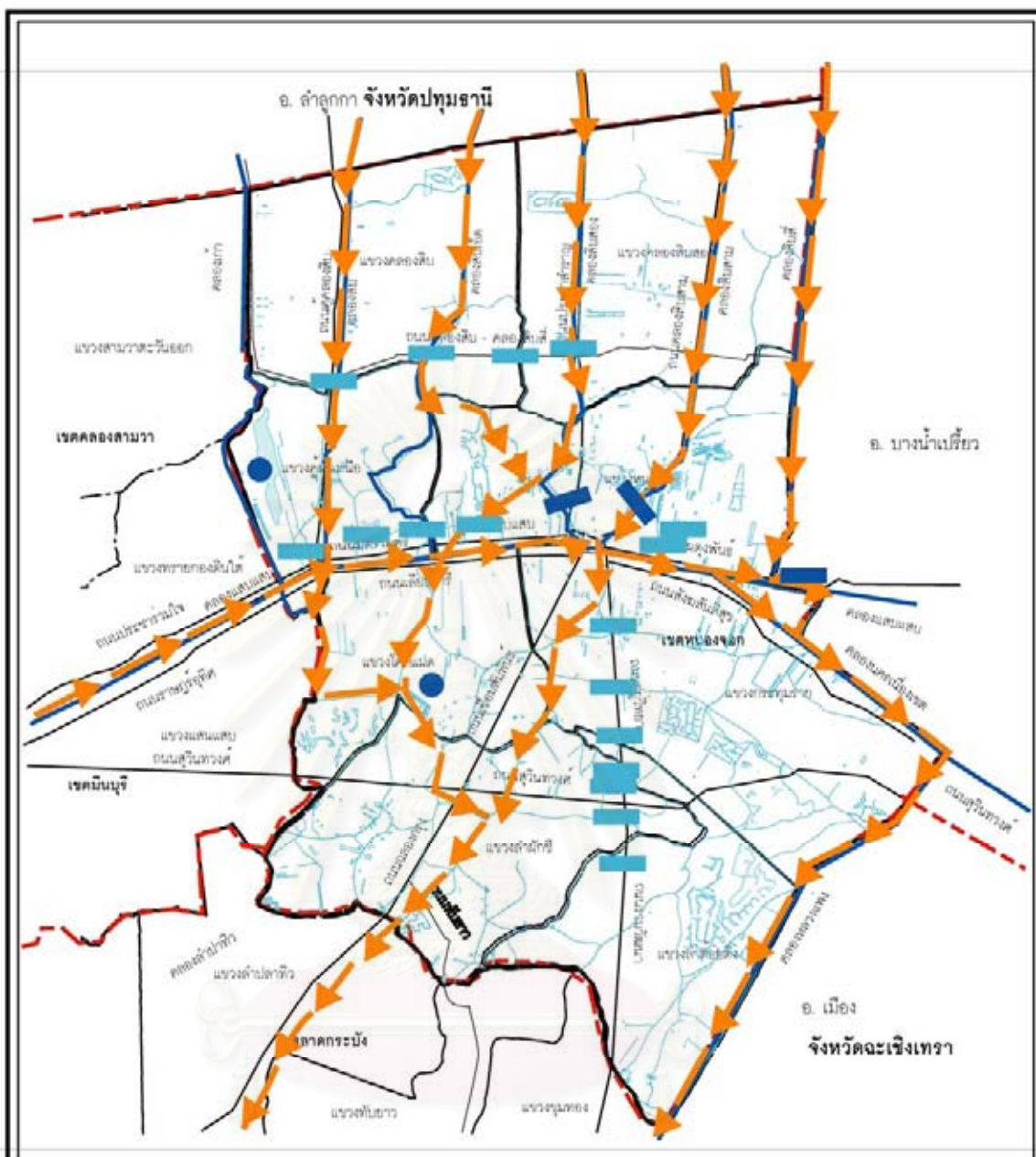
- เขตหนองจอก
- สถานีสูบน้ำขนาดใหญ่ตั้งแต่ 20 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที
- สถานีสูบน้ำ 2
- ประตูระบายน้ำ
- คันกั้นน้ำ
- โครงการคันกั้นน้ำ เขตหน้าท่วมเบื้องต้น
- คันกั้นน้ำชั้นกลาง

สำนักงานระบายน้ำ
กรุงเทพมหานคร, 2535

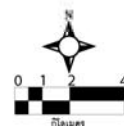
แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 4.7 การระบายน้ำในเขตหนองจอก

- สัญลักษณ์**
- ถนน
  - คลองสำคัญ
  - คลองต่างๆ, ทางน้ำ
  - ทิศทางการไหลของน้ำ
  - คันกันน้ำ
  - ประตูระบายน้ำ
  - ที่กักเก็บน้ำ

ที่มา :

- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตหนองจอก

- ถนนสายรอง ที่สำคัญ ได้แก่ ถนนอยู่วิทยา เชื่อมระหว่างตัวเมืองหนองจอกกับถนนสุวินทวงศ์ ถนนร่วมพัฒนา เชื่อมระหว่างถนนสุวินทวงศ์กับเขตลาดกระบัง ถนนคู่-คลองสิบ เชื่อมระหว่างถนนมิตรไมตรีกับเขตจังหวัดปทุมธานี ถนนผดุงพันธ์ เชื่อมระหว่างตัวเมืองหนองจอกกับถนนสังฆสันติสุข
- ถนนซอย ที่สำคัญ ได้แก่ ถนนคลองแก้ว ถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ และถนนทับยาว (แผนที่ 4.10)

ในเขตหนองจอกมีเส้นทางรถโดยสารประจำทางของ ขสมก. ผ่านเพียงสายเดียวคือ สาย 131 มินบุรี – หนองจอก ซึ่งเป็นรถร่วมบริการวิ่งระหว่างตลาดสุขาภิบาลมินบุรี ถนนสีหบุรานุกิจ ถนนรามอินทรา ถนนสุวินทวงศ์ แยกคลองกรุง ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ตลาดหนองจอก และนอกจากรถของ ขสมก. แล้ว ยังมีรถโดยสารประจำทางวิ่งข้ามเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อไปสู่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้เส้นทางถนนสุวินทวงศ์และมีการขนส่งนอกระบบซึ่งประกอบไปด้วย รถโดยสารสองแถว 6 ล้อรับส่งผู้โดยสารจากตลาดลำผักชีไปสู่หัวตะเข้ โดยใช้เส้นทางถนนคลองกรุง และบริเวณแนวทางด้านเหนือ เช่น แขวงคลองสิบ และแขวงคูฝิ่งเหนือ จะมีรถจักรยานยนต์รับจ้างบริการรับส่งผู้คนตามชุมชนต่างๆ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 59 วิน (ข้อมูล ณ วันที่ 7 มกราคม 2547) นอกจากนี้ยังมีระบบรถตู้วิ่งให้บริการเข้ามาถึงพื้นที่ (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 2-15)

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่ศึกษากับพื้นที่โดยรอบ พบว่า ในพื้นที่ศึกษามีทั้งถนนสายหลักและสายรองเชื่อมต่อกันกับพื้นที่เขตชานเมืองตะวันออก ซึ่งก็จะมีถนนเชื่อมต่อกับพื้นที่ข้างเคียงอีกต่อหนึ่ง เช่น ถนนสุวินทวงศ์จากเขตมินบุรีไปเขตหนองจอกและจังหวัดฉะเชิงเทรา ถนนเลียบริวาร และ ถนนประชาร่วมใจ เชื่อมพื้นที่เขตมินบุรีกับเขตหนองจอก ถนนอยู่วิทยาเชื่อมเขตหนองจอกกับเขตลาดกระบัง นอกจากนี้พื้นที่ชานเมืองตะวันออกซึ่งรวมเขตหนองจอกก็จะมีรถเชื่อมต่อกับพื้นที่ข้างเคียงอีกต่อหนึ่ง เช่น ถนนสายไหม ถนนรามอินทรา ถนนหทัยราษฎร์ เชื่อมเขตบางเขนกับเขตมินบุรีถนนพหลโยธินและถนนแจ้งวัฒนะ เชื่อมต่อเขตบางเขนกับเขตจตุจักร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และเขตดอนเมืองตามลำดับ ถนนมิตรไมตรีเชื่อมเขตหนองจอกกับ อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี นอกจากนี้ยังมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่เขตชั้นใน โดยเมื่อเริ่มจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ พระโขนง ลาดพร้าว จะพบว่ามีความต่อเนื่องตามแนวถนนที่ต่อออกมาเช่น ถนนพหลโยธิน ถนนสุขุมวิทถนนลาดพร้าว ถนนรามอินทรา ถนนรามคำแหงจนถึงพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก (แผนที่ 4.9)

2) การคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางน้ำในเขตหนองจอกนับว่ามีความสำคัญมากตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากประชาชนมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมสองฝั่งคลอง โดยเฉพาะริมฝั่งคลองแสนแสบ และเนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ประชาชนจึงใช้ประโยชน์จากลำคลอง

ทั้งในด้านการเกษตร การคมนาคมขนส่ง รวมทั้งการอุปโภคและบริโภค ในปัจจุบันยังคงมีการใช้เพื่อการสัญจรเป็นบางจุดและช่วงสั้นๆเท่านั้น เช่น ตามคลองแสนแสบบริเวณตลาดหนองจอก แต่ก็ไม่ค่อยคึกคักมากนัก คลองลำผักชี (คลองลำปลาทิว) แต่บางครั้งการสัญจรทางน้ำก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับคนที่อาศัยริมน้ำที่ใช้ลำคลองเป็นเส้นทางเดินทางไปสู่บริเวณริมคลองอื่นๆที่ไม่มีทางเข้าถึงรถยนต์ การคมนาคมทางน้ำส่วนใหญ่เป็นการสัญจรไปมาภายในเขต โดยมีคลองสายหลัก 10 คลอง แบ่งตามหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบได้ดังนี้

- สำนักระบายน้ำ ดูแลรับผิดชอบคลองแสนแสบ
- สำนักงานเขตคลองสามวา ดูแลรับผิดชอบคลองแก้ว
- สำนักงานเขตหนองจอก ดูแลรับผิดชอบคลองลำปลาทิว และคลองนครเนื่องเขตต์
- กรมชลประทาน ดูแลรับผิดชอบคลองสิบ – คลองสิบสี่ และคลองหลวงแพ่ง

นอกจากนี้แล้ว ยังมีคลองซอยต่างๆเชื่อมระหว่างคลองสายหลักซึ่งสามารถใช้ติดต่อกันได้ ทุกหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 104 คลอง อาทิ คลองลำหิน คลองลำเจดีย์ คลองลำเจียรดับ คลองลำไทร คลองลำต้อยติ่ง เป็นต้น (แผนที่ 4.8)

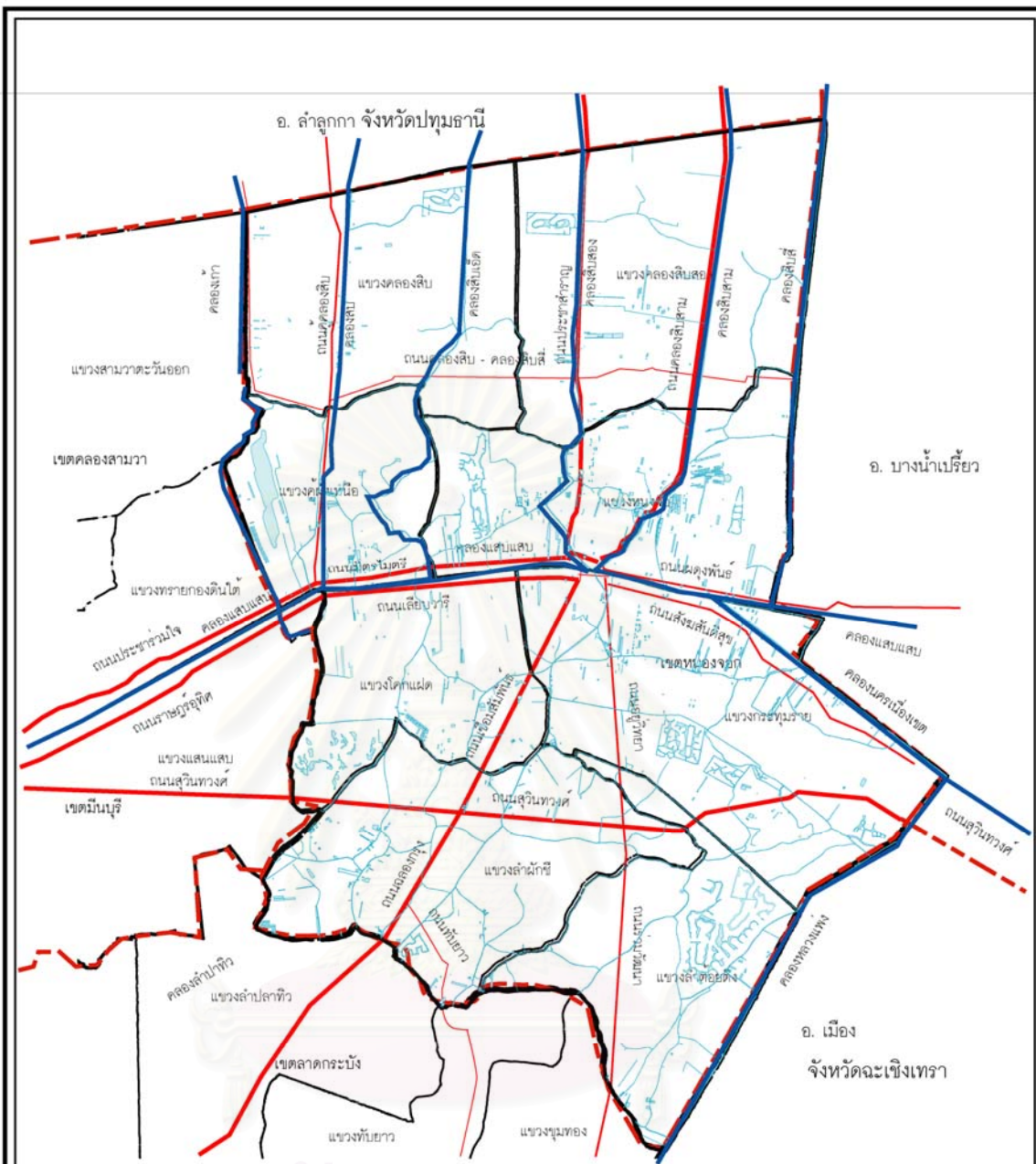
4.2.8 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1) การให้บริการไฟฟ้า

การให้บริการไฟฟ้าในพื้นที่กรุงเทพมหานครอยู่ภายใต้การดำเนินการของการไฟฟ้านครหลวง สำหรับเขตหนองจอกอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีไฟฟ้าย่อยสุวินทวงศ์ โดยตั้งอยู่บริเวณถนนประชาสำราญถนนผดุงพันธ์ (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติกลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร,2547:2-24)

2) การให้บริการประปา

เขตหนองจอก อยู่ภายใต้การให้บริการของการประปาสยามินบุรี ซึ่งเปิดบริการแล้ว 8.13 ตารางกิโลเมตรหรือ 5,080 ไร่ ประมาณร้อยละ 3 ของพื้นที่เขต ปัจจุบันพื้นที่บริการน้ำประปาเกาะตัวอยู่เฉพาะบริเวณถนนสายหลัก สายรองและบริเวณที่มีการกระจุกตัวของชุมชน เช่น บริเวณริมถนนสุวินทวงศ์ ถนนมิตรไมตรี ถนนเลียบวารี ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนคลองกรงที่ต่อเนื่องไปยังเขตลาดกระบัง ถนนประชาสำราญ ถนนผดุงพันธ์ ถนนสังฆสันติสุข และบริเวณศูนย์กลางเมืองคือบริเวณสำนักงานเขต หอนาฬิกา และตลาดหนองจอก (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-116) (แผนที่ 4.10)

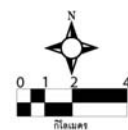
แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

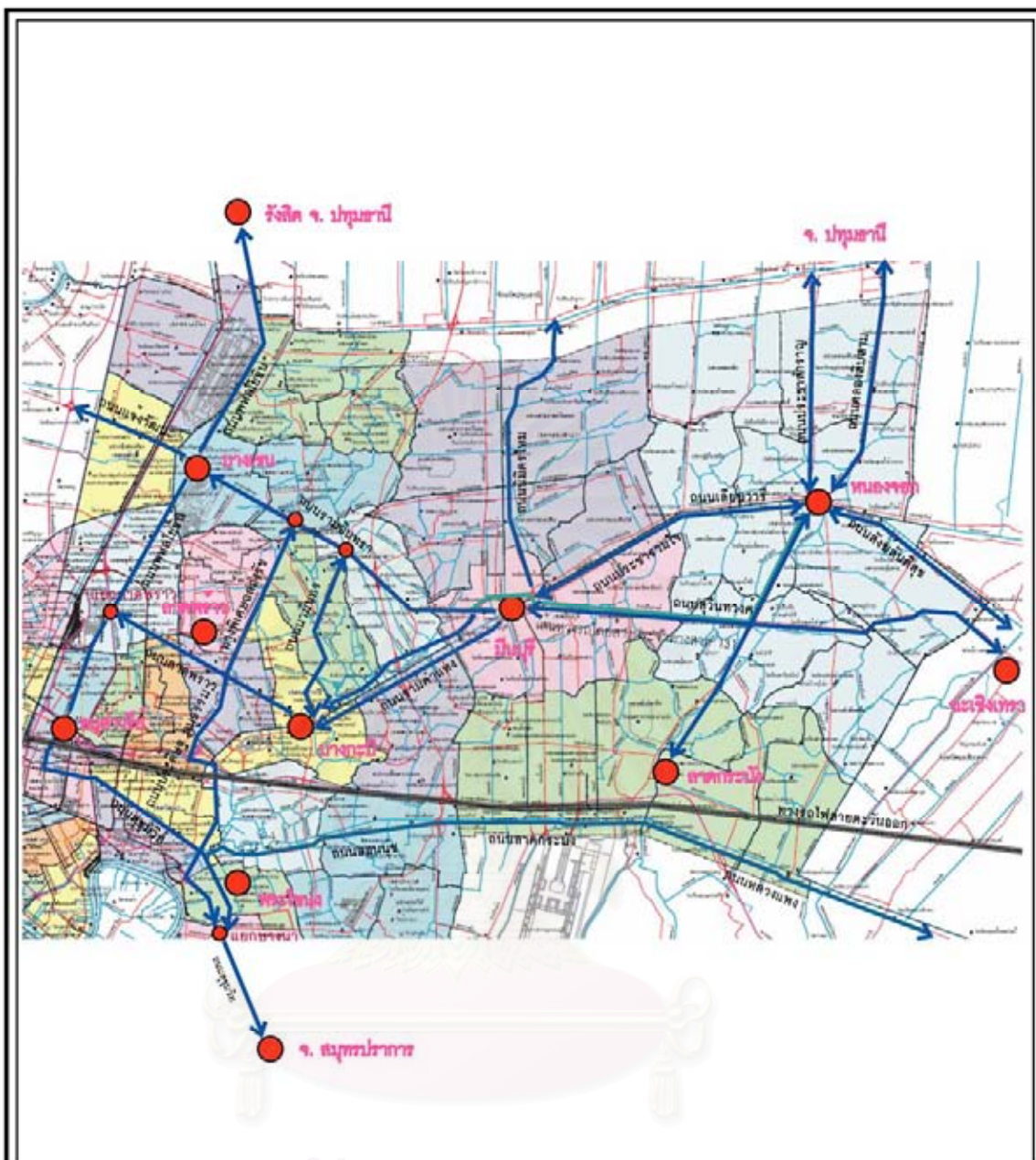
แผนที่ 4.8 โครงข่ายคมนาคม

ที่มา :

สัญลักษณ์

- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง
- ถนนซอย
- คลองสำคัญ

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 4.9 ความเชื่อมโยงของโครงข่ายการคมนาคมระหว่างเขตหนองจอกกับพื้นที่ข้างเคียง

ที่มา :

สัญลักษณ์

- ถนน
- เส้นทางเดินรถโดยสารประจำทางของ ขสมก.
- ชุมชนสำคัญ

3) การให้บริการโทรศัพท์

บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการแก่ประชาชนครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ สำหรับเขตหนองจอกนั้น ได้มีการขยายจำนวนหมายเลขโทรศัพท์เพิ่มขึ้นทั้งโทรศัพท์ธรรมดาและโทรศัพท์สาธารณะ ซึ่งคาดว่าใน พ.ศ. 2550 จะมีเลขหมายโทรศัพท์เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 2-24)

4) การจัดการคุณภาพน้ำ

มีการป้องกันและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ตรวจสอบระบบบำบัดน้ำเสียในสถานประกอบการ โดยมีสถานประกอบการที่ใช้น้ำในกระบวนการผลิตจำนวน 11 แห่ง และมีหน่วยงานที่มีระบบบำบัดน้ำเสีย 2 แห่ง คือ โรงพยาบาลหนองจอกและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร (สำนักงานเขตหนองจอก, 2548 : 3)

5) การให้บริการด้านการศึกษา

เขตหนองจอกมีโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ทั้งในและนอกระบบ หลายระดับ ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ครอบคลุมทั่วพื้นที่เขต แต่จำนวนห้องเรียนและจำนวนครูไม่เพียงพอแก่นักเรียนในพื้นที่รับผิดชอบ

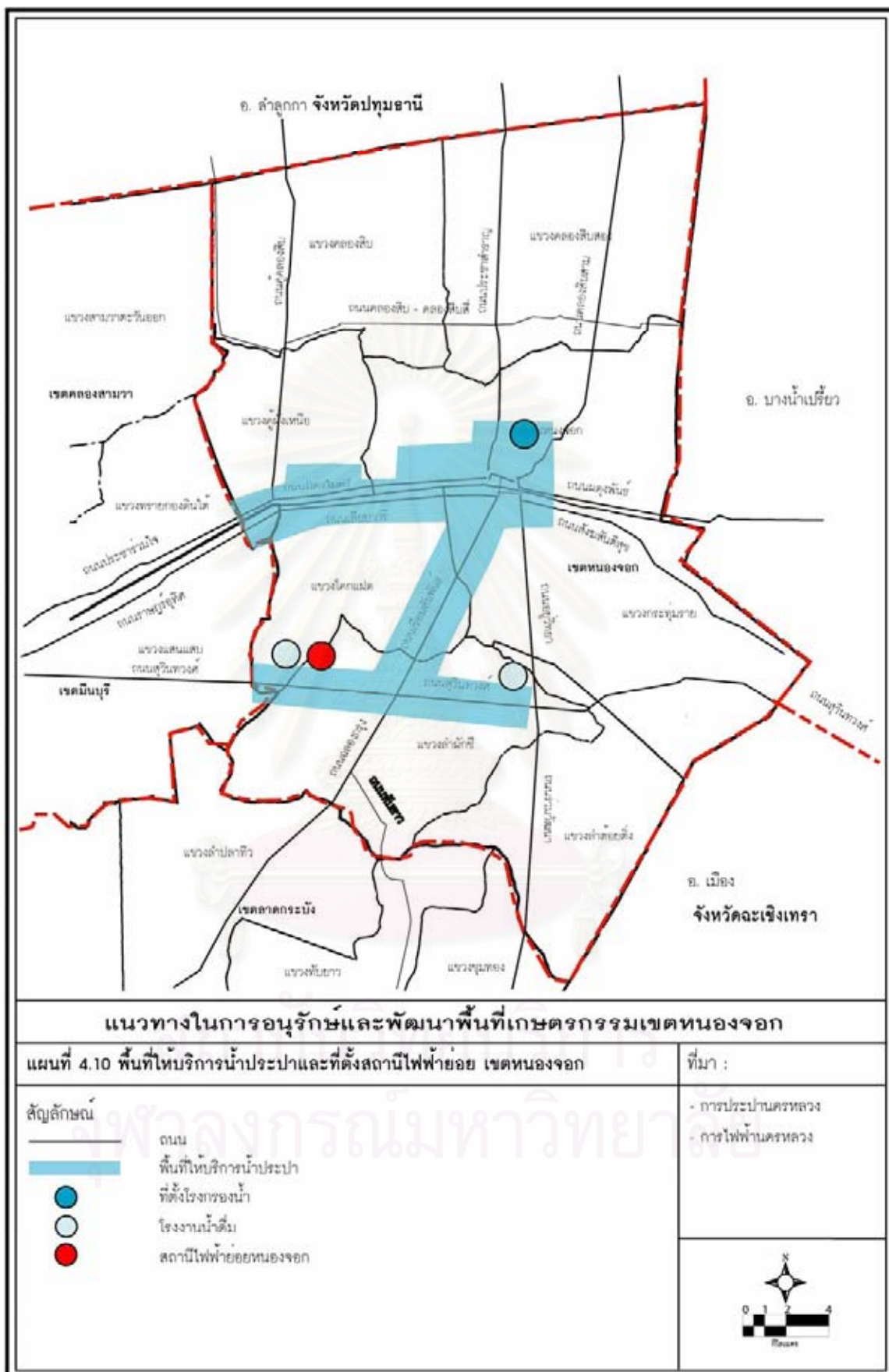
สถานศึกษา ในเขตหนองจอก ใน พ.ศ. 2548 มีจำนวนนักเรียน นักศึกษาทั้งหมด 44,637 คน และมีสถานศึกษารวม 47 แห่ง สถานศึกษาในเขตหนองจอก ได้แก่ สถานศึกษาที่สังกัดกรุงเทพมหานคร 37 แห่ง สังกัดทบวง 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร สังกัดกรมสามัญศึกษา 2 แห่ง สังกัดโรงเรียนราษฎร์ 4 แห่ง สังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง และสังกัดอื่นๆ 2 แห่ง (สำนักงานเขตหนองจอก, 2548:10) (แผนที่ 4.11)

6) การให้บริการด้านสาธารณสุข

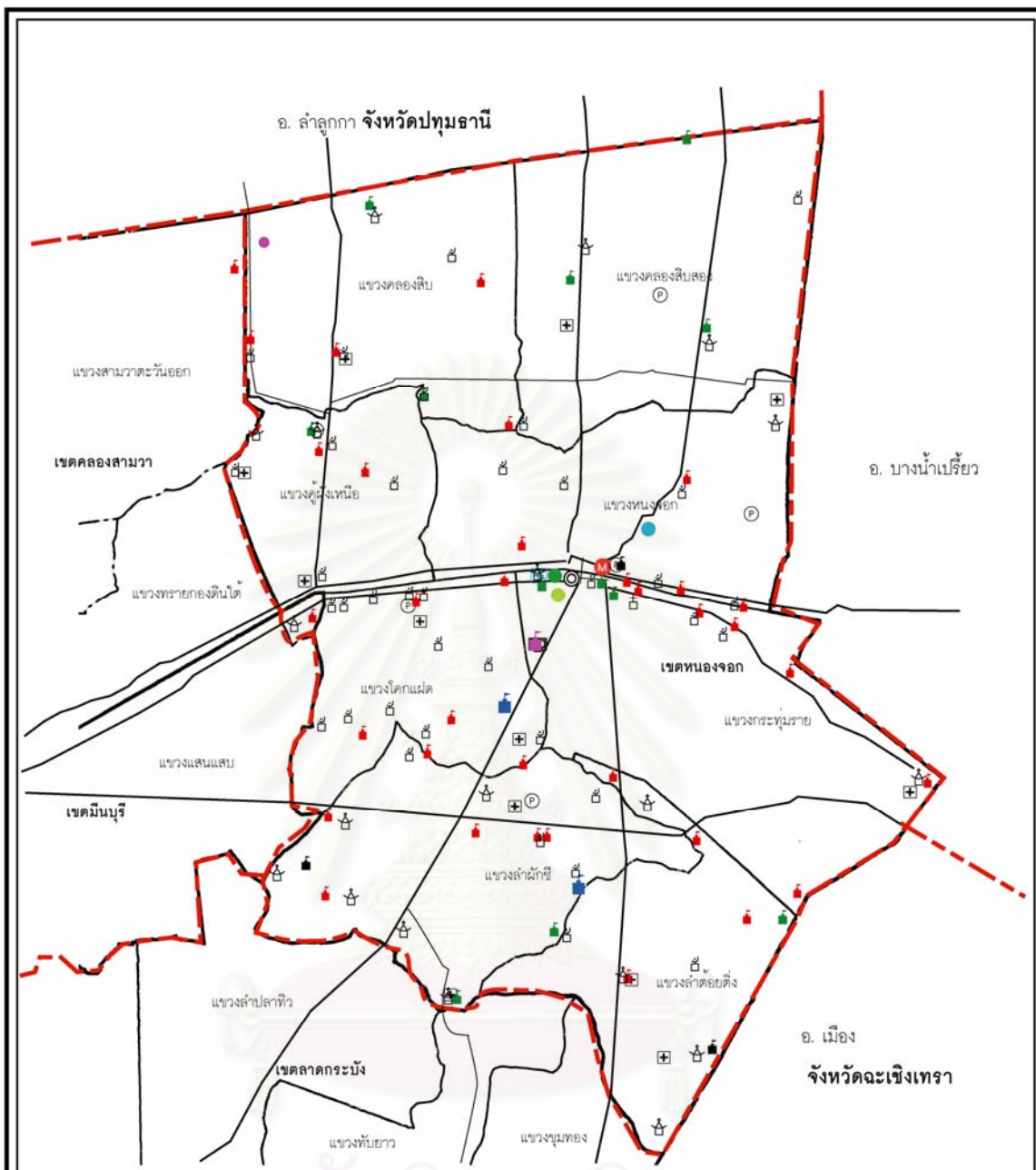
เขตหนองจอก มีศูนย์บริการสาธารณสุขสาขา 12 แห่ง โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 8 แขวง มีโรงพยาบาลรัฐ 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลชุมชนหนองจอก ตั้งอยู่ที่แขวงกระทุ่มราย บนถนนเลียบริมนอกจากนี้ยังมีคลินิกอีก 6 แห่ง (สำนักงานเขตหนองจอก, 2547 : 10, 22)

7) ศาสนาและศาสนสถาน

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75 ของทั้งหมด รองลงมาคือ ศาสนาพุทธ ร้อยละ 20 และศาสนาคริสต์ ร้อยละ 5 และเนื่องจากประชาชนในพื้นที่เขตหนองจอก มีหลายเชื้อสาย จึงมีประเพณี วัฒนธรรมที่หลากหลาย มีศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่ง ได้แก่ ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักจุฬาราชมนตรีและสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลาม

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

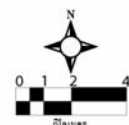
แผนที่ 4.11 สถานที่สำคัญต่างๆในเขตหนองจอก

สัญลักษณ์

- ระดับประถมศึกษา
- ระดับมัธยมศึกษา
- ระดับอาชีวศึกษา
- ระดับอุดมศึกษา
- ☸ วัด
- ๕ มัสยิด, สุเหร่า
- ๖ โบสถ์คริสต์
- ◎ สำนักงานเขต
- ☒ สถานพยาบาล
- ⊙ สถานีตำรวจ
- ☒ ที่ทำการไปรษณีย์
- Ⓢ ตลาดสดเทศบาล
- สำนักงานชลประทาน
- สวนสาธารณะ
- หอสมุดประชาชน
- ศูนย์บริหารกิจการอิสลามแห่งประเทศไทย

ที่มา :

- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตหนองจอก

แห่งประเทศไทย โดยมีจำนวนศาสนสถานทั้งหมด 62 แห่ง ดังนี้ วัด จำนวน 16 วัด มัสยิด จำนวน 44 มัสยิด โบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง และศาลเจ้า จำนวน 1 แห่ง (สำนักงานเขตหนองจอก, 2548 : 4) (แผนที่ 4.11)

8) หน่วยราชการและอื่นๆ ได้แก่ สถานีตำรวจนครบาลจำนวน 5 แห่ง ที่ทำการไปรษณีย์ รหัสไปรษณีย์ 10530 จำนวน 1 แห่ง สถานีไฟฟ้าย่อย จำนวน 1 แห่ง หมวดการทางกรมทางหลวง จำนวน 1 แห่ง โรงกรองน้ำประปา จำนวน 1 แห่ง ตลาดสด (สำนักงานตลาด กทม.) จำนวน 1 แห่ง สถานชานาบาล กทม. จำนวน 1 แห่ง สำนักงานขนส่งเขตพื้นที่ 4 จำนวน 1 แห่ง ที่ทำการชลประทาน จำนวน 1 แห่ง สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร สาขาหนองจอก จำนวน 1 แห่ง ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง สวนสาธารณะ จำนวน 1 แห่ง ลานกีฬา 73 แห่ง (สำนักงานเขตหนองจอก, 2548 : 10-11) (แผนที่ 4.11)

4.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจในภาพรวมของกรุงเทพมหานครอาจพิจารณาได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ซึ่งใน พ.ศ. 2548 พบว่า มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 2,025,499 ล้านบาท โดยสาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงที่สุดคือ สาขาสาขาการค้าปลีกและการค้าส่ง มีมูลค่า 469,801 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 23.19 รองลงมาคือ สาขาอุตสาหกรรมและสาขาการคมนาคมขนส่ง ซึ่งมีมูลค่า 412,929 ล้านบาท และ 321,330 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.39 และ 15.86 ตามลำดับ และการผลิตในภาคเกษตรกรรมนั้นมีมูลค่าผลผลิตต่ำที่สุด 2,723 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.13 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกรุงเทพมหานคร (แผนภูมิ 4-1) สำหรับพื้นที่ศึกษา การประกอบอาชีพส่วนใหญ่อยู่ในทางกลับกันคือ ประชาชนชาวหนองจอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ประมาณร้อยละ 80) ซึ่งได้แก่ การทำนา ทำสวน ปลูกไม้และเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพทางภูมิประเทศที่เอื้อต่อการทำการเกษตรกรรม สามารถให้ผลผลิตเป็นรายได้หลักของพื้นที่ และเมื่อดูจากการใช้ประโยชน์ที่ดินพบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมมากที่สุด ส่วนอาชีพที่มีอันดับรองลงมาได้แก่ การรับราชการ รับจ้าง ค้าขายและอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 10, 6 และ 4 ตามลำดับ

ลักษณะทางเศรษฐกิจของเขตหนองจอก แบ่งออกเป็นสภาพทางเศรษฐกิจทั่วไปและสภาพเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรม ดังนี้

4.3.1 สภาพเศรษฐกิจทั่วไป

ในการศึกษาถึงสภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของพื้นที่ศึกษานี้ ตัวแปรที่จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาคือ จำนวนสถานประกอบการประเภทต่างๆ คือ ใน พ.ศ. 2547 มีจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด 472 แห่ง เมื่อเทียบกับจำนวนสถานประกอบการทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร

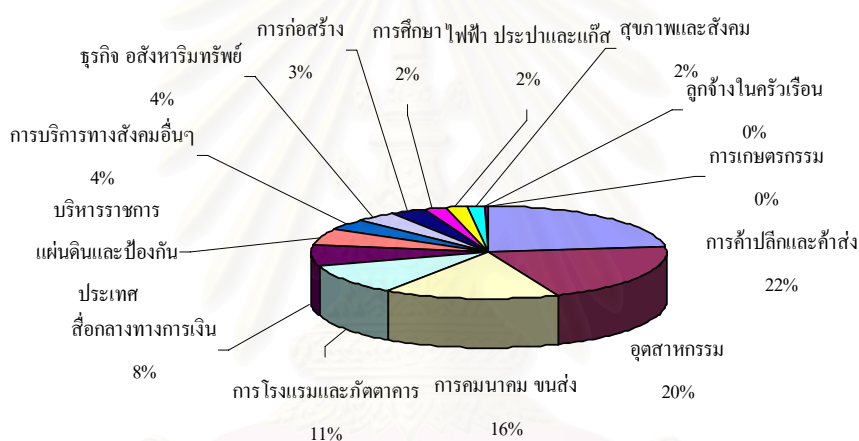
ซึ่งมี 177,635 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.27 ของจำนวนสถานประกอบการในกรุงเทพมหานคร และแรงงานในเขตหนองจอกใน พ.ศ. 2547 มีจำนวนทั้งสิ้น 14,290 คน คิดเป็นสัดส่วนจำนวนคนงานต่อสถานประกอบการ 1 แห่ง เท่ากับ 30.28 คน ต่อสถานประกอบการ 1 แห่ง (ตาราง 4.2)

ตาราง 4.2 แสดงจำนวนสถานประกอบการ พ.ศ. 2541 – 2545 และ พ.ศ. 2547

เขต	จำนวนสถานประกอบการ (แห่ง)					
	2541	2542	2543	2544	2545	2547
หนองจอก	481	464	446	401	384	472
กรุงเทพมหานคร	153,317	165,366	158,864	159,818	160,762	177,635

ที่มา : สำนักผังเมือง

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนร้อยละของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2548

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ และจากการวิเคราะห์

สำหรับโรงงานอุตสาหกรรม ในช่วง พ.ศ. 2545 เขตหนองจอกมีจำนวนโรงงาน 132 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.65 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานคร เพิ่มจาก พ.ศ. 2541 ขึ้นมา 12 แห่ง (เดิมมี 120 แห่ง) โดยในช่วงปี พ.ศ. 2541 – 2545 มีอัตราการเพิ่มขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตหนองจอกเท่ากับ 0.1 หรือร้อยละ 10 (ตาราง 4.6) ในขณะที่ใน พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมลดลงเหลือ 130 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 0.66 ของจำนวนโรงงานทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร (ตาราง 4.3) โรงงานส่วนใหญ่ เป็นโรงงานขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า 20 คน แสดงให้เห็นว่าโรงงานในเขตหนองจอกมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับกรุงเทพมหานครและพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 9 และแผนพัฒนากรุงเทพมหานครที่ต้องการแก้ไขปัญหาความแออัดของพื้นที่ศูนย์กลางเมืองและพยายามกระจายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านอุตสาหกรรม การค้าบริการ การลงทุนในพื้นที่ต่างๆส่งผลให้พื้นที่

ศึกษาและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมจำนวนมาก ได้แก่ สถานีบรรจุและแยกสินค้าห้อง Inland Container Depot หรือ, นิคมอุตสาหกรรมบางชั้นในเขตมีนบุรีนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าในเขตหนองจอก จะไม่มีการทำอุตสาหกรรมเป็นหลัก แต่จะมีแรงดึงดูดแหล่งงานในภาคอุตสาหกรรมจากพื้นที่รอบข้าง ซึ่งทำให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 :3-161)

ตาราง 4.3 แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2541 – 2545

เขต	จำนวนโรงงาน					ร้อยละของกทม.				
	2541	2542	2543	2544	2545	2541	2542	2543	2544	2545
หนองจอก	120	125	126	126	132	0.64	0.62	0.70	0.63	0.65
กรุงเทพมหานคร	18,728	20,102	18,099	20,066	20,393	100	100	100	100	100

ที่มา : โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ตาราง 4.4 แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547

เขต	โรงงาน (แห่ง)	ร้อยละ	พื้นที่(ตร.ม.)
หนองจอก	130	0.66	1,649,468
มีนบุรี	265	1.35	1,391,696
คลองสามวา	116	0.59	109,293
ลาดกระบัง	376	1.92	2,881,640
กรุงเทพมหานคร	19,630	100	54,203,960

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

สรุปจำนวนสถานประกอบการประเภทต่างๆ ในแต่ละกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเขตหนองจอก จากการรวบรวมข้อมูลของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร และจากสำนักงานเขตหนองจอก ในพ.ศ. 2545 ถึง พ.ศ. 2548 สรุปได้ดังนี้ ตลาดสด 1 แห่ง หาบเร่-แผงลอย 35 ราย ร้านสะดวกซื้อ 18 ร้าน ร้านค้าปลีก 83 แห่ง ร้านค้าส่ง 150 แห่ง ธนาคาร 7 แห่ง โรงรับจำนำ 1 แห่ง สถานีบริการน้ำมัน 46 แห่ง สถานบันเทิง 2 แห่ง และจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียน 130 โรงงาน (สำนักงานเขตหนองจอก, 2548 : 5)

4.3.2 สภาพเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรม

1) สถานการณ์ข้าวไทยและต่างประเทศในปัจจุบัน

ปัจจุบันปัญหาสต็อกข้าวทั่วโลกลดลง และความต้องการนำเข้าข้าวของต่างประเทศสูงขึ้น ทำให้ราคาข้าวในตลาดโลกสูงขึ้น ส่งผลต่อเนื่องถึงประเทศไทยในด้านบวก ซึ่งเป็นผู้ส่งออกข้าว

อันดับ 1 ของโลก และในเดือนเมษายน 2551 คาดว่า ประเทศผู้นำเข้าหลายประเทศกังวลกับ มาตรการห้ามส่งออกของประเทศผู้ส่งออกดังกล่าวและยังมีความต้องการนำเข้าข้าวเพื่อชดเชยหรือ ตำรองข้าวในสต็อก ในขณะที่อินเดียประกาศไม่อนุญาตส่งออกข้าวขาวที่มีไซข้าวบาติของผู้ ส่งออกทั้งหมด และเวียดนามมีภาระต้องส่งมอบข้าวให้ลูกค้าตามสัญญาเก่าและไม่อนุญาตผู้ส่งออก ลงนามสัญญาซื้อขายใหม่ในช่วงไตรมาสที่ 2 ของปี 2551 จะส่งผลให้ข้าวของไทยชนะการประมูล นำเข้าข้าวในเดือนเมษายน ศกนี้ และประเทศผู้นำเข้าส่วนใหญ่จะยังคงสั่งซื้อข้าวจากไทยอย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดประจำแถบภูมิภาคแอฟริกา มาเลเซีย ฮองกง อิหร่าน อิรัก และฟิลิปปินส์ ซึ่งสามารถรองรับผลผลิตข้าวนาปรังที่ออกสู่ตลาดสูงสุด ซึ่งคาดว่าค่าข้าวของโลกในปี 2551 จะ สูงสุดเป็นประวัติการณ์ โดยประเทศไทยจะยังคงส่งออกข้าวมากที่สุดกว่า 9.0 ล้านตัน รองลงมา ได้แก่ ประเทศเวียดนาม 5.0 ล้านตัน สหรัฐฯ 3.5 ล้านตัน อินเดีย 3.4 ล้านตัน และปากีสถาน 3.2 ล้านตัน ส่วนประเทศไทยซึ่งยังมีความกังวลในเรื่องวิกฤตข้าวขาดแคลนเหมือนพืชชนิดอื่นเพราะ พื้นที่เกษตรกรรมลดลง คาดว่าไม่น่าจะเกิดขึ้น เพราะแม้ขณะนี้รัฐบาลได้ระบายข้าวค้างสต็อกไป แล้ว 2.6 ล้านตัน ก็ยังคงเหลือสต็อกอีก 1.9 ล้านตัน และข้าวในฤดูกาลใหม่ก็จะออกอีก จึงน่าจะ เพียงพอ (สมาคมโรงสีข้าวไทย, 2551) จากความต้องการข้าวที่สูงขึ้นส่งผลให้เกษตรกรเริ่มมี แรงจูงใจที่จะหันกลับมาให้ความสำคัญกับการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการผลิตข้าวอีกครั้ง

2) การทำเกษตรกรรมของเกษตรกรในเขตหนองจอก

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของคนในพื้นที่เขตหนองจอกมีความหลากหลายคือ มีการ ทำนา การเลี้ยงสัตว์ การทำบ่อปลา การทำสวน ปลูกผัก ไม้ดอกไม้ประดับ โดยมีสัดส่วนการ ประกอบอาชีพที่ทำมากที่สุดคือการทำนาปลูกข้าว ซึ่งพืชเศรษฐกิจหลักก็คือข้าว เนื่องจากเขต หนองจอกมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ลุ่ม ประกอบกับมีสมรรถนะของดินที่เหมาะสมแก่การทำนาและมี ระบบชลประทานเข้าถึงพื้นที่ การปลูกข้าวสามารถทำได้มากกว่า 1 ครั้งต่อปี หากมีการเลือก ประเภทการทำนาปรังและการสรรหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสม ทนทานกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งการ ควบคุมปริมาณน้ำอย่างเหมาะสม จากสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจในขณะนี้ในช่วงที่ข้าวมี ราคาสูงขึ้น เนื่องจากภาวะโลกขาดแคลนอาหาร จึงเกิดความต้องการนำเข้าไทยในปริมาณมากขึ้น ประกอบกับราคาน้ำมันที่ปรับสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น และผลักราคาข้าวเพิ่ม สูงขึ้นอีก ซึ่งการที่ข้าวมีราคาสูงขึ้น สามารถผลักดันให้เกษตรกรมีแรงบันดาลใจในการทำนามาก ขึ้น และการที่มีนโยบายเพิ่มพื้นที่ทำการกสิกรรมของกระทรวงพาณิชย์ ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรม ของหนองจอกมีความสำคัญมากขึ้น และเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจในด้านการผลิตภาคเกษตรกรรมแห่ง หนึ่ง แม้ว่ารายได้จากการทำนาของเกษตรกรมีกำไรเพิ่มขึ้นไม่มากนัก เนื่องจากราคาของปัจจัยการ ผลิต แต่เกษตรกรยังคงมีรายได้ไม่ขาดทุน ปัจจุบันยังสามารถดำรงชีวิตแบบชนบทและอยู่ได้ด้วย ความพอเพียง (สัมภาษณ์, 2551)

นอกจากอาชีพหลักคือ การทำนาแล้ว เกษตรกรยังมีการประกอบอาชีพรองเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งอาชีพรองที่ทำกันมากที่สุดคือ อาชีพรับจ้างทั้งในภาคเกษตร (การรับจ้างขับรถเกี่ยวข้าว รับจ้างฉีดยาฆ่าแมลง) และนอกภาคเกษตร (รับจ้าง) รองลงมาเป็นการปลูกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว ถั่วฝักยาว กระถ่อน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เป็ด ไก่ การปลูกผัก ได้แก่ พลู่ และการค้าขาย ตามลำดับ (รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การคงไว้ซึ่งชุมชนเกษตรกรรมเขตชานเมือง กรณีศึกษาเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร, 2544 : 63)

ในการทำนานั้น เกษตรกรจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลัก ใช้แรงงานเครื่องจักรในการเตรียมดินและเก็บเกี่ยวทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่ใช้พันธุ์อายุสั้น ไม่ไวแสง ปลูกได้ตลอดทั้งปี ด้วยวิธีการหว่านน้ำตม มีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพื่อควบคุมศัตรูพืชและวัชพืชเป็นหลัก ผลผลิตข้าวอยู่ในเกณฑ์สูงประมาณ 90 – 100 ถังต่อไร่ อย่างไรก็ตาม ในช่วง พ.ศ. 2548 -2549 ที่ผ่านมา เกษตรกรประสบกับปัญหาพันธุ์ข้าวที่นำมาปลูก มีอัตราการร่วงหล่นขณะเก็บเกี่ยวสูงมาก ในปัจจุบันจึงมีการนำเทคโนโลยีชีวภาพเข้ามาใช้และลดปริมาณการใช้สารเคมีให้น้อยลง เพื่อลดอันตรายจากสารเคมีและเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยมีแกนนำชุมชนเป็นผู้ผลักดัน และถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-160)

ในด้านการจำหน่ายผลผลิตข้าว พบว่า เกษตรกรจะขายผลผลิตให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อมากที่สุด รองลงมาคือ ขายผลผลิตให้กับโรงสี และนำไปขายเองที่ตลาดกลางคลอง 16 โดยเกษตรกรนิยมขายข้าวแบบตัดสด (รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ การคงไว้ซึ่งชุมชนเกษตรกรรมเขตชานเมือง กรณีศึกษาเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร, 2544 : 87) นอกจากนี้ ผลผลิตประเภทอื่น เช่น ผัก ผลไม้ ปลา เป็นต้น ซึ่งนอกจากพ่อค้าที่มารับซื้อแล้ว ยังมีแหล่งรับซื้อผลผลิตอื่น ๆ อีก ได้แก่ ตลาดไท ตลาดบ่อบัว ตลาดหัวตะเข้ ตลาดยิ่งเจริญ ท่าปลาแปดริ้ว ท่าปลาเจริญกรุง ปากคลองตลาด โดยปกติแล้วผลผลิตเหล่านี้เกษตรกรจะเก็บไว้บริโภคเอง และจำหน่ายละแวกบ้าน

รายได้จากการผลิต รายได้หลักของเกษตรกรได้มาจากการขายข้าวเปลือก ในขณะที่พืชผักสวนครัว ไก่ เป็ด และปลาเกษตรกรจำหน่ายเพื่อบริโภคเองและขายในละแวกบ้านเพื่อใช้เป็นเบี้ยเลี้ยง แดก เก็บไว้สำหรับครัวเรือน โดยราคาข้าวเปลือกซึ่งเป็นรายได้หลัก จากการสัมภาษณ์ในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2550 – มกราคม พ.ศ. 2551 ราคาข้าวเปลือกมีค่า 6,500 บาทต่อเกวียน จากราคาประกันข้าวเปลือก 7,100 บาทต่อเกวียน และเมื่อหักค่าใช้จ่ายซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตโดยเฉลี่ยของเขตหนองจอกเท่ากับ 2,800 บาทต่อไร่ นับว่าเกษตรกรมีรายได้และกำไรเพียงพอต่อการดำรงชีพ และเลี้ยงดูครอบครัว ตลอดจนมีต้นทุนสำหรับการผลิตในครั้งต่อไป หากเกษตรกรมีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง (ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร แขวงโคกแฝด, 2550 และสัมภาษณ์ 6 ม.ค. 51) และนอกจากนี้ ราคาข้าวเปลือกก็มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากมีความต้องการข้าวจากตลาดต่างประเทศสูงขึ้น โดยเดือนกุมภาพันธ์ 2551 มีราคา 10,000 บาทต่อเกวียน และเพิ่มขึ้นเป็น 11,000

บาทต่อเกวียน ในเดือนมีนาคม 2551 และ 12,000 บาทต่อเกวียน ในเดือนเมษายน 2551 แต่ราคาปัจจัยการผลิต (สมชาย สมานตระกูล, สัมภาษณ์ : 2551)

อย่างไรก็ตาม สถานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรยังอยู่ในระดับที่ยังพออยู่ได้ด้วยกำไรจากการจำหน่ายข้าวเปลือก แม้ว่าราคาปัจจัยการผลิตจะมีราคาสูงขึ้น แต่ยังไม่มีความกระทบต่อเกษตรกรมากนัก จากการศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในเขตหนองจอก พ.ศ. 2544 พบว่าเกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจทางการเกษตรที่แข็งแกร่งเพียงพอในระดับที่สามารถทำการเกษตรต่อไปได้ โดยพิจารณาจากรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร คือ รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรเฉพาะในภาคการเกษตรมีค่าเท่ากับ 239,366.70 บาทต่อปี และมีรายจ่ายซึ่งรวมทั้งรายจ่ายในครัวเรือนและรายจ่ายในภาคเกษตรกรรมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 170,93.22 บาทต่อปี ซึ่งรายจ่ายมีค่าน้อยกว่ารายรับที่ได้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544 : 64 – 68) จากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรมีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย มีแหล่งอาหารไว้บริโภค เช่น การปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เป็นต้น ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้

แรงงานในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากไม่สามารถระดมจำนวนแรงงานในภาคเกษตรกรรมได้อย่างชัดเจน จึงขออธิบายเป็นจำนวนครัวเรือนเกษตรกร กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด 74,402.7 ไร่ มีจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมด 2,503 ครัวเรือน โดยมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 14,067 คน โดยมีอัตราส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อครัวเรือน เท่ากับ 29.73 ไร่ต่อครัวเรือน หรือประมาณ 5.29 ไร่ต่อคน

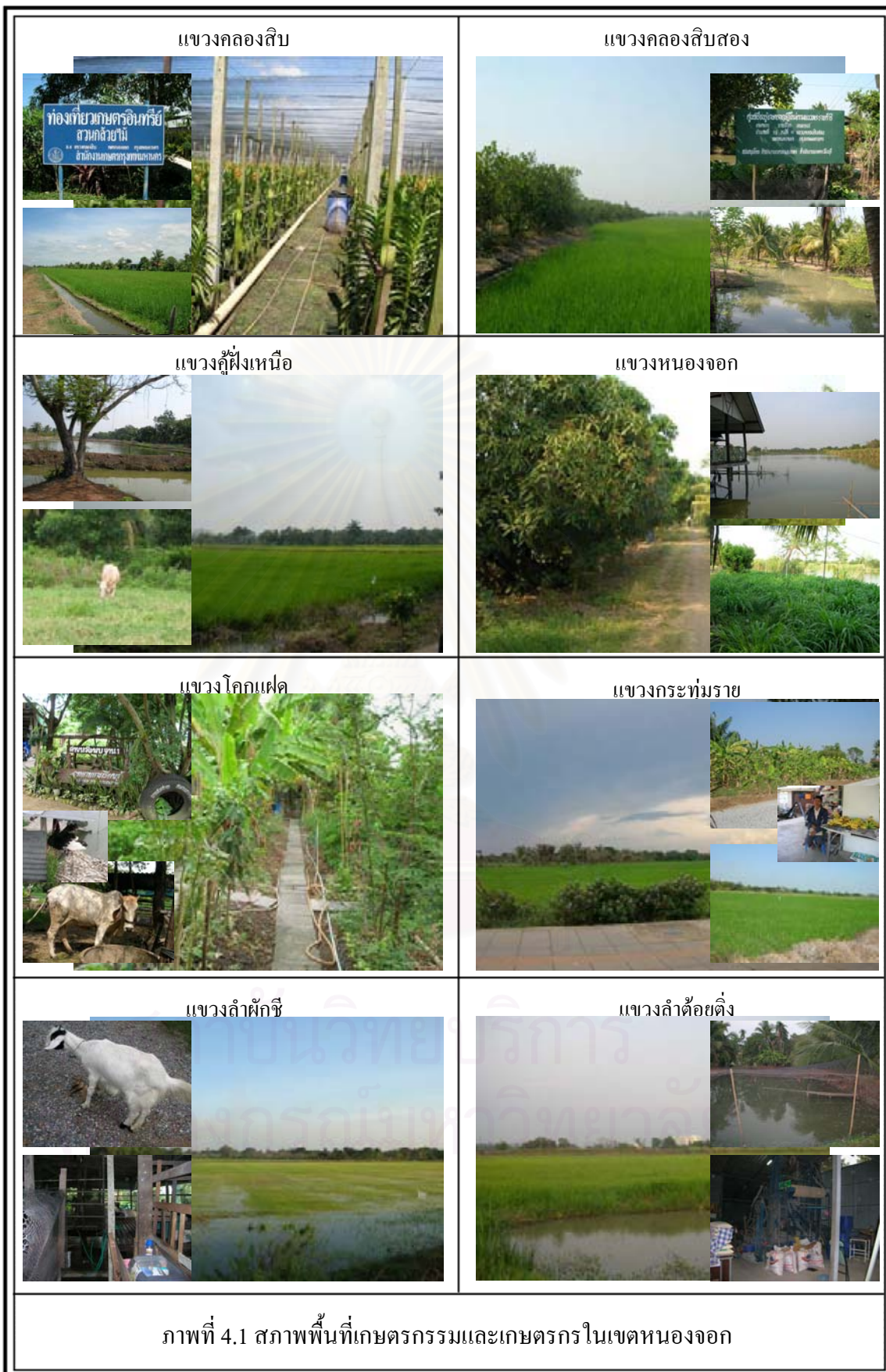
สภาพพื้นที่เกษตรกรรมและกิจกรรมด้านการเกษตร นอกจากการทำนาข้าวแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นในด้านการเกษตรที่น่าสนใจอีกมาก จากการสำรวจ การสัมภาษณ์และการศึกษาจากเอกสาร สามารถสรุปสภาพพื้นที่โดยทั่วไปที่สำคัญและกิจกรรมด้านการเกษตรออกเป็นตารางเพื่อความเข้าใจได้ ดังตารางที่ 4.8

อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ยังคงมีความสำคัญต่อเขตหนองจอก แม้ว่าพื้นที่ในฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองสูง แต่สัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกยังคงมีมากกว่าการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ จึงส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่นั่นเอง

ตาราง 4.5 สรุปสภาพพื้นที่โดยทั่วไปที่สำคัญและกิจกรรมด้านการเกษตรของเขตหนอง

แขวง	สภาพพื้นที่	สภาพการเกษตร	การเข้าที่ดิน ค่าเช่า	ปริมาณผลผลิตข้าว (ถัง/ครั้ง)	สภาพความเป็นเมือง	กิจกรรมทางการเกษตร ที่น่าสนใจ
หนองจอก	- ดินดี - แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลาบ้ำง - ปลูกพืชผักสวนครัว	- เข้าโดยไม่มีการทำสัญญาแบบปีต่อปี - ค่าเช่า 500-10,000 บาท/ปี	617,180-771,475	- เริ่มมีการขายตัวของเมือง - ศูนย์กลางอยู่ที่ตลาดหนองจอก - ผู้นำชุมชนต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	- ศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ - ศูนย์ถ่ายทอดประมง - ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์
คลองสิบสอง	- ดินดี ดินเหนียว - แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลาบ้ำง - ปลูกพืชผักสวนครัว - ทำสวนผลไม้บ้ำง	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า 400 บาท/ไร่/ปี หรือ ข้าว 6-10 ถัง ไร่/ปี	1,215,280-1,519,100	การขายตัวของเมืองไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกือบทั้งหมด-ผู้นำชุมชนต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	- เกษตรอินทรีย์, ปู๊ชิวภาพ - ศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่, เกษตรผสมผสาน - การท่องเที่ยวเชิงจักรยาน 3 จังหวัด
คู้งเหนือ	- ดินดี - แหล่งน้ำชลประทาน - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลาบ้ำง - ไม้ดอกไม้ประดับ	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า 500 บาท/ไร่/ปี หรือ ข้าว 8-10 ถัง/ไร่/ปี	363,040-453,800	- การขายตัวของบ้านจัดสรรริมถนนมิตรไมตรี - ผู้นำชุมชนไม่สนับสนุนการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	-
คลองสิบ	- ดินดี - แหล่งน้ำชลประทาน - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลาบ้ำง - เลี้ยงโค	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า ข้าว 6-12 ถัง/ไร่/ปี	922,240-1,152,800	การขายตัวของเมืองไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกือบทั้งหมดและผู้นำชุมชนต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	- ศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ (สวนกล้วยไม้)
โคกแฝด	- ดินดี - แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลา - ปลูกพืชผักสวนครัว - ทำสวนผลไม้บ้ำง	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า 500 บาท/ไร่/ปี หรือ ข้าว 8 ถัง/ไร่/ปี	29,160-370,200	- การขายตัวของบ้านจัดสรรริมถนนเลียบวาริสถาบันอุดมศึกษา - ผู้นำชุมชนต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	- ศูนย์เรียนรู้และถ่ายทอดเกษตรทฤษฎีใหม่ - การท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และวัฒนธรรม ,ขายยพันธุ์นกสวยงาม
ลำด้อยตั้ง	- ดินดี ดินเหนียว - แหล่งน้ำชลประทาน - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลา - ทำสวนผลไม้บ้ำง	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า ข้าว 7-8 ถัง/ไร่/ปี	641,000-801,250	การขายตัวของเมืองไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกือบทั้งหมดและผู้นำชุมชนต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม	- การทำประมงแบบหนาแน่น - ปลาสด ปลาเบญจพรรณ
กระทุ่มราย	- ดินดี ดินเหนียว - แหล่งน้ำชลประทาน - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลาบ้ำง - ทำสวนผลไม้บ้ำง	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า ข้าว 8-10 ถัง/ไร่/ปี	913,680-1,142,100	- การขายตัวของบ้านจัดสรรมากขึ้น - เกษตรกรจะหันต่อไปหากมีรายได้เพียงพอและมีที่ทำกิน	-
ลำผักชี	- ดินดี ดินเหนียว - แหล่งน้ำชลประทาน - ทำการเกษตรได้ทั้งปี	- ทำนาเป็นหลัก - เลี้ยงปลา - ทำสวนผลไม้บ้ำง - เลี้ยงสัตว์บ้ำง	- เข้าปีต่อปี - ค่าเช่า ข้าว 8-10 ถัง/ไร่/ปี	203,360-254,200	- พื้นที่ว่างและที่อยู่อาศัยมากบริเวณที่ติดกับเขตลาดกระบัง - การพัฒนาที่อยู่อาศัยริมถนน	-

4.4 ลักษณะทางประชากร

ในพ.ศ. 2549 เขตหนองจอกมีประชากรทั้งหมด 133,415 คน มีความหนาแน่น 565 คนต่อตารางกิโลเมตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.34 และมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับที่ 17 ของกรุงเทพมหานคร (5,695,956 คน) แต่มีความหนาแน่นประชากรน้อยที่สุดของกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นประชากร 3,631 คนต่อตารางกิโลเมตร) ดังตารางที่ 4.10 เมื่อพิจารณาในเขตพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกซึ่งประกอบด้วยเขตมีนบุรี เขตลาดกระบัง เขตคลองสามวาและเขตหนองจอก พบว่าเขตลาดกระบังมีจำนวนประชากรมากที่สุดคือ 142,460 คน คิดเป็นร้อยละ 26.50 ของประชากรในพื้นที่เขตชานเมืองตะวันออก รองลงมาคือ เขตคลองสามวา เขตหนองจอกและเขตมีนบุรี ตามลำดับ และเขตที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดคือ เขตมีนบุรี มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 1,930 คนต่อตารางกิโลเมตร ดังตารางที่ 4.6 ซึ่งการที่เขตหนองจอกมีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด เพราะพื้นที่กว้างมากและมีลักษณะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ ประชากรจะอยู่ค่อนข้างหนาแน่นบริเวณจุดศูนย์กลางเมือง คือ บริเวณที่ทำการเขตและตลาด และยังเกาะกลุ่มบริเวณถนนเชื่อมสัมพันธ์ โดยเฉพาะบริเวณที่ใกล้กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร แต่ประชากรยังมีความหนาแน่นไม่มากนัก เพราะพื้นที่ศึกษาห่างจากตัวเมืองกรุงเทพมหานครมาก เมื่อเทียบกับพื้นที่เขตอื่นในฝั่งชานเมืองตะวันออก

1) ขนาดและความหนาแน่นของประชากร

เขตหนองจอกมีการแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 8 แขวง ซึ่งพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรและความหนาแน่นมากที่สุดคือแขวงโคกแฝด คิดเป็นสัดส่วนขนาดประชากร 21.54 ของพื้นที่เขตหนองจอก และมีความหนาแน่นร้อยละ 1,276 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาคือแขวงกระทุ่มรายและแขวงลำผักชี คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.96 และ 17.74 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากรพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ริมคลองแสนแสบซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยโบราณของชาวหนองจอกในแขวงโคกแฝดและแขวงกระทุ่มราย นอกจากนี้ยังถูกขนาบด้วยถนนสายหลักและสายรองคือ ถนนเลียบวารี ถนนมิตรไมตรี ถนนผดุงพันธ์และถนนสังฆสันติสุข นอกจากนี้ยังมีถนนเชื่อมสัมพันธ์และถนนอยู่วิथाที่สามารถเชื่อมต่อไปยังเขตลาดกระบังและตัดกับถนนสุวินทวงศ์ซึ่งสามารถเดินทางไปยังจังหวัดฉะเชิงเทราได้ ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ก็มักจะปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนบริเวณริมสองฟากถนนในพื้นที่แขวงดังกล่าว นอกจากนี้ บริเวณที่มีประชากรอาศัยเป็นจำนวนมากอีกแห่งหนึ่ง คือ บริเวณชุมชนลำผักชี ซึ่งอยู่บริเวณคลองลำผักชีตัดกับสุวินทวงศ์เช่นกัน

ตาราง 4.6 จำนวนและความหนาแน่นของประชากร ในเขตชานเมืองฝั่งตะวันออกและเขตหนอง
จอกจำแนกเป็นรายเขตและแขวง พ.ศ. 2549

เขต	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	1568.70	5695956	3631	
ชานเมืองตะวันออก	534.45	537,662	1,006	100.00
เขตลาดกระบัง	123.86	142,460	1,150	26.50
เขตคลองสามวา	110.69	138,962	1,255	25.85
เขตมีนบุรี	63.65	122,825	1,930	22.84
เขตหนองจอก	236.26	133,415	565	24.81
แขวงกระทุ่มราย	38.132	27,966	733	20.96
แขวงหนองจอก	29.992	15,052	502	11.28
แขวงคลองสิบ	30.849	7,919	257	5.94
แขวงคลองสิบสอง	38.867	9,817	253	7.36
แขวงโคกแฝด	22.524	28,737	1,276	21.54
แขวงคูฝิ่งเหนือ	17.75	12,801	721	9.59
แขวงลำผักชี	33.358	23,669	710	17.74
แขวงลำด้อยตั้ง	24.789	7,454	301	5.59

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

2) การเปลี่ยนแปลงขนาดประชากร

จากการศึกษาอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเขตหนองจอกในช่วงพ.ศ. 2539-2544 และช่วงพ.ศ. 2544-2549 พบว่า เขตหนองจอกมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 5.90 และ 7.40 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สูงกว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของเขตอื่นๆในเขตชานเมืองตะวันออก การที่ประชากรในเขตหนองจอกมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ แต่เดิมเขตหนองจอกเป็นเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ต่ำมากเนื่องจากเขตหนองจอกเป็นเขตชานเมือง และมีระยะทางห่างจากใจกลางเมืองกว่าเขตชานเมืองอื่นๆ แต่ทว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา เขตหนองจอกกลับมีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มสูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของกรุงเทพมหานคร เช่น โครงการสนามบินสุวรรณภูมิ การพัฒนาระบบการคมนาคม มีการตัดถนนเชื่อมกับพื้นที่ได้ค่อนข้างทั่วถึง รวมถึงการส่งเสริมให้มีการขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะการเติบโตของที่อยู่อาศัย มาสู่พื้นที่ชานเมืองมากขึ้น และจากแรงกดดันจากการเพิ่มขึ้นของประชากรจากพื้นที่เขตเมืองชั้นในและเขตต่อเมืองมาสู่ชานเมือง จึงเกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยตอบสนองความต้องการของประชาชนจากตาราง 4.7 พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรของกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่เขตชั้นในนั้น

ลดลง แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตเมืองชั้นใน ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองมาสู่พื้นที่ชานเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการเติบโตของที่อยู่อาศัย ซึ่งในเขตหนองจอกเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี ประกอบกับพื้นที่ซึ่งเปลี่ยนแปลงใหญ่่ง่ายต่อการจัดสรรและพัฒนา สามารถพัฒนาให้เป็นเมืองอุทยานนครได้ คือ เหมาะแก่การพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี

ตาราง 4.7 การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วง พ.ศ. 2539-2544 และ พ.ศ. 2544-2549

เขต	ประชากร (คน)			อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)		อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย ต่อปี	
	2539	2544	2549	2539-2544	2544-2549	2539-2544	2544-2549
หนองจอก	75,198	97,381	133,415	29.50	37.00	5.90	7.40
มีนบุรี	148,600	105,877	122,825	-	16.01	-	3.20
ลาดกระบัง	95,634	121,739	142,460	27.30	17.02	5.46	3.40
คลองสามวา	-	102,601	138,962	-	35.44	-	7.09
ชานเมืองตะวันออก	319,432	427,598	537,662	33.86	25.74	6.77	5.15
กรุงเทพมหานคร	5,584,963	5,726,203	5,695,956	2.53	-0.53	0.51	-0.11

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

หากพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นรายแขวง พบว่า แขวงลำผักชี เป็นแขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรต่อปีสูงสุดคือ 18.91 โดยในช่วง พ.ศ. 2539 – 2544 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรต่อปีเท่ากับ 16.17 และในช่วง พ.ศ. 2544 – 2549 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรต่อปีเท่ากับ 11.97 ซึ่งในช่วง 5 ปีหลังแขวงลำผักชีเริ่มมีอัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปีเพิ่มขึ้นแบบลดน้อยถอยลง แต่ก็ยังมีอัตราสูงสุดในเขตหนองจอก

3) การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากร

อัตราการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรในช่วงปีต่างๆ จะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงประชากร

เขตหนองจอกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรเป็นรายเขตในพื้นที่เขตชานเมืองตะวันออกและกรุงเทพมหานคร พบว่า เขตหนองจอกมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ เพิ่มจาก 412 คน เป็น 565 คนต่อตารางกิโลเมตรคิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 7 คนต่อตารางกิโลเมตรต่อปี รองลงมาคือ เขตคลองสามวา คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 7 คนต่อตารางกิโลเมตรต่อปี การที่เขตหนองจอกมีอัตราการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรในระดับสูงนี้ ก็มีเหตุผลเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรนั่นเอง

ตาราง 4.8 การเปลี่ยนแปลงประชากร
ในช่วง พ.ศ. 2539-2544 และ พ.ศ. 2544-2549 จำแนกชายแขวง

แขวง	จำนวนประชากร (คน)			อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
	2539	2544	2549	2539-2544	2544-2549	2539-2544	2544-2549
แขวงกระทุ้มราย	17,443	20,833	27,966	19.43	34.24	3.89	6.85
แขวงหนองจอก	10,440	12,632	15,052	21.00	19.16	4.20	3.83
แขวงคลองสิบลำ	6,486	7,174	7,919	10.61	10.38	2.12	2.08
แขวงคลองสิบลำสอง	5,952	8,206	9,817	37.87	19.63	7.57	3.93
แขวงโคกแฝด	14,674	18,493	28,737	26.03	55.39	5.21	11.08
แขวงคู้งหนือ	6,378	8,710	12,801	36.56	46.97	7.31	9.39
แขวงลำค้ำชี	8,187	14,805	23,669	80.84	59.87	16.17	11.97
แขวงลำค้ำดิ่ง	5,638	6,528	7,454	15.79	14.19	3.16	2.84
เขตหนองจอก	75,198	97,381	133,415	29.50	37.00	5.90	7.40

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

ตาราง 4.9 การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากรในช่วง พ.ศ. 2544-2549

เขต	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)		การเปลี่ยนแปลง (คน)	อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย ต่อปี
		2544	2549	2544-2549	2544-2549
หนองจอก	236.261	412	565	153	7
มินบุรี	63.645	1,664	1,930	266	3
ลาดกระบัง	123.859	983	1,150	167	3
คลองสามวา	110.686	927	1,255	329	7
ชานเมือง ตะวันออก	534.451	800	1,006	206	5
กรุงเทพมหานคร	1568.7	3,650	3,631	-19	-0.1

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

ตาราง 4.10 การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นของประชากรเขตหนองจอก
ในช่วง พ.ศ. 2539-2549 จำแนกรายแขวง

แขวง	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)		การเปลี่ยนแปลง (คน)	อัตราการเปลี่ยนแปลง ต่อปี
	2539	2549	2539-2549	2539-2549
แขวงกระทุ่มราย	457	733	276	6
แขวงหนองจอก	348	502	154	4
แขวงคลองสิบ	210	257	46	2
แขวงคลองสิบสอง	153	253	99	6
แขวงโคกแฝด	651	1276	624	10
แขวงคู่งเหนื่อ	359	721	362	10
แขวงลำผักชี	245	710	464	19
แขวงลำค้อยตั้ง	227	301	73	3
เขตหนองจอก	318	565	246	8

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นเป็นรายแขวงช่วง 10 ปี จะพบว่า แขวงลำผักชี มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยสูงสุดคือ 19 คนต่อตารางกิโลเมตรต่อปี รองลงมาคือแขวงโคกแฝด และแขวงคู่งเหนื่อ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 10 คนต่อตารางกิโลเมตรต่อปี ส่วนแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ แขวงคลองสิบคือ 2 คนต่อตารางกิโลเมตรต่อปี

4) การคาดการณ์ประชากร

การคาดการณ์จำนวนประชากรจะพิจารณาจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรในอดีตจนถึงปัจจุบันและนำไปคาดการณ์ต่ออีก 20 ปี คือ พ.ศ. 2569 ดังนี้

จากการคาดการณ์ประชากรโดยใช้แบบจำลองแบบ Exponential Model พบว่า เขตหนองจอกใน พ.ศ. 2569 พบว่า แขวงลำผักชีมีอัตราการเติบโตของประชากรมากที่สุด คือมีอัตราการเติบโตประชากรเฉลี่ย 30.36 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด และแขวงคู่งเหนื่อ ตามลำดับ ส่วนแขวงที่มีจำนวนประชากรและมีอัตราการเจริญเติบโตน้อยที่สุดคือ แขวงคลองสิบ ซึ่งมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 2.37 การที่แขวงลำผักชีมีจำนวนประชากรสูงขนาดนั้น เนื่องจาก มีพื้นที่เชื่อมต่อกับเขตลาดกระบัง ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง ซึ่งจากผังเมืองรวม พ.ศ. 2549 ก็ได้มีการกำหนดการใช้ที่ดินในเขตลาดกระบังซึ่งติดกับบริเวณแขวงลำผักชี โดยเฉพาะพื้นที่รอบๆ บริเวณถนนฉลองกรุงให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งมีโอกาสขยายมายังบริเวณแขวงลำผักชีได้

ตารางที่ 4.11 การคาดประมาณประชากรในเขตหนองจอก จำแนกรายแขวง

แขวง	คาดการณ์ประชากร				อัตราการเปลี่ยนแปลง 20 ปี	อัตราการเปลี่ยนแปลง ต่อปี
	2554	2559	2564	2569		
กระทุ่มราย	33,631	42,577	53,903	68,241	144.02	7.20
หนองจอก	17,599	20,734	24,427	28,778	91.19	4.56
คลองสิบ	8,727	9,617	10,598	11,679	47.47	2.37
คลองสิบสอง	13,434	17,387	22,503	29,124	196.67	9.83
โคกแฝด	41,440	60,584	88,574	129,494	350.62	17.53
คู้งเหนือ	18,061	25,769	36,767	52,459	309.80	15.49
ลำผักชี	38,949	63,325	102,956	167,391	607.22	30.36
ลำค้อยตั้ง	8,804	10,224	11,874	13,790	85.00	4.25
เขตหนองจอก	180,643	250,216	351,601	500,956	275.49	13.77

ที่มา : กรมการปกครอง และจากการวิเคราะห์

4.5 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

เขตหนองจอกถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ประชากรในเขตต่างๆเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 3 โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว และสิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกันคือ กลไกทางศาสนา ซึ่งจะมีผลทำให้รูปแบบการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

นอกจากนี้ลักษณะทางสังคมของประชากรในเขตหนองจอกยังมีลักษณะที่ผสมผสานกันหลายเชื้อชาติ ประกอบด้วย ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายลาว ชาวไทยเชื้อสายมอญและชาวไทยพุทธ ซึ่งมีประวัติการตั้งถิ่นฐานคร่าวๆ ดังนี้ (รายงานชั้นกลาง โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอกสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร : 2549 หน้า 3-177 – 3-182)

- ชาวไทยเชื้อสายจีน เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 ซึ่งในขณะนั้น โปรดเกล้าฯให้พระยาพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นแม่กอง จ้างชาวจีนขุดคลองตั้งแต่หัวหมากจนถึงบางขนาก โดยใช้เวลาขุด 2 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2380 – 2382 โดยคลองที่ขุดเสร็จมีชื่อเรียกในสมัยนั้นว่า คลองแจ็ก ผลจากการเดินทางอพยพเข้ามาขายแรงงานของชาวจีนในขณะนั้น ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนขึ้น จนมาถึงปัจจุบันนี้

- ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายลาว หลังจากขุดคลองแสนแสบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้มีการอพยพชาวมุสลิมจากทางหัวเมืองภาคใต้ทั้ง 7 หัวเมือง และชาวลาวให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองแสนแสบ ซึ่งการเคลื่อนย้ายผู้คนจากหัวเมืองทางใต้และมลายูนั้นมาจากเหตุผลทางการเมือง ชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาในเขตหนองจอกนี้มีความรู้ในด้านการเพาะปลูกดี จึงมีอาชีพทำนาปลูกข้าว เพราะเป็นอาชีพดั้งเดิมที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยอยู่ที่เมืองปัตตานี ชาวไทยมุสลิมปัจจุบันยังคงมีอาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม มีการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่มเป็นชุมชนกระจายอยู่ภายในพื้นที่

เกษตรกรรม โดยแยกทำเลที่อยู่อาศัยต่างหากจากชุมชนชาวไทยอื่นๆ และภายในชุมชนจะมีมัสยิด ซึ่งเป็นศูนย์รวมที่สำคัญของการตั้งถิ่นฐานและบทบาททางสังคม

- ชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกกันว่า ชาวมอญคลองสิบสี่ เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 จากคำบอกเล่าโดยไม่มีหลักฐานบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่มีถิ่นฐานมาจากจังหวัดสมุทรสาคร ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา โดยในปัจจุบันได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ แต่ยังคงไว้ด้วยวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิมไว้บ้าง วิถีชีวิตของชาวไทยมอญที่นี้ดำรงอยู่ในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยเหลือตนเอง และพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน

ในเขตหนองจอกมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ผู้คนมีความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อในศาสนาที่เข้ามาภายหลัง เช่น พุทธ อิสลาม และมีการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความเชื่อ วัฒนธรรมทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ ส่งผลให้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมของพื้นที่ศึกษามีความคล้ายคลึงกัน และมีลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การแต่งกาย การกินอยู่ ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีลากพระ ประเพณีเข้าสุหนัด (มาโซฮยาวิ) เป็นต้น ชุมชนชาวไทยมุสลิมที่มีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์มีหลายชุมชน เช่น ชุมชนมัสยิดฮาซานุดดิน หรือสุเหร่าศาลาแดง, ชุมชนมัสยิดสุสนา หรือสุเหร่าเจียรดับ, ชุมชนมัสยิดชอลีฮันมุสลิมิน หรือสุเหร่าคลองลำตันกล้วย, ชุมชนมัสยิดนุรุลลาม หรือมัสยิดคู่น้อย, ชุมชนคอยรุตตีควา เป็นต้น

1) วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยมุสลิม

- การแต่งกาย การแต่งกายของชาวมุสลิมในพื้นที่ยังคงรักษารูปแบบตามหลักศาสนาไว้ คือ การถือว่าการเปิดเผยอวัยวะบางส่วนของร่างกายเป็นการไม่เหมาะสม

- การกินอยู่ ชาวมุสลิมจะไม่รับประทานและไม่แตะต้องเนื้อสุกร ไม่รับประทานสัตว์บางชนิดที่ไม่ได้เชือดตามหลักศาสนา ห้ามรับประทานสัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และห้ามดื่มของมึนเมาทุกชนิด อาหารที่นิยมจะเป็นอาหารที่ปรุงด้วยเรื่องเทศเป็นสำคัญ เช่น ข้าวหมกไก่ ข้าวหมกแพะ ไก่กอบและ แกงกुरुหมา เป็นต้น ในโอกาสที่มีการทำบุญในวันสำคัญ เช่น สุหนัด วันละศีลอด การทำบุญเนื่องในพิธีฮัจญ์ประจำปีหรือกิจกรรมทางสังคมจะนิยมนำเนื้อแพะมาประกอบอาหาร

- ประเพณีการเกิด ประกอบไปด้วยพิธีการสำคัญคือ การคลอดและบริบาลทารกที่เรียกว่า “อะซาน” และพิธีการขึ้นเปล

- ประเพณีการเข้าสุหนัด หรือ “มาโซฮยาวิ” หมายถึงการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะในอดีตทำเมื่อเด็กชายมีอายุได้ 20 ปี แต่ปัจจุบันนิยมทำเมื่อเด็กมีอายุ 6 – 15 ปี

- *ประเพณีการแต่งงาน* ตามหลักศาสนา มุสลิมจะต้องแต่งงานกับมุสลิมด้วยกัน ถ้ามีความจำเป็นต้องแต่งงานกับคนต่างศาสนา ต้องมีข้อตกลงให้คู่แต่งงานมายอมรับศาสนาอิสลามเสียก่อน และจะต้องไม่แต่งงานกับเครือญาติที่ใกล้ชิด 7 ตำแหน่ง ผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ำน้ำนมคือ แม่ นม และพี่หรือน้องที่ร่วมค้ำน้ำนมจากแม่คนเดียวกัน

- *ประเพณีงานศพ* เป็นไปตามศาสนบัญญัติอิสลาม คือ จะต้องฝังศพผู้ตายไม่เกิน 24 ชั่วโมง ต้องรีบบอกเพื่อนบ้านด้วยการตีกลองที่สุเหร่าหรือมัสยิด กรณีเด็กเสียชีวิต ให้ตีกลอง 7 ครั้ง หากเป็นผู้ใหญ่ ตีกลอง 4 ครั้ง

ชาวไทยมุสลิมมีข้อจำกัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา วัฒนธรรมประเพณีต่างๆจึงเป็นไปตามหลักการและไม่มีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมอื่นๆ อาทิ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลต่างๆ การเกษตรกรรม ที่นอกเหนือไปจากวัฒนธรรมและประเพณีที่กล่าวมาข้างต้น แต่ยังคงให้เห็นถึงสภาพการทำเกษตรกรรม ที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิมเป็นจำนวนมากในพื้นที่ศึกษา และอาชีพของชาวไทยมุสลิมก็มีข้อจำกัดซึ่งเป็นไปตามข้อห้ามทางศาสนา ได้แก่ อาชีพที่มีรายได้จากดอกเบี้ย อาชีพที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศ การค้าขายที่ต้องห้าม เช่น สุกร สุนัข อาชีพเกี่ยวกับการพนัน อาชีพที่เกี่ยวข้องกับความผิดในหลักศรัทธา เช่น เครื่องราง ของขลัง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีนเมาและยาเสพติดทั้งหลาย และอาชีพขอทาน (รายงานชั้นกลาง โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอกสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร : 2549 หน้า 3-178)

2) วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยพุทธ

นอกจากชาวไทยมุสลิมซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นกว่าชาวไทยเชื้อสายอื่นๆแล้ว กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายลาว และชาวไทยดั้งเดิม ล้วนมีวัฒนธรรมที่กลมกลืนกัน และยังมีวัฒนธรรมที่หลงเหลืออยู่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วย

- *ประเพณีสงกรานต์* เป็นเทศกาลวันสิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่ของคนไทย สืบเนื่องมาแต่โบราณ เป็นระยะเวลาเข้าฤดูร้อนที่เสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าว มีการละเล่น สนุกสนานร่าเริงร่วมกันในแต่ละหมู่บ้าน ตำบลหรือเมืองหนึ่ง

- *เทศกาลกินเจ* ในช่วงต้นเดือนเก้า จะเห็นชาวจีนใส่ชุดขาวเดินไปสู่ศาลเจ้าและสำนักทางศาสนาของจีนเป็นหมู่ใหญ่ พิธีกินเจจะมีอยู่เก้าวันเก้าคืน เพื่อบูชาพระเก้าองค์กับดาวพระเคราะห์เก้าดวง

- *ประเพณีสู่ขวัญข้าว* เพื่อเรียกขวัญพระแม่โพสพที่ตกหล่นตามท้องนาขึ้นสู่ขั้วรวง การบูชาพระแม่โพสพเพื่อป้องกันศัตรูพืชและสัตว์ทำลาย เพื่อให้ได้ผลผลิตมากในปีต่อไป เชื่อว่า ถ้าได้ทำขวัญข้าว และถ้าพระแม่โพสพได้รับเครื่องสังเวยแล้ว จะได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ ตลอดจนถวายแก่พระสงฆ์เมื่อนาข้าวสุกดีแล้ว เมื่อนวดข้าวเสร็จ ก็จะกำหนดวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์นำข้าวขึ้นขั้ว ชาวบ้านจะมาร่วมทำขวัญข้าว ร้องเพลงทำขวัญพระแม่โพสพ

3) วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยมอญ

ในอดีตชาวมอญคล่องลื่นขึ้นน้ำถือศีลและพุทธศาสนาควบคู่กันไป ปัจจุบันการนับถือศีลเริ่มน้อยลง ชาวมอญมีความเคร่งครัดในพระพุทธศาสนา ตำนานเกี่ยวข้องกับประเพณีต่างๆ จึงมักจะมีเรื่องราวอันเนื่องมาจากศาสนาทั้งสิ้น วัฒนธรรมประเพณีมอญเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและเป็นแบบอย่างแก่ประเทศใกล้เคียง ถึงแม้จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นเวลาช้านานแล้วก็ตาม ชาวมอญก็ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีมอญอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

- *ประเพณีสงกรานต์* ชาวมอญถือว่าวันสงกรานต์คือวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันที่ 13 เมษายนของทุกปี โดยมีกิจกรรมหลายอย่างเช่น สงข้าวสงกรานต์ (เป็งซังกราน), แห่หงส์ ธงตะขาบ, แห่คนแห่ปลา, สรงน้ำพระแบบรามัญ, การเล่นสะบ้ามอญ, การกวนกาละแม
- *การกินอยู่* อาหารที่ชาวมอญนิยมรับประทานและทำในเทศกาล ประเพณีสำคัญ ได้แก่ ข้าวแช่, แกงมะตาด, แกงกระเจี๊ยบ, แกงบอน, แกงจีเหล็ก เป็นต้น
- *การแต่งกาย* ฟ้านุ่งผู้ชายชาวมอญเรียกว่า เกล็ด ส่วนฟ้านุ่งผู้หญิงชาวมอญเรียกว่า นิ้น โดยผู้หญิงมอญนิยมไว้ผมยาวเกล้าผมมวย และมีเครื่องประดับ 2 ชั้น บังคับไม่ให้หลุด
- *การเล่นสะบ้า* เป็นการละเล่นของคนไทยเชื้อสายมอญ จะเล่นในเทศกาลสงกรานต์ สะบ้าของชุมชนคลองลึบสี่เรียกว่า “สะบ้าบ่อน” (สะหนัดั่น)

4) แหล่งท่องเที่ยว ในเขตหนองจอกมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ อาทิ

- *วัดราษฎร์บำรุง* เป็นสถานที่สำคัญที่มารจัดประเพณีสงกรานต์ชาวมอญ เรียกว่า “เป็งสงกรานต์” หรือ “เป็งจ๊ะหรือค๊ะห๊ะ” ช่วงเวลาประเพณีสงกรานต์ชาวมอญ จะเป็นเทศกาลที่สำคัญ ใช้เวลาหลายวัน เริ่มตั้งแต่ 13 เมษายน ไปจนถึงต้นเดือนพฤษภาคมของทุกปี นอกจากนี้ยังมีชุมชนมอญวัดใหม่เจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นชุมชนชาวมอญที่ยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าแก่เอาไว้ได้
- *ล่องเรือชมธรรมชาติ* จากลักษณะภูมิประเทศที่มีคลองเป็นจำนวนมากและล้วนมีทิวทัศน์สวยงามร่มเย็น ทางสำนักงานเขตหนองจอกจึงได้จัดกิจกรรมการล่องเรือขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์ถึงความเป็นมา วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ของคนในท้องถิ่น และส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่
- *พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก* เป็นสถานที่รวบรวมข้อมูล ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่นของเขตหนองจอก พร้อมกับจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในอดีตให้ได้ชม เช่น เพลเด็กที่ทำด้วยไม้ไผ่ พลับสำหรับดักข้าวเปลือกที่ทำจากไม้เนื้อเบา สุ่ม ข้อง ไช ยอ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ใช้ในการจับปลา และด้วยความที่ชุมชนในเขตหนองจอกนี้มีคลองอยู่มากมาย เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำในการเกษตรกรรม และเพื่อการคมนาคมในอดีต ทางพิพิธภัณฑ์จึงได้นำเรือไม้ (ขนาดจำลอง) ในอดีตที่เคยใช้ในการคมนาคมทางน้ำที่หาดูได้ยากมาจัดแสดงไว้ด้วย

- ตลาดคู่มือเหนื่อ(คู่มือ) ซึ่งเป็นตลาดเก่าอายุมากกว่าร้อยปี ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ ตรงช่วงโค้งของคลองคอบ้านคู่มือ (คคู่มือ) เรียกตลาดนี้ว่าตลาดสะพานเด่น (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-146)

นอกจากบรรยากาศเงียบสงบของทุ่งนาในเขตหนองจอกแล้ว ความหลากหลายทางศาสนาของเขตหนองจอก ทำให้มีสถานที่สำคัญที่เป็นศาสนสถาน อาทิ วัดหนองจอก โบสถ์นักบุญเทเรซ่า มัสยิดดารุลมุตตะกิน สำนักจุฬาราชมนตรีและสำนักคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย นอกจากนี้แล้วยังมีสถานที่อื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น โรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีกัว ซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง การจัดการงานชมธรรมชาติและวิถีชีวิต ของชุมชนในเขตหนองจอก สวนหนองจอก ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร แขวงหนองจอก ซึ่งเป็นจุดสาธิตการเรียนรู้ด้านประมง โรงเรียนสุเหร่าลำอิ้ว เกษตรอินทรีย์สวนกล้วยไม้ ฟาร์มนมแพะ เป็นต้น

4.6 สรุปบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ร่วมกับการสำรวจและสัมภาษณ์ของผู้ศึกษาสามารถสรุปบทบาทและความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกในภาพรวม โดยวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดด้านความสำคัญของภาคเกษตรกรรมได้ดังนี้

เขตหนองจอกเป็นเขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดใน 50 เขตของกรุงเทพมหานคร และสภาพการทำเกษตรกรรมเกือบทั้งหมดมีได้อยู่ในรูปแบบการผลิตเพื่อแข่งขันกับสภาพการขยายตัวของเมือง กล่าวคือ มิได้มีการทำเกษตรกรรมที่ปรับตัวตามความต้องการของตลาดเหมือนพื้นที่เกษตรกรรมฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานครที่มีการเพาะปลูกไม้ดอกไม้ประดับ กล้วยไม้อย่างหนาแน่น โดยสภาพการทำเกษตรกรรมของเขตหนองจอกที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์คือ การทำนา สังกัดได้จากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว เกษตรกรดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย เป็นชนบทแตกต่างจากพื้นที่ชานเมืองโดยทั่วไปที่มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมือง การที่ยังคงสภาพวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านและชนบทนี้ จึงเป็นสถานที่ดึงดูดให้นักศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เรียบง่ายของชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะด้านการเกษตรกรรม

ในด้านกายภาพ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มต่ำ และอยู่ในเขตอิทธิพลของน้ำหลากจากแม่น้ำเจ้าพระยาและพื้นที่ตอนบน ประกอบกับการมีเครือข่ายลำคลองกระจายอย่างหนาแน่น และมีที่ดินซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแปลงใหญ่ เขตหนองจอกจึงมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่รับน้ำและระบายน้ำลงสู่อ่าวไทย เป็นการชะลอน้ำและป้องกันปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะเขตชั้นในซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้าง ขัดขวางการระบายน้ำ เขตหนองจอกจึงถูกกำหนดบทบาทให้เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม ตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ซึ่งปกป้องถึงความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม

ในพื้นที่ศึกษาอย่างยิ่ง และยังเป็นแนวพื้นที่สีเขียวป้องกันการขยายตัวของเมืองของกรุงเทพมหานคร ออกสู่พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอก

หากปราศจากช่วงฤดูน้ำหลากแล้ว เขตหนองจอกสามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี โดยพืชเศรษฐกิจหลักของเขตคือ ข้าว โดยเป็นทั้งอาชีพหลักและรายได้หลักของเกษตรกร จากสถานะเศรษฐกิจปัจจุบันที่กำลังประสบกับปัญหาข้าวยากหมากแพง รวมทั้งสถานะขาดแคลนอาหารของโลก ทำให้ข้าวเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้ราคาข้าวมีราคาสูงขึ้นมาก เขตหนองจอกซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นแหล่งผลิตอาหาร โดยเฉพาะข้าว จึงนับว่ามีความสำคัญ รวมทั้งเป็นแหล่งรายได้หลัก อันเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ และเป็นตัวที่กำหนดฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา จึงสมควรที่จะมีการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ โดยเฉพาะข้าว และอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและสนามบินสุวรรณภูมิ สะดวกในการขนส่ง รวมทั้งเป็นการช่วยส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรทำการเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ควรอนุรักษ์ และถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลังต่อไป นับเป็นการอนุรักษ์ทั้งพื้นที่เกษตรกรรม และวัฒนธรรมทางการเกษตรให้ดำรงสืบต่อไป

นอกจากนี้ สภาพความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ส่งผลให้เขตหนองจอกยังคงมีอากาศที่บริสุทธิ์ เปรียบเสมือนปอดของประชาชน สามารถพัฒนาเป็นแหล่งนันทนาการ และพักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติได้ ซึ่งในเขตหนองจอกยังคงมีชุมชนดั้งเดิม มีวิถีชีวิตริมน้ำที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม เหมาะแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการทางธรรมชาติของกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปต่างจังหวัด

4.7 สรุป

การศึกษาในบทนี้ ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของเขตหนองจอก ว่ามีลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่ค่อนข้างเป็นพื้นที่ชนบท มีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก มีสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา เกษตรกรมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างเข้มแข็งในการทำการเกษตรกรรม มีรายได้จากการทำนาเป็นหลักและเพียงพอต่อการดำรงชีพ มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย แบบพอเพียง แม้ว่าจะมีการขยายตัวของชุมชนเมืองเข้ามา ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและกระแสวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มแปรเปลี่ยนไป แต่สภาพโดยรวมของพื้นที่ยังคงเป็นเกษตรกรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเขตหนองจอกที่มีความแตกต่างจากเขตอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม อาชีพหลักซึ่งเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเขตหนองจอกคือ การทำนา ซึ่งมีบทบาทและความสำคัญต่อชุมชนในเขตหนองจอก รวมทั้งกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นฐานการผลิตและเศรษฐกิจหลัก นอกจากนี้ยังมีบทบาทเป็นพื้นที่ชะลอน้ำหลากและช่วยบรรเทา

ภาวะน้ำท่วมให้แก่กรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญแก่พื้นที่เกษตรกรรมและอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่เกษตรกรรมยังคงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีผลจากการขยายตัวของเมือง จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สภาพการใช้ที่ดินของเขตหนองจอก

เมื่อทราบความถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่เกษตรแล้ว กลับพบว่า พื้นที่เกษตรกรรม มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ลดลง จึงทำการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมว่า มีความเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของเมืองมากน้อยเพียงไร โดยเบื้องต้นได้ศึกษาการขยายตัวของกรุงเทพมหานครในภาพรวม ซึ่งคาดว่ามิผลต่อการขยายตัวของพื้นที่เมืองในเขตหนองจอก ตลอดจนความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม การทำเกษตรกรรมประเภทใดยังคงอยู่ได้ รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อทราบถึงปัจจัยที่รุกรานพื้นที่เกษตรกรรม และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งแสดงถึงปัจจัยตัวสำคัญที่ช่วยชะลอการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกได้

5.1 สภาพความเป็นเมืองและการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเมื่อครั้งที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ของประเทศในรัชสมัยของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยประชาชนอาศัยอยู่ในเขตกำแพงเมืองและ ริมแม่น้ำลำคลอง ไกลเคียงกับกำแพงเมือง นอกนั้นเป็นที่ลุ่มและป่ารก้าง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชากรในเขตกำแพงเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงโปรดให้ขยายเมืองออกไปอีกชั้นหนึ่ง ด้วยการขุดคลองผดุงกรุงเกษมเป็นคูเมืองชั้นนอก เปลี่ยนระบบการสัญจรทางน้ำมาเป็นทางบก โดยการสร้างถนนเจริญกรุง บำรุงเมือง เพื่องนคร ถนนสีลม ชุมชนได้ขยายมาทางทิศใต้ของเมือง มีหลักฐานว่าใน พ.ศ. 2443 นั้นพื้นที่เมืองมีประมาณ 8,330 ไร่ (13.32 ตารางกิโลเมตร) และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงขยายเมืองออกไปทางทิศเหนือ ด้วยการสร้างพระราชวังดุสิต สวนและวังต่างๆ พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์ นอกจากนี้ยังมีการสร้างถนน สะพาน สิ่งก่อสร้างต่างๆ ขุดคลองเพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมการขนส่งผลผลิต และการเพาะปลูก ตลอดจนการก่อสร้างเส้นทางรถไฟ และระบบสาธารณูปโภคต่างๆ (ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการผังเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 7)

หลังจากที่กรุงเทพมหานครเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเป็นอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 4-5 เป็นต้นมา เมืองได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการอพยพย้ายถิ่นของประชากร และจากการศึกษาของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร โดยตรวจสอบจากภาพถ่ายทางอากาศในปีต่างๆ พบว่า ใน พ.ศ. 2510 กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่เมืองประมาณ 143.42 ตารางกิโลเมตร โดยเมืองได้ขยายตัวออกไปทางด้านทิศใต้ถึงสมุทรปราการ ทางด้านเหนือไปถึงจังหวัด

นนทบุรี ด้านตะวันตกอยู่บริเวณเขตรุนบุรีและพื้นที่ติดต่อกัน และทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวไปตามแนวถนนสุขุมวิทและจากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศในปีต่อมาในช่วงๆ ได้แก่ พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2543 ได้พบว่าพื้นที่ที่เป็นเมืองได้ขยายตัวออกไปรวดเร็วมากเป็นจำนวน 347.39 , 585.54 และ 672.339 ตารางกิโลเมตรตามลำดับ และใน พ.ศ. 2543 พื้นที่พัฒนาเมืองได้เพิ่มขึ้นเป็น 672.33 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 42.88 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทิศทางการขยายตัวทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยายังคงมากกว่าฝั่งตะวันตก โดยมีพื้นที่ 492.37 และ 179.96 ตารางกิโลเมตร ตามลำดับ (ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการผังเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2547 : 7) (แผนที่ 5.1)

ตาราง 5.1 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่พัฒนาเมือง (Built – up Area) ในกรุงเทพมหานคร

กลุ่มเขต	พื้นที่พัฒนาเมือง (ตร.กม.)			การเปลี่ยนแปลง	
	2529	2538	2543	2529 - 2538	2538 - 2543
เขตเมืองชั้นในตะวันออก	120.41	153.04	154.42	32.63	1.38
เขตเมืองชั้นในตะวันตก	24.65	33.36	34.97	8.71	1.61
เขตต่อเมืองตะวันออก	98.24	198.98	240.03	100.74	41.05
เขตต่อเมืองตะวันตก	47.91	92.65	112.95	44.74	20.3
เขตชานเมืองตะวันออก	40.72	80.61	97.92	39.89	17.31
เขตชานเมืองตะวันตก	15.46	26.9	32.04	11.44	5.14
รวมฝั่งตะวันออก	259.36	432.63	492.37	173.27	59.74
รวมฝั่งตะวันตก	88.02	152.9	179.96	64.88	27.06
กรุงเทพมหานคร	347.09	585.54	672.33	238.45	86.79

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

การพัฒนาพื้นที่เมืองได้ขยายตัวออกไปตามแนวถนนสายหลักทางด้านเหนือและตะวันออก หลังจากโครงการต่างๆ ที่ดำเนินแล้วเสร็จ ได้แก่ ถนนประดิษฐ์มนูธรรม ถนนวงแหวนรอบนอกด้านตะวันออก ประกอบกับโครงข่ายถนนสายหลักที่มีอยู่เดิม และการเชื่อมต่อดนทางลัดของกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ จำนวนพื้นที่พัฒนาเมืองที่ขยายตัวระหว่าง พ.ศ. 2538 – 2543 ได้เพิ่มขึ้นมากที่สุดบริเวณเขตต่อเมืองตะวันออกถึง 41.05 ตารางกิโลเมตร โดยเฉพาะในเขตบางเขน เขตสายไหม และชานเมืองตะวันออกในเขตมีนบุรี และเขตคลองสามวา โดยเป็นการขยายตัวของการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยซึ่งได้รุกกล้าพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง

จากการศึกษาเปรียบเทียบการขยายตัวของพื้นที่พัฒนาเมืองระหว่าง พ.ศ. 2538 – 2543 บริเวณที่มีการขยายตัวของพื้นที่พัฒนาเมืองสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ต่อเมืองซึ่งยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่าง ซึ่งสามารถรองรับการขยายตัวจากพื้นที่เมืองชั้นในที่มีการพัฒนามาตามแนวถนนสายหลัก เขตที่มีพื้นที่พัฒนาเมืองเพิ่มมากที่สุดได้แก่ เขตสายไหม ซึ่งเดิมอยู่พื้นที่เขต

บางเขน โดยพื้นที่เมืองของทั้งสองเขตรวมกันเพิ่มขึ้น 16.48 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 60.47 รองลงมาได้แก่ เขตมีนบุรี เขตดอนเมือง และเขตหลักสี่ ตามลำดับ (โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2546 : 2-4)

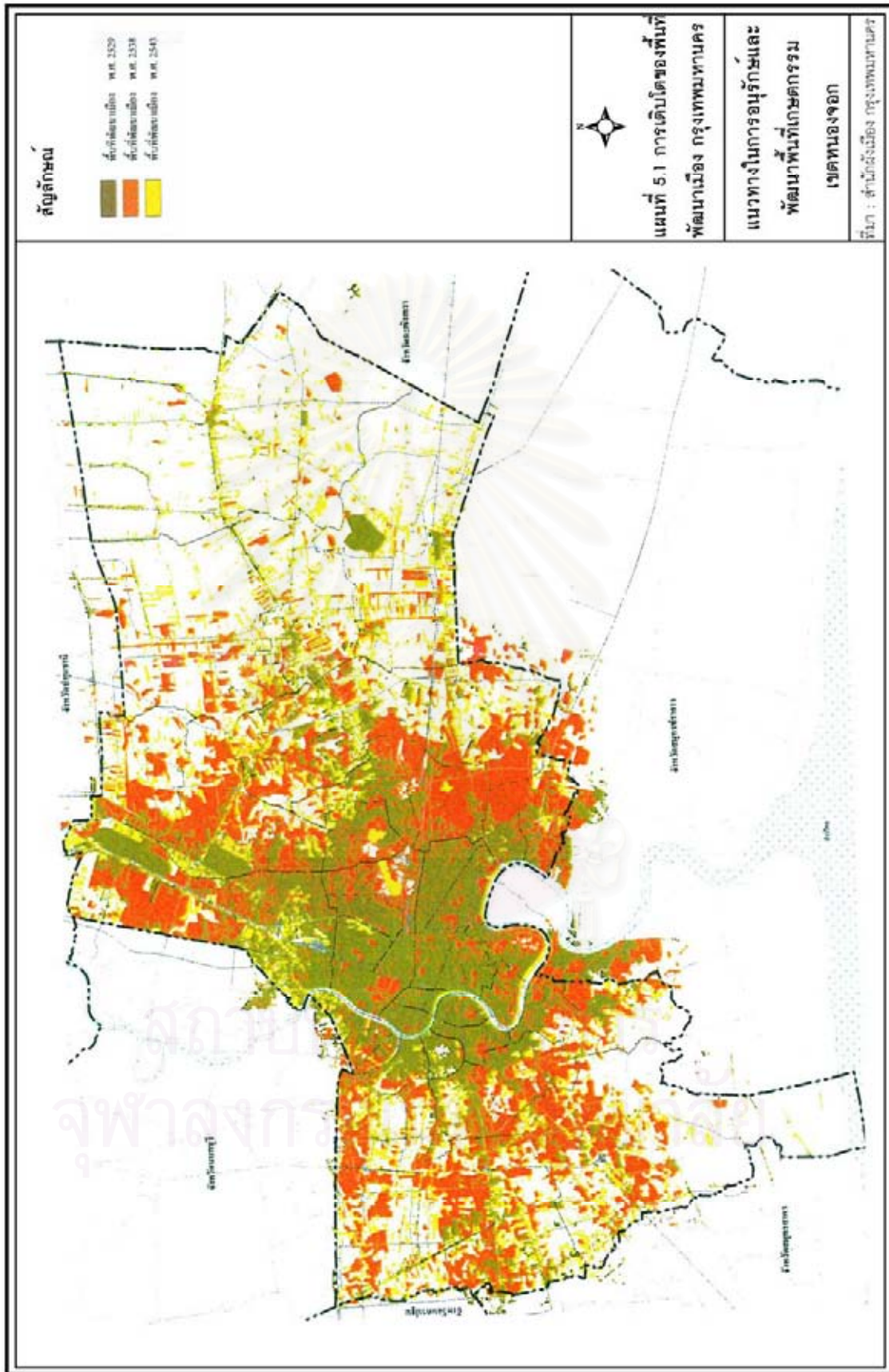
จากผลสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินใน พ.ศ. 2545 พบว่า กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.7 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ 5.2) ซึ่งจากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศของกรุงเทพมหานคร ในพ.ศ. 2545 พบว่า กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ความเป็นเมืองประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด กล่าวคือ ประมาณ 700 ตารางกิโลเมตร และเมื่อได้สำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Existing Land use) ปรากฏว่ากรุงเทพมหานครมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3 ประเภทในจำนวนพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย จำนวน 366.385 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 23.36) การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม 369.837 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 23.58) และเป็นการใช้ประเภทที่ว่าง 378.974 ตารางกิโลเมตร (หรือร้อยละ 24) นอกนั้นจะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ เช่น เพื่อการพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม สถานที่ราชการ ฯลฯ ดังแสดงในแผนภูมิ 5.1 โดยรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณต่างๆของกรุงเทพมหานคร สามารถอธิบายออกเป็นพื้นที่เขตเมืองชั้นใน เขตต่อเมือง และเขตชานเมือง (ตาราง 5.2) ได้ดังนี้

1) การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ 366.385 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 23.36 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตต่อเมืองตะวันออกและตะวันตก โดยเฉพาะ เขตบางเขน เขตประเวศ เขตสวนหลวง เขตสายไหม เขตบางแค และเขตทวีวัฒนา นอกจากนี้พื้นที่อยู่อาศัยยังมีการกระจายตัวอยู่ในเขตชานเมืองตะวันออกคือ เขตหนองจอก ลาดกระบังและคลองสามวา โดยเฉพาะเขตหนองมีการใช้ที่ดินประเภทนี้สูงที่สุด

2) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม มีพื้นที่ 61.308 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 3.91 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชั้นใน โดยเฉพาะ เขตจตุจักร เขตห้วยขวาง เขตยานนาวา เขตวัฒนาและเขตปทุมวัน มีการกระจายตัวบ้างในเขตต่อเมืองตะวันออกซึ่งจะต่อเนื่องกับพื้นที่เศรษฐกิจในเขตชั้นใน โดยกระจายตัวมากในเขตบางกะปิ เขตสวนหลวง เขตบางนาและเขตประเวศ

3) การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม มีพื้นที่ 27.714 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 1.77 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชานเมืองตะวันออก โดยกระจายอยู่ในเขต ลาดกระบังและเขตมีนบุรี รองลงมาพื้นที่อุตสาหกรรมจะมีการกระจายตัวอยู่เขตต่อเมืองและเขตชานเมืองตะวันตก โดยกระจายตัวอยู่ในเขต บางขุนเทียน เขตบางบอน เขตหนองแขม เขตราษฎร์บูรณะและเขตบางแค

4) การใช้ที่ดินประเภทคลังสินค้า มีพื้นที่ 12.315 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 0.79 ของกรุงเทพมหานคร เขตชั้นในมีการกระจายตัวของคลังสินค้ามากที่สุด ตามด้วยเขตต่อเมืองและเขตชานเมืองตะวันออก แต่อย่างไรก็ตามการใช้ที่ดินประเภทนี้มีการกระจายตัวทั่วไปในทุกกลุ่มเขตทั้งเขตชั้นใน เขตต่อเมืองและเขตชานเมือง โดยเฉพาะเขตลาดกระบังมีการใช้ที่ดินประเภทนี้มากที่สุด เนื่องจากมีนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง รองลงมาคือเขตยานนาวา เขตพระโขนง เขตราชบุรีบูรณะ เขตบางบอน และเขตคลองเตย

5) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ มีพื้นที่ 45.607 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 2.91 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชั้นในและเขตต่อเมืองตะวันออก โดยเขตชั้นในจะมีการกระจายตัวของสถาบันราชการในเขตดุสิตและเขตจตุจักรมากที่สุด รองลงมาคือเขตคลองเตย เขตพญาไท เขตราชเทวี เขตดินแดงและเขตห้วยขวาง ส่วนเขตต่อเมืองตะวันออกจะกระจายตัวอยู่ในเขตดอนเมือง ซึ่งมีการใช้ที่ดินประเภทนี้มากที่สุดในกรุงเทพมหานคร รองลงมาคือ เขตบางเขนและเขตเขตหลักสี่ตามลำดับ

6) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา มีพื้นที่ 19.403 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 1.24 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชั้นในมากที่สุด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยจะกระจายตัวอยู่ในเขตจตุจักร เขตคลองเตย เขตปทุมวัน เขตดุสิต เขตวัฒนาและเขตสาทร

7) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา มีพื้นที่ 11.564 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 0.74 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชั้นใน โดยเฉพาะเขตคลองเตย เขตพระนคร เขตบางกอกน้อย และเขตธนบุรี

8) การใช้ที่ดินประเภทนันทนาการ มีพื้นที่ 25.424 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 1.62 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตต่อเมืองตะวันออก โดยกระจายมากในเขตประเวศ เขตคันนายาว เขตบางเขน เขตบางกะปิและเขตสะพานสูง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สำหรับนันทนาการที่สำคัญกระจายอยู่ในเขตจตุจักรและเขตปทุมวันซึ่งเป็นเขตชั้นใน ส่วนเขตหนองจอกมีการใช้ที่ดินประเภทนี้มากเป็นอันดับที่ 4 ของกรุงเทพมหานคร

9) การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรม มีพื้นที่ 369.837 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 23.58 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชานเมืองตะวันออก โดยเขตหนองจอกมีการใช้ที่ดินประเภทนี้มากที่สุด รองลงมาคือเขตคลองสามวา เขตลาดกระบังและเขตมีนบุรี นอกจากนี้เขตชานเมืองตะวันตกก็มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมมากเช่นกัน

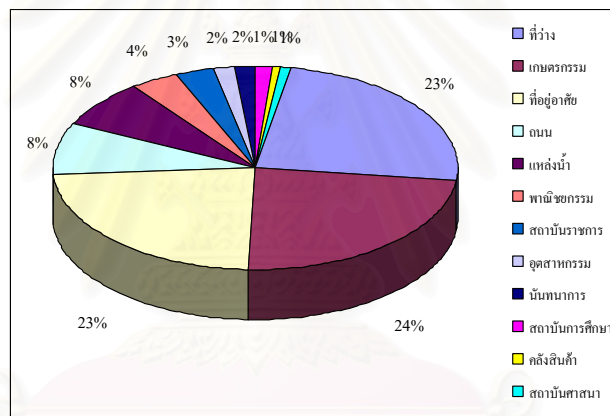
10) การใช้ที่ดินประเภทที่ว่าง มีพื้นที่ 379.085 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 24.16 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชานเมือง โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกมีพื้นที่ว่างเป็นจำนวนมาก กระจายปะปนกับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม นอกจากนี้ในเขตต่อเมืองฝั่ง

ตะวันตก ก็มีการกระจายตัวของพื้นที่ว่างเป็นจำนวนมากเช่นกัน โดยเฉพาะ เขตทวีวัฒนา เขตหนองแขมและเขตทุ่งครุ

11) การใช้ที่ดินประเภทถนน มีพื้นที่ 128.871 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 8.21 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตต่อเมืองตะวันออก โดยเฉพาะเขตประเวศ เขตดอนเมือง เขตบางเขนและเขตสะพานสูง รองลงมาคือกลุ่มเขตชั้นในและเขตชานเมืองตะวันออก แต่จากการเรียงลำดับขนาดการใช้ที่ดินพบว่า เขตลาดกระบังมีการใช้ที่ดินประเภทนี้มากที่สุด รองลงมาคือเขตหนองจอก เขตคลองสามวา ส่วนเขตชั้นในพบว่าเขตจตุจักรมีขนาดพื้นที่สำหรับถนนมากที่สุด

12) การใช้ที่ดินประเภทแหล่งน้ำ มีพื้นที่ 121.224 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 7.73 ของกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวอยู่ในกลุ่มเขตชานเมืองตะวันออกทั้งหมดทั้ง 4 เขต รองลงมาเป็นกลุ่มเขตต่อเมืองตะวันออก ได้แก่ เขตประเวศ เขตบางเขนและเขตลาดพร้าว และกลุ่มพื้นที่เขตชานเมืองตะวันตกคือ เขตบางขุนเทียน ตามลำดับ (แผนที่ 5.2)

แผนภูมิ 5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2545

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติการใช้ประโยชน์ที่ดินใน พ.ศ. 2529 และใน พ.ศ. 2545 พบว่า กรุงเทพมหานครมีการใช้ที่ดินประเภทนันทนาการและพาณิชย์กรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยเพิ่มจาก 3.998 และ 17.835 ตารางกิโลเมตร เป็น 25.424 และ 61.308 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นสัดส่วนเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.5 และร้อยละ 15.23 ต่อปี รองลงมาคือการใช้ที่ดินประเภทถนน แหล่งน้ำ และที่อยู่อาศัย (เพิ่มขึ้นด้วยอัตราร้อยละ 14.70, 7.69 และ 6.40 ต่อปี) ในขณะที่การใช้ที่ดินประเภทที่ว่างและเกษตรกรรมกลับลดลง (ลดลงด้วยอัตราร้อยละ 2.45 และ 1.99 ต่อปี) ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเนื่องจากมีนโยบายการควบคุมการประกอบการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่รอบนอกกรุงเทพมหานคร (ตาราง 5.3)

ตาราง 5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2545 (ตารางกิโลเมตร)

ชื่อเขตการปกครอง	ที่อยู่อาศัย	พาณิชยกรรม	อุตสาหกรรม	คลังสินค้า	สถาบันราชการ	สถาบันการศึกษา	สถาบันศาสนา	นันทนาการ	เกษตรกรรม	ที่ว่าง	ถนน	แหล่งน้ำ	รวม
กรุงเทพมหานคร	366.385	61.308	27.714	12.315	45.607	19.403	11.564	25.424	369.837	379.085	128.871	121.224	1568.737
เขตชั้นใน	85.56	26.091	3.558	3.449	21.656	9.852	5.971	6.007	0.509	19.312	30.33	12.273	224.568
เขตต่อเมืองตะวันตก	78.709	8.696	5.821	2.223	0.811	2.126	1.58	3.578	25.48	88.826	19.051	13.7	250.601
เขตต่อเมืองตะวันออก	132.602	19.709	5.131	3.257	21.505	3.906	2.444	13.452	30.979	99.026	45.091	26.583	403.685
เขตชานเมืองตะวันตก	16.007	2.972	5.529	1.028	0.611	0.836	0.379	0.379	61.829	43.229	5.855	16.778	155.432
เขตชานเมืองตะวันออก	53.507	3.84	7.675	2.358	1.024	2.683	1.19	2.008	251.04	128.692	28.544	51.89	534.451
หนองจอก	15.365	0.469	0.794	0.183	0.229	0.465	0.335	1.628	152.675	34.843	7.426	21.849	236.261
มีนบุรี	9.611	1.694	0.92	0.296	0.204	0.388	0.143	0.083	15.888	23.683	3.814	6.921	63.645
คลองสามวา	13.216	0.462	0.211	0.118	0.018	0.271	0.411	0.128	54.981	22.848	5.982	12.04	110.686
ลาดกระบัง	15.315	1.215	5.75	1.761	0.573	1.559	0.301	0.169	27.496	47.318	11.322	11.08	123.859

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป กรุงเทพมหานครมีการพัฒนาและขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความแออัดภายในเมือง โดยมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาโครงข่ายถนน ซึ่งมีการพัฒนาในบริเวณพื้นที่ต่อเมืองและพื้นที่ชานเมือง ส่งผลให้เกิดการกระจายตัวของการพัฒนาที่อยู่อาศัยเข้าไปทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่างที่มีอยู่เดิม ตามหลักทฤษฎีการขยายตัวของเมืองที่ว่า ในเขตเมืองเริ่มกลายเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและพาณิชยกรรมส่งผลให้ที่พักอาศัยเริ่มขยายตัวออกจากใจกลางเมือง โดยการขยายตัวนั้นจะขยายในแนวราบเกาะตัวไปตามเส้นทางถนนสายสำคัญ และเป็นสาเหตุของการบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมในเขตชานเมือง สำหรับการใช้จ่ายที่ดินของสถาบันราชการและกิจกรรมบริการด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ส่วนใหญ่ยังมีการเปลี่ยนแปลงจากขนาดเดิมไม่มากนัก ยกเว้นการใช้จ่ายที่ดินเพื่อกิจกรรมนันทนาการที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมาก

ตาราง 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายที่ดินของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2529-2545

ประเภทการใช้จ่ายที่ดิน	ปี 2545		ปี 2529		การเปลี่ยนแปลง	อัตราการเปลี่ยนแปลง	อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี
	ตร.กม.	ร้อยละ	ตร.กม.	ร้อยละ			
นันทนาการ	25.424	1.62	3.998	0.25	21.43	536.00	33.50
พาณิชยกรรม	61.308	3.91	17.835	1.14	43.47	243.75	15.23
ถนน	128.871	8.21	38.448	2.45	90.42	235.18	14.70
แหล่งน้ำ	121.224	7.73	54.356	3.46	66.87	123.02	7.69
ที่อยู่อาศัย	366.385	23.36	180.990	11.54	185.39	102.43	6.40
คลังสินค้า	12.315	0.79	6.411	0.41	5.90	92.08	5.76
สถาบันศาสนา	11.564	0.74	7.083	0.45	4.48	63.26	3.95
สถาบันการศึกษา	19.403	1.24	13.101	0.84	6.30	48.10	3.01
อุตสาหกรรม	27.714	1.77	22.015	1.40	5.70	25.89	1.62
สถาบันราชการ	45.607	2.91	42.411	2.70	3.20	7.53	0.47
เกษตรกรรม	369.837	23.58	543.129	34.62	-173.29	-31.91	-1.99
ที่ว่าง	379.085	24.16	623.865	39.77	-244.78	-39.24	-2.45
รวม	1568.737	100	1568.737	100			

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร และการวิเคราะห์

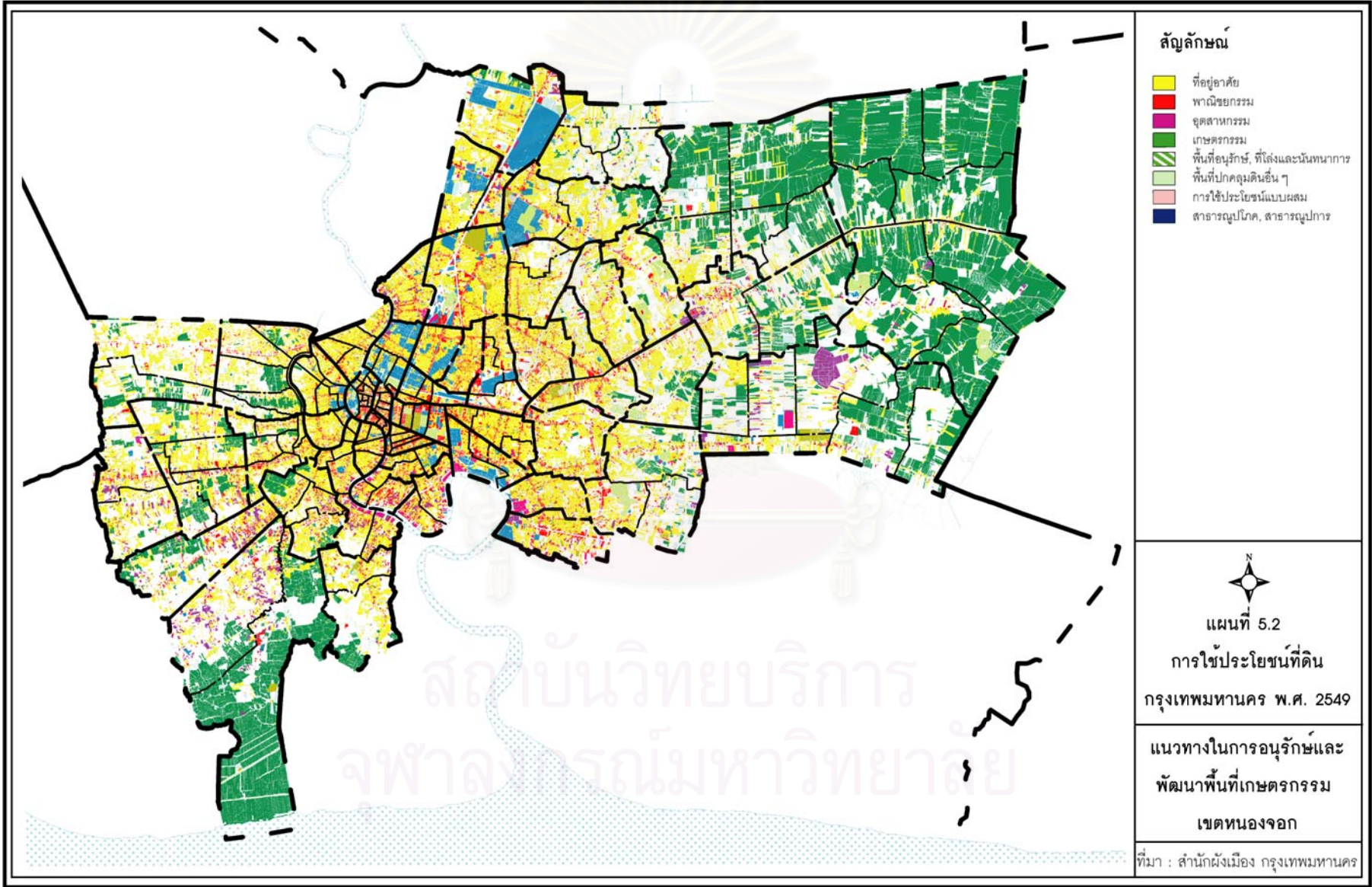
จากข้อมูลจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในช่วงเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา (ตาราง 5.4) โดยทำการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2539, พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 พบว่า ใน พ.ศ. 2539 เขตที่มีจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มมากที่สุดคือ เขตบางกะปิ รองลงมาคือ เขตมีนบุรี เขตบึงกุ่ม เขตดอนเมือง และเขตสวนหลวง ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่เขตต่อเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2544 พบว่าเขตหนองจอกมีจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ เขตดอนเมือง เขตพญาไท เขตคลองสามวา และเขตสายไหม ตามลำดับ เป็นที่สังเกตได้ว่าการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยเริ่มมีการขยายตัวออกมายังพื้นที่เขตต่อเมืองและเขตชานเมืองมากขึ้น ในขณะที่เขตชั้นในกลับลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก โดยเปลี่ยนเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมเป็นส่วนใหญ่

ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการขยายตัวของเมือง แต่จากสถิติจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในช่วงปีนี้มีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2539 เนื่องมาจากการเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งผลให้เกิดการชะลอตัวของการลงทุนด้านที่อยู่อาศัย และใน พ.ศ. 2549 พบว่า เขตห้วยขวางมีจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มสูงที่สุดของกรุงเทพมหานคร รองลงมาได้แก่ เขตบางกะปิ เขตประเวศ เขตบางขุนเทียน เขตลาดกระบัง และเขตสายไหม ซึ่งการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยในช่วงหลังนี้จะขยายตัวออกมายังเขตชานเมืองมากขึ้น โดยเขตหนองจอกและเขตคลองสามวา จากสถิติเริ่มมีการขอจดทะเบียนเพิ่มมากขึ้นมากเมื่อเทียบกับในอดีต ทั้งนี้เพราะทั้งสองเขตถูกให้อยู่ในกลุ่มเขตสุวินทวงศ์ ตามเกณฑ์การบริหารจัดการเมืองที่มีการกำหนดให้เป็นเมืองอุทยาน เป็นที่อยู่อาศัยภายใต้สภาพแวดล้อมดี จึงเริ่มมีการขยายตัวและลงทุนด้านที่อยู่อาศัยมากขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองเช่นกัน จากสถิติพบว่าเขตหนองจอกมีจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มมาก โดยจะอยู่ในรูปแบบบ้านเดี่ยว ประเภทบ้านจัดสรรมากที่สุด

5.2 สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

ในปัจจุบันพื้นที่ด้านฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีการขยายตัวของการใช้ที่ดินออกจากพื้นที่ชั้นในมากขึ้น เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมสายหลักเชื่อมโยงกับพื้นที่เขตเมืองชั้นในเป็นถนนในแนวตะวันตก – ตะวันออก ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ ซึ่งช่วยส่งเสริมการขยายตัวของเมืองออกจากเขตเมืองชั้นในไปสู่พื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออกและพื้นที่ใกล้เคียง คือ จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดฉะเชิงเทรา

ในเขตหนองจอก การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิมในพื้นที่ศึกษา มีการกระจายตัวตามแนวสองฟากฝั่งลำคลอง โดยเฉพาะคลองแสนแสบซึ่งมีการขุดขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม การอุปโภคบริโภค และอำนวยความสะดวกในการสัญจร ภายหลังการพัฒนาโครงข่ายถนน ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงไป โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ส่วนใหญ่รวมทั้งร้านค้าต่างๆพัฒนาไปตามแนวยาวของถนน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในการศึกษาสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา จะทำการศึกษาถึงพัฒนาการใช้ที่ดินจากอดีตถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินโดยเปรียบเทียบเป็น 2 ช่วงปี คือ ช่วง พ.ศ. 2529 – 2539 และช่วง พ.ศ. 2539 – 2545 โดยวิเคราะห์จากขนาดการใช้ที่ดินแต่ละประเภทร่วมกับภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหาร และแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินจากสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานครและจากการสำรวจ

ตาราง 5.4 จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในเขตกรุงเทพมหานคร

เขต	จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัย			เขต	จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัย		
	2539	2544	2549		2539	2544	2549
พญาไท	992	913	879	ลาดพร้าว	2390	331	1301
ราชเทวี	2292	61	47	บึงกุ่ม	6024	301	702
ดุสิต	158	573	351	บางกอกน้อย	2638	126	736
บางซื่อ	993	329	300	บางพลัด	3101	141	127
ห้วยขวาง	3669	130	2597	ภาษีเจริญ	3571	355	796
ดินแดง	1230	115	545	ราษฎร์บูรณะ	1670	140	131
ปทุมวัน	3421	73	117	มีนบุรี	6820	288	1234
ป้อมปราบฯ	32	32	21	หนองจอก	2219	1889	1544
บางรัก	242	197	327	ลาดกระบัง	1639	400	1683
พระนคร	155	140	8	บางขุนเทียน	3530	572	1686
สัมพันธวงศ์	41	109	13	จอมทอง	3185	248	554
ธนบุรี	799	90	95	ตลิ่งชัน	3055	515	529
คลองสาน	206	37	260	หนองแขม	3606	275	1358
บางกอกใหญ่	543	133	51	หลักสี่	-	278	937
พระโขนง	2574	254	1027	สายไหม	-	777	1658
คลองเตย	1428	626	590	วังทองหลาง	-	431	273
ประเวศ	2238	466	1949	คันนายาว	-	294	426
สวนหลวง	5015	267	1270	สะพานสูง	-	331	421
บางเขน	4274	353	1478	คลองสามวา	-	847	1563
ดอนเมือง	5238	934	952	วัฒนา	-	101	427
จตุจักร	4620	283	701	บางแค	-	367	645
ยานนาวา	1120	183	1391	บางนา	-	139	407
สาทร	336	154	367	ทวีวัฒนา	-	342	642
บางคอแหลม	104	90	68	ทุ่งครุ	-	727	859
บางกะปิ	9912	677	2544	บางบอน	-	265	854
กทม.	95080	17699	39441	กทม.	95080	17699	39441

ที่มา : ฝ่ายวิชาการ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.)

5.2.1 การใช้ที่ดินในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

ในอดีตพื้นที่ศึกษามีสภาพเป็นป่ากร้าง ไม่มีการใช้ประโยชน์อย่างแน่ชัด จวบจนกระทั่งถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367 – พ.ศ. 2394) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดสร้างคลองเจ้าจั่น

(ปัจจุบันคือ คลองแสนแสบ) เพื่อประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ในการสงคราม หลังจากเสร็จสิ้นศึกสงครามแล้ว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการกวาดต้อนชาวลาวเข้ามาเป็นเชลยเพิ่มเข้ามาและอยู่อาศัยบริเวณนี้ ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมสองฝั่งคลองแสนแสบจึงได้เริ่มต้นขึ้น และใช้ประโยชน์จากลำคลองเพื่อการดำรงชีวิต ประกอบกับการขุดคลองเพิ่มเพื่อพัฒนาในด้านกิจกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในการใช้ประโยชน์จากลำคลองทั้งในด้านการเกษตรกรรม การดำรงชีวิต และการเดินทางสัญจรไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหลายเชื้อชาติ คือ ชาวลาว ชาวจีนและชาวมุสลิม ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในเขตหนองจอก

ในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาจนถึงช่วง พ.ศ. 2517 พื้นที่ประมาณร้อยละ 90 ของเขตหนองจอกทั้งหมดมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (ชัย ปลอดภัย , 2530 : 76) ส่วนที่เหลือเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน โรงเรียน และสถานที่ราชการ ซึ่งตั้งอยู่ริมสองฝั่งคลอง เช่น คลองแสนแสบ คลองลำปลาทิว คลองนครเนื่องเขต คลองหลวงแพ่ง เป็นต้น และบ้านเรือนกระจายเบาบางออกไปตามคลองซอยต่างๆ โดยบริเวณที่อยู่อาศัยนั้นมีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของศาสนสถานต่างๆ และมีการใช้ประโยชน์จากลำคลองเพื่อการดำรงชีวิต การอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรมและการคมนาคมทางน้ำ ส่วนการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมสมัยนั้น อยู่ในรูปร้านค้า และมีการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกันกับพื้นที่อยู่อาศัย โดยจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน บริเวณศูนย์กลางชุมชนในอดีตจะอยู่บริเวณปากบึงหนองจอก อันเป็นที่ตั้งของวัดหนองจอก ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ และมีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่นมากที่สุดในบริเวณนี้ ในด้านการอุตสาหกรรมในพื้นที่ศึกษามีเพียงโรงสีข้าวเท่านั้น ตั้งกระจายเฉพาะริมสองฝั่งคลองแสนแสบ เนื่องจากความจำเป็นในการขนส่งผลผลิตและนำวัตถุดิบการเกษตรเข้าสู่โรงงาน ในอดีต กล่าวได้ว่า เขตหนองจอกมีสภาพเป็นสังคมชนบทและมีการใช้ที่ดินแบบชนบท (แผนที่ 5.3)

หลังจากนั้นประมาณ 10 ปี คือในช่วง พ.ศ. 2527 การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีพื้นที่ประมาณ 189 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ (ชัย ปลอดภัย , 2530 : 77-86) กล่าวคือ รูปแบบการใช้ที่ดินไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก เพียงแต่มีการทำสวนและเลี้ยงสัตว์เพื่อการจำหน่ายมากขึ้น แทนการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว การขยายตัวของชุมชนมีไม่มากนัก บริเวณที่อยู่อาศัยและกิจกรรมต่างๆ เช่นร้านค้า (จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน) ยังคงมีการกระจายตัวขนานริมคลองสำคัญ เพื่อความจำเป็นในการทำการเกษตร การอุปโภคบริโภค และการคมนาคมเช่นเดิม อุตสาหกรรมประเภทโรงสีข้าวยังคงตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบ แต่ในช่วงหลังมีการปรับปรุงถนนขึ้น ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนเลียบบวาริ ถนนมิตรไมตรี ถนนคลองกรุง ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนคูคลองสิบ ถนนประชาสำราญ ถนนเลียบบคลองสิบสอง ถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ และถนนร่วมพัฒนา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2515 (ก่อนหน้านั้นมีถนนอยู่แล้วแต่ยังอยู่ในสภาพเป็นกรวดทราย ดินลูกรัง จากการสัมภาษณ์คาดว่าเริ่มในช่วง พ.ศ. 2500) โรงงานอุตสาหกรรมจึงเริ่มเกิดขึ้นและตั้งอยู่บริเวณถนนสุวินทวงศ์ ถนนคลองกรุง และถนนเชื่อมสัมพันธ์

ส่วนพื้นที่พักอาศัยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นบริเวณถนนเลียบรินซึ่งตัดขนานกับคลองแสนแสบเท่านั้น และมีการกระจุกตัวของร้านค้ามากขึ้นบริเวณชุมชนลำผักชี (บริเวณที่ถนนสุวินทวงศ์ตัดกับคลองลำผักชี)

5.2.2 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2529

จากการศึกษาข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตหนองจอกในช่วงปีนี้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกภาคการเกษตรมากขึ้น คือ มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม พื้นที่นันทนาการและถนนต่างๆ โดยพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่างมีสัดส่วนลดลง แต่อย่างไรก็ตาม การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมก็ยังคงมีสัดส่วนมากที่สุดคือ 183.566 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 77.7 ของพื้นที่ทั้งหมด

การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัยมีการกระจายตัวตามแนวคลองและขนานไปกับแนวถนน โดยเฉพาะคลองแสนแสบและถนนเลียบริน เริ่มมีที่พักอาศัยประเภทหมู่บ้านสรรเข้ามาในพื้นที่ศึกษาโดยกระจายอยู่ตามแนวถนนสายหลักเช่น ถนนสุวินทวงศ์ ถนนฉลองกรุง ถนนผดุงพันธุ์ และถนนคลองสิบสอง แต่ยังมีกระจายตัวอย่างเบาบาง โดยบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและการพาณิชยกรรมอยู่ที่ตลาดหนองจอกและบริเวณข้างเคียง เช่น ถนนสังฆสันติสุข ถนนเลียบริน และถนนประชาสำราญ นอกจากนี้ยังมีตลาดลำผักชีอีกที่หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนสุวินทวงศ์ติดสะพานข้ามคลองลำผักชี

การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมยังคงเกิดขึ้นตามแนวถนนสายหลักโดยกระจายตัวอยู่ตามแนวถนนสุวินทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนฉลองกรุง เป็นหลัก และกระจายเบาบางบริเวณถนนเลียบริน ถนนประชาสำราญ ถนนสังฆสันติสุข (แต่จะมีเพียงสายละ 1-2 โรงงาน) ส่วนการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ เช่น บริเวณสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษาสาธารณูปโภคต่างๆยังมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากเขตหนองจอกยังมีลักษณะแบบชนบทอยู่นั่นเอง และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีเพียงแห่งเดียวคือ สวนสาธารณะหนองจอก แต่เขตหนองจอกก็ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพื้นที่เกษตรกรรม มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ สามารถทดแทนพื้นที่สำหรับนันทนาการได้เป็นอย่างดี (แผนที่ 5.4)

5.2.3 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2539

จากการศึกษาข้อมูลการใช้ที่ดินร่วมกับการแปลภาพถ่ายทางอากาศของเขตหนองจอกใน พ.ศ. 2539 พบว่า เขตหนองจอกยังมีรูปแบบการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 166 ตารางกิโลเมตร (ประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด) แม้ว่าจะมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง แต่ยังมีสัดส่วนการใช้ที่ดินประเภทนี้สูงที่สุด โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่นา มีสวนผลไม้เล็กน้อย (เพาะปลูกในครัวเรือน) และบ่อเลี้ยงปลา ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัยมีสัดส่วน

รองลงมาคือ ร้อยละ 4.62 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยในภาพรวมแล้วเขตหนองจอกมีรูปแบบการใช้ที่ดินไม่แตกต่างไปจากช่วง พ.ศ. 2529 มากนัก กล่าวคือ ชุมชนดั้งเดิมมีการกระจายตัวอยู่ในแนวขนานกับลำคลอง ร่วมกับศาสนสถาน แต่มีการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรรมากขึ้นบริเวณริมถนนสุขวิ
นทวงศ์ และในแนวถนนสายหลักซึ่งมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ทำให้เกิดการ
พัฒนาอาคารที่พักอาศัย รวมทั้งพาณิชยกรรมและการบริการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งมีแนวโน้ม
ของการขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่างมหาวิทยาลัยและกิจกรรมการบริการ รวมทั้งมีบริษัทในเครือ
ซีพี เข้ามาลงทุนในพื้นที่ และมีการลงทุนสร้างสนามกอล์ฟปัญญาปาร์คและสนามกอล์ฟเพรสซิเดนท
เกิดขึ้น (โครงการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร,
2545 : 53) ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีขนาดพื้นที่เป็นแปลงใหญ่ ประกอบกับที่ดินราคาถูก จึงเป็น
แรงดึงดูดให้เกิดการลงทุน

การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมก็ยังคงกระจายตัวอยู่ตามถนนสายหลักเช่นเดิม โดยเฉพาะ
ถนนสุขวิ
นทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนคลองกรุง เริ่มมีการขยายตัวมากขึ้นบริเวณถนนสุขวิ
นทวงศ์
ที่ตัดกับถนนร่วมพัฒนา แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาของพื้นที่เมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ประเภทอื่น ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะโครงข่ายคมนาคมภายในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลง
น้อยมาก และมีการพัฒนาไม่มากนัก โดยการพัฒนาพื้นที่เมืองโดยเฉพาะพื้นที่พักอาศัยส่วนใหญ่
จะเกิดขึ้นในเขตมีนบุรีและเขตลาดกระบังมากกว่า เนื่องจากอยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง การคมนาคมที่
สะดวกกว่า และใกล้แหล่งงานมากกว่า ประกอบกับใน พ.ศ. 2540 ได้เกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ
ส่งผลให้โครงการก่อสร้างหมู่บ้านจัดสรรชะลอตัวลง เช่น โครงการหมู่บ้านเมืองเอก เป็นต้น แต่ก็
ทำให้เกิดพื้นที่ว่างที่ยังไม่ได้จัดสรรและปล่อยเป็นที่รกร้าง (แผนที่ 5.5 – 5.6)

5.2.4 การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2545

พื้นที่ด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครมีการขยายตัวของพื้นที่เมืองออกไปจากพื้นที่
ตอนกลาง เนื่องจากการมีเส้นทางคมนาคมสายหลักเชื่อมโยงกับพื้นที่เมืองชั้นในและชั้นกลาง ใน
แนวทิศตะวันตก – ตะวันออก ซึ่งก็คือถนนสุขวิ
นทวงศ์ และยังเชื่อมพื้นที่เมืองชั้นในของ
กรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดปทุมธานี

สภาพการใช้ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2545 พบว่า การใช้ที่ดินประเภทหลักของเขต
หนองจอกยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และที่ว่าง โดยมีพื้นที่ 152.675 และ 34.843 ตารางกิโลเมตร
คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 64.62 และ 14.75 ของพื้นที่เขตหนองทั้งหมด 236.261 ตารางกิโลเมตร
สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกประกอบด้วยพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่
อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากข้อกำหนดในผังเมืองรวม
กรุงเทพมหานครและข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2525 โดยพื้นที่เกษตรกรรมกระจายอยู่ทั่วไป
ในเขตหนองจอก แต่ส่วนใหญ่มีอยู่บริเวณทางด้านเหนือถนนมิตรไมตรีหรือเหนือคลองแสนแสบ

ไปทางจังหวัดปทุมธานี โดยมีการทำเกษตรกรรมหนาแน่นบริเวณแขวงคลองสิบและคลองสิบสอง และประเภทของเกษตรกรรมที่เกษตรกรทำอยู่ในพื้นที่ได้แก่ การทำนาข้าว การปลูกผัก การทำสวนผลไม้ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์และการทำประมง แม้ว่าการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมจะมีจำนวนมากที่สุดแต่เขตหนองจอกในปัจจุบันก็ยังคงมีการใช้ที่ดินแบบผสม คือ มีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และที่ว่าง ปะปนอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ว่างส่วนใหญ่กระจายทั่วทั้งเขตและเพื่อเป็นการเตรียมสำหรับการจัดสรรที่ดินต่อไป

การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมีขนาดพื้นที่รองลงมาจากพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่าง โดยมีพื้นที่ 15.365 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 6.5 ของพื้นที่เขตหนองจอกทั้งหมด ซึ่งมีการกระจายตัวอยู่ตามแนวสองฝั่งคลองอันเป็นการตั้งถิ่นฐานเดิมของชุมชน โดยมีความหนาแน่นมากบริเวณริมคลองแสนแสบ และกระจายอยู่ทั่วไปตามคลองสำคัญและตามคลองซอยต่างๆ ตั้งแต่คลองเก้าจนถึงคลองสิบสี่ และหลังจากมีการพัฒนาโครงข่ายถนนในพื้นที่จึงเกิดการขยายตัวของชุมชนมายังบริเวณแนวสองฝั่งถนน โดยเฉพาะ ถนนมิตรไมตรี ถนนเลียบวารี ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนผดุงพันธ์ ถนนสุวินทวงศ์ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของบ้านจัดสรร แต่ก็ยังมีการกระจายตัวจากชุมชนเดิมอยู่มาก คือบริเวณถนนเลียบคลองแสนแสบ (ถนนเลียบวารีและถนนมิตรไมตรี) ถนนประชาสำราญ และถนนคลองสิบสาม จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน เห็นได้ว่าพื้นที่อยู่อาศัยจะกระจายอยู่มากในแขวงลำผักชี ซึ่งภายในแขวงก็มีพื้นที่ว่างกระจัดกระจายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณถนนสุวินทวงศ์ และบริเวณที่เชื่อมต่อกับเขตลาดกระบัง การขยายตัวของบ้านจัดสรรในพื้นที่เมื่อเทียบกับเขตมีนบุรีและเขตคลองสามวาแล้ว นับว่ามีการกระจายตัวน้อยกว่าเนื่องจากปัจจัยการเข้าถึงพื้นที่ เพราะการพัฒนาถนนในพื้นที่ยังมีน้อย

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมีพื้นที่ประมาณ 0.469 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.2 ของพื้นที่เขตหนองจอก จะกระจายตัวตามแนวถนนสายหลัก สายรอง ตรอก ซอยในชุมชน ทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัยใหม่และชุมชนเดิม โดยศูนย์กลางจะอยู่ที่ตลาดหนองจอก รูปแบบการให้บริการก็ยังคงเป็นการค้าขายสินค้าที่จำเป็นชีวิตประจำวัน มีห้าง Top Supermarket ตั้งอยู่บริเวณตลาดหนองจอก โดยสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นอาหาร และเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเช่นกัน

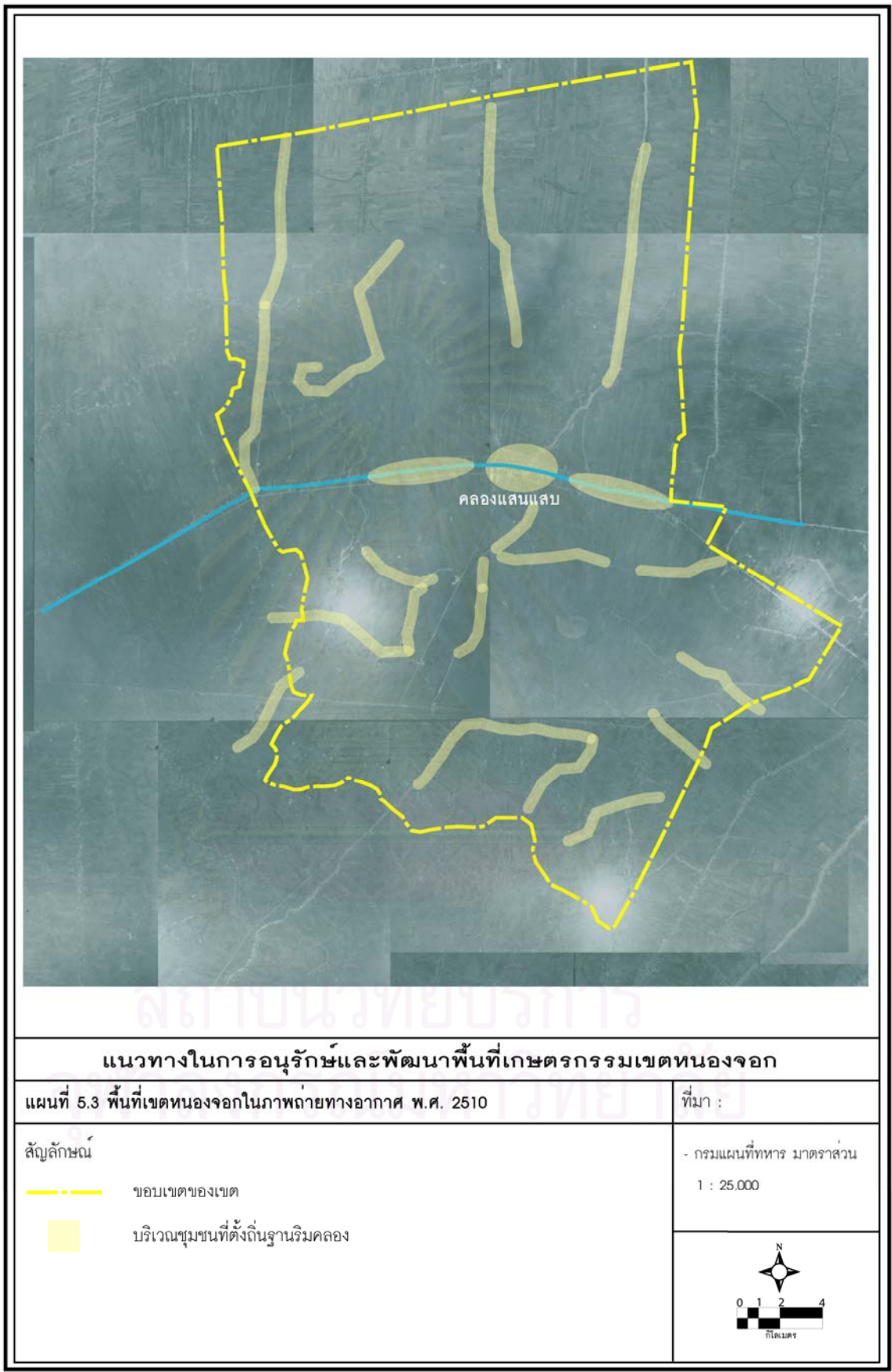
การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้ามีพื้นที่รวมกัน 0.469 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.41 ของพื้นที่เขตหนองจอก โดยการประกอบการอุตสาหกรรมจะกระจายตัวมากบริเวณถนนสุวินทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ และถนนฉลองกรุงเป็นหลัก มีเบาบางบริเวณถนนเลียบวารีและถนนสังฆสันตสุข ซึ่งในเขตหนองจอกนั้น เป็นที่ตั้งของเขตประกอบการอุตสาหกรรมบีงโคลด์ (การประกอบการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมหนัก และมีรูปแบบของการประกอบการอุตสาหกรรมที่หลากหลาย) อันเป็นแหล่งงานสำคัญอีกแห่งหนึ่งของชุมชนชาวหนองจอกและประชาชนจากพื้นที่ข้างเคียง โดยคลังสินค้ากระจายทั่วไปในพื้นที่รอบๆบริเวณโรงงานอุตสาหกรรม

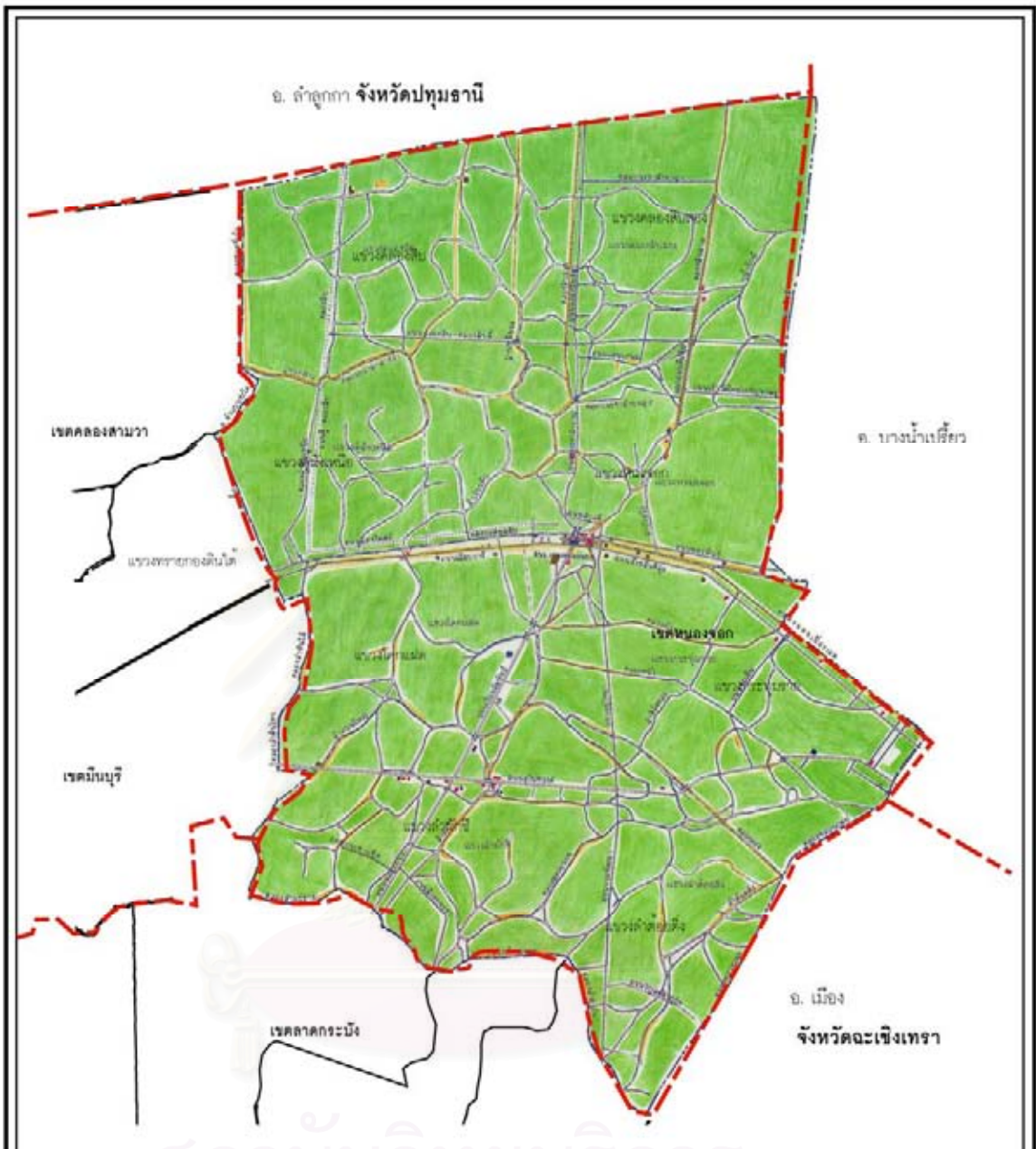
การใช้ที่ดินประเภทถนน มีพื้นที่ทั้งหมด 7.426 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 3.14 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่จะเป็นถนนสายหลัก ส่วนถนนสายรองและถนนซอยในพื้นที่ยังมีไม่มากนัก พื้นที่ที่เพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่มาจากการพัฒนาซ่อมแซมและขยายถนนภายในพื้นที่ศึกษา

การใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ และนันทนาการ ในเขตหนองจอกมีสถาบันศาสนาและสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากในอดีตนั้น โรงเรียนมักตั้งอยู่ในที่ดินของสถาบันศาสนา โดยเฉพาะมัธยม เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด ส่วนสถาบันราชการที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์อบรมข้าราชการกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตหนองจอก สถานีไฟฟ้าย่อยหนองจอก สำนักงานที่ดิน ศูนย์บริการสาธารณสุข มีโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร) รองรับการศึกษาของชุมชนในพื้นที่ เป็นต้น สำหรับการใช้ที่ดินประเภทนันทนาการในเขตหนองจอกมีเพียงสวนสาธารณะเพียงแห่งเดียวคือ สวนสาธารณะหนองจอก ซึ่งดูจากสัดส่วนของพื้นที่นันทนาการต่อพื้นที่เขตแล้วมีน้อยมาก แต่สภาพทั่วไปของเขตหนองจอกยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งสามารถใช้ในการพักผ่อนใจได้อีกทางหนึ่ง (แผนที่ 5.7 – 5.8)

5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จากการศึกษาการใช้ที่ดินในเขตหนองจอกในช่วงปีต่างๆ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมลดลงอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และคลังสินค้ากลับเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาพื้นที่ออกเป็นพื้นที่เมืองและพื้นที่เกษตรกรรมพบว่าในช่วงพ.ศ. 2529 – 2539 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงจาก 224.182 ตารางกิโลเมตร เป็น 212.229 ตารางกิโลเมตร และลดลงอีกเหลือ 187.518 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2545 คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 5.33 และ 11.64 ตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่เมือง (ประกอบด้วยพื้นที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมและคลังสินค้า สถาบันราชการ สถาบันศึกษา สถาบันศาสนาและนันทนาการ) กลับมีเพิ่มขึ้นโดยเพิ่มขึ้นจาก 10.182 ตารางกิโลเมตรใน พ.ศ. 2529 เป็น 22.139 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2539 และเพิ่มขึ้นอีกเป็น 26.894 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2545 โดยคิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 117.42 และ 21.48 ตามลำดับ โดยการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมนี้ได้ถูกทดแทนด้วยพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่อุตสาหกรรมและถนน เป็นส่วนใหญ่ โดยพื้นที่อยู่อาศัยมีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น 4.24 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2539 และ 4.45 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2545 ในขณะที่พื้นที่พาณิชยกรรมได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลังคือ เพิ่มขึ้นมาอีก 0.34 ตารางกิโลเมตร

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 5.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2529

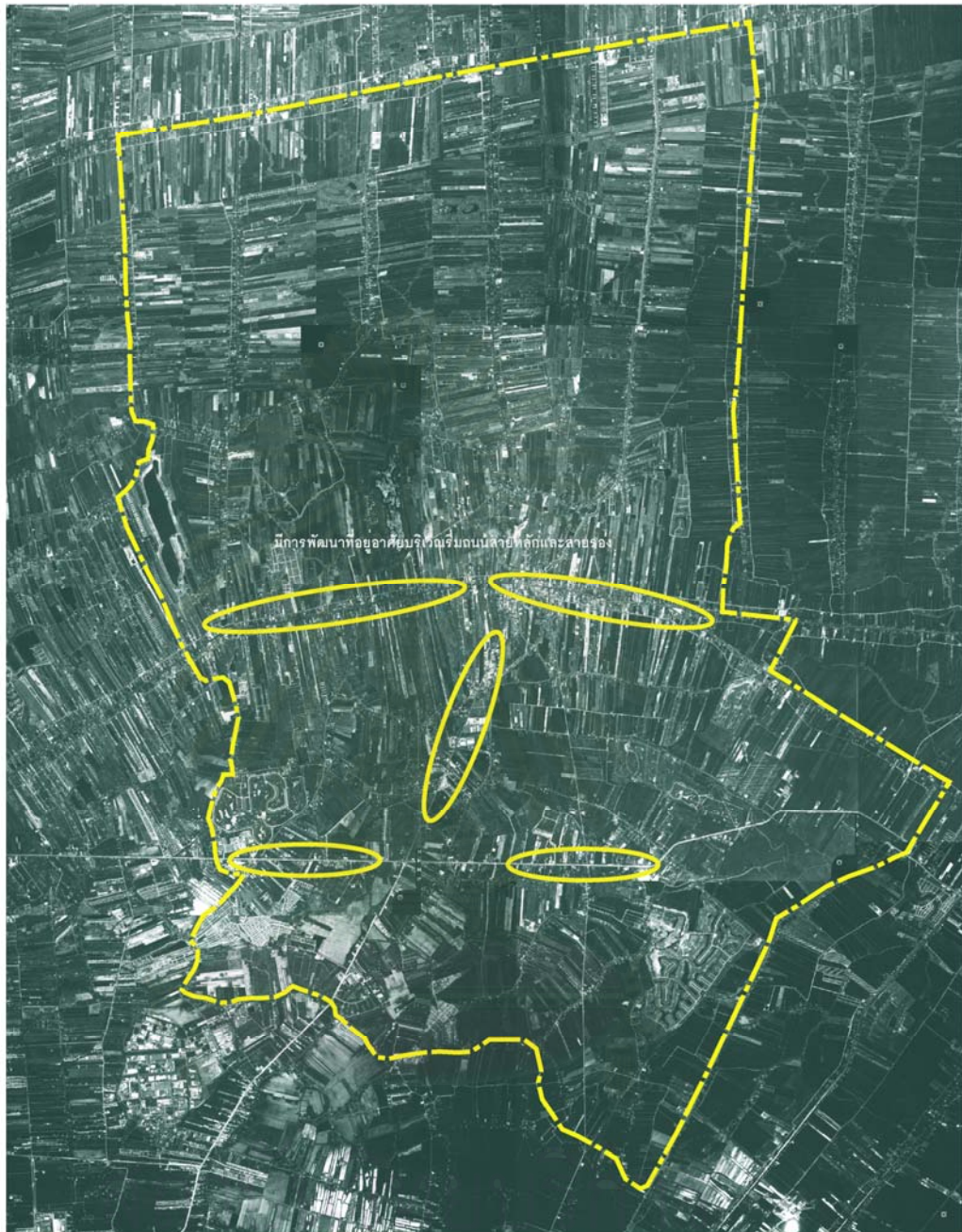
ที่มา :

สัญลักษณ์

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

พืชสวน	คลังสินค้า
พานิชยกรรม	ที่พักอาศัยเดี่ยว
สถานบริการ	สาธารณูปโภค
สถานบริการศึกษา	เกษตรกรรม
สวนสาธารณะ	ที่ว่างที่ไม่ได้พัฒนา
อุตสาหกรรม	

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

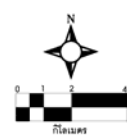
แผนที่ 5.5 พื้นที่เขตหนองจอกในภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2539

ที่มา :

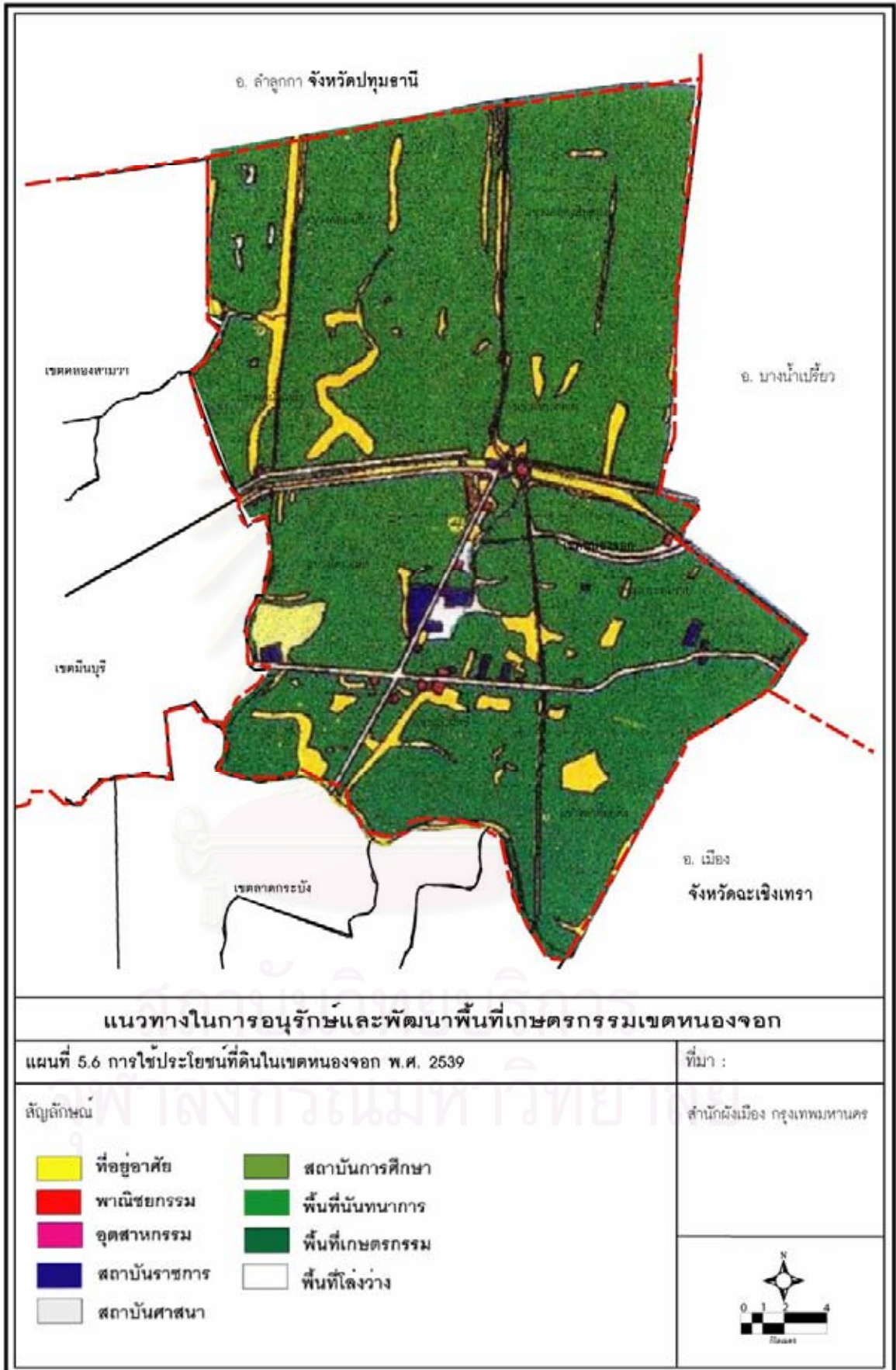
สัญลักษณ์

--- ขอบเขตของเขต

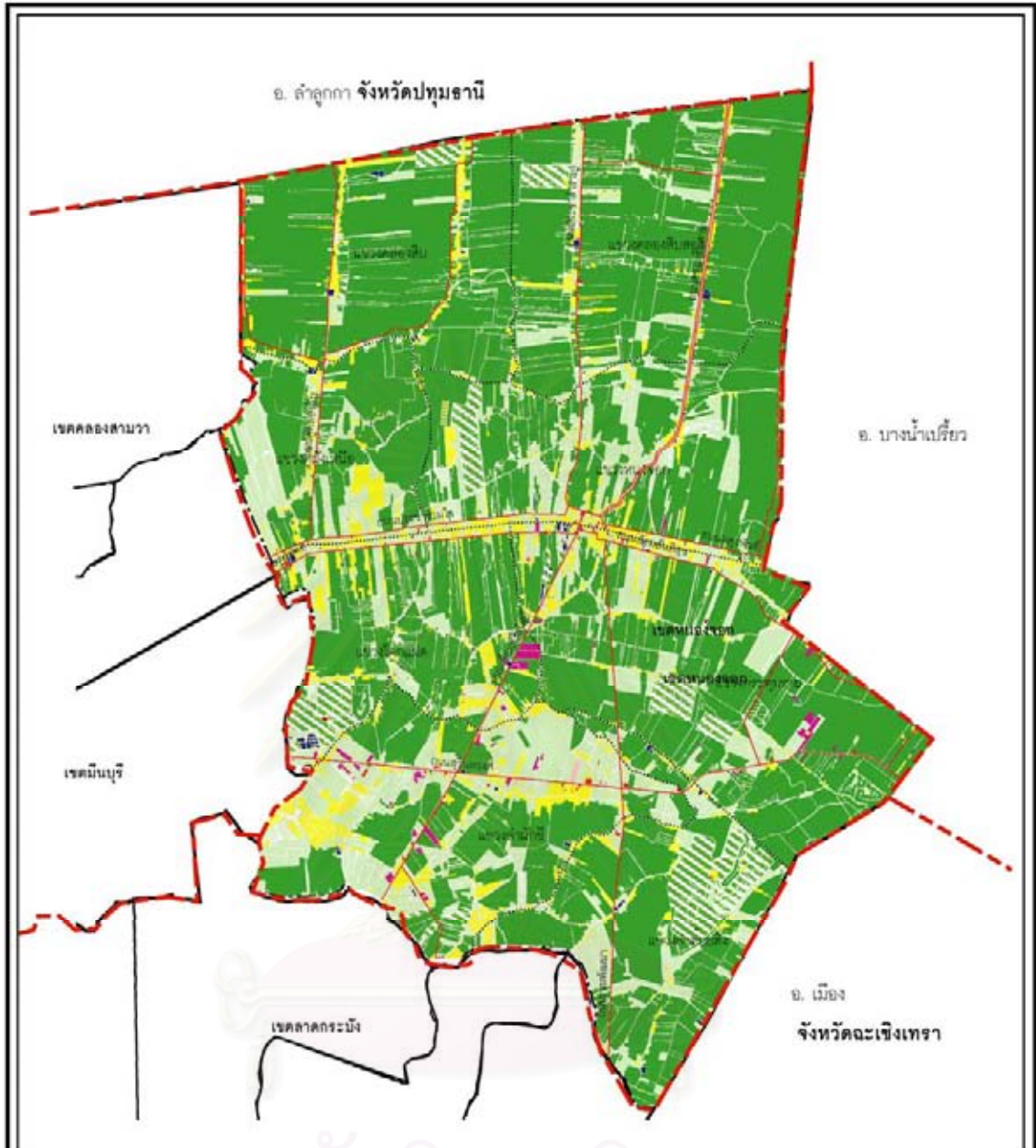
- กรมแผนที่ทหาร
มาตราส่วน 1 : 15,000

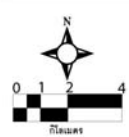
แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 5.8 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2545

- สัญลักษณ์
- ที่อยู่อาศัย
  - พานิชยกรรม
  - อุตสาหกรรม
  - เกษตรกรรม
  - พื้นที่อนุรักษ์ ที่โล่ง นันทนาการ
  - พื้นที่คลุมดินอื่นๆ
  - สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
  - การใช้ที่ดินแบบผสม

ที่มา :

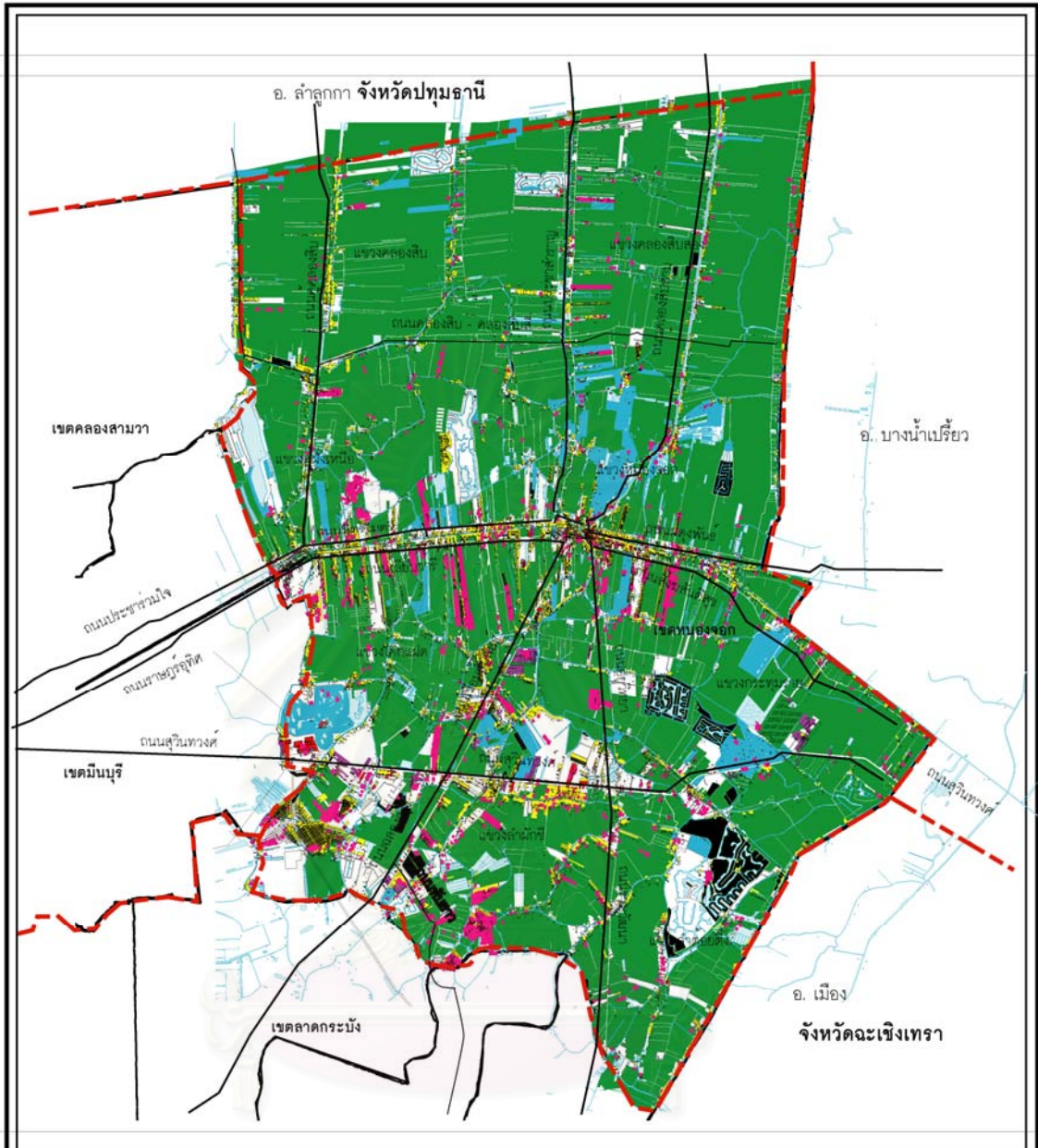
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตหนองจอกนั้น มีแนวโน้มของการขยายตัวของการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมากขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทั้งภายในและภายนอกเขตหนองจอก จึงส่งผลให้ความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น โดยการขยายตัวแทนที่การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมและที่ว่าง จากข้อมูลสถิติจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่ม พบว่า ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2549) เขตหนองจอกมีจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มรวมทั้งรวมทั้งหมด 23,012 หน่วย ซึ่งเป็นอันดับ 2 ของกรุงเทพมหานคร (อันดับ 1 คือ เขตบางกะปิ อันดับ 3 คือ เขตมีนบุรี) คิดเป็นร้อยละ 5.56 ของหน่วยที่อยู่อาศัยทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร (413,570 หน่วย) ซึ่งลักษณะของที่อยู่อาศัยจะเป็นแบบบ้านเดี่ยวประเภทจัดสรร แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำลง เนื่องจากการเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 แต่เขตหนองจอกยังคงมีการขยายตัวของพื้นที่ที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม รวมทั้งราคาที่ดินยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก (ตาราง 5.5) ซึ่งจากการศึกษาและแปลภาพถ่ายดาวเทียมของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบถึงสภาพการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานครใน พ.ศ. 2547 พบว่า ในพื้นที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจริง โดยมีการกระจายตัวเข้าไปในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมเดิมและพื้นที่ว่างเป็นจำนวนมาก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณถนนเลียบริดจ์ต่อเนื่องไปถึงถนนสังฆสันติสุข ส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยประเภทบ้านจัดสรร เกาะตั้งฉากจากถนนเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากนี้ยังกระจายตัวอยู่ริมถนนสุวินทวงศ์ บริเวณจุดตัดระหว่างถนนเชื่อมสัมพันธ์กับถนนสุวินทวงศ์ ซึ่งดูในภาพรวมแล้วการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยจะอยู่บริเวณแขวงโคกแฝด แขวงกระทุ่มราย และแขวงลำผักชีมากที่สุด และจากการสำรวจในช่วงต้น พ.ศ. 2549 พบว่า ที่อยู่อาศัยประเภทบ้านจัดสรรเริ่มมีการขยายตัวตามถนนอยู่วิทยาเพิ่มขึ้นอีกด้วย (แผนที่ 5.9)

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่เมือง โดยเฉพาะการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยนี้ เป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทั้งจากภายในพื้นที่และประชากรที่มีการขยายตัวเข้ามาจากพื้นที่เขตเมืองชั้นใน ซึ่งส่งผลให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัยมากขึ้น จึงมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยขึ้นมาเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากร และเกาะตัวพัฒนาตามแนวถนนซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่ศึกษาเข้ากับพื้นที่อื่นๆ จึงเพิ่มสะดวกในการเดินทางมากขึ้น สังเกตได้จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทถนนที่มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้นจากช่วงแรกเท่ากับ 2.173 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2539 และเพิ่มเป็น 7.426 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2545 และนอกจากการพัฒนาโครงข่ายถนนและที่อยู่อาศัยแล้ว ยังมีผลทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้มีพื้นที่พาณิชย์ กรรมและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในพื้นที่ศึกษาตามมาอีกด้วย

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 5.9 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547

- สัญลักษณ์
- ที่อยู่อาศัย
  - พาณิชยกรรม
  - อุตสาหกรรม
  - เกษตรกรรม
  - พื้นที่อนุรักษ์ ที่โล่ง นันทนาการ
  - พื้นที่คลุมดินอื่นๆ
  - สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
  - ที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้นใน พ.ศ. 2547

ที่มา :

- การใช้ประโยชน์ที่ดิน แปลจากภาพถ่ายทางอากาศ โดยสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- การสำรวจ

การใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาและสถาบันราชการ ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก และจากการที่พื้นที่ศึกษามีความสัมพันธ์กับโครงการป้องกันน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร จึงส่งผลให้มีการขุดลอกคลอง แหล่งน้ำและทางระบายน้ำเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงส่งผลให้การใช้ที่ดินประเภทแหล่งน้ำมีพื้นที่เพิ่มขึ้น (ตาราง 5.6)

ตาราง 5.5 หน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มในเขตหนองจอก
ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2549

รูปแบบที่อยู่อาศัย	จำนวนหน่วยที่อยู่อาศัย											รวม
	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	
บ้านเดี่ยว	2100	1820	922	660	1467	1583	2064	2865	3229	2142	1363	20215
บ้านแฝด	0	0	0	0	0	0	0	1	0	26	11	38
บ้านแถวและอาคารพาณิชย์	59	647	32	6	0	0	35	27	196	51	0	1053
แฟลตและอาคารชุด	60	114	700	300	0	306	0	1	225	0	0	1706
รวมทั้งหมด	2219	2581	1654	966	1467	1889	2099	2894	3650	2219	1374	23012

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

ตาราง 5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตหนองจอก พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2545

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พ.ศ. 2529		พ.ศ. 2539		พ.ศ. 2545		การเปลี่ยนแปลงปี 2529 - 2539		การเปลี่ยนแปลงปี 2539 - 2545	
	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.กม.)	อัตราการเปลี่ยนแปลง	พื้นที่ (ตร.กม.)	อัตราการเปลี่ยนแปลง
ที่อยู่อาศัย	6.677	2.83	10.912	4.62	15.365	6.50	4.235	63.43	4.453	40.810
พาณิชยกรรม	0.125	0.05	0.125	0.05	0.469	0.20	0.000	0.00	0.344	275.176
อุตสาหกรรมและคลังสินค้า	0.294	0.12	0.586	0.25	0.977	0.41	0.292	99.36	0.391	66.774
สถาบันราชการ	0.310	0.13	2.591	1.10	0.229	0.10	2.281	735.84	-2.362	-91.162
สถาบันการศึกษา	0.334	0.14	0.723	0.31	0.465	0.20	0.389	116.45	-0.258	-35.680
สถาบันศาสนา	0.273	0.12	0.273	0.12	0.335	0.14	0.000	0.00	0.062	22.707
นันทนาการ	0.000	0.00	4.756	2.01	1.628	0.69	4.756	-	-3.128	-65.767
เกษตรกรรมและที่ว่าง	224.182	94.89	212.229	89.83	187.518	79.37	-11.953	-5.33	-24.711	-11.644
ถนน	2.170	0.92	2.173	0.92	7.426	3.14	0.003	0.15	5.253	241.708
แหล่งน้ำ	1.897	0.80	1.897	0.80	21.849	9.25	0.000	0.02	19.952	1051.567
รวม	236.261	100.00	236.261	100.00	236.261	100.00				

ที่มา : สำนักผังเมือง และกรวิเคราะห์

5.4 พื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ศึกษา

5.4.1 พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร

สภาพภูมิประเทศของกรุงเทพมหานคร มีสมรรถนะของดินเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับกรทำเกษตรกรรม แต่ทว่ากรุงเทพมหานครก็ได้สูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นจำนวนมากในระยะเวลาอันรวดเร็ว ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความเจริญทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ทั้งในเขตชั้นใน เขตชั้นกลาง และเขตชั้นนอก ซึ่งเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมืองไปยังพื้นที่เกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีที่ได้จัดทำสำมะโนการเกษตรเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติเกี่ยวกับโครงสร้างทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศไทยทั้งหมด 5 ครั้ง โดยในการจัดทำสำมะโนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2493 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมด 702,783 ไร่ (ฝั่งตะวันออก 497,707 ไร่ และฝั่งตะวันตก 205,076 ไร่) จากพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 980,462.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 71.68 ของกรุงเทพมหานคร ในการทำสำมะโนเกษตรครั้งที่ 2 พ.ศ. 2506 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถือครองการเกษตรมีจำนวน 718,708 ไร่ เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2493 จำนวน 15,925 ไร่ โดยสาเหตุของการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ถือครองการเกษตรในช่วง 13 ปี ที่ผ่านมานี้ เนื่องจากการขยายตัวของเมืองทำให้เกิดความต้องการพื้นที่เกษตรเพื่อผลิตอาหารเพิ่มขึ้น แต่ทว่าในการสำรวจสำมะโนเกษตรครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2521 พบว่า กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถือครองการเกษตรลดลงเหลือ 386,603 ไร่ ลดลงจาก พ.ศ. 2506 เป็นจำนวน 332,165 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 46.2 ของพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉลี่ยพื้นที่เกษตรกรรมลดลงประมาณร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งเท่ากับปีละประมาณ 22,140 ไร่ ซึ่งการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมคิดเป็นปฏิภาคกับพื้นที่เมืองที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา

จากการทำสำมะโนเกษตรใน พ.ศ. 2536 พบว่าพื้นที่ถือครองการเกษตรของจังหวัดกรุงเทพมหานครมีประมาณ 168,231 ไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับ พ.ศ. 2521 พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมลดลงไป 218,372 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 56.48 หรือโดยเฉลี่ยแล้ว กรุงเทพมหานครมีการสูญเสียพื้นที่ถือครองการเกษตรประมาณ 14,558 ไร่ต่อปี หรือ ร้อยละ 3.8 ของพื้นที่เกษตรกรรมต่อปี (กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548) และผลการสำรวจสำมะโนล่าสุดใน พ.ศ. 2546 พบว่า กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถือครองเกษตรเหลืออยู่ 105,634 ไร่ (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10.8 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร) โดยมีพื้นที่ลดลงจาก พ.ศ. 2536 ถึง 62,597 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 37.21 หรือเฉลี่ยแล้วพบว่า ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ถือครองการเกษตรลดลง 6,259.7 ไร่ต่อปี หรือมีอัตราการลดลงร้อยละ 3.72 ของพื้นที่ถือครองเกษตรกรรมต่อปี สำหรับการถือครองพื้นที่เกษตรกรรม ใน พ.ศ. 2546 มีขนาด

พื้นที่ถือครองเกษตรกรรมเฉลี่ย 15.9 ไร่ ต่อครัวเรือน โดยเขตหนองจอกเป็นเขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากที่สุด 46,550 ไร่ หรือร้อยละ 44.1 ของพื้นที่ถือครองการเกษตรในกรุงเทพมหานคร

ใน พ.ศ. 2543 กรุงเทพมหานครมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมประมาณ 214,593 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25.74 ของกรุงเทพมหานคร โดยฝั่งตะวันออกมีพื้นที่ 165,882.07 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19.89 ของพื้นที่กรุงเทพมหานครและฝั่งตะวันตกมีพื้นที่ 48,711.2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.84 ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในพื้นที่เขตชั้นนอก โดยเขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดคือ เขตหนองจอก คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 34.61 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในช่วง พ.ศ. 2536 – 2543 ปรากฏว่า มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นจากเดิม 46,362.27 ไร่ หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 27.56 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.94 ต่อปี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ที่ฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร

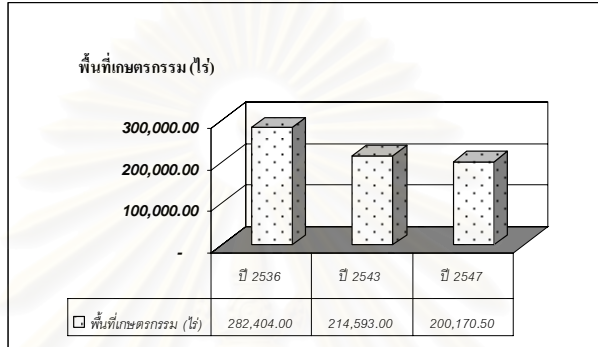
ใน พ.ศ. 2547 กรุงเทพมหานครมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม 200,170.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24.01 ของกรุงเทพมหานคร โดยเขตหนองจอกยังคงเป็นเขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35.88 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ขนาดพื้นที่เกษตรกรรมใน พ.ศ. 2547 มีขนาดลดลงจาก พ.ศ. 2543 เท่ากับ 14,422.77 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 6.72 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด ซึ่งการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในช่วงนี้พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมฝั่งตะวันออกมีมากกว่าฝั่งตะวันตก และการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร (กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร) (ตาราง 5.7)

เมื่อพิจารณาอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเฉลี่ยต่อปีใน พ.ศ. 2543 และ 2547 พบว่าพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยร้อยละ 1.68 ต่อปี โดยพื้นที่เขตชั้นกลางมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1.02 ต่อปี และเขตชั้นนอกมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 2.22 ต่อปี การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในระดับเขต ระหว่าง พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 พบว่า เขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมี 7 เขต โดยเขตบางแคมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือเพิ่มขึ้นด้วยอัตราส่วนร้อยละ 139.83 หรือเฉลี่ยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 34.96 ต่อปี รองลงมาคือ เขตหลักสี่และเขตราชบุรีบูรณะ โดยคิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 120.08 และ 72.13 ของพื้นที่เกษตรกรรม แต่ทว่า ส่วนใหญ่แล้วเขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นกลับเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำมากเมื่อเปรียบกับอัตราการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม โดยเขตที่ลดลงมากที่สุดคือ เขตบางกะปิ คือ ลดลง 369.10 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 70.29 หรือเฉลี่ยมีอัตราการลดลงร้อยละ 17.57 ต่อปี รองลงมาคือ เขตลาดพร้าวและเขตสวนหลวง คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 37.82 และ 30.56 ตามลำดับ ในขณะที่เขตจตุจักรไม่เหลือพื้นที่เกษตรกรรมเลย (ตาราง 5.8) (แผนภูมิ 5.3 – 5.4)

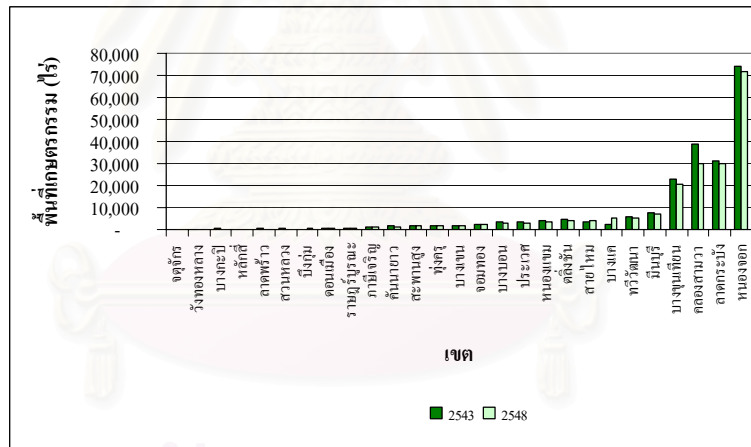

จากการพิจารณาพื้นที่เกษตรกรรมโดยรวมใน พ.ศ. 2547 เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรขนาดใหญ่ที่มีขนาดมากกว่า 10,000 ไร่ ส่วนใหญ่จะอยู่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตหนองจอกซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดคือ 71,815 ไร่ รองลงมาคือ เขตคลองสามวา 29,860 ไร่ ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันตก เขตที่มีพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ได้แก่ เขตบางขุนเทียน ซึ่งมีขนาดพื้นที่ 20,746 ไร่ เขตที่เหลือส่วนใหญ่จะมีขนาดพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ระหว่างประมาณ 2,000 – 5,000 ไร่ มากที่สุด

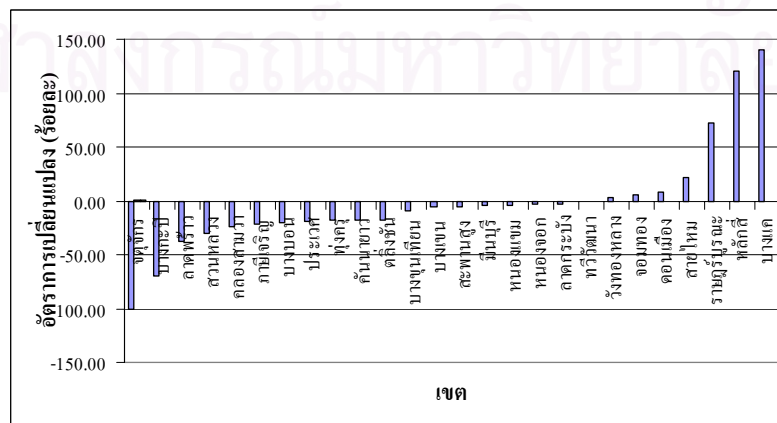
แผนภูมิ 5.2 พื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2536, 2543 และ 2547

แผนภูมิ 5.3 เปรียบเทียบพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 กับ พ.ศ. 2547

แผนภูมิ 5.4 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 กับ พ.ศ. 2547

ตาราง 5.7 พื้นที่เกษตรกรรมกรุงเทพมหานครรายเขต พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547

เขต	พื้นที่เขต (ไร่)	2543			2547		
		พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	ร้อยละพื้นที่เกษตร ต่อพื้นที่เขต	ร้อยละพื้นที่เกษตร ต่อพื้นที่เกษตรรวม.	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	ร้อยละพื้นที่เกษตร ต่อพื้นที่เขต	ร้อยละพื้นที่เกษตร ต่อพื้นที่เกษตรรวม.
เขตชั้นใน	20,567.50	11.35	0.06	0.01	-	-	0
จตุจักร	20,567.50	11.35	0.06	0.01	-	-	0
เขตต่อเมืองตะวันออก	227,785.40	13,876.46	6.09	6.47	13,467.50	62.31	6.73
ลาดพร้าว	13,473.13	394.00	2.92	0.18	245.00	1.82	0.12
บางเขน	23,303.13	1,864.60	8.00	0.87	1,753.00	7.52	0.88
หลักสี่	15,662.00	80.88	0.52	0.04	178.00	1.14	0.09
วังทองหลาง	12,415.63	90.25	0.73	0.04	92.50	0.75	0.05
สะพานสูง	17,577.50	1,609.41	9.16	0.75	1,518.00	8.64	0.76
บึงกุ่ม	15,194.38		-	-	520.00	3.42	0.26
บางกะปิ	18,280.00	525.10	2.87	0.24	156.00	0.85	0.08
สายไหม	22,940.00	3,364.00	14.66	1.57	4,087.00	17.82	2.04
คันนายาว	16,237.50	1,501.50	9.25	0.70	1,230.00	7.58	0.61
ดอนเมือง	23,001.88	523.82	2.28	0.24	565.00	2.46	0.28
สวนหลวง	16,894.00	403.25	2.39	0.19	280.00	1.66	0.14
ประเวศ	32,806.25	3,519.65	10.73	1.64	2,843.00	8.67	1.42
เขตต่อเมืองตะวันตก	154,186.89	22,216.37	14.41	10.35	24,091.00	113.96	12.04
ราชบุรีบูรณะ	9,863.75	424.67	4.31	0.20	731.00	7.41	0.37
ตลิ่งชัน	18,424.38	4,656.25	25.27	2.17	3,839.00	20.84	1.92
ทวีวัฒนา	31,386.88	5,624.30	17.92	2.62	5,571.00	17.75	2.78
ทุ่งครุ	16,775.00	2,010.70	11.99	0.94	1,640.00	9.78	0.82
บางแค	27,785.00	2,217.45	7.98	1.03	5,318.00	19.14	2.66
จอมทอง	16,415.63	2,158.16	13.15	1.01	2,287.00	13.93	1.14
ภาษีเจริญ	11,146.25	1,165.84	10.46	0.54	911.00	8.17	0.46
หนองแขม	22,390.00	3,959.00	17.68	1.84	3,794.00	16.95	1.90
เขตชานเมืองตะวันออก	334,031.89	151,994.26	45.50	70.83	139,036.00	41.62	69.46
หนองจอก	147,663.13	74,261.00	50.29	34.61	71,815.00	48.63	35.88
มีนบุรี	39,778.13	7,670.14	19.28	3.57	7,347.00	18.47	3.67
คลองสามวา	69,178.75	39,037.37	56.43	18.19	29,860.00	43.16	14.92
ลาดกระบัง	77,411.88	31,025.75	40.08	14.46	30,014.00	38.77	14.99
เขตชานเมืองตะวันตก	97,066.88	26,494.83	27.30	12.35	23,576.00	24.29	11.78
บางบอน	21,637.50	3,551.88	16.42	1.66	2,830.00	13.08	1.41
บางขุนเทียน	75,429.38	22,942.95	30.42	10.69	20,746.00	27.50	10.36
รวม	833,638.56	214,593.27	25.74	100.00	200,170.50	24.01	100.00

หมายเหตุ

พื้นที่ทำการเกษตรเขตจตุจักรเป็นข้อมูลปี 2540

เขตบึงกุ่มยังไม่ได้รับข้อมูลพื้นที่เกษตรกรรม

ตาราง 5.8 การเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม กรุงเทพมหานคร
 รายเขต พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547

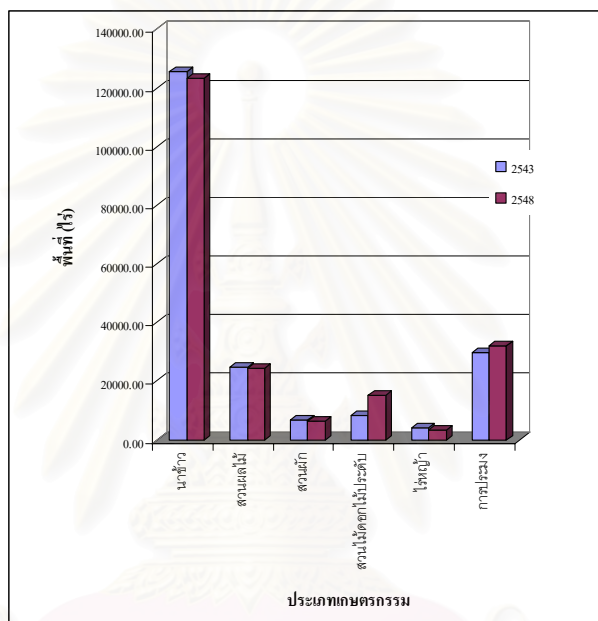
เขต	พื้นที่เกษตรกรรม (ไร่)		การเปลี่ยนแปลง 2543 - 2547	อัตราการเปลี่ยนแปลง 2543 - 2547	อัตราการเปลี่ยนแปลง เฉลี่ยต่อปี 2543 - 2547	การเพิ่มขึ้น หรือลดลง
	2543	2547				
เขตชั้นใน	11.35	-	-11.35	-100.00	-25.00	ลดลง
จตุจักร	11.35	-	-11.35	-100.00	-25.00	ลดลง
เขตต่อเมืองตะวันออก	13,876.46	13,467.50	-408.96	-2.95	-0.74	ลดลง
ลาดพร้าว	394.00	245.00	-149.00	-37.82	-9.45	ลดลง
บางเขน	1,864.60	1,753.00	-111.60	-5.99	-1.50	ลดลง
หลักสี่	80.88	178.00	97.12	120.08	30.02	เพิ่มขึ้น
วังทองหลาง	90.25	92.50	2.25	2.49	0.62	เพิ่มขึ้น
สะพานสูง	1,609.41	1,518.00	-91.41	-5.68	-1.42	ลดลง
ปทุม		520.00	520.00	-	-	เพิ่มขึ้น
บางกะปิ	525.10	156.00	-369.10	-70.29	-17.57	ลดลง
สายไหม	3,364.00	4,087.00	723.00	21.49	5.37	เพิ่มขึ้น
คันนายาว	1,501.50	1,230.00	-271.50	-18.08	-4.52	ลดลง
ดอนเมือง	523.82	565.00	41.18	7.86	1.97	เพิ่มขึ้น
สวนหลวง	403.25	280.00	-123.25	-30.56	-7.64	ลดลง
ประเวศ	3,519.65	2,843.00	-676.65	-19.22	-4.81	ลดลง
เขตต่อเมืองตะวันตก	22,216.37	24,091.00	1,874.63	8.44	2.11	เพิ่มขึ้น
ราชบุรีบูรณะ	424.67	731.00	306.33	72.13	18.03	เพิ่มขึ้น
ตลิ่งชัน	4,656.25	3,839.00	-817.25	-17.55	-4.39	ลดลง
ทวีวัฒนา	5,624.30	5,571.00	-53.30	-0.95	-0.24	ลดลง
ทุ่งครุ	2,010.70	1,640.00	-370.70	-18.44	-4.61	ลดลง
บางแค	2,217.45	5,318.00	3,100.55	139.83	34.96	เพิ่มขึ้น
จอมทอง	2,158.16	2,287.00	128.84	5.97	1.49	เพิ่มขึ้น
ภาษีเจริญ	1,165.84	911.00	-254.84	-21.86	-5.46	ลดลง
หนองแขม	3,959.00	3,794.00	-165.00	-4.17	-1.04	ลดลง
เขตชานเมืองตะวันออก	151,994.26	139,036.00	-12,958.26	-8.53	-2.13	ลดลง
หนองจอก	74,261.00	71,815.00	-2,446.00	-3.29	-0.82	ลดลง
มีนบุรี	7,670.14	7,347.00	-323.14	-4.21	-1.05	ลดลง
คลองสามวา	39,037.37	29,860.00	-9,177.37	-23.51	-5.88	ลดลง
ลาดกระบัง	31,025.75	30,014.00	-1,011.75	-3.26	-0.82	ลดลง
เขตชานเมืองตะวันตก	26,494.83	23,576.00	-2,918.83	-11.02	-2.75	ลดลง
บางบอน	3,551.88	2,830.00	-721.88	-20.32	-5.08	ลดลง
บางขุนเทียน	22,942.95	20,746.00	-2,196.95	-9.58	-2.39	ลดลง
รวม	214,593.27	200,170.50	-14,422.77	-6.72	-1.68	ลดลง

ที่มา : สำนักผังเมือง และการวิเคราะห์

ประเภทเกษตรกรรมของกรุงเทพมหานคร

ประเภทของกิจกรรมทางการเกษตรส่วนใหญ่ของกรุงเทพมหานครที่เกษตรกรทำกันมากที่สุดในปี พ.ศ. 2547 คือ การทำนาข้าว รองลงมาคือ การประมง และการทำสวนผลไม้ คิดเป็นร้อยละ 60, 15.66 และ 11.94 ของประเภทการเกษตรกรรมทั้งหมดของกรุงเทพมหานคร (ตาราง รวง 5.10) ซึ่งในปี พ.ศ. 2543 ประเภทของกิจกรรมทางการเกษตรที่เกษตรกรทำกันมากที่สุด ยังคงเป็นการทำนาข้าว การประมง และการทำสวนผลไม้ คิดเป็นร้อยละ 63.02, 14.93 และ 12.42 ตามลำดับ (กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร) (ตาราง 5.9)

แผนภูมิ 5.5 เปรียบเทียบประเภทการเกษตรกรรม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2543 และ 2547

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทการปลูกข้าว พบว่า ในปี พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีสัดส่วนของพื้นที่ทำการเกษตรประเภทปลูกข้าวต่อพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของเขตมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.04 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตสายไหม เขตบางเขน และเขตคลองสามวา คิดเป็นร้อยละ 84.46, 82.66 และ 82.28 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากในปี พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทปลูกข้าวมากที่สุดคือ เขตหนองจอก รองลงมาคือ เขตคลองสามวา และเขตบางเขน คิดเป็นร้อยละ 86.76, 80.57 และ 78.27 ของพื้นที่เกษตรกรรมของเขตตามลำดับ โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำนาข้าวเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เขตสายไหม คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.09 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตและเขตที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำนาข้าวลดลงมากที่สุดคือ เขตประเวศ คิดเป็นสัดส่วนการลดลงร้อยละ 72.53 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทการทำสวนผัก พบว่า ในปี พ.ศ. 2547 เขตทวีวัฒนา มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทสวนผักมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.92 ของพื้นที่

เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตสวนหลวง เขตตลิ่งชัน และเขตดอนเมือง คิดเป็นร้อยละ 28.57, 24.95 และ 23.01 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากใน พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทสวนผักมากที่สุดคือ เขตสวนหลวง รองลงมาคือ เขตทวีวัฒนา และ ตลิ่งชัน คิดเป็นร้อยละ 64.69, 48.55 และ 40.57 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการสวนผักเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เขตทุ่งครุ คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 195.24 และเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำสวนผักลดลงมากที่สุดคือ เขตบางกะปิ คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 88.89 และเขตมีนบุรีเป็นเขตที่ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำสวนผักเลย

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทการทำสวนผลไม้ พบว่า ใน พ.ศ. 2547 เขตลาดพร้าวแม้ว่าจะมีพื้นที่เกษตรกรรมน้อยแต่กลับมีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทสวนผลไม้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.43 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตราษฎร์บูรณะ เขตจอมทอง และเขตบางกะปิ คิดเป็นร้อยละ 89.19, 86.97 และ 72.72 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากใน พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทสวนผลไม้มากที่สุดคือ เขตมีนบุรี รองลงมาคือ เขตจตุจักร และ ประเวศ คิดเป็นร้อยละ 87.80, 86.24 และ 85.90 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำสวนผลไม้เพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เขตบางขุนเทียนคิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1,383.08 และเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำสวนผลไม้ลดลงมากที่สุดคือ เขตบางกะปิ คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 57.89 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทไม้ดอกไม้ประดับ พบว่า ใน พ.ศ. 2547 เขตบางแค มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.42 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตหนองแขม เขตบางบอน และเขตทวีวัฒนา คิดเป็นร้อยละ 67.94, 48.22 และ 37.74 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากใน พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุดคือ เขต หนองแขม รองลงมาคือ เขต บางแค และ เขตบางบอน คิดเป็นร้อยละ 69.28, 57.8 และ 46.35 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เขตบางแค คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 515.2 และเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำไม้ดอกไม้ประดับ

ตาราง 5.9 พื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2543 จำแนกตามประเภทของการทำเกษตรกรรม

ลำดับที่	เขต	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ไร่)													พื้นที่เกษตร	
		นาข้าว	ร้อยละ	สวนผลไม้	ร้อยละ	สวนผัก	ร้อยละ	ไม้ดอกไม้ประดับ	ร้อยละ	ไร่หญ้า	ร้อยละ	การประมง	ร้อยละ	เลี้ยงสัตว์ (ตัว)	(ไร่)	
1	คลองสามวา***	30,935.50	80.57	3,479.75	9.06	184.75	0.48	41.75	0.11	1,415.25	3.69	2,340.00	6.09	52,136.00	38,397.00	
2	ดินนายาว	1,066.00	71.21	241.25	16.12	4.00	0.27	7.50	0.50	27.00	1.80	151.25	10.10	4.50	1,497.00	
3	จตุจักร	ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมแล้ว														
4	จอมทอง	-	-	1,945.75	86.24	120.41	5.34	188.00	8.33	-	-	2.00	0.09	2.00	2,256.16	
5	ดอนเมือง	-	-	375.18	72.01	113.99	21.88	13.44	2.58	-	-	18.38	3.53	3.07	520.99	
6	ตลิ่งชัน	-	-	2,323.75	49.91	1,889.00	40.57	420.00	9.02	-	-	23.50	0.50	-	4,656.25	
7	ทวีวัฒนา	325.00	6.13	614.50	11.59	2,573.30	48.55	1,785.25	33.68	-	-	2.00	0.04	6.00	5,300.05	
8	ทุ่งครุ	-	-	1,129.00	56.54	21.00	1.05	147.00	7.36	-	-	699.70	35.04	14.00	1,996.70	
9	บางเขน	1,459.00	78.27	180.25	9.67	15.00	0.80	-	-	-	-	209.75	11.25	2,056.00	1,864.00	
10	บางแค	-	-	316.00	14.25	619.75	27.95	1,281.70	57.80	-	-	-	-	-	2,217.45	
11	บางกะปิ	246.00	23.48	19.00	1.81	18.00	1.72	10.00	0.95	-	-	754.50	72.03	81.00	1,047.50	
12	บางขุนเทียน	-	-	97.50	1.11	15.00	0.17	76.00	0.86	-	-	8,617.00	97.86	-	8,805.50	
13	บางบอน	-	-	1,337.13	37.73	127.25	3.59	1,642.50	46.35	-	-	436.80	12.33	8.25	3,543.68	
14	ประเวศ***	364.00	10.47	598.46	17.21	3.37	0.10	-	-	-	-	2,512.06	72.23	41.76	3,477.89	
15	ภาษีเจริญ	-	-	958.37	85.90	104.38	9.36	43.50	3.90	-	-	9.43	0.85	น้ำแข็ง	1,115.68	
16	มีนบุรี****	4,216.00	50.88	604.30	7.29	75.10	0.91	88.00	1.06	2,535.00	30.60	767.00	9.26	18,438.00	8,285.40	
17	ราษฎร์บูรณะ***	-	-	621.99	87.80	16.00	2.26	70.35	9.93	-	-	0.06	0.01	-	708.40	
18	ลาดกระบัง	20,043.75	64.71	2,283.00	7.37	25.00	0.08	-	-	70.00	0.23	8,555.00	27.82	49.00	30,976.75	
19	ลาดพร้าว*	54.00	11.76	166.50	36.25	-	-	0.75	0.16	-	-	238.00	51.82	650.00	459.25	
20	วังทองหลาง	-	-	12.50	14.62	9.50	11.11	4.00	4.68	-	-	59.50	69.59	4.75	85.50	
21	สวนหลวง***	32.00	9.04	12.75	3.60	229.00	64.69	-	-	-	-	80.25	22.67	2.25	354.00	
22	สะพานสูง	961.50	61.74	213.70	13.72	12.16	0.78	-	-	-	-	369.86	23.75	52.19	1,557.22	
23	สายไหม	2,674.00	74.76	311.00	8.69	50.00	1.40	3.00	0.08	-	-	539.00	15.07	3.00	3,577.00	
24	หนองแขม***	15.00	0.41	711.50	19.24	354.50	9.59	2,562.00	69.28	-	-	55.00	1.49	17.00	3,698.00	
25	หนองจอก	63,311.25	86.76	6,165.45	8.45	178.50	0.24	11.50	0.02	-	-	3,310.00	4.54	82.00	72,976.70	
26	หลักสี่	-	-	50.55	62.50	-	-	-	-	-	-	30.33	37.50	-	80.88	
	รวม	125,703.00	63.02	24,769.13	12.42	6,758.96	3.39	8,396.24	4.21	4,047.25	2.03	29,780.37	14.93	73,650.77	199,454.95	

หมายเหตุ

* ข้อมูลปี พ.ศ. 2540

** ข้อมูลปี พ.ศ. 2541

*** ข้อมูลปี พ.ศ. 2541

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ตาราง 5.10 พื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทของการทำเกษตรกรรม

ลำดับที่	เขต	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ไร่)																		รวมพื้นที่ การเกษตร (ไร่)
		นาข้าว	ไร่ยอละ	สวนผลไม้	ไร่ยอละ	สวนผัก	ไร่ยอละ	สวนไม้ดอก ไม้ประดับ	ไร่ยอละ	ไร่หญ้า	ไร่ยอละ	การประมง	ไร่ยอละ	เลี้ยงสัตว์ (ตัว)						
														โคนม/เนื้อ	แพะ/ลูกกระ	ไก่/เป็ด	ไม่แจ้งวงนกก	รวม		
1	คลองสามวา	24,570	82.28	2,275	7.62	120	0.40	75	0.25	1,325	4.44	1495	5.01	127	41	45,449	5,617	51,234	29,860	
2	ดินนายาว	893	73	161	13.09	5	0.41	7	0.57	27	2.20	137	11.14	206	31	4,196	12	4,445	1,230	
3	จอมทอง	-	-	1,989	86.97	106	4.63	192	8.40	-	-	0	0.00	2	252	3,312	10	3,576	2,287	
4	ดอนเมือง*	-	-	345	61.06	130	23.01	14	2.48	-	-	76	13.45	18	38	3,952	22	4,030	565	
5	ตลิ่งชัน	-	-	2,524	65.75	958	24.95	357	9.30	102 พลุ	#VALUE!	0	0.00	40	-	5,811	14	5,865	3,839	
6	ทวีวัฒนา*	301	5	553	9.93	2,614	46.92	2,103	37.75	-	-	0	0.00	40	-	2,821	42	2,903	5,571	
7	ทุ่งครุ*	-	-	808	49.27	62	3.78	71	4.33	-	-	699	42.62	44	1,339	3,720	1,037	6,140	1,640	
8	บางเขน*	1,449	83	170	9.70	5	0.29	-	-	-	-	129	7.36	10	33	4,395	51	4,489	1,753	
9	บางแค	-	-	968	9.38	1,465	14.20	7,885	76.42	-	-	0	0.00	4	2	797	3	806	10,318	
10	บางกะปิ*	-	-	8	72.73	2	18.18	1	9.09	-	-	0	0.00	44	63	779	1	887	11	
11	บางขุนเทียน	-	-	1,446	6.97	30	0.14	308	1.48	-	-	18962	91.40	-	1	568	1	570	20,746	
12	บางบอน*	-	-	1,396	49.31	70	2.47	1,365	48.22	-	-	0	0.00	13	5	386	1,318	1,722	2,831	
13	บึงกุ่ม	402	77	83	15.96	28	5.38	7	1.35	-	-	0	0.00	83	2	6,603	1,028	7,716	520	
14	ประเวศ	100	4	600	21.10	1	0.04	1	0.04	-	-	2141	75.31	766	563	10,584	10,137	22,050	2,843	
15	ภาษีเจริญ	-	-	539	59.17	104	11.42	232	25.47	36	3.95	0	0.00	-	-	721	18,000	18,721	911	
16	มีนบุรี	4,684	64	477	6.49	-	-	-	-	1,358	18.48	828	11.27	279	629	29,113	143	30,164	7,347	
17	ราชบุรีบูรณะ*	-	-	652	89.19	39	5.34	40	5.47	-	-	0	0.00	-	45	1,107	13	1,165	731	
18	ลาดกระบัง	21,750	72	1,426	4.75	8	0.03	10	0.03	50	0.17	6770	22.56	316	87	128,944	44,322	173,669	30,014	
19	ลาดพร้าว*	-	-	224	91.43	17	6.94	4	1.63	-	-	0	0.00	24	6	172	2	204	245	
20	วังทองหลาง	-	-	11	11.94	12.1	13.14	1	1.09	2	2.17	66	71.66	165	127	811	15	1,118	92	
21	สวนหลวง*	-	-	40	14.29	80	28.57	-	-	-	-	160	57.14	188	267	3,837	12,552	16,844	280	
22	สะพานสูง	1,200	79	280	18.45	10	0.66	-	-	-	-	28	1.84	535	471	20,124	96	21,226	1,518	
23	สายไหม*	3,452	84	534	13.07	95	2.33	5	0.12	-	-	0	0.00	60	5	5,432	17	5,514	4,086	
24	หนองแขม	-	-	711	18.74	354	9.33	2,578	67.95	-	-	151	3.98	13	112	167,021	15	167,161	3,794	
25	หนองจอก**	64,649	90	6,165.45	8.58	178.5	0.25	17.5	0.02	436	0.61	385	0.54	1,970	1,161	936,068	7,175	946,374	71,832	
26	หลักสี่*	-	-	91	51.12	11	6.18	-	-	-	-	76	42.70	-	-	4,265	5	4,270	178	
	รวม	123,450.25	60	24,476.45	11.94	6,504.60	3.17	15,273.50	7.45	3,234.00	1.58	32,103.00	15.66	4,947.00	5,280.00	1,390,988.00	#####	1,502,863.00	205,042	
										102 พลุ										
ที่มา:	1. สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร																			
	2. แผนพัฒนาการเกษตรศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำแขวง ทั้ง 50 แขวง ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2547																			
	3. รายงานผลสำรวจเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ประจำปี 2547 (สำนักงานปศุสัตว์กรุงเทพมหานคร)																			
	4. ข้อมูลการขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงสัตว์ ณ เดือน ธันวาคม 2547 (ส่วนประมงกรุงเทพมหานคร)																			
	* ข้อมูลจากสำนักงานเขต กรุงเทพมหานคร																			
	** ข้อมูลการเกษตร เขตหนองจอก ปี พ.ศ. 2547/2548																			

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ตาราง 5.11 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทของการทำเกษตรกรรม

ลำดับที่	เขต	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ไร่)														พื้นที่ทำการเกษตร		
		นาข้าว	ร้อยละ	สวนผลไม้	ร้อยละ	สวนผัก	ร้อยละ	ไม้ดอกไม้ประดับ	ร้อยละ	ไร่หญ้า	ร้อยละ	การประมง	ร้อยละ	เลี้ยงสัตว์ (ตัว)	ร้อยละ	(ไร่)	ร้อยละ	
1	คลองสามวา	-6,365.50	-20.58	-1204.75	-34.62	-64.75	-35.05	33.25	79.64	-90.25	-6.38	-845.00	-36.11	-902.00	-1.73	-9537.00	-22.23	
2	ดินนายาว	-173.00	-16.23	-80.25	-33.26	1.00	25.00	-0.50	-6.67	0.00	0.00	-14.25	-9.42	4440.50	98677.78	-267.00	-17.84	
3	จอมทอง	0.00	-	43.25	2.22	-14.41	-11.97	4.00	2.13	0.00	-	-2.00	-100.00	3574.00	178700.00	30.84	1.37	
4	ดอนเมือง	0.00	-	-30.18	-8.04	16.01	14.05	0.56	4.17	0.00	-	57.62	313.49	4026.93	131170.36	44.01	8.45	
5	ดลิ่งชัน	0.00	-	200.25	8.62	-931.00	-49.29	-63.00	-15.00	0	-	-23.50	-100.00	5865.00	#DIV/0!	-817.25	-17.55	
6	ทวีวัฒนา	-24.00	-7.38	-61.50	-10.01	40.70	1.58	317.75	17.80	0.00	-	-2.00	-100.00	2897.00	48283.33	270.95	5.11	
7	ทุ่งครุ	0.00	-	-321.00	-28.43	41.00	195.24	-76.00	-51.70	0.00	-	-0.70	-0.10	6126.00	43757.14	-356.70	-17.86	
8	บางเขน	-10.00	-0.69	-10.25	-5.69	-10.00	-66.67	0.00	-	0.00	-	-80.75	-38.50	2433.00	118.34	-111.00	-5.95	
9	บางแค	0.00	-	652.00	206.33	845.25	136.39	6603.30	515.20	0.00	-	0.00	-	806.00	#DIV/0!	8100.55	365.31	
10	บางกะปิ	-246.00	-100.00	-11.00	-57.89	-16.00	-88.89	-9.00	-90.00	0.00	-	-754.50	-100.00	806.00	995.06	-1036.50	-98.95	
11	บางขุนเทียน	0.00	-	1348.50	1383.08	15.00	100.00	232.00	305.26	0.00	-	10345.00	120.05	570.00	#DIV/0!	11940.50	135.80	
12	บางบอน	0.00	-	58.87	4.40	-57.25	-44.99	-277.50	-16.89	0.00	-	-436.80	-100.00	1713.75	20772.73	-712.68	-20.11	
13	ประเวศ***	-264.00	-72.53	1.54	0.26	-2.37	-70.33	1.00	#DIV/0!	0.00	-	-371.06	-14.77	22008.24	52701.72	-634.89	-18.26	
14	ภาษีเจริญ	0.00	-	-419.37	-43.76	-0.38	-0.36	188.50	433.33	36.00	-	-9.43	-100.00	-	-	-204.68	-18.35	
15	มีนบุรี***	468.00	11.10	-127.30	-21.07	-75.10	-100.00	-88.00	-100.00	-1177.00	-46.43	61.00	7.95	11726.00	63.60	-938.40	-11.33	
16	ราชบุรีรณรงค์	0.00	-	30.01	4.82	23.00	143.75	-30.35	-43.14	0.00	-	-0.06	-100.00	1165.00	#DIV/0!	22.60	3.19	
17	ลาดกระบัง	1,706.25	8.51	-857.00	-37.54	-17.00	-68.00	10.00	#DIV/0!	-20.00	-28.57	-1785.00	-20.86	173620.00	354326.53	-962.75	-3.11	
18	ลาดพร้าว*	-54.00	-100.00	57.50	34.53	17.00	#DIV/0!	3.25	433.33	0.00	-	-238.00	-100.00	-446.00	-68.62	-214.25	-46.65	
19	วังทองหลาง	0.00	-	-1.50	-12.00	2.60	27.37	-3.00	-75.00	2.00	-	6.50	10.92	1113.25	23436.84	6.60	7.72	
20	สวนหลวง***	-32.00	-100.00	27.25	213.73	-149.00	-65.07	0.00	-	0.00	-	79.75	99.38	16841.75	748522.22	-74.00	-20.90	
21	สะพานสูง	238.50	24.80	66.30	31.02	-2.16	-17.76	0.00	-	0.00	-	-341.86	-92.43	21173.81	40570.63	-39.22	-2.52	
22	สายไหม	778.00	29.09	223.00	71.70	45.00	90.00	2.00	66.67	0.00	-	-539.00	-100.00	5511.00	183700.00	509.00	14.23	
23	หนองแขม***	-15.00	-100.00	-0.50	-0.07	-0.50	-0.14	16.00	0.62	0.00	-	96.00	174.55	167144.00	983200.00	96.00	2.80	
24	หนองจอก	1,338.00	2.11	0.00	0.00	0.00	0.00	6.00	52.17	436.00	-	-2925.00	-88.37	946292.00	1154014.63	-1145.00	-1.57	
25	หลักสี่	0.00	-	40.45	80.02	11.00	#DIV/0!	0.00	-	0.00	-	45.67	150.58	4270.00	#DIV/0!	97.12	120.08	
26	บึงกุ่ม	402.00	#DIV/0!	83.00	#DIV/0!	28.00	#DIV/0!	7.00	#DIV/0!	0.00	-	0.00	-	7716.00	#DIV/0!	520.00	#DIV/0!	
27	จตุจักร	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	รวม	-2,252.75	-1.79	-292.68	-1.18	-254.36	-3.76	6877.26	81.91	-813.25	-20.09	2322.63	7.80	1429212.23	1940.53	5586.85	2.80	
	หมายเหตุ	ไม่มีข้อมูลปี 2543 เขตบึงกุ่ม																
		0.00 = ไม่เปลี่ยนแปลง, เดิมที่ไม่มีการทำการเกษตรกรรมประเภทนั้นๆอยู่																
		#DIV/0!	= ปี 48 เพิ่มขึ้นจากปีเดิมซึ่งเป็น 0 ไร่แต่การหาร 0 ผลจะเป็นแบบนี้แล้วหาวิธีใหม่															

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน สำนักงานผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ระดับลดลงมากที่สุดคือ เขต บางกะปิ คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 90 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทไร่อ้อย พบว่า ใน พ.ศ. 2547 เขต มีนบุรี มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทไร่อ้อยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.48 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตคลองสามวา เขตภาษีเจริญ และเขตคันนายาว คิดเป็นร้อยละ 4.44, 3.95 และ 2.195 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากใน พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทไร่อ้อยมากที่สุดคือ เขตมีนบุรี รองลงมาคือ เขตคลองสามวา และ เขตคันนายาว คิดเป็นร้อยละ 30.595, 3.69 และ 1.80 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทไร่อ้อยนี้ไม่มีเขตใดเลยที่มีพื้นที่เพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 แต่กลับมีพื้นที่ลดลง โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำไร่อ้อยลดลงมากที่สุดคือ เขตมีนบุรีคิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 46.43 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต

เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรประเภทประมง พบว่า ใน พ.ศ. 2547 เขต บางขุนเทียน มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทประมงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.4 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต รองลงมาคือ เขตประเวศ เขตวังทองหลาง และเขตสวนหลวง คิดเป็นร้อยละ 75.30, 71.66 และ 57.14 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ ซึ่งจากใน พ.ศ. 2543 พบว่า เขตที่มีพื้นที่ทำการเกษตรประเภทประมงมากที่สุดยังคงเป็นเขตบางขุนเทียน รองลงมาคือ เขตประเวศ และ เขตบางกะปิ คิดเป็นร้อยละ 97.86, 72.23 และ 72.03 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขตตามลำดับ โดยเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทประมงเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เขตดอนเมือง คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงการเพิ่มขึ้นร้อยละ 313.49 และเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทการทำประมงระดับลดลงมากที่สุดคือ เขตสะพานสูง คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 92.43 ของพื้นที่เกษตรกรรมเขต

ในด้านการทำปศุสัตว์นั้น พบว่าใน พ.ศ. 2547 สัตว์ส่วนใหญ่ที่นิยมเลี้ยงกันมากที่สุดคือ ไก่ เป็ด ห่าน ไก่วง นกกระทา แกะ แพะ สุกร โคเนื้อ โคนม และกระบือ ซึ่งเขตหนองจอกเป็นเขตที่มีการทำปศุสัตว์มากที่สุด โดยเฉพาะ ไก่และเป็ดมีจำนวน 936,068 ตัว และมีการเลี้ยง โคเนื้อ โคนม กระบือ แกะ แพะ และสุกร รวม 3,131 ตัว รองลงมาคือเขต หนองแขม มีการเลี้ยงไก่และเป็ด 167,021 ตัว ส่วนเขตลาดกระบังมีการเลี้ยงห่าน ไก่วง และนกกกระทามากที่สุด 44,322 ตัว และเขตลาดพร้าวมีการทำปศุสัตว์น้อยที่สุด

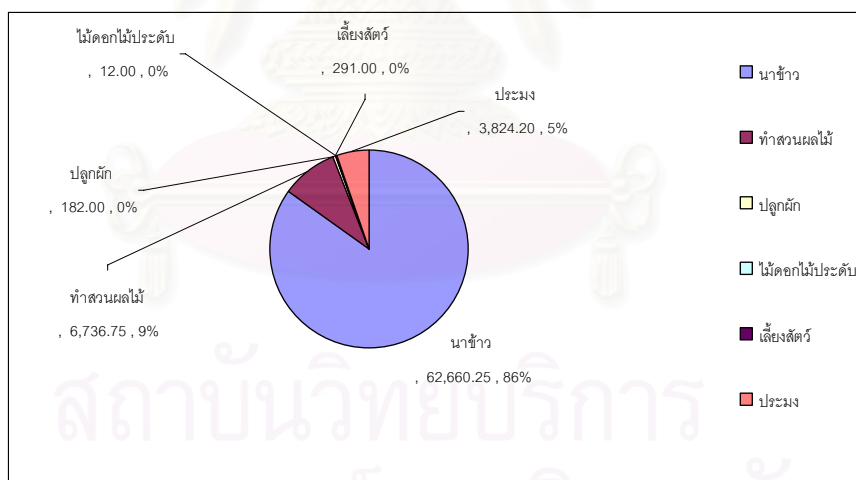
5.4.2 พื้นที่เกษตรกรรมและการเปลี่ยนแปลงของเขตหนองจอก

5.4.2.1 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539

ใน พ.ศ. 2539 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 73,706.20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 49.92 ของพื้นที่เขตหนองจอกทั้งหมด โดยแขวงคลองสิบสองเป็นแขวงที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากที่สุด โดยมีพื้นที่ 16,546.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.45 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ โดยมีพื้นที่ 12,855.75 ไร่ แขวงกระทุ่มราย มีพื้นที่ 10,597.75 ไร่ และแขวงหนองจอก มีพื้นที่ 9,433.45 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.44, 14.38 และ 12.80 ของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงแล้ว พบว่า แขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 68.12 ต่อพื้นที่แขวงคลองสิบสอง รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.68 ของพื้นที่แขวงคลองสิบ และแขวงคู่งเหนือ ซึ่งมีพื้นที่ 6,676.75 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60.18 ของพื้นที่แขวงคู่งเหนือ และแขวงที่มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรต่อพื้นที่แขวงน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี โดยมีพื้นที่ 3,775 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.11 ของพื้นที่แขวงลำผักชี เขตหนองจอก (แผนที่ 5.10) (ตาราง 5.12)

แผนภูมิ 5.6 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. 2539

ประเภทของการทำเกษตรกรรมที่ใช้พื้นที่มากที่สุดในเขตหนองจอกคือ ประเภทนาข้าว 62,660.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 85.01 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ 6,736.75 ไร่ และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทประมง 3,824.2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.14 และ 5.19 ของพื้นที่เกษตรกรรมตามลำดับ และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทไม้ดอกไม้ประดับมีพื้นที่เกษตรน้อยที่สุดคือ มี 12 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด (ตาราง 5.13)

ตาราง 5.12 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547

แขวง	พื้นที่แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม (ไร่)								
		2539	ร้อยละต่อพื้นที่แขวง	ร้อยละต่อพื้นที่เกษตร	2543	ร้อยละต่อพื้นที่แขวง	ร้อยละต่อพื้นที่เกษตร	2547	ร้อยละต่อพื้นที่แขวง	ร้อยละต่อพื้นที่เกษตร
คลองสิบ	19,280.63	12,855.75	66.68	17.44	12,841.75	66.60	17.51	12,840.75	66.60	17.26
คลองสิบสอง	24,291.88	16,546.50	68.12	22.45	16,715.20	68.81	22.80	16,713.20	68.80	22.46
กระทุ่มราย	23,832.50	10,597.75	44.47	14.38	11,041.50	46.33	15.06	12,103.50	50.79	16.27
หนองจอก	18,745.00	9,433.45	50.33	12.80	9,423.25	50.27	12.85	9,409.50	50.20	12.65
คูฝิ่งเหนือ	11,093.75	6,676.75	60.18	9.06	5,081.00	45.80	6.93	5,132.00	46.26	6.90
โคกแฝด	14,077.50	4,729.75	33.60	6.42	4,625.50	32.86	6.31	4,614.25	32.78	6.20
ลำค้อยตั้ง	15,493.13	9,091.25	58.68	12.33	9,389.00	60.60	12.81	9,387.00	60.59	12.62
ลำผักชี	20,848.75	3,775.00	18.11	5.12	4,202.40	20.16	5.73	4,202.50	20.16	5.65
รวม	147,663.13	73,706.20	49.92	100.00	73,319.60	49.65	100.00	74,402.70	50.39	100.00

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก

ตาราง 5.13 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2539 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม		ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	
คลองสิบ	12,855.75	17.44	11,714.50	18.70	91.12	803.00	11.92	6.25	96.00	52.75	0.75	
คลองสิบสอง	16,546.50	22.45	14,630.00	23.35	88.42	1,292.00	19.18	7.81	20.00	10.99	0.12	
กระทุ่มราย	10,597.75	14.38	9,805.00	15.65	92.52	378.50	5.62	3.57	35.50	19.51	0.33	
หนองจอก	9,433.45	12.80	7,696.00	12.28	81.58	1,048.00	15.56	11.11	8.50	4.67	0.09	
คูฝิ่งเหนือ	6,676.75	9.06	5,055.75	8.07	75.72	1,292.00	19.18	19.35	20.00	10.99	0.30	
โคกแฝด	4,729.75	6.42	3,992.00	6.37	84.40	370.00	5.49	7.82	2.00	1.10	0.04	
ลำต้อยติ่ง	9,091.25	12.33	7,584.00	12.10	83.42	544.25	8.08	5.99	-	-	-	
ลำผักชี	3,775.00	5.12	2,183.00	3.48	57.83	1,009.00	14.98	26.73	-	-	-	
รวม	73,706.20	100.00	62,660.25	100.00	85.01	6,736.75	100.00	9.14	182.00	100.00	0.25	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100.00		85.01			9.14			0.25			

แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	ไม่ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม่ดอกไม้ประดับ	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	
คลองสิบ	5.00	41.67	0.04	37.00	12.71	0.29	200.25	5.24	1.56	
คลองสิบสอง	2.00	16.67	0.01	80.00	27.49	0.48	522.50	13.66	3.16	
กระทุ่มราย	-	-	-	33.00	11.34	0.31	345.75	9.04	3.26	
หนองจอก	-	-	-	27.25	9.36	0.29	653.70	17.09	6.93	
คูฝิ่งเหนือ	2.00	16.67	0.03	37.00	12.71	0.55	270.00	7.06	4.04	
โคกแฝด	3.00	25.00	0.06	10.75	3.69	0.23	352.00	9.20	7.44	
ลำต้อยติ่ง	-	-	-	19.00	6.53	0.21	944.00	24.68	10.38	
ลำผักชี	-	-	-	47.00	16.15	1.25	536.00	14.02	14.20	
รวม	12.00	100.00	0.02	291.00	100.00	0.39	3,824.20	100.00	5.19	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	0.02			0.39			5.19			

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ เมื่อพิจารณาจากรายแขวง พบว่า แขวงที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบสอง จำนวน 14,630 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.35 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ มีจำนวน 11,714.5 ไร่ และแขวงกระทุ่มราย 9,805 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.70 และ 15.65 ของพื้นที่ปลูกข้าวตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 2,183 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.48 ของพื้นที่ปลูกข้าว และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆ ทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงกระทุ่มราย มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดคือ มีพื้นที่ 9,805 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 92.52 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงกระทุ่มราย และแขวงลำผักชี ยังคงมีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุดคือ มีสัดส่วนร้อยละ 57.83 ของพื้นที่เกษตรแขวงลำผักชี

พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ มีพื้นที่ขนาดรองลงมาจากพื้นที่ปลูกข้าว โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ มากที่สุดคือ แขวงคลองสิบสอง และแขวงคู้ฝ่งเหนือ คือ มีพื้นที่ 1,292 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.18 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 1,048 ไร่ และแขวงลำผักชี 1,009 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.56 และ 14.98 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ น้อยที่สุดคือ แขวงโคกแฝด มีจำนวน 370 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.49 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆ ทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 26.73 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงกระทุ่มราย มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด 378.5 ไร่ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 3.57 ของพื้นที่เกษตรแขวงกระทุ่มราย

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีพื้นที่น้อยที่สุดรองลงมาจากพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โดยแขวงที่มีพื้นที่ปลูกผักมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบ คือ มีพื้นที่ 96 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.75 ของพื้นที่ปลูกผักทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงกระทุ่มราย มีจำนวน 35.5 ไร่ แขวงคลองสิบสอง และแขวงคู้ฝ่งเหนือ 20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.51 และ 10.99 ของพื้นที่ปลูกผัก ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักน้อยที่สุดคือ แขวงโคกแฝด มีจำนวน 2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.1 ของพื้นที่ปลูกผัก และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆ ทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงคลองสิบ มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.75 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคลองสิบ และแขวงโคกแฝด มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.04 ของพื้นที่เกษตรแขวงโคกแฝด โดยที่แขวงลำด้อยตั้งและแขวงลำผักชีไม่มีพื้นที่ปลูกผักเลย

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมน้อยที่สุด พบว่าแขวงที่มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบ คือ มีพื้นที่ 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.67 ของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด จำนวน 3 ไร่ แขวงคลองสิบสองและแขวงคูฝ่งเหนือ 2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25 และ 16.67 ของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับตามลำดับ ในขณะที่แขวงกระทู้มราย แขวงหนองจอก แขวงลำด้อยดิ่ง และแขวงลำผักชี ไม่มีพื้นที่ในการปลูกไม้ดอกไม้ประดับเลย และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงโคกแฝด มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.06 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงโคกแฝด และแขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.01 ของพื้นที่เกษตรแขวงคลองสิบสอง เมื่อไม่รวมถึงแขวงที่ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีขนาดพื้นที่มากเป็นอันดับสี่รองลงมาจากพื้นที่การประมง โดยแขวงที่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุดคือ แขวงคลองสิบสอง คือ มีพื้นที่ 80 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.49 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 47 ไร่ แขวงคลองสิบและแขวงคูฝ่งเหนือ 37 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.15 และ 12.71 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์น้อยที่สุดคือ แขวงโคกแฝด มีจำนวน 10.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.69 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.25 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงลำด้อยดิ่ง มีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด จำนวน 19 ไร่ มีสัดส่วนร้อยละ 0.04 ของพื้นที่เกษตรแขวงลำด้อยดิ่ง

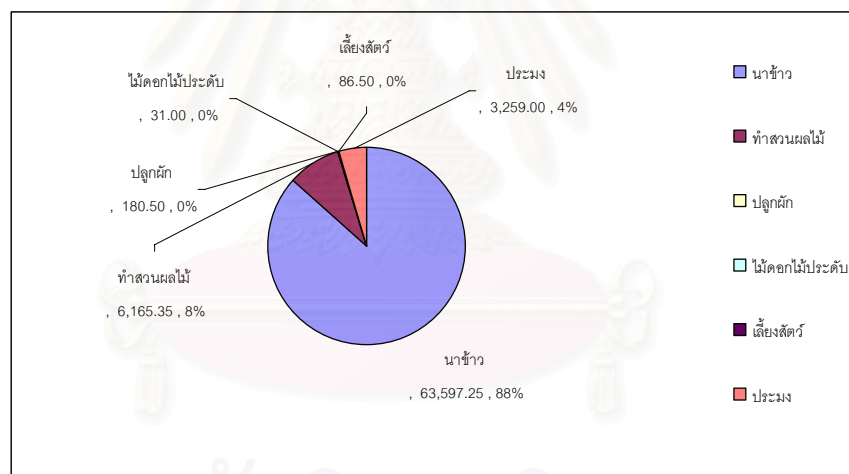
พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง มีขนาดพื้นที่มากเป็นอันดับสามรองลงมาจากพื้นที่ทำสวนผลไม้ โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำการประมงมากที่สุดคือ แขวงลำด้อยดิ่ง คือ มีพื้นที่ 944 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.68 ของพื้นที่ทำการประมงทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 653.7 ไร่ และแขวงลำผักชี 536 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.09 และ 14.02 ของพื้นที่ทำการประมง ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำการประมงน้อยที่สุดคือ แขวงคลองสิบ มีจำนวน 200.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.24 ของพื้นที่ทำการประมง และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำการประมงต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 14.20 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงคลองสิบ มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมงเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด มีสัดส่วนร้อยละ 1.56 ของพื้นที่เกษตรแขวงคลองสิบ (แผนที่ 5.11)

5.4.2.2 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543

ใน พ.ศ. 2543 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 73,319.6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 49.65 ของพื้นที่เขตหนองจอกทั้งหมด ซึ่งลดลงจาก พ.ศ. 2539 ประมาณ 386.60 ไร่ โดยแขวงคลองลิมสองนั้นยังเป็นแขวงที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากที่สุดเช่นเดิม โดยมีพื้นที่ 16,715.20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.80 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองลิม โดยมีพื้นที่ 12,841.75 ไร่ แขวงกระทู้มราย มีพื้นที่ 11,041.5 ไร่ และแขวงหนองจอก มีพื้นที่ 9,423.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.51, 15.06 และ 12.85 ของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงแล้ว พบว่า แขวงคลองลิมสอง มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 68.81 ต่อพื้นที่แขวงคลองลิมสอง รองลงมาคือ แขวงคลองลิมและแขวงลำด้อยตั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.60 ของพื้นที่แขวง และแขวงหนองจอก ซึ่งมีพื้นที่ 9,423.25 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 50.27 ของพื้นที่แขวงหนองจอก และแขวงที่มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรต่อพื้นที่แขวงน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี โดยมีพื้นที่ 4,202.4 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.16 ของพื้นที่แขวงลำผักชี (แผนที่ 5.10)

แผนภูมิ 5.7 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543

ประเภทของการทำเกษตรกรรมที่ใช้พื้นที่มากที่สุดในช่วง พ.ศ. 2543 คือ ประเภทนาข้าว 63,597.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 86.74 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ 6,165.35 ไร่ และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทประมง 3,259 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.41 และ 4.44 ของพื้นที่เกษตรกรรมตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมประเภทไม้ดอกไม้ประดับแม้ว่าจะมีขนาดพื้นที่เพิ่มมากขึ้นจาก พ.ศ. 2539 แต่ก็ยังคงมีพื้นที่เกษตรน้อยที่สุดคือ มี 31 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.04 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด (ตาราง 5.14)

เมื่อพิจารณาพื้นที่เกษตรกรรมโดยการจำแนกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ พบว่า แขวงที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดคือ แขวงคลองลิมสอง จำนวน 15,191 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.89 ของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองลิม มีจำนวน 11,528 ไร่ และแขวงกระทู้มราย

10,358 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.13 และ 16.29 ของพื้นที่ปลูกข้าวตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 2,542 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4 ของพื้นที่ปลูกข้าว และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงกระทูมราย มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดคือ มีพื้นที่ 10,358 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 93.81 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงกระทูมราย และแขวงลำผักชี ยังคงมีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุดคือ มีสัดส่วนร้อยละ 60.49 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี

พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ ซึ่งมีขนาดพื้นที่รองลงมาจากพื้นที่ปลูกข้าว โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ มากที่สุดยังคงเป็นแขวงคลองสิบสอง คือ มีพื้นที่ 1,266.2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.54 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 1,142.4 ไร่ และแขวงหนองจอก 1,063.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.53 และ 17.25 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ น้อยที่สุดคือ แขวงคู้ฝงเหนือ มีจำนวน 339 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.18 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงกระทูมราย มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด 457.75 ไร่ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 4.15 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงกระทูมราย

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีขนาดพื้นที่รองลงมาจากพื้นที่ทำการประมง โดยแขวงที่มีพื้นที่ปลูกผักมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบ คือ มีพื้นที่ 52 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.81 ของพื้นที่ปลูกผักทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 42 ไร่ แขวงกระทูมราย 31.5 ไร่ และแขวงโคกแฝด 31 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.27, 17.45 และ 17.17 ของพื้นที่ปลูกผัก ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักน้อยที่สุดคือ แขวงคู้ฝงเหนือ มีจำนวน 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.55 ของพื้นที่ปลูกผัก และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงคู้ฝงเหนือ มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงโคกแฝด ในขณะที่แขวงลำด้อยตั้งไม่มีการใช้ที่ดินประเภทนี้เลย

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมน้อยที่สุด พบว่าแขวงที่มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุดคือ แขวงหนองจอก คือ มีพื้นที่ 15 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.39 ของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด จำนวน 6 ไร่ แขวงคู้ฝงเหนือ 5 ไร่ และแขวงคลองสิบสอง 3 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.35, 16.13 และ 9.68 ของพื้นที่

ปลูกไม้ดอกไม้ประดับตามลำดับ และแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.45 และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงหนองจอก มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.16 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงหนองจอก และแขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคลองสิบสอง เมื่อไม่รวมถึงแขวงกระทุมราย แขวงลำด้อยดิ่ง และแขวงคลองสิบซึ่งไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีขนาดพื้นที่น้อยที่สุดรองลงมาจากพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โดยแขวงที่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุดคือ แขวงคู้งเหนือ คือ มีพื้นที่ 38 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.93 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 17.25 ไร่ แขวงโคกแฝด 10.25 ไร่ และแขวงคลองสิบสอง 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.94, 11.85 และ 11.56 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์น้อยที่สุดคือ แขวงคลองสิบและแขวงกระทุมราย มีประมาณ 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.16 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงคู้งเหนือ มีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.75 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคู้งเหนือ ในขณะที่แขวงคลองสิบและแขวงกระทุมรายมีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.01 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวง

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการประมง มีขนาดพื้นที่มากเป็นอันดับสามรองลงมาจากพื้นที่ทำสวนผลไม้ โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำการประมงมากที่สุดคือ แขวงลำด้อยดิ่ง คือ มีพื้นที่ 754.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.15 ของพื้นที่ทำการประมงทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 598.75 ไร่ และแขวงลำผักชี 467 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.37 และ 14.33 ของพื้นที่ทำการประมงตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการประมงน้อยที่สุดคือ แขวงคู้งเหนือ มีจำนวน 160 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.91 ของพื้นที่ทำการประมง และเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการประมงต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.11 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมงเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด มีสัดส่วนร้อยละ 1.41 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคลองสิบสอง(แผนที่5.12)

ตาราง 5.14 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม		ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	
คลองสิบ	12841.75	17.51	11528	18.13	89.77	864	14.01	6.73	52	28.81	0.40	
คลองสิบสอง	16715.2	22.80	15191	23.89	90.88	1266.2	20.54	7.58	9	4.99	0.05	
กระทุ่มราย	11041.5	15.06	10358	16.29	93.81	457.75	7.42	4.15	31.5	17.45	0.29	
หนองจอก	9423.25	12.85	7714.75	12.13	81.87	1063.5	17.25	11.29	14	7.76	0.15	
คูฝิ่งเหนือ	5081	6.93	4538	7.14	89.31	339	5.50	6.67	1	0.55	0.02	
โคกแฝด	4625.5	6.31	3713	5.84	80.27	412.5	6.69	8.92	31	17.17	0.67	
ลำด้อยตั้ง	9389	12.81	8012.5	12.60	85.34	620	10.06	6.60	0	0.00	0.00	
ลำผักชี	4202.4	5.73	2542	4.00	60.49	1142.4	18.53	27.18	42	23.27	1.00	
รวม	73319.6	100.00	63597.25	100.00	86.74	6165.35	100.00	8.41	180.5	100.00	0.25	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100		86.74			8.41			0.25			

แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	ไม่ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม่ดอกไม้ประดับ	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรแขวง	
คลองสิบ	0	0.00	0.00	1	1.16	0.01	396.75	12.17	3.09	
คลองสิบสอง	3	9.68	0.02	10	11.56	0.06	236	7.24	1.41	
กระทุ่มราย	0	0.00	0.00	1	1.16	0.01	193.25	5.93	1.75	
หนองจอก	15	48.39	0.16	17.25	19.94	0.18	598.75	18.37	6.35	
คูฝิ่งเหนือ	5	16.13	0.10	38	43.93	0.75	160	4.91	3.15	
โคกแฝด	6	19.35	0.13	10.25	11.85	0.22	452.75	13.89	9.79	
ลำด้อยตั้ง	0	0.00	0.00	2	2.31	0.02	754.5	23.15	8.04	
ลำผักชี	2	6.45	0.05	7	8.09	0.17	467	14.33	11.11	
รวม	31	100.00	0.04	86.5	100.00	0.12	3259	100.00	4.44	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	0.04			0.12			4.44			

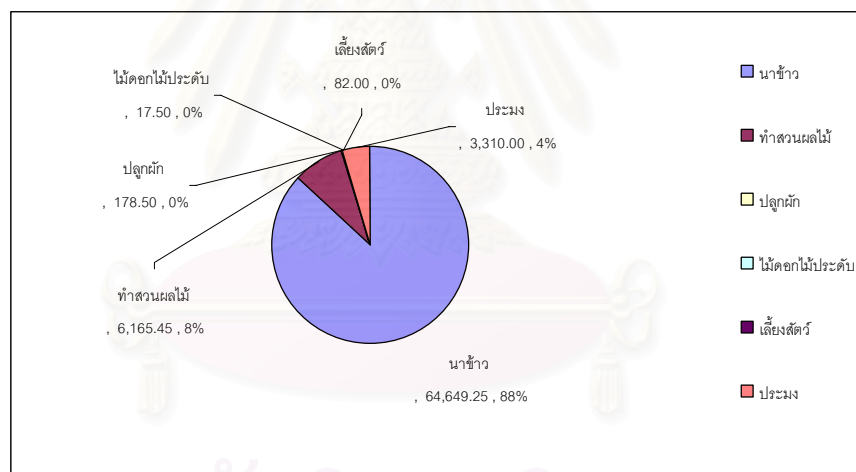
ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก 2543 และ พ.ศ. 2547

5.4.2.3 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547

ในช่วง พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้นทั้งจาก พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2543 คือ มีพื้นที่ประมาณ 74,402.70 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 50.39 ของพื้นที่เขตหนองจอก ทั้งหมด โดยแขวงคลองสิบสองก็ยังคงเป็นแขวงที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมากที่สุดเช่นเดิม โดยมีพื้นที่ 16,713.2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.46 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ โดยมีพื้นที่ 12,840.75 ไร่ แขวงกระทุ่มราย มีพื้นที่ 12,103.5 ไร่ และแขวงหนองจอก มีพื้นที่ 9,409.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.26, 16.27 และ 12.65 ของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงแล้ว พบว่า แขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่แขวงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 68.80 ต่อพื้นที่ แขวงคลองสิบสอง รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.60 ของพื้นที่แขวงคลองสิบ และแขวงลำด้อยตั้ง ซึ่งมีพื้นที่ 9,387 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60.59 ของพื้นที่แขวงลำด้อยตั้ง และแขวงแขวงลำผักชียังคงเป็นแขวงที่มีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรต่อพื้นที่แขวงน้อยที่สุดคือ โดยมีพื้นที่ 4,202.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.16 ของพื้นที่แขวงลำผักชี (แผนที่ 5.10)

แผนภูมิ 5.8 สัดส่วนของประเภทพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547

ประเภทของการทำเกษตรกรรมที่ใช้พื้นที่มากที่สุดในช่วง พ.ศ. 2547 คือ ประเภทนาข้าว 64,649.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 86.89 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ 6,165.45 ไร่ และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทประมง 3,310 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.29 และ 4.45 ของพื้นที่เกษตรกรรมตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมประเภทไม่ดอกไม้ประดับนั้น ยังคงมีพื้นที่เกษตรน้อยที่สุดคือ มี 17.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด (ตาราง 5.15)

เมื่อพิจารณาพื้นที่เกษตรกรรมโดยการจำแนกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ พบว่า แขวงที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบสอง จำนวน 15,191 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.50 ของ

พื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคลองสิบ มีจำนวน 11,528 ไร่ และแขวงกระท่อมราย 11,421 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.83 และ 17.67 ของพื้นที่ปลูกข้าวตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวน้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 2,542 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.93 ของพื้นที่ปลูกข้าว และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงกระท่อมราย มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 94.36 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงกระท่อมราย และแขวงลำผักชียังคงมีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุดคือ มีสัดส่วนร้อยละ 60.49 ของพื้นที่เกษตรแขวงลำผักชี

พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ ซึ่งมีขนาดพื้นที่รองลงมาจากพื้นที่ปลูกข้าว โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ มากที่สุดยังคงเป็นแขวงคลองสิบสอง คือ มีพื้นที่ 1,266.2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.54 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 1,142.5 ไร่ และแขวงหนองจอก 1,063.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.53 และ 17.25 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ น้อยที่สุดคือ แขวงคู้ฝ่งเหนือ มีจำนวน 339 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ของพื้นที่ทำสวนผลไม้ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27.19 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงกระท่อมราย มีสัดส่วนของพื้นที่ทำสวนผลไม้เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด 457.75 ไร่ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 3.78 ของพื้นที่เกษตรแขวงกระท่อมราย

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีขนาดพื้นที่รองลงมาจากพื้นที่ทำการประมง โดยแขวงที่มีพื้นที่ปลูกผักมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบ คือ มีพื้นที่ 52 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.13 ของพื้นที่ปลูกผักทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงลำผักชี มีจำนวน 42 ไร่ แขวงกระท่อมราย 31.5 ไร่ และแขวงโคกแฝด 31 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 23.53, 17.65 และ 17.37 ของพื้นที่ปลูกผัก ตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักน้อยที่สุดคือ แขวงคู้ฝ่งเหนือ มีจำนวน 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.56 ของพื้นที่ปลูกผัก ส่วนแขวงลำด้อยดิ่งนั้น ไม่มีการใช้ที่ดินประเภทนี้เลย และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงคู้ฝ่งเหนือ มีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกผักเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรแขวงคู้ฝ่งเหนือ

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมน้อยที่สุด พบว่าแขวงที่มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุดคือ แขวงโคกแฝด คือ มีพื้นที่ 6 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 34.29 ของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงคู้ฝ่งเหนือ จำนวน 5 ไร่ แขวง

คลองสิบสอง 3 ไร่ และแขวงลำผักชี 2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.57, 17.14 และ 11.43 ของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับตามลำดับ และแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับน้อยที่สุดคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 1.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.57 และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงโคกแฝดมีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.13 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงโคกแฝด และแขวงหนองจอกมีสัดส่วนของพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 0.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงหนองจอก เมื่อไม่รวมถึงแขวงกระทุ่มราย แขวงลำด้อยตั้ง และแขวงคลองสิบซึ่งไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีขนาดพื้นที่น้อยที่สุดรองลงมาจากพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โดยแขวงที่มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุดคือ แขวงคู้งเหนือ คือ มีพื้นที่ 38 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.34 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 17 ไร่ แขวงคลองสิบสอง และแขวงโคกแฝด 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.73 และ 12.20 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ ส่วนแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์น้อยที่สุดคือ แขวงลำผักชี มีประมาณ 7 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.54 ของพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงคู้งเหนือ มีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.74 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคู้งเหนือ ในขณะที่แขวงคลองสิบสองมีสัดส่วนของพื้นที่เลี้ยงสัตว์เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.06 ของพื้นที่เกษตรกรรม โดยที่แขวงคลองสิบ แขวงกระทุ่มราย และแขวงลำด้อยตั้ง ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้แล้ว

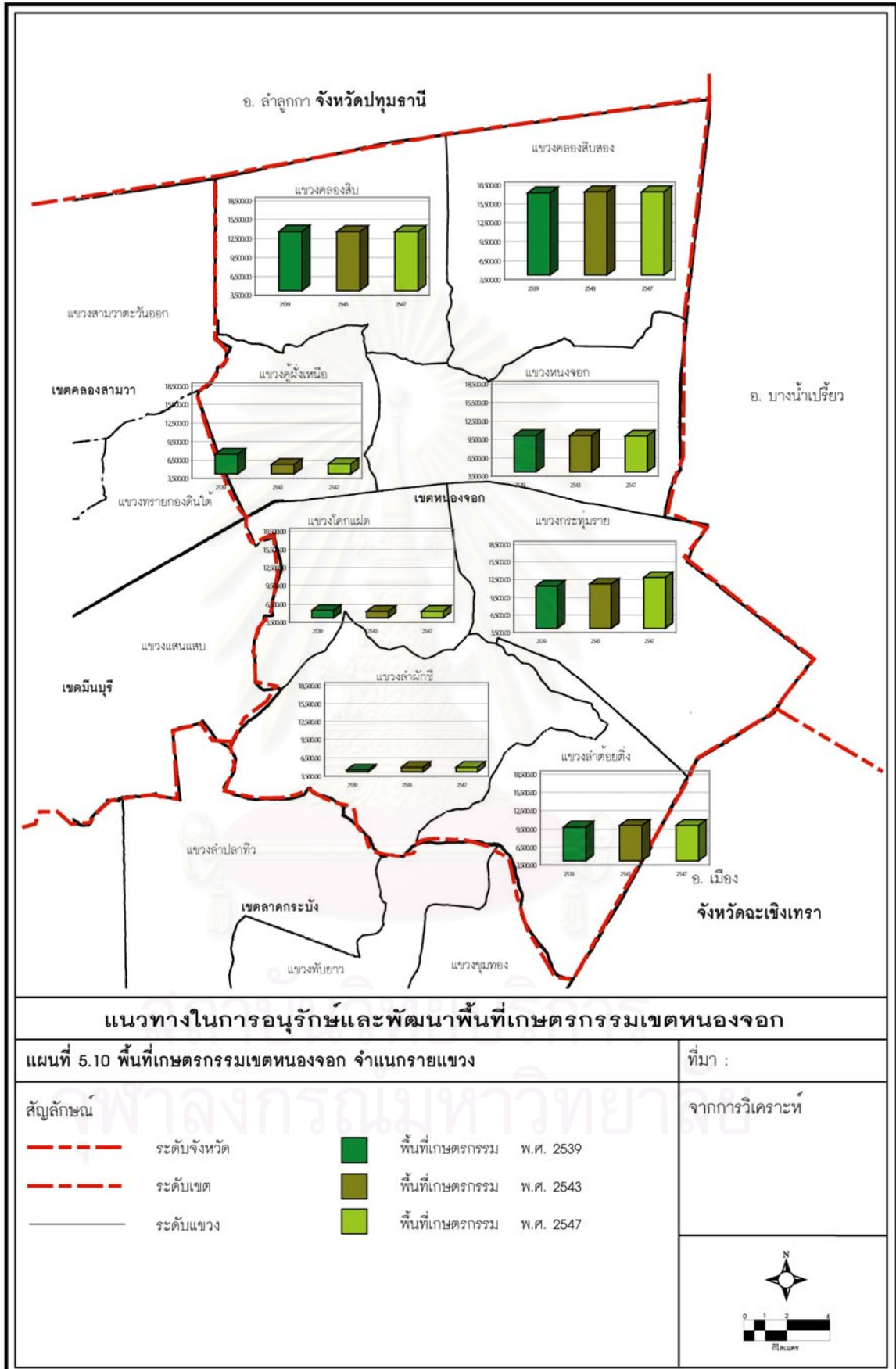
พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง มีขนาดพื้นที่มากเป็นอันดับสามรองลงมาจากพื้นที่ทำสวนผลไม้ โดยแขวงที่มีพื้นที่ทำการประมงมากที่สุดคือ แขวงลำด้อยตั้ง คือ มีพื้นที่ 754.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.79 ของพื้นที่ทำการประมงทั้งหมด รองลงมาคือ แขวงหนองจอก มีจำนวน 598.75 ไร่ และแขวงลำผักชี 467 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.09 และ 14.11 ของพื้นที่ทำการประมงตามลำดับ ในขณะที่แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำการประมงน้อยที่สุดคือ แขวงกระทุ่มราย มีจำนวน 193.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.84 ของพื้นที่ทำการประมง และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำการประมงต่อพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆทั้งหมดในแขวงเดียวกัน พบว่า แขวงลำผักชี มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมงมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 11.11 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงลำผักชี และแขวงคลองสิบสอง มีสัดส่วนของพื้นที่ทำการประมง

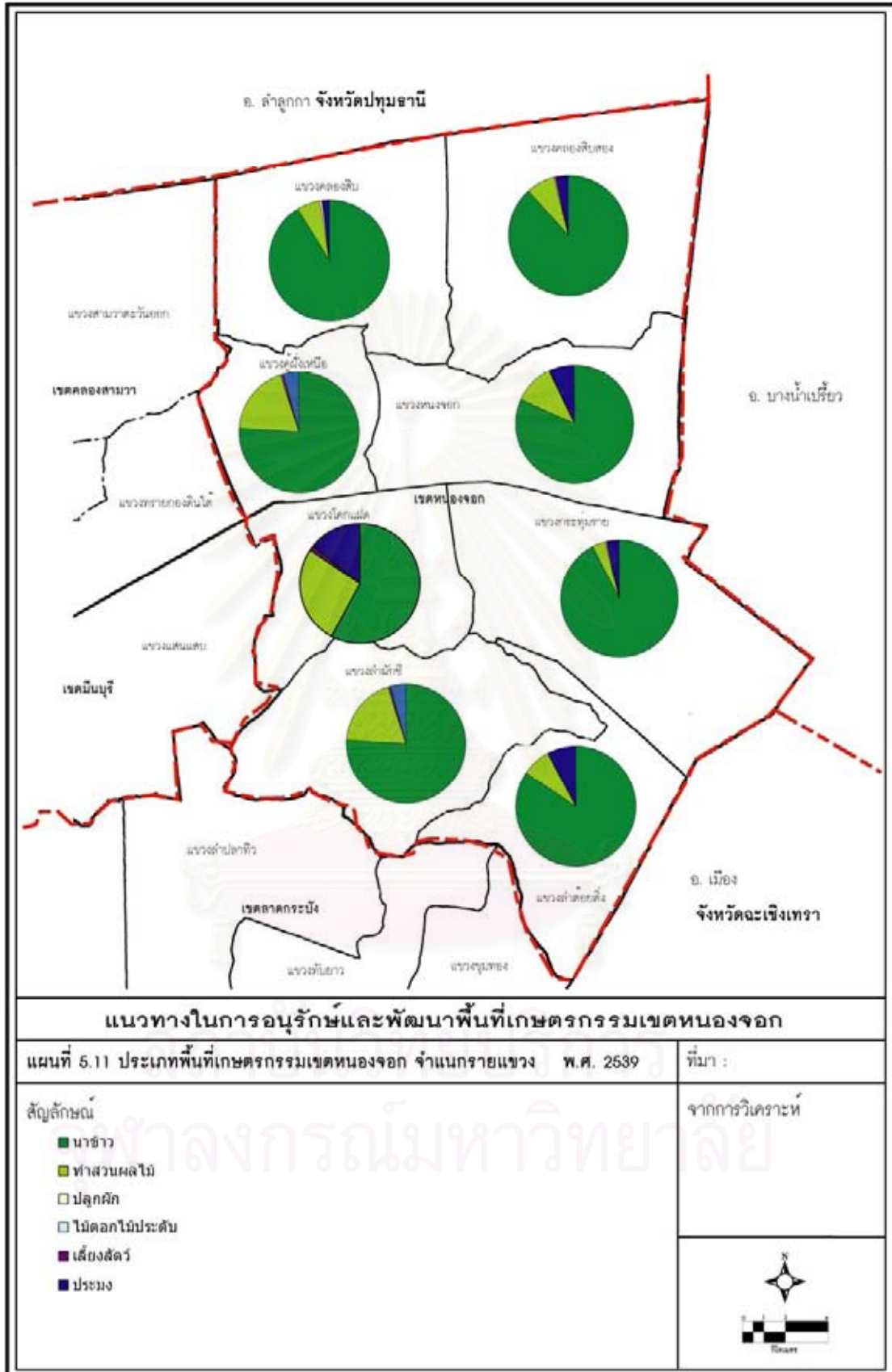
ตาราง 5.15 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม		ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	
คลองสิบ	12840.75	17.26	11528	17.83	89.78	864	14.01	6.73	52	29.13	0.40	
คลองสิบสอง	16713.2	22.46	15191	23.50	90.89	1266.2	20.54	7.58	7	3.92	0.04	
กระทุ่มราย	12103.5	16.27	11421	17.67	94.36	457.75	7.42	3.78	31.5	17.65	0.26	
หนองจอก	9409.5	12.65	7714.75	11.93	81.99	1063.5	17.25	11.30	14	7.84	0.15	
คู้งเหนือ	5132	6.90	4538	7.02	88.43	339	5.50	6.61	1	0.56	0.02	
โคกแฝด	4614.25	6.20	3702	5.73	80.23	412.5	6.69	8.94	31	17.37	0.67	
ลำด้อยตั้ง	9387	12.62	8012.5	12.39	85.36	620	10.06	6.60	0	0.00	0.00	
ลำผักชี	4202.5	5.65	2542	3.93	60.49	1142.5	18.53	27.19	42	23.53	1.00	
รวม	74402.7	100.00	64649.25	100.00	86.89	6165.45	100.00	8.29	178.5	100.00	0.24	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100		86.89			8.29			0.24			

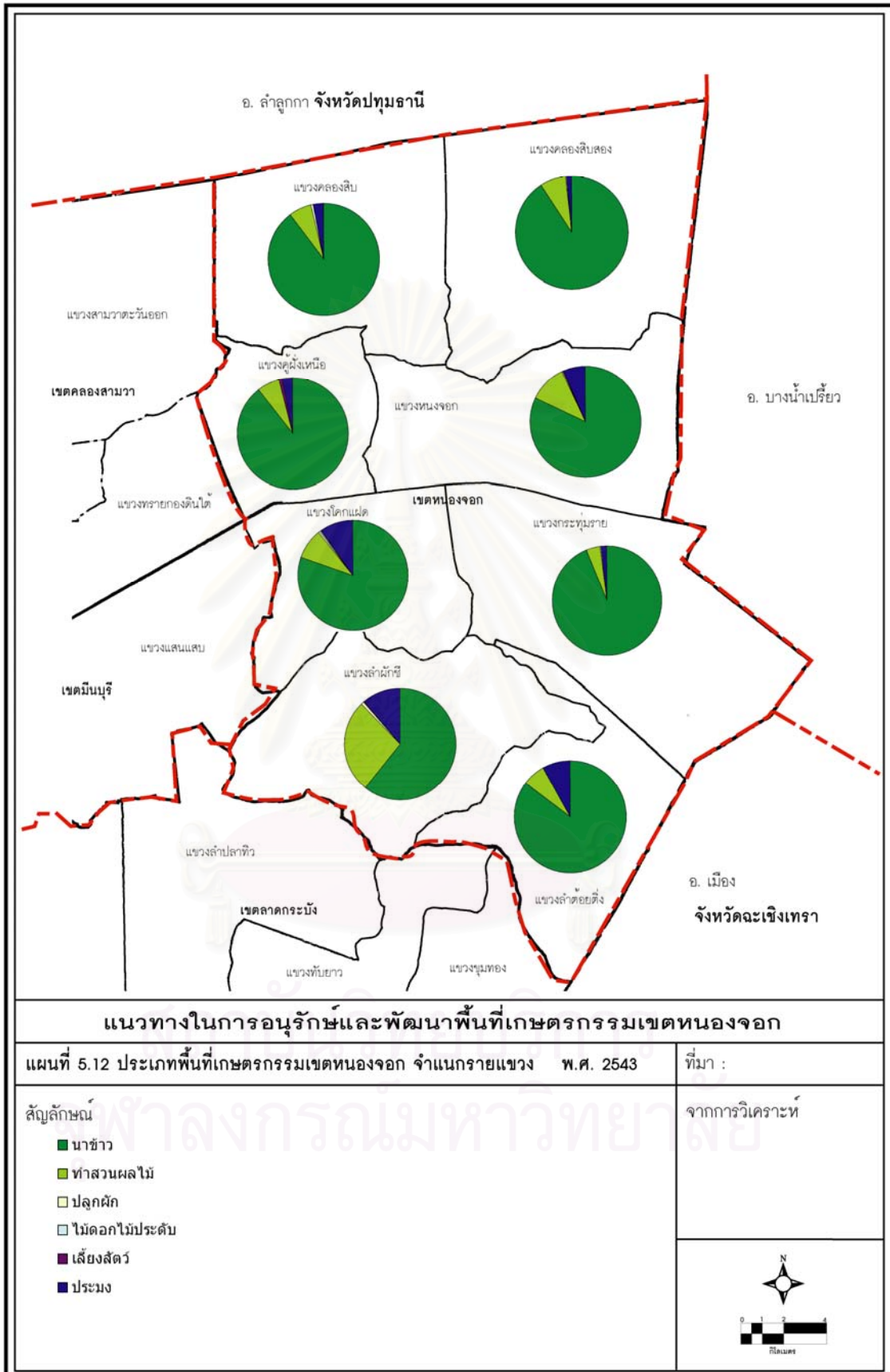
แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	ไม้ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม้ดอกไม้ประดับ	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	ร้อยละของพื้นที่ เกษตรกรรม	
คลองสิบ	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	396.75	11.99	3.09	
คลองสิบสอง	3	17.14	0.02	10	12.20	0.06	236	7.13	1.41	
กระทุ่มราย	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	193.25	5.84	1.60	
หนองจอก	1.5	8.57	0.02	17	20.73	0.18	598.75	18.09	6.36	
คู้งเหนือ	5	28.57	0.10	38	46.34	0.74	211	6.37	4.11	
โคกแฝด	6	34.29	0.13	10	12.20	0.22	452.75	13.68	9.81	
ลำด้อยตั้ง	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	754.5	22.79	8.04	
ลำผักชี	2	11.43	0.05	7	8.54	0.17	467	14.11	11.11	
รวม	17.5	100.00	0.02	82	100.00	0.11	3310	100.00	4.45	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	0.02			0.11			4.45			

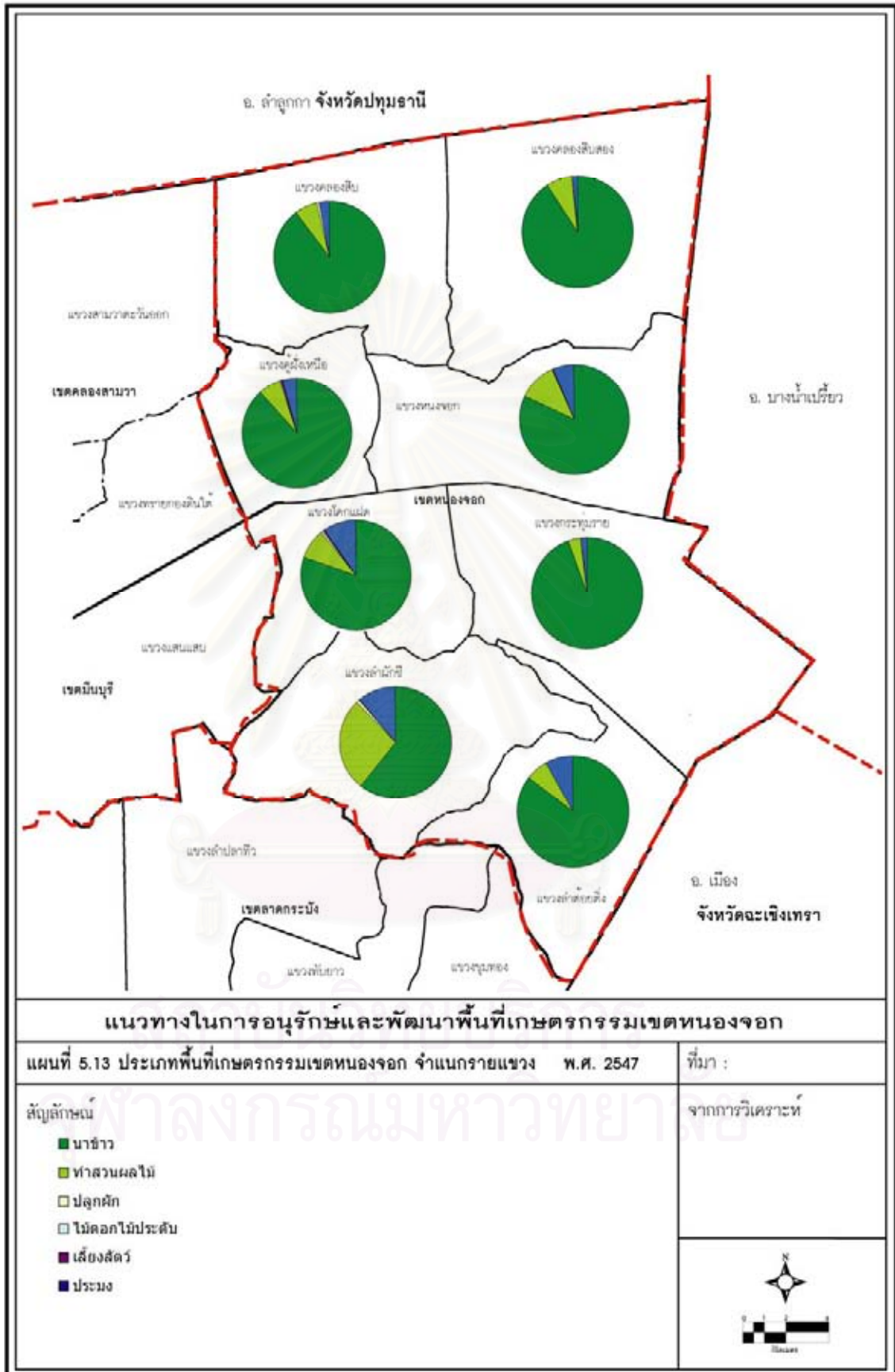
ตาราง 5.15 พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2547 จำแนกตามประเภทการเกษตรกรรม

เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรกรรมแขวงน้อยที่สุด มีสัดส่วนร้อยละ 1.41 ของพื้นที่เกษตรกรรมแขวงคลองสิบสอง ซึ่งไม่แตกต่างจาก พ.ศ. 2543 มากนัก (แผนที่ 5.13)

5.4.2.4 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ใน พ.ศ. 2539 – 2543

ในช่วง พ.ศ. 2543 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรม 73,319.6 ไร่ ลดลงจาก พ.ศ. 2539 ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรม 73,706.2 ไร่ ลงมา 386.6 ไร่ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 0.52 หรือมีอัตราการลดลงร้อยละ 0.13 ต่อปี เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมจากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมในแต่ละแขวงต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดนั้นพบว่า แขวงกระทุมราย แขวงลำผักชี แขวงลำด้อยตั้ง และแขวงคลองสิบสอง มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น โดยแขวงระทุมรายเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด 443.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 114.78 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.7 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงลำผักชี ซึ่งเพิ่มขึ้น 427.4 ไร่ แขวงลำด้อยตั้ง 297.75 ไร่ และแขวงคลองสิบสอง 168.7 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 110.55, 77.02 และ 43.64 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไป ตามลำดับ ส่วนแขวงคลองสิบ แขวงหนองจอก แขวงโคกแฝด และแขวงคูฝิ่งเหนือ นั้น มีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง โดยแขวงคูฝิ่งเหนือเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุด 1,595.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 412.77 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง หรือ ลดลงร้อยละ 103.19 ต่อปี (ตาราง 5.16)

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมรายแขวงพบว่า แขวงลำผักชี มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.32 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.83 ต่อปี และแขวงคูฝิ่งเหนือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 23.90 หรือ เฉลี่ยลดลงร้อยละ 5.98 ต่อปี

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภทเกษตรกรรม โดยการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมแต่ละประเภทต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดพบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เพิ่มขึ้น 937 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 242.37 ของพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.59 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเพิ่มขึ้นมา 19 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.91 ของพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด นอกจากนั้นพื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆกลับลดลงทั้งหมด โดยประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่ลดลงมากที่สุดคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ คือ ลดลง 571.4 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 147.8 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 36.95 ต่อปี

กรณีพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกไม้ดอกไม้ประดับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 158.33 หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 158.33 ต่อปี ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมประเภท

ปลูกข้าวมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.5 ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆกลับมีพื้นที่ลดลง โดยพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์มีอัตราการลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 70.27 หรือ ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 17.57 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง การทำสวนผลไม้ และการปลูกผัก คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 14.78, 8.48 และ 0.82 ตามลำดับ

อัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภทเกษตรกรรม เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายแขวงพบว่า

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.50 โดยรวมแล้ว เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 มีพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นเกือบทุกแขวง ซึ่งแขวงลำผักชีมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด 359 ไร่ คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.45 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าว หรือเฉลี่ยร้อยละ 4.11 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงลำด้อยตั้ง แขวงกระทุมราย แขวงคลองสิบสอง และแขวงหนองจอกตามลำดับ โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.65, 5.64 3.83 และ 0.24 ตามลำดับ ส่วนแขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวลดลงมากที่สุดคือ แขวงคู้ฝ่งเหนือ ซึ่งมีอัตราการลดลงร้อยละ 10.24 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าว หรือเฉลี่ยร้อยละ 2.56 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด และแขวงคลองสิบ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 6.99 และ 1.59 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 8.48 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ลดลงมากในแขวงคู้ฝ่งเหนือและคลองสิบสอง โดยแขวงคู้ฝ่งเหนือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด 953 ไร่ คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 73.76 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 18.44 ต่อปี ส่วนแขวงคลองสิบสองมีอัตราการลดลงร้อยละ 2 หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.5 ต่อปี นอกจากนั้น แขวงอื่นๆกลับมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้เพิ่มขึ้น ซึ่งแขวงกระทุมรายเป็นแขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้เพิ่มขึ้นมากที่สุด คือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มร้อยละ 20.94 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ หรือเฉลี่ยร้อยละ 5.23 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงลำด้อยตั้ง แขวงลำผักชี และแขวงโคกแฝด คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.92, 13.22 และ 11.49 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 0.82 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักลดลงเกือบทุกแขวง โดยเฉพาะแขวงคู้ฝ่งเหนือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 95 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 13.75 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงคลองสิบสอง แขวงคลองสิบ และแขวงกระทุมราย มีอัตราการลดลงร้อยละ 55, 45.83 และ 11.27 ตามลำดับ ในขณะที่แขวงลำผักชีนั้น กลับมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งไม่มีพื้นที่ปลูกผักเลยถึง 42 ไร่ รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด และแขวงหนองจอก ซึ่งมีอัตราการ

เปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักเพิ่มขึ้นร้อยละ 1,450 และ 64.71 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีแขวงที่ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักเลย ได้แก่ แขวงลำด้อยดิ่ง

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 158.33 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นหลายแขวง โดยเฉพาะแขวงหนองจอกและแขวงลำผักชี มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นจากเดิมไม่เคยมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับอยู่เลย หากไม่พิจารณารวมกับแขวงหนองจอกและแขวงลำผักชี พบว่า แขวงคู้งเหนือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 150 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.5 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงโคกแฝด แลวงแขวงคลองสิบสอง มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 100 และ 50 ตามลำดับ ในขณะที่แขวงคลองสิบนั้น เป็นแขวงเดียวที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับลดลง โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 100 หรือไม่เหลือพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้เลย นอกจากนี้ ยังมีแขวงที่ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเลย ได้แก่ แขวงลำด้อยดิ่ง และแขวงกระทุ่มราย

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 70.27 ในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ลดลงเกือบทุกแขวง ยกเว้น แขวงคู้งเหนือเพียงแขวงเดียวที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.7 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.68 ต่อปี ในขณะที่แขวงคลองสิบมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 97.30 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 24.32 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงกระทุ่มราย แขวงลำด้อยดิ่ง และแขวงคลองสิบสอง ซึ่งมีอัตราการลดลงร้อยละ 96.97, 89.47 และ 87.50 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 14.78 โดยมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมงลดลงเกือบทุกแขวง โดยเฉพาะแขวงคลองสิบสองมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 54.83 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 13.71 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงกระทุ่มราย แขวงคู้งเหนือ และแขวงลำด้อยดิ่ง มีอัตราการลดลงร้อยละ 44.11, 40.74 และ 20.07 ตามลำดับ มีเพียงแขวงคลองสิบและแขวงโคกแฝดเท่านั้นที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมงเพิ่มขึ้น โดยแขวงคลองสิบมีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมงเพิ่มขึ้นมากที่สุดร้อยละ 98.13 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.53 ต่อปี และแขวงโคกแฝดมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.62 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.16 ต่อปี

สรุป ในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.52 หรือ เฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.13 ต่อปี โดยแขวงลำผักชีเป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด ในขณะที่แขวงคูฝิ่งเหนือเป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุดมากที่สุด ส่วนประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ ประเภทนาข้าว โดยเพิ่มขึ้นร้อยละ 242.37 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.59 ต่อปี ในแขวงคลองสิบสองและแขวงกระทุมราย และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับนับว่ามีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 158.33 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 39.58 ต่อปี ในแขวงคูฝิ่งเหนือ ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุดคือ ประเภททำสวนผลไม้ โดยลดลงร้อยละ 147.80 หรือ เฉลี่ยลดลงร้อยละ 36.95 ต่อปี ในแขวงคูฝิ่งเหนือ และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ก็เช่นกัน มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุดคือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 70.27 หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 17.57 ต่อปี (แผนภูมิ 5.9)

5.4.2.5 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ใน พ.ศ. 2543 – 2547

ในช่วง พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรม 74,402.7 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2543 ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรม 73,319.6 ไร่ ขึ้น มา 1,083.1 ไร่ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.48 หรือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.37 ต่อปี เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมจากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมในแต่ละแขวงต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดนั้นพบว่า แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมีเพียง 3 แขวง ได้แก่ แขวงกระทุมราย แขวงลำผักชี และแขวงคูฝิ่งเหนือ โดยแขวงระทุมรายยังคงเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด 1,062 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.05 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.51 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงคูฝิ่งเหนือซึ่งลดลงมากในช่วงปีพ.ศ. 2539 – 2543 แต่กลับมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น 51 ไร่ และแขวงลำผักชีเพิ่มขึ้นประมาณ 0.1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.71 และ 0.01 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ นอกจากนั้น แขวงอื่นๆจะมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง โดยแขวงหนองจอกเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุด 13.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.27 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง หรือ ลดลงร้อยละ 0.32 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง 11.25 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ลดลงร้อยละ 1.04 หรือ ลดลงร้อยละ 0.26 ต่อปี แต่นับว่า พื้นที่เกษตรกรรมในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงลดลงไม่มากนัก ในด้านอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมรายแขวงพบว่า แขวงกระทุมรายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.62 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4 ต่อปี และแขวงโคกแฝดมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 0.24 หรือ เฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.06 ต่อปี

ตาราง 5.16 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2543

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม			ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม								
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	อัตราการ เปลี่ยนแปลง
คลองสิบลำ	-14	3.62	-0.11	-186.5	-19.90	-1.59	61	-10.68	7.60	-44	2933.33	-45.83
คลองสิบลำสอง	168.7	-43.64	1.02	561	59.87	3.83	-25.8	4.52	-2.00	-11	733.33	-55.00
กระพุ่มราย	443.75	-114.78	4.19	553	59.02	5.64	79.25	-13.87	20.94	-4	266.67	-11.27
หนองจอก	-10.2	2.64	-0.11	18.75	2.00	0.24	15.5	-2.71	1.48	5.5	-366.67	64.71
คู้งเหนือ	-1595.75	412.77	-23.90	-517.75	-55.26	-10.24	-953	166.78	-73.76	-19	1266.67	-95.00
โคกแฝด	-104.25	26.97	-2.20	-279	-29.78	-6.99	42.5	-7.44	11.49	29	-1933.33	1450.00
ลำด้อยตั้ง	297.75	-77.02	3.28	428.5	45.73	5.65	75.75	-13.26	13.92	0	0.00	-
ลำผักชี	427.4	-110.55	11.32	359	38.31	16.45	133.4	-23.35	13.22	42	-2800.00	-
รวม	-386.6	100.00	-0.52	937	100.00	1.50	-571.4	100.00	-8.48	-1.5	100.00	-0.82
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100	-	-	-242.37	-	-	147.80	-	-	0.39	-	-

แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	ไม้ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม้ดอกไม้ประดับ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	
คลองสิบลำ	-5	-26.32	-100.00	-36	17.60	-97.30	196.5	-34.77	98.13	
คลองสิบลำสอง	1	5.26	50.00	-70	34.23	-87.50	-286.5	50.69	-54.83	
กระพุ่มราย	0	0.00	-	-32	15.65	-96.97	-152.5	26.98	-44.11	
หนองจอก	15	78.95	-	-10	4.89	-36.70	-54.95	9.72	-8.41	
คู้งเหนือ	3	15.79	150.00	1	-0.49	2.70	-110	19.46	-40.74	
โคกแฝด	3	15.79	100.00	-0.5	0.24	-4.65	100.75	-17.83	28.62	
ลำด้อยตั้ง	0	0.00	-	-17	8.31	-89.47	-189.5	33.53	-20.07	
ลำผักชี	2	10.53	-	-40	19.56	-85.11	-69	12.21	-12.87	
รวม	19	100.00	158.33	-204.5	100.00	-70.27	-565.2	100.00	-14.78	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	-4.91	-	-	52.90	-	-	146.20	-	-	

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภทเกษตรกรรม โดยการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมแต่ละประเภทต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เพิ่มขึ้น 1,050 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 97.13 ของพื้นที่เกษตรที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.28 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่ทำการประมง ซึ่งเพิ่มขึ้น 51 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.71 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง และพื้นที่ทำสวนผลไม้ ซึ่งเพิ่มขึ้นมา 0.1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.01 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ กลับมีพื้นที่ลดลง โดยประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่ลดลงมากที่สุดคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ คือ ลดลง 13.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 1.25 ของพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 0.31 ต่อปี ตรงกันข้ามกับในช่วงปี พ.ศ. 2539 – 2543 อย่างสิ้นเชิง

กรณีพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกข้าวมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.65 หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 0.41 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำการประมงมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.56 และพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.002 ซึ่งเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 43.55 หรือ ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 5.20 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์และการปลูกผัก คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 1.30 และ 0.28 ตามลำดับ

อัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภทเกษตรกรรม เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายแขวงพบว่า

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.65 โดยรวมแล้ว เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 มีพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นถึง 1,052 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นในแขวงกระทุมรายซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.26 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าว หรือเฉลี่ยร้อยละ 2.57 ต่อปี ในขณะที่แขวงโคกแฝดเป็นแขวงเดียวที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าวลดลง โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 0.30 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าว หรือเฉลี่ยร้อยละ 0.07 ต่อปี ส่วนแขวงอื่นๆนั้นยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้มากนัก
- พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.0016 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 โดยแขวงลำผักชีเป็นเพียงแขวงเดียวที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้เพิ่มขึ้นประมาณ 0.1 ไร่ คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.009 ของพื้นที่เกษตรกรรม

ประเภททำสวนผลไม้ หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.002 ต่อปี ในขณะที่แขวงอื่นๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้มากนัก

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 1.11 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก กล่าวคือ มีเพียงแขวงคลองสิบสองที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 22.22 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 5.56 ต่อปี

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 43.55 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเกือบทุกแขวงยังคงมีพื้นที่เท่าเดิม ยกเว้นแขวงหนองจอกที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้ลดลง มีอัตราการลดลงร้อยละ 90 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 22.5 ต่อปี

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 5.20 ในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ลดลงหลายแขวง ยกเว้น แขวงคลองสิบสอง แขวงคูฝั่งเหนือ และแขวงลำผักชีซึ่งยังคงมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์เท่าเดิม แขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ลดลงมากที่สุดคือ แขวงคลองสิบ แขวงกระทุมรายและแขวงลำด้อยตั้ง ซึ่งเป็นแขวงที่ไม่เหลือพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์เลย โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 100 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 25 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงโคกแฝด และแขวงหนองจอก ซึ่งมีอัตราการลดลงร้อยละ 2.44 และ 1.45 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.56 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมงมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเภทอื่นๆ กล่าวคือ ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่มากนัก มีเพียงแขวงคูฝั่งเหนือเท่านั้นที่มีพื้นที่ทำการประมงเพิ่มขึ้นประมาณ 51 ไร่ และมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 31.88 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 7.97 ต่อปี (ตาราง 5.17)

สรุป ในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1.48 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.37 ต่อปี ในภาพรวมแล้วมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมไม่มากนัก ส่วนใหญ่ยังคงมีพื้นที่ใกล้เคียงกับขนาดเดิม โดยแขวงกระทุมรายเป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด ในขณะที่แขวงหนองจอกและแขวงโคกแฝดเป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุดมากที่สุด และแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมจากเดิมลดลงมากในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 แล้วมีการเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 คือ แขวงคูฝั่งเหนือ ส่วนประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุดยังคง

เป็นประเภทนาข้าว โดยเพิ่มมากที่สุดในช่วงกระทุ่มราย ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุดคือ ประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ โดยในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 นั้นมีพื้นที่เพิ่มขึ้นแต่กลับลดลงในช่วง พ.ศ. 2543-2547 เช่นเดียวกับพื้นที่ทำการประมงซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลัง จากการที่ลดลงมากในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 (แผนภูมิ 5.10)

5.4.2.6 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ใน พ.ศ. 2539 – 2547

ในช่วง พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรม 74,402.7 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2539 ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรม 73,706.2 ไร่ ลงมา 696.5 ไร่ โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.94 หรือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.24 ต่อปี เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรม จากสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมในแต่ละแขวงต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดนั้น พบว่า แขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่ แขวงกระทุ่มราย แขวงลำผักชี แขวงลำด้อยตั้ง และ แขวงคลองสิบสอง โดยแขวงกระทุ่มรายยังคงเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด 1,505.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 216.19 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.05 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงลำผักชีเพิ่มขึ้นประมาณ 427.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.38 และแขวงลำด้อยตั้งเพิ่มขึ้น 295.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.46 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ

ส่วนแขวงมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง ได้แก่ แขวงคลองสิบ แขวงหนองจอก แขวงโคกแฝด และแขวงคูฝ่งเหนือ โดยแขวงคูฝ่งเหนือเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุด 1,544.75 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนลดลงร้อยละ 221.79 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 55.45 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงโคกแฝด ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง 115.5 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ลดลงร้อยละ 16.58 และแขวงหนองจอกซึ่งลดลง 23.95 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ลดลงร้อยละ 3.44 โดยแขวงคูฝ่งเหนือนั้น แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 จะมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นแต่ก็เพิ่มขึ้นน้อยมาก ในขณะที่แขวงกระทุ่มรายกลับมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมรายแขวงพบว่า แขวงกระทุ่มรายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.21 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.55 ต่อปี และแขวงคูฝ่งเหนือมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 23.14 หรือ เฉลี่ยลดลงร้อยละ 5.78 ต่อปีเมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม จำแนกตามประเภทเกษตรกรรม โดยการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่เกษตรกรรมแต่ละประเภทต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ เพิ่มขึ้น 1,989 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 285.57 ของพื้นที่เกษตรที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 71.39 ต่อปี อีกประเภทหนึ่ง คือ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเพิ่มขึ้นประมาณ 5.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.79 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดที่เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น

ตาราง 5.17 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม			ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม								
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	อัตราการ เปลี่ยนแปลง
คลองสิบ	-1	-0.09	-0.01	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00
คลองสิบสอง	-2	-0.18	-0.01	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	-2	100.00	-22.22
กระทุมวาย	1062	98.05	9.62	1063	101.05	10.26	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00
หนองจอก	-13.75	-1.27	-0.15	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00
ผู้ผึ้งเหนือ	51	4.71	1.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00
โคกแฝด	-11.25	-1.04	-0.24	-11	-1.05	-0.30	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00
ลำด้อยตั้ง	-2	-0.18	-0.02	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	-
ลำผักชี	0.1	0.01	0.00	0	0.00	0.00	0.1	100.00	0.01	0	0.00	0.00
รวม	1083.1	100.00	1.48	1052	100.00	1.65	0.1	100.00	0.00	-2	100.00	-1.11
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100			97.13			0.01			-0.18		

แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม									
	ไม้ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม้ดอกไม้ประดับ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	
คลองสิบ	0	0.00	-	22.22	-1	-100.00	0	0.00	0.00	
คลองสิบสอง	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	
กระทุมวาย	0	0.00	-	-1	22.22	-100.00	0	0.00	0.00	
หนองจอก	-13.5	100.00	-90.00	-0.25	5.56	-1.45	0	0.00	0.00	
ผู้ผึ้งเหนือ	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	51	100.00	31.88	
โคกแฝด	0	0.00	0.00	-0.25	5.56	-2.44	0	0.00	0.00	
ลำด้อยตั้ง	0	0.00	-	-2	44.44	-100.00	0	0.00	0.00	
ลำผักชี	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0	0.00	0.00	
รวม	-13.5	100.00	-43.55	-4.5	100.00	-5.20	51	100.00	1.56	
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	-1.25			-0.42			4.71			

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทอื่นๆกลับมีพื้นที่ลดลง โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ จะลดลงมากที่สุดคือ ลดลง 571.3 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 82.02 ของพื้นที่เกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 20.51 ต่อปี รองลงมาได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกผัก คิดเป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 73.83, 30.01 และ 0.5 ตามลำดับ

กรณีพิจารณาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการปลูกไม้ดอกไม้ประดับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 45.83 หรือมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 11.46 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.17 ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีอัตราการลดลงร้อยละ 71.82 หรือ ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 17.96 ต่อปี รองลงมาคือ พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง การทำสวนผลไม้และการปลูกผัก คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 13.45, 8.48 และ 1.92 ตามลำดับ

อัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมจำแนกตามประเภทเกษตรกรรม เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายแขวงพบว่า

พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกข้าวมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.17 โดยรวมแล้ว เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 มีพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นถึง 1,989 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นเกือบทุกแขวง ยกเว้น แขวงคู้งเหนือ แขวงโคกแฝด และแขวงคลองสิบซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 10.24, 7.26 และ 1.59 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าวตามลำดับ หรือเฉลี่ยลดลงด้วยอัตราร้อยละ 2.56, 1.82 และ 0.40 ต่อปี ในขณะที่กระทุมรายเป็นแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าวเพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.48 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าว หรือเฉลี่ยร้อยละ 4.12 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงลำผักชี และแขวงลำด้อยตั้งโดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.45 และ 5.65 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 8.48 โดยแขวงคู้งเหนือเป็นเพียงแขวงที่มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ลดลงมากที่สุด คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 73.76 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 18.44 ต่อปี และอีกแขวงหนึ่งคือ แขวงคลองสิบสองซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภททำสวนผลไม้ลดลง ด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 2 หรือเฉลี่ยลดลงด้วยอัตรา 0.5 ต่อปี ส่วนแขวงอื่นๆนั้น มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้เพิ่มขึ้น โดยแขวงกระทุมรายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.94 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.23 ต่อปี รองลงมาคือ แขวงลำด้อยตั้ง และแขวงลำผักชี คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.92 และ 13.23 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 1.92 เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 25439 – 2547 พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักส่วนใหญ่มีพื้นที่ลดลง กล่าวคือ มีเพียงแขวงโคกแฝด แขวงหนองจอก และแขวงลำผักชีที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 1,450 และ 64.71 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผัก หรือเฉลี่ยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 362.50 และ 16.18 ต่อปี โดยแขวงลำผักชีมีพื้นที่ปลูกผักเพิ่มขึ้นจากเดิมในช่วงปี พ.ศ. 2539 ยังไม่มีพื้นที่ประเภทปลูกผักเลย ส่วนแขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกผักลดลงมากที่สุดคือ แขวงคูฝั่งเหนือ รองลงมาได้แก่ แขวงคลองสิบสอง แขวงคลองสิบ และแขวงกระทุ่มราย คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 95, 65, 45.83 และ 11.27 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เขตหนองจอกในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 45.83 ซึ่งมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นเกือบทุกแขวง ยกเว้นแขวงคลองสิบที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้ลดลง โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 100 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 25 ต่อปี กล่าวคือ ไม่เหลือพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้อยู่เลย ส่วนแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ แขวงคูฝั่งเหนือ คิดเป็นอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 150 หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 37.5 ต่อปี โดยแขวงที่มีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งไม่เคยมีคือ แขวงหนองจอก และแขวงลำผักชี

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 71.82 ในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ลดลงเกือบทุกแขวง ยกเว้น แขวงคูฝั่งเหนือซึ่งยังคงมีพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นด้วยอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.7 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.68 ต่อปี ส่วนแขวงที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์ลดลงมากที่สุด คือ แขวงคลองสิบ แขวงกระทุ่มรายและแขวงลำต้อยติ่ง ซึ่งเป็นแขวงที่ไม่เหลือพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์เลย โดยมีอัตราการลดลงร้อยละ 100 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 25 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงคลองสิบสอง แขวงลำผักชี และแขวงหนองจอก ซึ่งมีอัตราการลดลงร้อยละ 87.5, 85.11 และ 37.61 ตามลำดับ

- พื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงร้อยละ 13.45 ในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 เขตหนองจอกมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมงลดลงเกือบทุกแขวง ยกเว้นแขวงคลองสิบและแขวงโคกแฝดที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้เพิ่มขึ้น โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 98.13 และ 28.62 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง หรือเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 24.53 และ 7.16 ต่อปี ในขณะที่แขวงคลองสิบสองมีอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนี้ลดลงมากที่สุด คือ ลดลงอัตรา

ร้อยละ 54.83 ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทการทำประมง หรือเฉลี่ยลดลงร้อยละ 13.71 ต่อปี รองลงมาได้แก่ แขวงกระทุ่มราย แขวงคูฝิ่งเหนือ และแขวงลำด้อยตั้ง คิดเป็นอัตราการลดลงร้อยละ 44.11, 21.85 และ 20.07 ตามลำดับ (ตาราง 5.18)

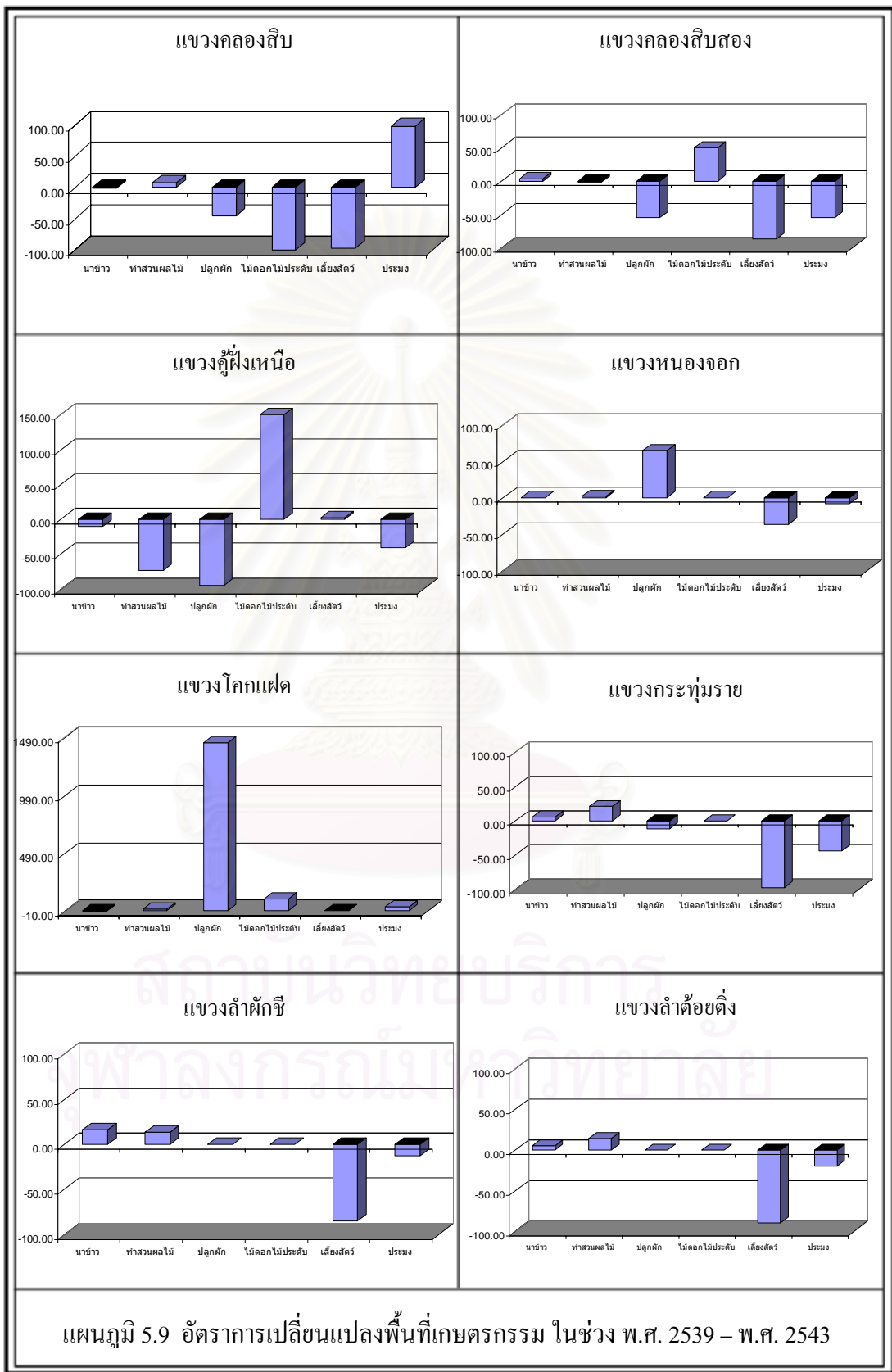
สรุป ในช่วง พ.ศ. 2539 – 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.94 หรือ เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.24 ต่อปี ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นมากในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 โดยแขวงกระทุ่มรายก็ยังคงเป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นมากที่สุด ในขณะที่แขวงคูฝิ่งเหนือ เป็นแขวงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมลดลงมากที่สุด ส่วนประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดยังคงเป็นประเภทนาข้าว ซึ่งเพิ่มขึ้นในแขวงกระทุ่มราย ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุดคือ ประเภททำสวนผลไม้ โดยลดลงในแขวงคูฝิ่งเหนือ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 มีพื้นที่ลดลงมากและเพิ่มขึ้นน้อยมากในช่วง พ.ศ. 2543 – 2547 เช่นเดียวกับพื้นที่ทำการประมงซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลัง จากการที่ลดลงมากในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 (แผนภูมิ 5.11)

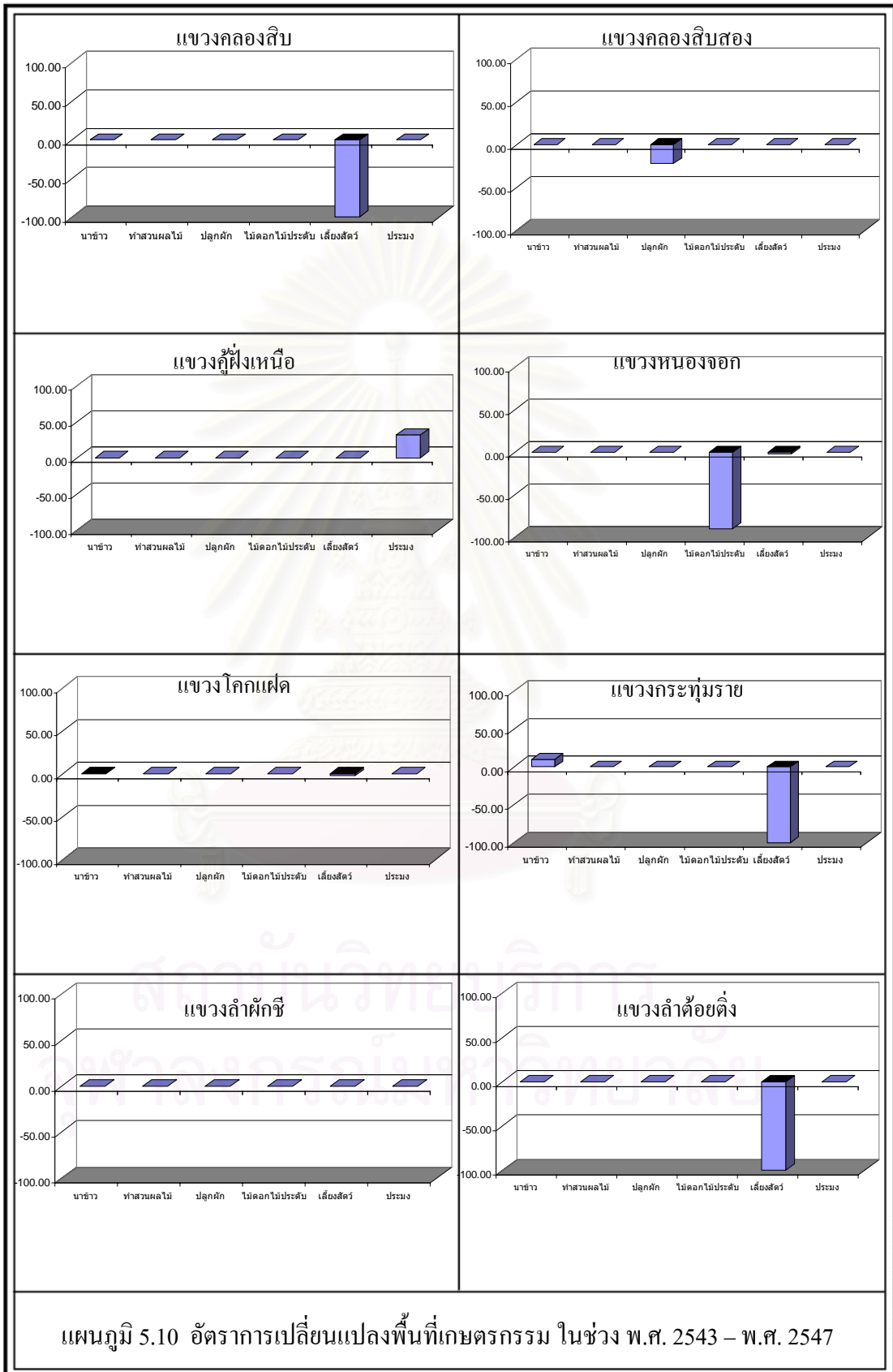
สำหรับประเภทของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ ประเภทปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเพิ่มขึ้นในแขวงคูฝิ่งเหนือ โดยเพิ่มขึ้นมากในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 และพื้นที่เกษตรกรรมประเภทเลี้ยงสัตว์กลับมีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงมากที่สุด คือ มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์ลดลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2539 – 2543 โดยลดลงมากในแขวงคลองสิบสอง

5.4.3 การถือครองที่ดินของเกษตรกรและสภาพพื้นที่เกษตรกรรมในปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลกรรมสิทธิ์และการถือครองที่ดินจากส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน ของเขตหนองจอก ใน พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 พบว่า เกษตรกรในเขตหนองจอกมีกรรมสิทธิ์และการถือครองที่ดินแบ่งได้ 3 ประเภท คือ การถือครองที่ดินของเกษตรกรโดยมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด โดยการเช่าที่ดินจากผู้อื่น และ การเป็นเจ้าของที่ดินบางส่วน ซึ่งในการศึกษาจะพิจารณาเป็น กรรมสิทธิ์ที่เป็นเจ้าของที่ดินและการเช่าที่ดินจากผู้อื่น (ตาราง 5.20 และตาราง 5.21)

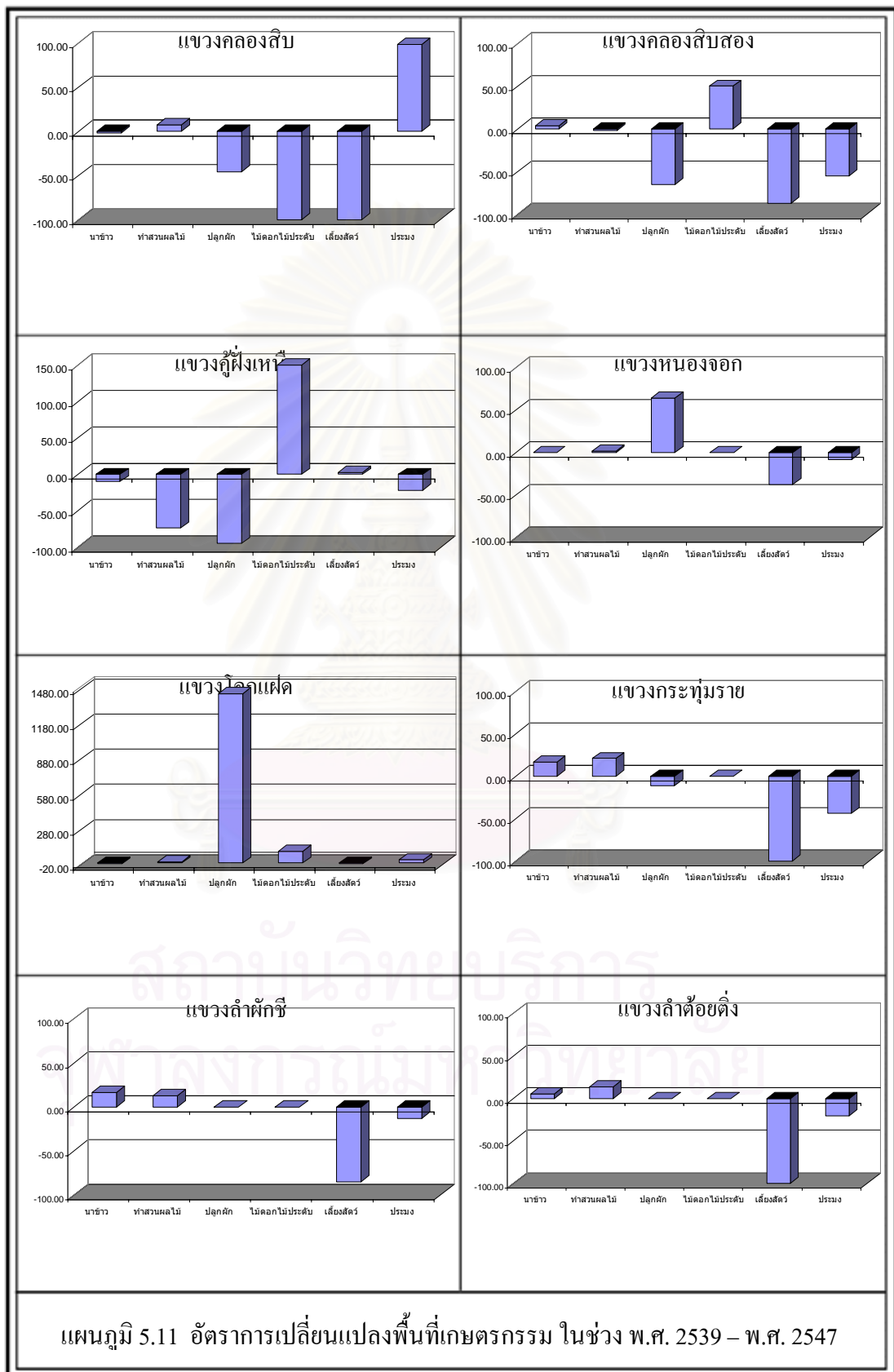
ในพ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547 พบว่าเขตหนองจอกมีสัดส่วนระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นที่ดินเช่าต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เกษตรกรเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกันคือ ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าเกือบทั้งหมด ซึ่งใน พ.ศ. 2547 เขตหนองจอกมีพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นที่เช่าคิดเป็นร้อยละ 70.57 และพื้นที่เกษตรกรรมที่เกษตรกรเป็นเจ้าของคิดเป็นร้อยละ 29.43 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด โดยแขวงที่มีสัดส่วนระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นที่เช่าต่อพื้นที่เกษตรกรรม

แผนภูมิ 5.10 อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2547

ตาราง 5.18 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2547

แขวง	พื้นที่เกษตรกรรม			ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม								
	รวม (ไร่)	ร้อยละ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	นาข้าว (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ข้าว	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ทำสวนผลไม้ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่สวน ผลไม้	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ปลูกผัก (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูกผัก	อัตราการ เปลี่ยนแปลง
คลองสิบ	-15	-2.15	-0.12	-186.5	-9.38	-1.59	61	-10.68	7.60	-44	1257.14	-45.83
คลองสิบสอง	166.7	23.93	1.01	561	28.21	3.83	-25.8	4.52	-2.00	-13	371.43	-65.00
กระพุ่มวาย	1505.75	216.19	14.21	1616	81.25	16.48	79.25	-13.87	20.94	-4	114.29	-11.27
หนองจอก	-23.95	-3.44	-0.25	18.75	0.94	0.24	15.5	-2.71	1.48	5.5	-157.14	64.71
คู่มิ่งเหนือ	-1544.75	-221.79	-23.14	-517.75	-26.03	-10.24	-953	166.81	-73.76	-19	542.86	-95.00
โคกแฝด	-115.5	-16.58	-2.44	-290	-14.58	-7.26	42.5	-7.44	11.49	29	-828.57	1450.00
ลำด้อยตึง	295.75	42.46	3.25	428.5	21.54	5.65	75.75	-13.26	13.92	0	0.00	-
ลำผักชี	427.5	61.38	11.32	359	18.05	16.45	133.5	-23.37	13.23	42	-1200.00	-
รวม	696.5	100.00	0.94	1989	100.00	3.17	-571.3	100.00	-8.48	-3.5	100.00	-1.92
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	100			285.57			-82.02			-0.50		

แขวง	ประเภทพื้นที่เกษตรกรรม								
	ไม้ดอกไม้ประดับ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ปลูก ไม้ดอกไม้ประดับ	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	เลี้ยงสัตว์ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เลี้ยง สัตว์	อัตราการ เปลี่ยนแปลง	ประมง (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ประมง	อัตราการ เปลี่ยนแปลง
คลองสิบ	-5	-90.91	-100.00	-37	17.70	-100.00	196.5	-38.21	98.13
คลองสิบสอง	1	18.18	50.00	-70	33.49	-87.50	-286.5	55.72	-54.83
กระพุ่มวาย	0	0.00	-	-33	15.79	-100.00	-152.5	29.66	-44.11
หนองจอก	1.5	27.27	-	-10.25	4.90	-37.61	-54.95	10.69	-8.41
คู่มิ่งเหนือ	3	54.55	150.00	1	-0.48	2.70	-59	11.47	-21.85
โคกแฝด	3	54.55	100.00	-0.75	0.36	-6.98	100.75	-19.59	28.62
ลำด้อยตึง	0	0.00	-	-19	9.09	-100.00	-189.5	36.85	-20.07
ลำผักชี	2	36.36	-	-40	19.14	-85.11	-69	13.42	-12.87
รวม	5.5	100.00	45.83	-209	100.00	-71.82	-514.2	100.00	-13.45
ร้อยละประเภทเกษตรกรรมต่อ พื้นที่เกษตรทั้งหมด	0.79			-30.01			-73.83		

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตหนองจอก

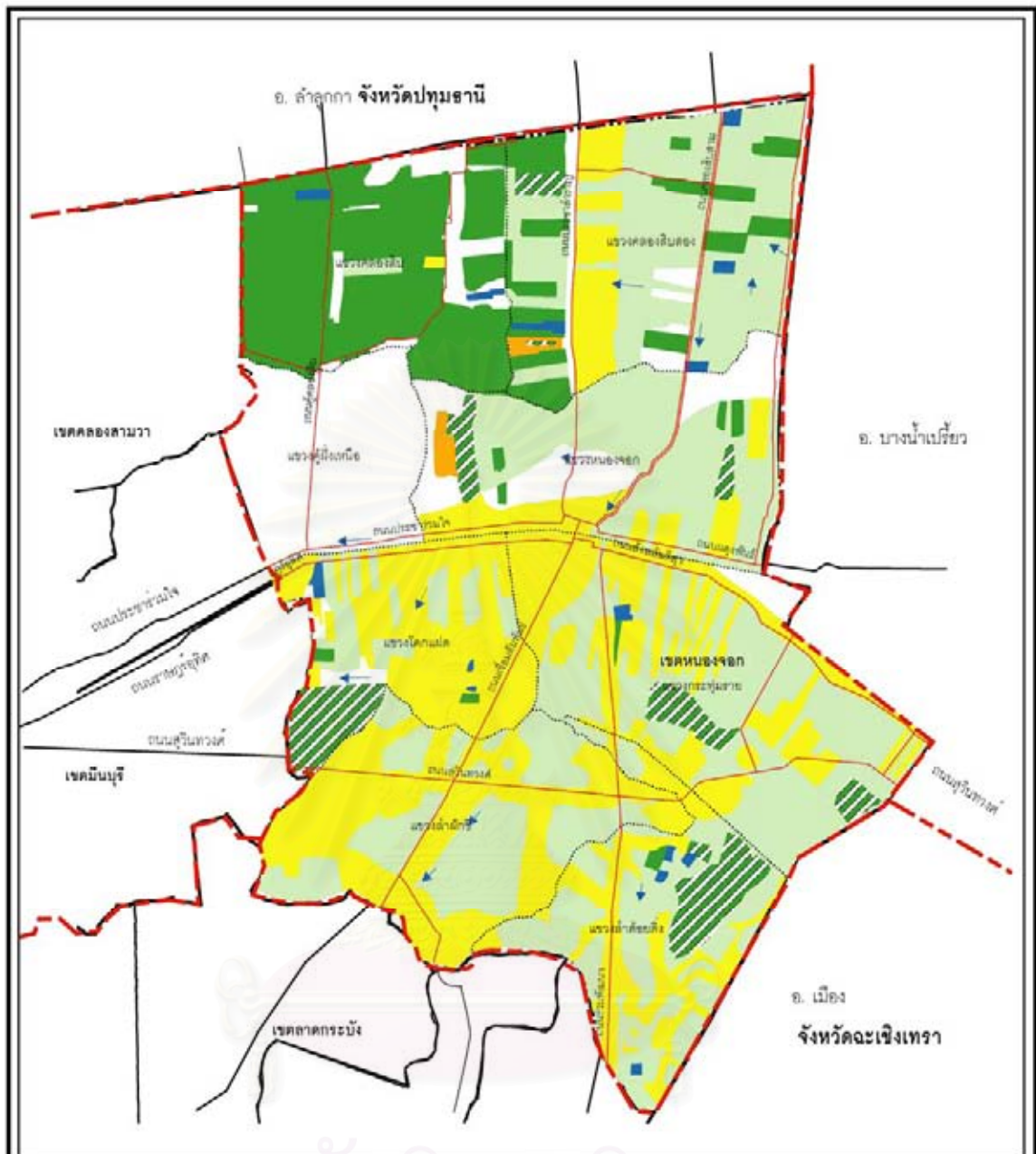
ที่เกษตรกรเป็นเจ้าของมากที่สุดคือ แขวงกระทูมราย คิดเป็นสัดส่วนที่เช่าร้อยละ 85.64 และที่ดินของเกษตรกรร้อยละ 14.36 ส่วนแขวงที่มีสัดส่วนระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมที่เกษตรกร เป็นเจ้าของต่อพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นที่เช่ามากที่สุดคือ แขวงลำผักชี ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนของที่ดินที่เกษตรกรเป็นเจ้าของร้อยละ 58.95 และที่ดินเช่าร้อยละ 41.05 (แผนที่ 5.14)

สรุปว่าพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ในเขตหนองจอกนั้นเป็นพื้นที่เช่า ซึ่งมีลักษณะการเช่าเป็นแบบปีต่อปี โดยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกร กลายมาเป็นพื้นที่เช่า นั้น มีสาเหตุหลักมาจากภาระหนี้สินของเกษตรกรเอง จึงจำเป็นต้องขายที่ดิน ประกอบกับราคาที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น และช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินมากที่สุดคือ ในสมัยรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ส่วนเจ้าของที่ดินใหม่หรือผู้ที่ให้เกษตรกรเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรกรรมนั้นส่วนมากก็เป็นชาวบ้านด้วยกันเอง รองลงมาคือ คนนอกพื้นที่ บริษัทต่างๆ (อาทิ บริษัทกระทิงแดง) และนายทุนจากในเมือง (สรุปจากการสำรวจข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรม ของเกษตรกรในพื้นที่ซานเมืองตะวันออก โดยคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2549)

ตาราง 5.19 การถือครองพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547

แขวง	พื้นที่ถือครองปี พ.ศ. 2543					พื้นที่ถือครองปี พ.ศ. 2547				
	รวม	ที่เช่า	ร้อยละ	ที่ตนเอง	ร้อยละ	รวม	ที่เช่า	ร้อยละ	ที่ตนเอง	ร้อยละ
คลองสิบ	12,841.75	9,104.89	70.90	3,736.86	29.10	12,840.75	8,965.30	69.82	3,875.45	30.18
คลองสิบสอง	16,715.20	12,577.77	75.25	4,137.43	24.75	16,713.20	12,597.44	75.37	4,115.76	24.63
กระทูมราย	11,041.50	9,466.86	85.74	1,574.64	14.26	12,103.50	10,365.20	85.64	1,738.30	14.36
หนองจอก	9,423.25	6,650.30	70.57	2,772.95	29.43	9,409.50	6,566.75	69.79	2,842.75	30.21
คู้งเหนือ	5,081.00	3,105.29	61.12	1,975.71	38.88	5,132.00	3,342.51	65.13	1,789.49	34.87
โคกแฝด	4,625.50	3,357.07	72.58	1,268.43	27.42	4,614.25	3,348.91	72.58	1,265.34	27.42
ลำด้อยตั้ง	9,389.00	5,758.34	61.33	3,630.66	38.67	9,387.00	5,598.83	59.64	3,788.17	40.36
ลำผักชี	4,202.40	1,648.06	39.22	2,554.34	60.78	4,202.50	1,725.11	41.05	2,477.39	58.95
รวม	73,319.60	51,668.58	70.64	21,651.02	29.36	74,402.70	52,510.04	70.57	21,892.66	29.43

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน ของเขตหนองจอก

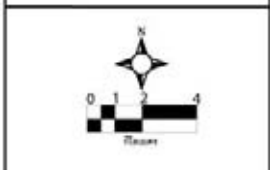
แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 5.14 กรรมสิทธิ์ที่ดิน เขตหนองจอก

- สัญลักษณ์**
- นาของตนเอง
  - นาเช่า
  - บ่อปลาน้ำของตนเอง
  - ไร่ของตนเอง
  - สนามกอล์ฟ
  - หมู่บ้าน
  - พื้นที่โล่ง หาดเจ้าจอมไม่พบ

ที่มา :

โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่
หนองจอก

ตาราง 5.20 การถือครองพื้นที่เกษตรกรรมต่อครัวเรือนในเขตหนองจอก พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2547

แขวง	พ.ศ. 2543			พ.ศ. 2547		
	พื้นที่เกษตร (ไร่)	จำนวนครัวเรือน	เนื้อที่ถือครองเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)	พื้นที่เกษตร (ไร่)	จำนวนครัวเรือน	เนื้อที่ถือครองเฉลี่ย (ไร่/ครัวเรือน)
คลองสิบ	12,841.75	431	29.80	12,840.75	431	29.79
คลองสิบสอง	16,715.20	442	37.82	16,713.20	442	37.81
กระทุ่มราช	11,041.50	448	24.65	12,103.50	448	27.02
หนองจอก	9,423.25	381	24.73	9,409.50	381	24.70
คูฝิ่งเหนือ	5,081.00	191	26.60	5,132.00	191	26.87
โลกแฝด	4,625.50	214	21.61	4,614.25	214	21.56
ลำค้อยตั้ง	9,389.00	153	61.37	9,387.00	153	61.35
ลำคักชี	4,202.40	243	17.29	4,202.50	243	17.29
รวม	73,319.60	2,503	29.29	74,402.70	2,503	29.73

ที่มา : ส่วนงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชน ของเขตหนองจอก

5.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

ในปัจจุบัน กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวของจำนวนประชากรและพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นทั้งในแนวตั้งและแนวราบ โดยเฉพาะการพัฒนาเมืองไปตามเส้นทางคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ชานเมือง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากประเภทเกษตรกรรมเป็นประเภทอื่น ๆ มากขึ้น โดยส่วนมากเป็นพื้นที่พักอาศัย ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ผู้ศึกษาจะจำแนกออกเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งก็คือ ปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง และปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม คือ ปัจจัยที่ช่วยต้านทานการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่เมือง ดังนี้

5.5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน พบว่า ปัจจัยที่ผลักดันหรือเป็นแรงบวกให้เกิดการพัฒนาเมืองในเขตหนองจอก ได้แก่

1) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร

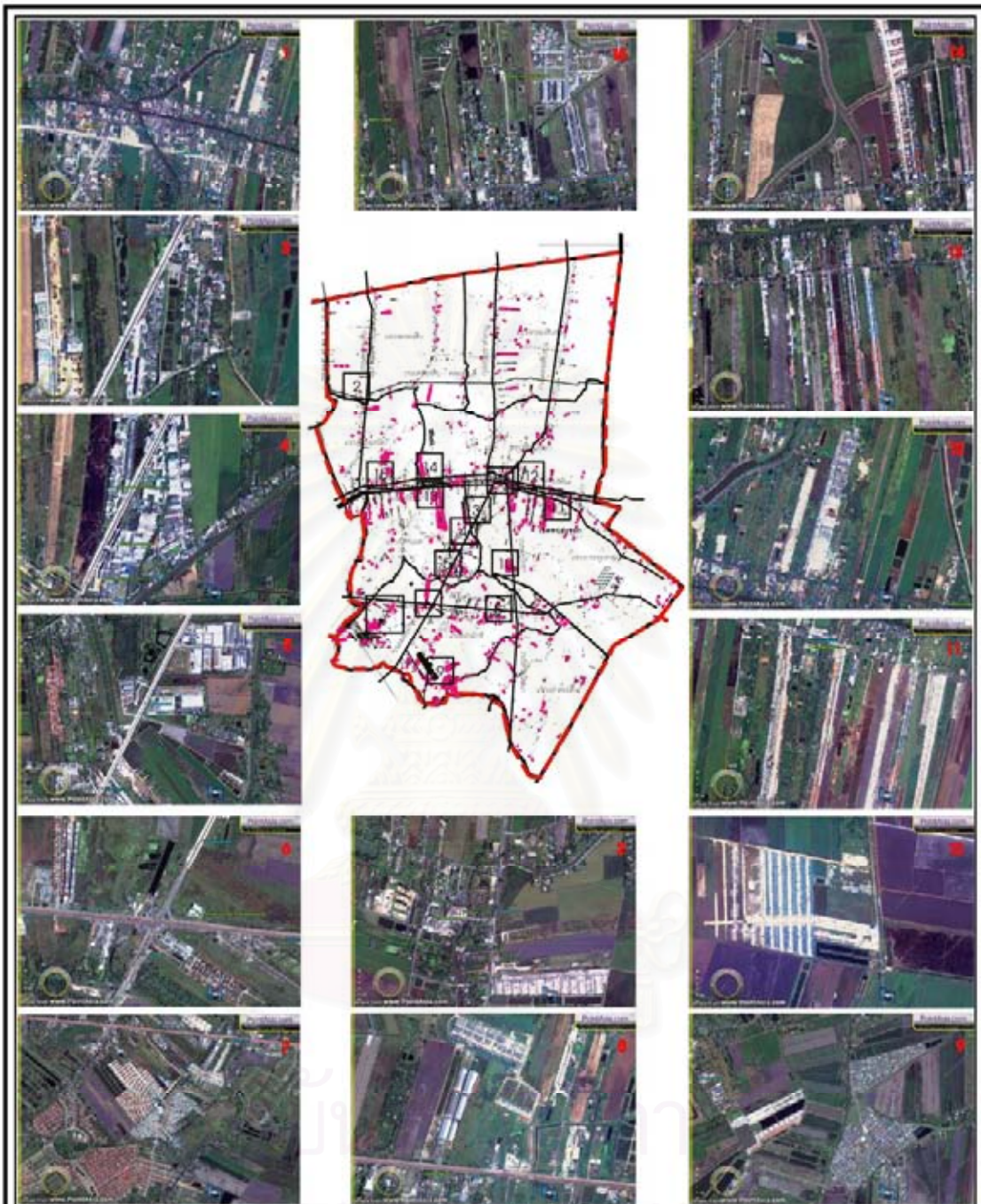
จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ศึกษา พบว่าในพื้นที่ศึกษามีจำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งนอกจากเป็นการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติแล้ว คาดว่ายังเกิดจากจำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นจากเขตเมืองชั้นใน เขตต่อเมืองและพื้นที่ข้างเคียง ที่ย้ายเข้ามายังพื้นที่ศึกษา อันสืบเนื่องมาจากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและความแออัดในเขตเมืองชั้นใน ซึ่งมักกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและพาณิชยกรรม โดยพิจารณาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในช่วงปีหลัง (พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2549) พบว่า จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นมากในบริเวณพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเฉลี่ย 5.15 ต่อปี และเกิดขึ้นมาก

ที่สุดในเขตหนองจอก (อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 7.4 ต่อปี) ซึ่งยังมีประชากรอาศัยอยู่เบาบางและมีพื้นที่ที่กว้าง ง่ายต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย ทั้งยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ จึงเกิดการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยออกมายังพื้นที่เขตต่อเมืองและเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ชานเมืองแทน โดยเฉพาะฝั่งตะวันออก ซึ่งยังมีพื้นที่ว่าง สามารถรองรับการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยและการให้บริการต่างๆ ได้อีกมาก สรุปแล้ว จำนวนประชากรที่มากขึ้น ทำให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัยสูงขึ้น และการพัฒนาที่อยู่อาศัยจะเกิดขึ้นทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างเดิม ส่งผลให้เกิดการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม

2) โครงข่ายคมนาคม

ในอดีต แม่น้ำ ลำคลองนั้น ถือเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักของชุมชน รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภค การทำกิจกรรมต่างๆ ทางด้านพาณิชยกรรม ดังนั้น การตั้งถิ่นฐานจึงมีการกระจายตัวอยู่ตามแนวสองฝั่งแม่น้ำและลำคลองเป็นหลัก ประชาชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีลักษณะเป็นชนบทและประกอบอาชีพเกษตรกรรม

หลังจากมีการตัดและพัฒนากอนนเข้ามายังพื้นที่ ได้ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้น ถนนมีบทบาทสำคัญในการเดินทางสัญจรของชุมชน เนื่องจากสะดวกและรวดเร็วกว่าการสัญจรทางน้ำ และการที่มีโครงข่ายถนนเชื่อมโยงพื้นที่เข้ากับเขตต่อเมืองต่อเนื่องไปถึงเขตเมืองชั้นใน จึงง่ายต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ เช่น การให้บริการประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการขยายตัวจากในเมืองออกมาในแนวราบมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาที่เกาะกลุ่มริมถนน เนื่องจากการได้รับการอำนวยความสะดวก ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทางเข้าเมือง การขยายตัวในแนวราบนี้ ส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม โดยการรุกคืบของพื้นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การพัฒนาโครงข่ายคมนาคม โดยเฉพาะถนน จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินพบว่า ถนนมีความสัมพันธ์แบบแปรผันตรงกับการขยายตัวของเมือง กล่าวคือ การพัฒนากอนนที่เพิ่มขึ้น พื้นที่เมืองก็มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยเข้าทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างเดิม โดยการขยายตัวของเมืองจะอยู่ในรูปของการพัฒนาที่อยู่อาศัยมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การพัฒนากอนนในพื้นที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาและขยายในแนวถนนเดิม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นตามแนวสองฟากถนน จึงขึ้นอยู่กับระยะเวลาและการขยายการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เข้ามารุกคืบพื้นที่เกษตรกรรม หรือกล่าวได้ว่า ถนนเป็นตัวชักจูงให้เกิดความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย และเข้าทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมเดิม ซึ่งถนนสายแรกที่เกิดขึ้น (ประมาณช่วง พ.ศ. 2510 – พ.ศ. 2515) คือ มิถุนนสุขวิถวทงศ์ซึ่งเป็นถนนสายหลักในพื้นที่ ปัจจุบันมีการพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะพื้นที่อยู่อาศัยและถางพื้นที่เกษตรกรรมรอการพัฒนาเพิ่มขึ้นมาก นอกจาก ถนนสุขวิถวทงศ์แล้ว ยังมีถนนสายสำคัญอีกหลายสาย มีการพัฒนาจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่ประเภทอื่น อาทิ การพัฒนาที่อยู่

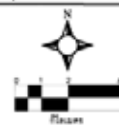
แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 5.16 การกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างตามแนวเส้นทางคมนาคม

สัญลักษณ์

ที่มา :

- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2547
- (www.pointasia.com)

อาศัย ย่านพาณิชย์กรรม นอกจากนี้ ยังมีถนนผดุงพันธ์ ถนนมิตรไมตรี ถนนเลียบบวาริ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนอยู่วิทยา ถนนฉลองกรุง (แผนที่ 5.15)

3) การพัฒนาที่อยู่อาศัย

การพัฒนาที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากเขตเมืองชั้นใน สู่เขตต่อเมืองและเขตชานเมืองเพิ่มขึ้น จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและพาณิชย์กรรมในเขตเมืองชั้นในที่เกิดขึ้นทดแทนพื้นที่พักอาศัย ส่งผลให้เริ่มมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยออกมายังพื้นที่รอบนอก พร้อมกับการย้ายออกของประชากรเพื่อหนีความแออัด ซึ่งการพัฒนาที่อยู่อาศัยจะเติบโตมากในช่วง พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2539 จากนั้นจะชะลอตัวลงในช่วง พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2543 เนื่องจากวิกฤตทางเศรษฐกิจตกต่ำ แต่ก็กลับมาเติบโตอีกครั้งในช่วงหลัง พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน โดยการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตชานเมืองฝั่งตะวันออกส่วนมากจะอยู่ในรูปการพัฒนาเป็นบ้านจัดสรร ประเภทบ้านเดี่ยว (แผนภูมิ 5.9) การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะหมู่บ้านจัดสรร นอกจากจะรุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมเดิมแล้วยังก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการบริการที่ต่อเนื่องอาทิ ร้านค้า ตลาดนัด ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเดิมในละแวกนั้น โดยเปลี่ยนเป็นที่ว่างเพื่อรอการพัฒนา ซึ่งยังส่งผลเสียต่อพื้นที่เกษตรกรรม โดยการปล่อยน้ำเสียออกจากหมู่บ้านโดยไม่ผ่านระบบบำบัด ซึ่งเมื่อเกษตรกรผันน้ำเสียเข้าแปลงนา จะเกิดความเสียหายแก่พืชผลเป็นอย่างมาก โดยโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษามีทั้งการลงทุนจากภาครัฐและเอกชนดังนี้

- โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยจากภาครัฐ

ปัจจุบัน เขตหนองจอกมีโครงการบ้านเอื้ออาทรของการเคหะแห่งชาติอยู่ทั้งสิ้น 7 โครงการ โดยโครงการที่ดำเนินการเสร็จแล้ว ได้แก่ โครงการบ้านเอื้ออาทรแก้วประดับ ส่วนโครงการที่กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง ได้แก่ โครงการบ้านเอื้ออาทรมิตรไมตรี โครงการบ้านเอื้ออาทรผดุงพันธ์ โครงการบ้านเอื้ออาทรสันติสุข โครงการบ้านเอื้ออาทรประชาสำราญ โครงการบ้านเอื้ออาทรอยู่วิทยา 1 โครงการบ้านเอื้ออาทรอยู่วิทยา 2 โครงการเหล่านี้มีผลต่อพื้นที่ศึกษามาก เนื่องจากแต่ละโครงการจะประกอบไปด้วยหน่วยที่อยู่อาศัยหลายหน่วย และมีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่โดยรอบ ทั้งการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่ว่าง การพัฒนาย่านการค้า การบริการ และยังสามารถสร้างผลเสียต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่เกษตรกรรมด้วย อาทิ ปัญหาน้ำเสีย ขยะ เป็นต้น

- โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยจากภาคเอกชน

เมื่อพิจารณาจากหน่วยบ้านจัดสรร ที่ขายแล้วสะสมตั้งแต่อดีตจนถึงช่วงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2549 รวมทั้งหน่วยบ้านจัดสรรที่เปิดขายใหม่ พบว่า หน่วยบ้านจัดสรรที่มีการพัฒนาในพื้นที่มากที่สุดคือ บ้านเดี่ยว รองลงมาคือ ทาวน์เฮ้าส์ ซึ่งพัฒนากระจายตามเส้นทางถนนสายสำคัญ โดยมีการกระจายตัวมากที่สุดบริเวณถนนเลียบบวาริ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนมิตรไมตรี และถนนผดุงพันธ์ ส่วนอาคารพาณิชย์นั้น ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณชุมชนตลาดหนองจอกและสำนักงานเขต และ

บริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยบ้านจัดสรรกับเขตต่างๆในเขตชานเมืองตะวันออกพบว่า เขตหนองจอกเริ่มมีหน่วยบ้านจัดสรรใกล้เคียงกับเขตมีนบุรี และคลองสามวา แต่อย่างไรก็ตาม เขตมีนบุรียังเป็นเขตที่มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าเขตหนองจอก ดังนั้นจึงมีแนวโน้มการพัฒนาที่อยู่อาศัยสูงกว่า ในขณะที่เขตลาดกระบังมีหน่วยบ้านจัดสรรน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากเขตลาดกระบังเป็นเขตที่มีที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่นอยู่แล้ว ประกอบกับการเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง อันเป็นแหล่งงานสำคัญ จึงมีการพัฒนาที่เน้นในด้านเศรษฐกิจและพาณิชยกรรมมากกว่า โดยมีพื้นที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้สะดวกในการเดินทางมายังแหล่งงาน

ตาราง 5.21 จำนวนหน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่เปิดขายแล้วสะสมจนถึง พ.ศ. 2549

เขต	บ้านเดี่ยว	บ้านแฝด	ทาวเฮ้าส์	อาคารพาณิชย์	ที่ดินเปล่าจัดสรร	รวม
มีนบุรี	1,957	0	671	45	0	2,673
หนองจอก	1,223	12	1,047	26	30	2,338
ลาดกระบัง	59	0	0	0	0	59
คลองสามวา	1,869	463	2,407	189	44	4,972
รวม	5,108	475	4,125	260	74	10,042
กรุงเทพมหานคร	12,317	1,072	6,628	1,291	90	21,398

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

หมายเหตุ 1. นับเฉพาะโครงการที่มีหน่วยเหลือขายตั้งแต่ 6 หน่วยขึ้นไป

2. 1 หน่วยบ้านจัดสรร หมายถึง 1 โครงการ

ตาราง 5.22 จำนวนหน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่เปิดขายใหม่ในช่วงไตรมาส 1 ปี พ.ศ. 2549

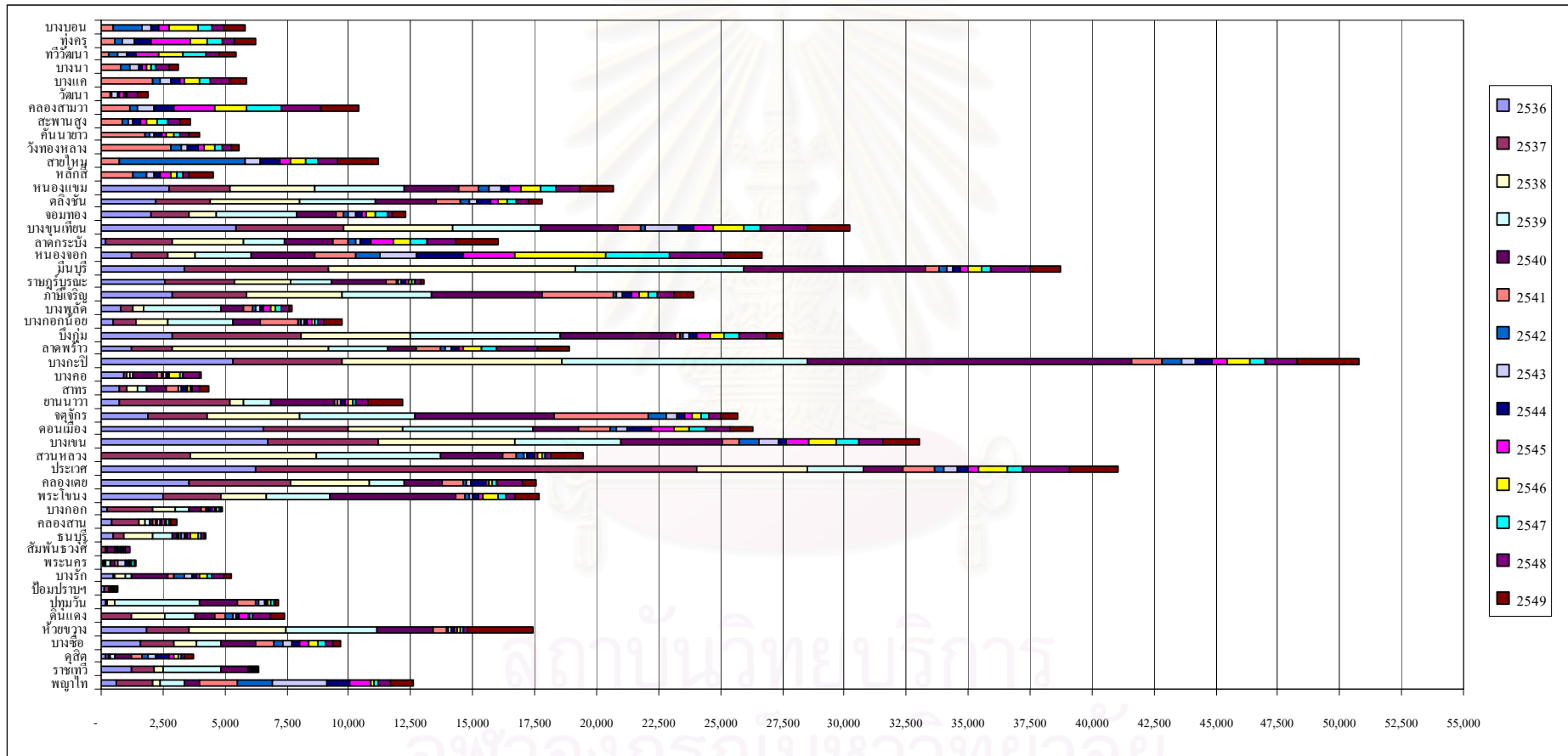
เขต	บ้านเดี่ยว	บ้านแฝด	ทาวเฮ้าส์	อาคารพาณิชย์	ที่ดินเปล่าจัดสรร	รวม
มีนบุรี	782	0	1,979	0	0	2,761
หนองจอก	304	92	346	0	0	742
ลาดกระบัง	0	0	0	0	0	0
คลองสามวา	461	412	624	0	0	1,497
รวม	1,547	504	2,949	0	0	5,000
กรุงเทพมหานคร	2,372	534	3,917	819	0	7,642

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

หมายเหตุ 1. นับเฉพาะโครงการที่มีหน่วยเหลือขายตั้งแต่ 6 หน่วยขึ้นไป

2. 1 หน่วยบ้านจัดสรร หมายถึง 1 โครงการ

แผนภูมิ 5.12 จำนวนที่อยู่อาศัยที่จดทะเบียนเพิ่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2549

ที่มา : ศูนย์ข้อมูลอสังหาริมทรัพย์ ธนาคารอาคารสงเคราะห์

4) การพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

การพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ เป็นตัวชี้วัดถึงความเจริญของพื้นที่นั้นๆ ระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ซึ่งการให้บริการไฟฟ้าและโทรศัพท์ค่อนข้างครอบคลุมทุกพื้นที่ ยกเว้นการให้บริการประปายังไม่ทั่วถึง เนื่องจากปัจจัยด้านการลงทุนที่สูง โดยการวางท่อประปามีการวางตามแนวถนนสายหลักและบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่น

การให้บริการน้ำประปาในพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน สามารถให้บริการได้ในบริเวณเลียบบถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนเลียบบวารี ถนนมิตรไมตรี ถนนประชาสำราญ ถนนคลองกรุง บางส่วนของถนนผดุงพันธ์และถนนสังฆสันติสุข บริเวณโดยรอบชุมชนหนองจอก บริเวณหมู่บ้านจัดสรรบางแห่ง เมื่อวิเคราะห์จากแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน จะสังเกตได้ว่า การกระจายตัวของพื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม นอกจากจะ มีการกระจายตัวตามแนวถนนแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ให้บริการน้ำประปาอีกด้วย ซึ่งบริเวณที่มีความพร้อมเหล่านี้จะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เมือง ซึ่งมีผลต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม

ในด้านการให้บริการสาธารณูปการอื่นๆ ในพื้นที่ค่อนข้างครอบคลุม โดยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษาและเป็นปัจจัยเสริมในการพัฒนาที่ดินประเภทต่างๆ ซึ่งได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาล สาธารณสุข สวนสาธารณะ เป็นต้น

5) ราคาที่ดิน

ราคาที่ดินมีความสัมพันธ์กับความพร้อมในด้านการให้บริการ โครงสร้างพื้นฐาน กล่าวคือที่ดินบริเวณที่มีความพร้อมของการให้บริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ รวมทั้งบริเวณที่มีถนนตัดผ่าน มีความเหมาะสมในการพัฒนา จะมีราคาที่ดินสูงกว่าบริเวณอื่นๆ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง และจากข้อมูลบัญชีกำหนดราคาที่ดินตามราคาประเมินที่ดินของกรมที่ดิน ในปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2546 เขตหนองจอกมีราคาที่ดินสูงสุดที่สุดคือ 17,000 บาท อยู่ที่บริเวณจุดตัดของถนนสุวินทวงศ์ กับถนนเชื่อมสัมพันธ์ และถนนอยู่วิทยา และราคาที่ดินต่ำสุดคือ 500 บาท ได้แก่ บริเวณที่ไม่มีถนนตัดผ่าน ความแตกต่างของราคาที่ดินจะบ่งบอกถึงความแตกต่างในด้านความเพียงพอของโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีการลงทุนพัฒนาหมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ที่ยังขาดแคลนการให้บริการ โครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากราคาที่ดินต่ำ ดังนั้นพื้นที่เกษตรกรรมก็มีโอกาสลดลงอีกเช่นกัน การกระจายตัวของราคาที่ดิน สามารถแบ่งออกเป็นช่วง โดยคิดจากราคาสูงสุดได้ดังนี้

(1) ช่วงที่ 1 มีราคาที่ดินระหว่าง 500 บาท – 3,000 บาท ได้แก่ บริเวณที่ไม่มีถนนตัดผ่าน บริเวณถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ ตั้งแต่ถนนประชาสำราญถึงคลองสิบสาม บริเวณซอยประชาสำราญ 2 โครงการจัดสรรบ้านสยามภูมิ และโครงการเลคพาราไดซ์

(2) ช่วงที่ 2 มีราคาที่ดินระหว่าง 3,001 บาท – 6,000 บาท ได้แก่ บริเวณถนนประชาสำราญ ตั้งแต่ถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ถึงสุดเขต ถนนคลองเก้า ถนนคูคลองสิบ ถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ ตั้งแต่แยกถนนคูคลองสิบถึงแยกถนนประชาสำราญ ถนนแสนเกษม ถนนทางหลวง กรุงเทพมหานคร สาย 3312 ถนนอยู่วิทยา ถนนร่วมพัฒนา ถนนวิบูลย์สาธุกิจ ซอยประชาสำราญ 1 ซอยประชาสำราญ 3 บริเวณหมู่บ้านเพชรศิรินทร์ หมู่บ้านเชียรทอง 2,3 หมู่บ้านเมืองเอก สวนเกษตรมณีย์ สวนเกษตรพรปรีชา สวนเกษตรเหมชาติ โครงการสวนชานเมือง โครงการลำภาทอง โครงการคลองกรุงเก่า

(3) ช่วงที่ 3 มีราคาที่ดินระหว่าง 6,001 บาท – 9,000 บาท ได้แก่ บริเวณถนนมิตรไมตรี ถนนประชาสำราญ ตั้งแต่ถนนมิตรไมตรีถึงแยกถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ ถนนผดุงพันธ์ ถนนสังฆสันติสุข ถนนประชาอุทิศ ถนนสังฆประชา ซอยพิงพระธรรม ซอยโรงเรียนศิริวังพิทยา ซอยวัดราษฎร์บำรุง ซอยไมตรีจิต ซอยร่มเย็น หมู่บ้านพนาสนธิ์การ์เด้นท์โฮม หมู่บ้านสินอนันต์ หมู่บ้านเปรียบทอง 1,2 หมู่บ้านคุณาลัย หมู่บ้านสินทวี (ถนนเลียบบวารี) หมู่บ้านพิบูลย์ทรัพย์ 1 หมู่บ้านพูลทรัพย์ หมู่บ้านวัฒนา หมู่บ้านคอฟฟีวิลเลจ หมู่บ้านราชาดี หมู่บ้านชัยฤกษ์

(4) ช่วงที่ 4 มีราคาที่ดินระหว่าง 9,001 บาท – 12,000 บาท ได้แก่ บริเวณถนนคลองกรุง ซอยทั่วไป หมู่บ้านเลิศอุบล หมู่บ้านเหมชาติ หมู่บ้านทรัพย์ไพศาล หมู่บ้านซื้อตรง หมู่บ้านปัญญาปาร์ค สุวินทวงศ์ หมู่บ้านฟลอราวิลล์พาร์ค ซิตี้ โครงการบึงโคล (สุวินทวงศ์)

(5) ช่วงที่ 5 มีราคาที่ดินระหว่าง 12,001 บาท ขึ้นไป ได้แก่ บริเวณถนนสุวินทวงศ์ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนเลียบบวารี บริเวณหมู่บ้านนนทิว (ถนนเชื่อมสัมพันธ์) บริเวณโครงการชัยชนาวิลล่า (สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร อ่างใน ถิ่น หงษ์ทอง, 2544 : 113-115)

6) มาตรการและโครงการพัฒนาของภาครัฐ

มาตรการควบคุมของรัฐไม่ชัดเจน และผู้ประกอบการสามารถหลีกเลี่ยงได้ สำหรับพื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรมที่ถูกกำหนดในพื้นที่เกือบทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคาร โรงงานอุตสาหกรรมและห้องแถวที่เรียงติดกัน แต่นักลงทุนก็ได้เลี่ยงกฎหมายโดยการสร้างที่พักอาศัยในลักษณะบ้านเดี่ยว โดยมีระยะห่างระหว่างบ้านเพียงเล็กน้อย ซึ่งมีลักษณะคล้ายบ้านแถวหรืออาคารแถว แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของกฎหมายและความไม่มีประสิทธิภาพของมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคารในพื้นที่ประเภทนี้เลย (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 165) ซึ่งตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดให้สามารถปลูกสร้างที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวได้ในพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม แต่มาตรการควบคุม อาทิ อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (OSR) กลับไม่มีผลบังคับใช้กับบ้านเดี่ยว ซึ่งที่อยู่อาศัยในเขตหนองจอกส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวเป็นส่วนมาก

การที่พื้นที่เกษตรกรรมลดลงไปมาก อนึ่ง เป็นปัจจัยเนื่องจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐซึ่งมอบความเจริญมาสู่พื้นที่ชานเมือง โดยโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่

1) *โครงการท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ* สนามบินสุวรรณภูมิ เป็นสนามบินนานาชาติที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และมีขีดความสามารถสูง เป็นปัจจัยกระตุ้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ สนามบินสุวรรณภูมิมีความสำคัญและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมือง โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินและสภาพแวดล้อมของพื้นที่โดยรอบ เป็นแหล่งการจ้างงานขนาดใหญ่และมีแนวโน้มที่แรงงานจะย้ายเข้าอยู่อาศัยใกล้พื้นที่เพื่อความสะดวกและประหยัดในการเดินทาง เขตหนองจอกน่าจะได้รับผลกระทบในอนาคตข้างหน้า แต่เนื่องจากพื้นที่ยังอยู่ห่างไกลจากสนามบินสุวรรณภูมิมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ เขตลาดกระบัง เขตประเวศ เขตมีนบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ ดังนั้นผลกระทบจึงไม่มากนักขนาดส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมอย่างรุนแรง

2) *โครงการทางด่วน* ในเขตหนองจอกและพื้นที่ชานเมืองตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีโครงการทางพิเศษ คือ ทางด่วนสายรามอินทรา – อารณรังค์ และส่วนต่อขยายรามอินทรา – วงแหวนรอบนอก และการสร้างถนนเอกมัย – รามอินทรา ซึ่งเป็นถนนคู่ขนานทางด่วนสายรามอินทรา – อารณรังค์ บริเวณนี้ถือเป็นประตูสำคัญในการเดินทางเข้าออกกรุงเทพมหานคร เชื่อมพื้นที่ศึกษา กับเมืองชั้นในได้ โดยใช้เส้นทางวงแหวนรอบนอกเชื่อมโยงกับทางด่วนสายรามอินทรา – อารณรังค์ เพื่อเข้าสู่พื้นที่ชั้นใน ดังนั้นจึงเกิดการพัฒนายู่อาศัยบริเวณชานเมืองมากขึ้น เพราะการเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองสะดวก แต่ส่งผลให้มีการพัฒนาที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเข้าทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมเดิม

3) *โครงการพัฒนาภายในพื้นที่ศึกษา* จากแผนพัฒนา 4 ปี (พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2551) ของสำนักงานเขตหนองจอก มีวัตถุประสงค์การพัฒนาอย่างหนึ่งคือ เพื่อให้มีการเดินทางที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและปลอดภัย เนื่องจากสภาพถนนสายหลัก สายรอง ยังไม่พัฒนาและปรับปรุงเท่าที่ควร และระบบขนส่งมวลชนในพื้นที่ก็ยังยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ทางสำนักงานเขตจึงจัดให้มีโครงการ ซ่อมแซมถนน ตรอก ซอย และสร้างทางเชื่อม ตรอก ซอย ต่างๆ รวมทั้งการปรับปรุงเส้นทางลัด เพื่อลดความแออัด โดยทั้งหมดเพื่อความความสะดวกสบายแก่ประชาชนในพื้นที่ แต่ก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน โดยเฉพาะรอบๆบริเวณถนนตรอกและซอยที่ได้รับการพัฒนา

7) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตหนองจอก

(1) การเป็นหนี้สินของเกษตรกร

ในอดีตเกษตรกรมีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นของตนเอง แต่ทว่า ปัจจุบันพื้นที่เกษตรกรรมได้กลีบกลายเป็นที่เช่าเกือบทั้งหมด ซึ่งมีความไม่แน่นอนว่าจะถูกยกเลิกการให้เช่าที่ดินเมื่อใด โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดินของตนเองนั้นเนื่องจากการเป็นหนี้สินของเกษตรกร ซึ่งการทำนาในอดีตยังไม่มีการจัดการน้ำหรือระบบชลประทานที่เพียงพอ เกษตรกรทำได้เพียงแต่นำปีประกอบกับราคาปัจจัยการผลิตมีราคาที่สูง ทั้งค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าน้ำมัน เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะหาซื้อ จึงต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อหาทุนมาซื้อปัจจัยการผลิตสำหรับการทำนา และเมื่อทำนาเสร็จแล้ว รายได้ที่ได้รับก็ไม่เพียงพอที่จะลงทุนในครั้งต่อไป จึงกู้เงินเพิ่มอีก เป็นหนี้ที่มีลักษณะเป็นคินพอกหางหมู เมื่อไม่สามารถใช้หนี้ได้ เกษตรกรจึงจำต้องโอนที่ดินที่เคยจำนองไว้ หรือไม่ก็ขายที่ดินของตนเพื่อใช้หนี้สินที่มีอยู่ แต่เกษตรกรยังมีความต้องการทำนาต่อจึงทำการเช่าที่นาเพื่อประกอบอาชีพต่อไป ซึ่งข้อตกลงในการเช่าที่กับเจ้าของที่ดินนั้นจะเป็นแบบปากเปล่าและสัญญาแบบปีต่อปี ค่าเช่าจะมีทั้งการชำระเป็นเงินสดและการชำระด้วยข้าวเปลือกที่ผลิตได้ โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) กันมาก ส่วนเจ้าของที่ดินที่ครอบครองที่ดินในฐานะผู้ให้เช่ามากที่สุด ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านด้วยตนเอง คนนอกพื้นที่ บริษัทกระทิ้งแดง บริษัทเต็กเฮ็งหยู บริษัทที่ซีมายชิน และนายทุนจากในเมือง

(2) ความต้องการขายที่ดินของเจ้าของที่ดินและเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดิน

นอกจากการขายที่ดินเพื่อใช้หนี้สินที่มีอยู่ของเกษตรกรแล้ว ทั้งเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองและเจ้าของที่ดินเดิมที่ให้เช่านั้น มีความต้องการขายที่ดินเอง โดยเฉพาะในช่วงที่ราคาที่ดินสูงในสมัยรัฐบาลนายชาติชาย ซึ่งตอนนั้น ที่ดินมีราคาดีมากผู้คนจึงเร่งซื้อขายที่ดิน แต่หลังจากเศรษฐกิจซบเซา การพัฒนาที่ดินต่างๆหยุดชะงักลง พื้นที่เกษตรกรรมที่ถูกขายไปจึงถูกปล่อยทิ้งร้างว่างเปล่าเพื่อรอขายต่อไป และอีกปัญหาหนึ่งคือ ปัจจุบันเริ่มมีการขยายตัวของเมือง มีการพัฒนาสาธารณูปโภค และการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะบ้านจัดสรร เจ้าของที่ดินมีโอกาสขอยกเลิกการเช่าเพื่อขายที่ดินกับนายทุนมากขึ้น ซึ่งขึ้นอยู่กับเวลา และในการยกเลิกสัญญาเช่าในระหว่างที่อยู่ในระยะการเช่านั้น เจ้าของที่ดินต้องแจ้งให้เกษตรกรทราบล่วงหน้าและชี้แจงเหตุผลของการยกเลิกสัญญาและมีการเจรจากัน เช่น เจ้าของที่ดินบอกว่าจะขายที่ดินให้นายทุนด้วยราคาเท่านี้ ผู้เช่าจะซื้อที่ดินในราคานี้หรือไม่ ถ้าไม่ก็จำเป็นต้องขอให้เลิกสัญญา โดยจะมีค่าบอกเลิก ซึ่งเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่มักไม่ต้องการมีปัญหานี้ในส่วนนี้ ดังนั้นเมื่อหมดระยะเวลาการเช่า จึงไม่ทำสัญญาต่อ เกษตรกรจึงขาดแคลนที่ดินในการทำเกษตรกรรม และปัญหานี้จะเกิดมากขึ้นในบริเวณที่มีความเจริญเข้ามาถึง จากการสำรวจกิจกรรมทางการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตร ของคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง ซึ่งทำการเก็บข้อมูลในรอบปี 2548 ถึงเดือน มกราคม 2549 ถึงสาเหตุของการสูญเสียที่ดิน พบว่า สาเหตุสำคัญมาจากการ

เป็นหนี้สิน ต้องขายที่ดินเพื่อชำระหนี้ รองลงมาเป็นความต้องการเงิน และการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน ดังตาราง 5.23

ตาราง 5.23 สาเหตุของการสูญเสียที่ดินทำการเกษตรกรรมของเกษตรกร

สาเหตุ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
นานมาแล้ว	1	1.4
ต้องการเงิน	11	15.1
ไม่ตอบ ไม่ทราบ	16	21.9
ไม่ได้ขาย	1	1.4
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	1	1.4
ไม่เปลี่ยนแปลง	1	1.4
เข้ามาแต่เดิม	1	1.4
ราคา	9	12.3
เป็นหนี้สิน	30	41.1
หมู่บ้านรุกเข้ามา	1	1.4
ที่ดินไม่มีทางออกถนน	1	1.4
รวม	73	100

ที่มา : โครงการวางแผนพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

(3) คนรุ่นหลังไม่สนใจสืบทอดการทำเกษตรกรรม

นอกจากนี้ การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม มีสาเหตุเกิดจากปัญหาและความต้องการของเกษตรกรเอง ทั้งในเรื่องอายุของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า เกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น มีอายุพอสมควรแล้ว คาดว่าอาจเป็นรุ่นสุดท้ายที่ทำเกษตรกรรม และมีแรงงานภาคเกษตรกรรมในแต่ละครัวเรือนน้อย ส่วนใหญ่ในรุ่นลูกหลานไม่สนใจสืบทอดการทำเกษตรกรรมต่อจากรุ่นพ่อแม่ มีการเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น เช่น เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ย้ายเข้าไปทำงานในเมือง ส่วนเกษตรกรบางรายก็ไม่ต้องการให้ลูกหลานของตนเองสืบทอดการทำเกษตรเช่นกัน เพราะคิดว่า การทำเกษตรกรรม มีรายได้ไม่แน่นอน การทำงานมีเงินเดือนที่มั่นคงกว่าการทำนา ซึ่งรายได้ขึ้นอยู่กับราคาข้าว และเมื่อใดที่ชาวนาทำนาแล้วเกิดขาดทุน เมื่อนั้นจะเลิกทำนา บางรายต้องการให้มีโรงงานเพิ่มขึ้น เพราะจะได้มีแหล่งงานที่เป็นทางเลือกอื่น

การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรมีสาเหตุอีกปัจจัยหนึ่งคือ การตกทอดมรดกสืบเนื่องจาก บรรพบุรุษของเกษตรกรเอง แต่เดิมมีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่ดินแปลงขนาดใหญ่ และสมัยก่อนนิยมมีลูกหลายคน ดังนั้นเมื่อมีการแบ่งมรดก จึงมีการแบ่งที่ดินย่อยออกมาให้ลูกหลานเอาไว้ทำกิน แต่เมื่อมีการขยายครอบครัวอีก ก็มีการแบ่งย่อยที่ดินอีกจนเหลือพื้นที่ทำเกษตรกรรม

น้อยลงเรื่อยๆ บางรายเหลือแค่พื้นที่เอาไว้สร้างบ้าน บางรายก็ขายที่ดินต่อให้นายทุน พื้นที่เกษตรกรรมจึงลดน้อยลงไป

5.5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องปัจจัยที่เป็นแรงต้านทานการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกได้ดังนี้

1) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

ในพื้นที่ศึกษามีสภาพทางธรรมชาติเป็นที่ลุ่มต่ำ แอ่งกระทะ มีสมรรถนะของดินเหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าว นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ทั้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำจากชลประทาน เกษตรกรได้รับน้ำสำหรับการทำเกษตรกรรมอย่างพอเพียง และเนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่ที่มีสภาพเป็นที่ลุ่มต่ำจึงเกิดปัญหาน้ำท่วมขังและการระบายน้ำ การประสบกับปัญหาการทรุดตัวของดิน โดยเฉพาะบริเวณตอนกลางและด้านตะวันตกของพื้นที่ทั้งหมด ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาการใช้ที่ดินประเภทอื่น นอกจากทำเป็นแหล่งเก็บน้ำและพื้นที่เกษตรกรรม แต่ก็ขัดแย้งกับสภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยซึ่งมีการกระจายตัวเป็นจำนวนมากในบริเวณดังกล่าวในปัจจุบัน

2) ตลาดและราคาสินค้า

ในด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรทำการเกษตรกรรมแล้วยังได้กำไร และได้ผลตอบแทนพอที่จะเลี้ยงตนเองได้ ข้าวพันธุ์ใหม่ให้ผลผลิตดี โดยเฉพาะพันธุ์ซีดีโอ (ข้าว 75 วัน) ในปัจจุบัน ด้วยวิวัฒนาการและการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรมากขึ้น เกษตรกรสามารถทำนาต่อปีได้มากขึ้น ได้โดยเฉลี่ยแล้ว 5 ครั้ง ต่อ 2 ปี สามารถทำนาได้มากที่สุด 4 ครั้งต่อปี หากใช้ข้าวพันธุ์ใหม่และการทำนาอย่างเข้มข้น คือ การทำนาตลอดเวลา ไม่พักแปลงไว้หลังเก็บเกี่ยวข้าว และด้วยเทคนิคในการดูแลในระหว่างการเพาะปลูก อาทิ การจัดสรรน้ำ การให้ปุ๋ย การป้องกันและกำจัดโรคและแมลง ส่งผลให้ผลผลิตดี ข้าวมีคุณภาพ ซึ่งในช่วงนี้ เกษตรกรสามารถผลิตข้าวได้โดยเฉลี่ยประมาณ 100 ถังต่อไร่ และจากการสัมภาษณ์ทราบว่า ราคาข้าวขณะนี้ราคาเกวียนละ 6,500 บาท หรือน้อยที่สุดก็ไม่ต่ำกว่า 6,000 บาทต่อไร่ ขึ้นอยู่กับความชื้นและราคาประกันข้าว (7,100 บาท) ในขณะที่มีต้นทุนการผลิตโดยเฉลี่ย 2,800 บาทต่อไร่ เกษตรกรจึงได้กำไรจากการขายข้าว และสามารถทำการเกษตรต่อได้อย่างสบาย นอกจากนี้ การทำการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานอย่างหนักเช่นอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากมีเครื่องทุ่นแรง คือ รถเกี่ยวข้าว ซึ่งประหยัดค่าแรงมากกว่าการจ้างแรงงานคนเกี่ยวข้าวอีกด้วย คือ ค่าจ้างรถเกี่ยวข้าว 350 บาทต่อไร่ แต่แรงงานคนจะจ้างคนละ 600 บาทต่อไร่ และรถเกี่ยวข้าวจะนำข้าวที่เกี่ยวข้องได้ไปยังโรงสีได้เลย ไม่ต้องเสียเวลามัดและบรรจุข้าวก่อนจะนำเข้าโรงสี อีกทั้งการทำนา เป็นประเภทนาหว่านน้ำตาม

เกษตรกรไม่ต้องเห็นคเหน้อยแบบการปักดำ และใส่ปุ๋ยแค่ 2 ครั้งเท่านั้น ที่เหลือจะเป็นการดูแลรักษาต้นข้าวให้เจริญเติบโตจนถึงระยะเก็บเกี่ยว ส่วนในด้านตลาดและแหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตรกรไม่กังวลกับเรื่องนี้เพราะ มีแหล่งรับซื้อผลผลิตตลอดเวลา ที่หนองจอกมีทั้งโรงสีและลานตากข้าว ในพื้นที่ข้างเคียงก็มีแหล่งรับซื้ออยู่ที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และที่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

3) ประชากรและเกษตรกรในพื้นที่

(1) ทักษะและความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา

การที่พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกจะยังคงอยู่ได้นั้น นอกจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรมแล้ว สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการทำการเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะสามารถรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ จากการสัมภาษณ์เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรในเขตหนองจอก สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

การที่เกษตรกรยังคงมีการทำเกษตรกรรมกันอยู่ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม คงกลิ่นไอของความเป็นชนบท ชาวบ้านดำรงวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และมีอาชีพหลักคือการทำนา สภาพแหล่งน้ำดี สามารถทำนาได้ตลอดปี เนื่องจากมีน้ำจากระบบชลประทาน ดินดี ไม่มีปัญหา สามารถทำนาต่อไปได้ โรงงานภายในพื้นที่มีไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมถนน ส่วนพื้นที่ที่ลึกเข้าไปจากถนนยังมีการทำนากันอยู่มาก พื้นที่ยังห่างไกลความเจริญ ยังไม่มีการพัฒนากระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่มากนัก และการให้บริการสาธารณสุขไปไกลยังไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรร ถึงแม้ว่าที่ดินที่ทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะเป็นที่เช่า แต่เจ้าของที่ดินยังคงให้เช่าที่ดินทำการเกษตรต่อไป เจ้าของที่ดินบางรายเพียงซื้อที่ดินเก็บไว้เท่านั้น ในช่วงที่เกษตรกรประสบภาวะหนี้สิน และมีความประสงค์ให้เกษตรกรทำการเช่าที่ดินเพื่อจะได้สามารถทำนาต่อไปได้

(2) เกษตรกรรู้จักปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรกรรม

การที่เกษตรกรยังคงทำการเกษตรกรรมอยู่ได้นั้น เพราะเกษตรกรมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และรู้จักปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรกรรม คือ นอกจากการทำนาแล้ว การทำการเกษตรกรรมประเภทอื่นๆ ที่เน้นการผลิตที่เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การขายพันธุ์ต้นไม้อื่นๆ เกษตรกรไม่เพียงแต่ขายต้นไม้อื่นๆ เท่านั้น ยังมีการเพาะเพื่อขายท่อนพันธุ์ อาทิ การขายท่อนพันธุ์หญ้าอะลาพื้น การขายท่อนพันธุ์มะพร้าว น้ำหอมข หรือการขายต้นไม้อื่นๆ เดียวกันแต่เน้นขายสายพันธุ์ที่มีราคาแพงกว่า อาทิ กล้วยไม้ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มีราคาแพงกว่ากล้วยไม้ที่จำหน่ายให้ไว้พระ หรือการขายหงส์ เป็ดสวยงาม แทนที่จะเป็ดเลี้ยง หรือไก่ทั่วไป ต้น

นอกจากนี้ในด้านสังคมและวัฒนธรรม เกษตรกรมีการปรับตัวและดำเนินชีวิตภายใต้ความพอเพียง และวิถีชีวิตของชาวมุสลิมไม่นิยมขายที่นาของตนเอง ชุมชนเกษตรกรรมมีใจรักการทำ

เกษตรกรรม และมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการรวมกลุ่มกันพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรมีความรัก และหวงแหน พื้นที่เกษตรกรรม ทั้งที่เป็นของตนเองและที่เช่า และมีความต้องการทำการเกษตรต่อไป เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งริเริ่มบุกเบิกที่แขวง โคนเฟดในขณะนี้

(3) การเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ทำกันมาแต่ดั้งเดิม

ปัจจัยอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นสาเหตุที่เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำการเกษตรสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งการมีความรู้และประสบการณ์แต่การทำเกษตรเท่านั้น จึงไม่สามารถเปลี่ยนเป็นอาชีพอื่นได้ ตัวอย่าง เกษตรกรที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำเกษตรกรรมที่หนองจอก ซึ่งถิ่นฐานเดิมก็มีการทำนา แต่เมื่อ ได้รับความกดดันจากการพัฒนาเมือง ไม่สามารถทำนาในที่ดินเดิมได้อีก ก็เกรงว่าลูกหลานจะไม่มีที่ดินทำนา รวมทั้งตนเองก็ยังคงการทำนาต่อ จึงได้เข้ามาซื้อและเช่าที่ดินในเขตหนองจอก ซึ่งยังมีพื้นที่เกษตรกรรมอีกมาก เกษตรกรบางราย หลังจากขายที่ดินเพื่อใช้หนี้สิน หรือขายให้กับนายทุนในช่วงที่ราคาที่ดินสูงแล้ว ลองไปประกอบอาชีพอื่นแต่ไม่สำเร็จ และไม่รู้อะไร จึงย้อนกลับมาทำการเกษตรที่ตนเองมีประสบการณ์มากที่สุด

จากรายงานผลการสำรวจผู้นำชุมชน เรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรม ของโครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ในระหว่างเดือนมกราคม 2549 ถึงเหตุผลที่สมควรรักษาพื้นที่ทำการเกษตรของผู้นำชุมชน โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงอยากเก็บรักษาพื้นที่เอาไว้ให้ลูกหลาน มีความต้องการรักษาพื้นที่สีเขียว ความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิต การทำการเกษตรยังยึดเป็นอาชีพได้

(ตาราง 5.24)

ตาราง 5.24 เหตุผลที่สมควรรักษาพื้นที่การเกษตร

เหตุผล	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
กำหนดให้อยู่เป็นสัดส่วนและใช้ที่ดินให้ถูกประเภท	2	3.5
ธรรมชาติ อาชีพ และวิถีชีวิต	7	12.3
ผลตอบแทนดี ยึดเป็นอาชีพได้และมีงานทำ	5	8.8
พื้นที่ว่างเปล่า ไม่ได้ใช้ประโยชน์	1	1.8
พื้นที่เหมาะสม	5	8.8
มรดกและที่ดินเหลือน้อย	3	5.3
อาชีพดั้งเดิม	27	47.4
แจกพื้นที่ให้คนในหมู่บ้าน	1	1.8
ไม่ตอบ	1	1.8
ไม่รู้จะไปทำอะไร	2	3.5
รวม	57	100

ที่มา : โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

4) กฎหมาย นโยบาย และมาตรการจากภาครัฐ

(1) ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

มีการประกาศใช้บังคับในกรุงเทพมหานครครั้งแรกในปี พ.ศ. 2535 โดยออกเป็นกฎกระทรวงฉบับที่ 116 และได้มีการปรับปรุงตามกฎหมายพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 โดยกำหนดให้มีการปรับปรุงทุก 5 ปี และประกาศบังคับใช้ ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) เป็นกฎกระทรวงฉบับที่ 414 พ.ศ. 2542 และได้มีการขยายเวลาการบังคับใช้ออกมาอีก 2 ปี จนถึงการประกาศบังคับใช้ผังเมืองรวม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ในปัจจุบัน โดยได้รับความเห็นชอบและลงนามโดยคณะรัฐมนตรี (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-43)

ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร นับเป็นการกำหนดกรอบนโยบายซึ่งนำการพัฒนาพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีนโยบายสำคัญคือ การกระจายความเจริญออกจากศูนย์กลางเมืองเดิมของกรุงเทพมหานครออกไปสู่พื้นที่ชานเมืองที่ยังมีที่ว่างรองรับการพัฒนาได้อีก โดยเฉพาะพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก ที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่ตั้งสนามบินสุวรรณภูมิ ดังนั้นผังเมืองเมืองรวมกรุงเทพมหานครฉบับปัจจุบัน จึงได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการกระจายของกิจกรรมสู่ย่านศูนย์กลางเมืองที่สำคัญ คือ ศูนย์ชุมชนสะพานใหม่ (เขตบางเขน) ศูนย์ชุมชนมีนบุรี ศูนย์ชุมชนใหม่ลาดกระบัง ศูนย์ชุมชนหนองจอก และศูนย์ชุมชนบางนา – ศรีนครินทร์ (เขตบางนา เขตประเวศ) โดยในพื้นที่ย่านชุมชนเมืองเหล่านี้ ผังเมืองรวมฯ ได้กำหนดให้เป็นพื้นที่พาณิชยกรรม (สีแดง) และที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม) เพื่อเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาการใช้ที่ดินในบริเวณเหล่านี้ได้มากกว่าพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งกำหนดเป็นพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง)

ผังเมืองรวมฯ ได้กำหนดให้มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ในพื้นที่ที่ไม่มีปัญหาเรื่องสภาพของพื้นที่ โดยกำหนดให้มีการสร้างสมดุลของแหล่งงาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และที่อยู่อาศัยลดการเดินทางระหว่างที่อยู่อาศัยกับแหล่งงาน โดยการปรับปรุงข้อกำหนดผังเมืองรวมฯ ส่งเสริมให้มีการสร้างอาคารสำนักงาน อาคารพาณิชย์ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ ที่อยู่อาศัยแบบหนาแน่นปานกลาง สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา สถานพยาบาล สวนสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆ ให้มีการพัฒนารอบสมบูรณ์อยู่ในพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เป็นย่านชุมชน เป็นการพัฒนาแบบชุมชนเมืองกะทัดรัด (Compact community) และไม่ส่งเสริมการกระจายการใช้ที่ดินที่เกาะไปตามถนนอย่างไร้การควบคุม นอกจากนี้ยังกำหนดให้สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มขึ้นในพื้นที่บริเวณที่มีโครงข่ายคมนาคมขนส่ง เพื่อลดการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการจราจรติดขัด และเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในเมือง และเนื่องจากพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกมีปัญหาสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มต่ำ ประสบน้ำท่วมขัง รวมทั้งปัญหาเรื่องสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในพื้นที่ชานเมือง ผังเมืองรวมฯจึงกำหนดนโยบายที่จะจำกัดการพัฒนาในพื้นที่บางบริเวณไว้ก่อน และ

กำหนดให้พื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกซึ่งประกอบด้วย เขตลาดกระบัง เขตมีนบุรี เขตคลองสามวา และเขตหนองจอก เป็นการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และประเภทชนบทและเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่ม เหมาะสมต่อการเพาะปลูก และจะช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมซึ่งสร้างความเสียหายให้กับกรุงเทพมหานครได้อีกทางหนึ่ง

ผังเมืองรวมฯ พ.ศ. 2549 ได้มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มขึ้นจากผังเมืองรวมฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) ในบริเวณดังต่อไปนี้ บริเวณศูนย์ชุมชนหนองจอก จากเดิมเป็นผังสีเหลืองเปลี่ยนเป็นสีส้ม เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์ชุมชนชานเมืองตามนโยบายเมืองหลายศูนย์กลาง บริเวณตลาดหนองจอก จากเดิมเป็นผังสีน้ำตาลเปลี่ยนเป็นสีแดง เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์ชุมชนใหม่ชานเมืองตามนโยบายเมืองหลายศูนย์กลางและบริเวณเขตประกอบการอุตสาหกรรมบึงโคก จากเดิมเป็นผังสีเขียวเข้มเปลี่ยนเป็นสีม่วง เพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่จะย้ายออกจากเขตเมืองชั้นใน ตามนโยบายการจัดระบบอุตสาหกรรมที่ไม่มีมลพิษ การเปลี่ยนแปลงผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมมากนัก เนื่องจากการขยายพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม) ยังอยู่ในบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยเดิม (สีเหลือง) (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 3-12) ดังนั้นการพัฒนาจึงยังอยู่ในกรอบข้อกำหนดตามผังเมืองรวม แต่เป็นสัญญาณบอกว่า เมืองเริ่มมีการขยายตัวและหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งผังเมืองรวมฯ ฉบับถัดไป อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดการใช้ที่ดิน โดยการขยายพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและหนาแน่นปานกลางออกมายังพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียวเข้ม) มากขึ้น รวมทั้งอาจมีการกำหนดพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (สีน้ำตาล) เพิ่มจากพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม) บริเวณรอบตลาดหนองจอก แต่บริเวณพื้นที่อุตสาหกรรม (สีม่วง) ที่เพิ่มขึ้นในผังเมืองรวม พ.ศ. 2549 อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมโดยรอบ เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเป็นกิจกรรมต่อเนื่องโดยรอบบริเวณนี้ เช่น การพัฒนาร้านค้า ร้านอาหาร ตลาดนัด แต่จากการสำรวจ ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมอะไรเลย สรุป ผังเมืองรวมฯ พ.ศ. 2549 ยังคงมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมในบริเวณเดิม ซึ่งแสดงว่าภายในพื้นที่เขตหนองจอก ยังคงสภาพความเป็นชนบทและเกษตรกรรมไว้ได้ แม้ว่าจะมีจำนวนประชากรและพื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น แต่มิได้มีการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมมากนัก (แผนที่ 5.16)

(2) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่องการสงวนพื้นที่รับน้ำหรือชะลอน้ำ

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่อง “กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทในท้องที่เขตมีนบุรี แขวงคลองสิบ แขวงคูฝั่งเหนือ เขตหนองจอก และแขวงคลองสามประเวศ แขวงลำปลาทิว แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” ฉบับ พ.ศ. 2525 และฉบับเพิ่มเติม พ.ศ. 2544

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครฉบับนี้ มีสาระสำคัญคือ การห้ามก่อสร้างอาคารทุกประเภท ยกเว้น อาคารหรือสถานที่ทำการของทางราชการ อาคารที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว ยุ้งข้าว ถนน เขื่อน สะพาน อุโมงค์ทางหรือท่อระบายน้ำ และอื่นๆ ฯลฯ ทำให้เป็นข้อจำกัดการพัฒนาพื้นที่ สำหรับโครงการบางชนิดหรือบางประเภท การพัฒนาพื้นที่ในบริเวณนี้ จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่อง การระบายน้ำ และการหาพื้นที่แก้มลิงทดแทนพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเภทอื่น

(3) ประกาศกระทรวงคมนาคมเรื่องเขตปลอดภัยการบินรอบสนามบิน

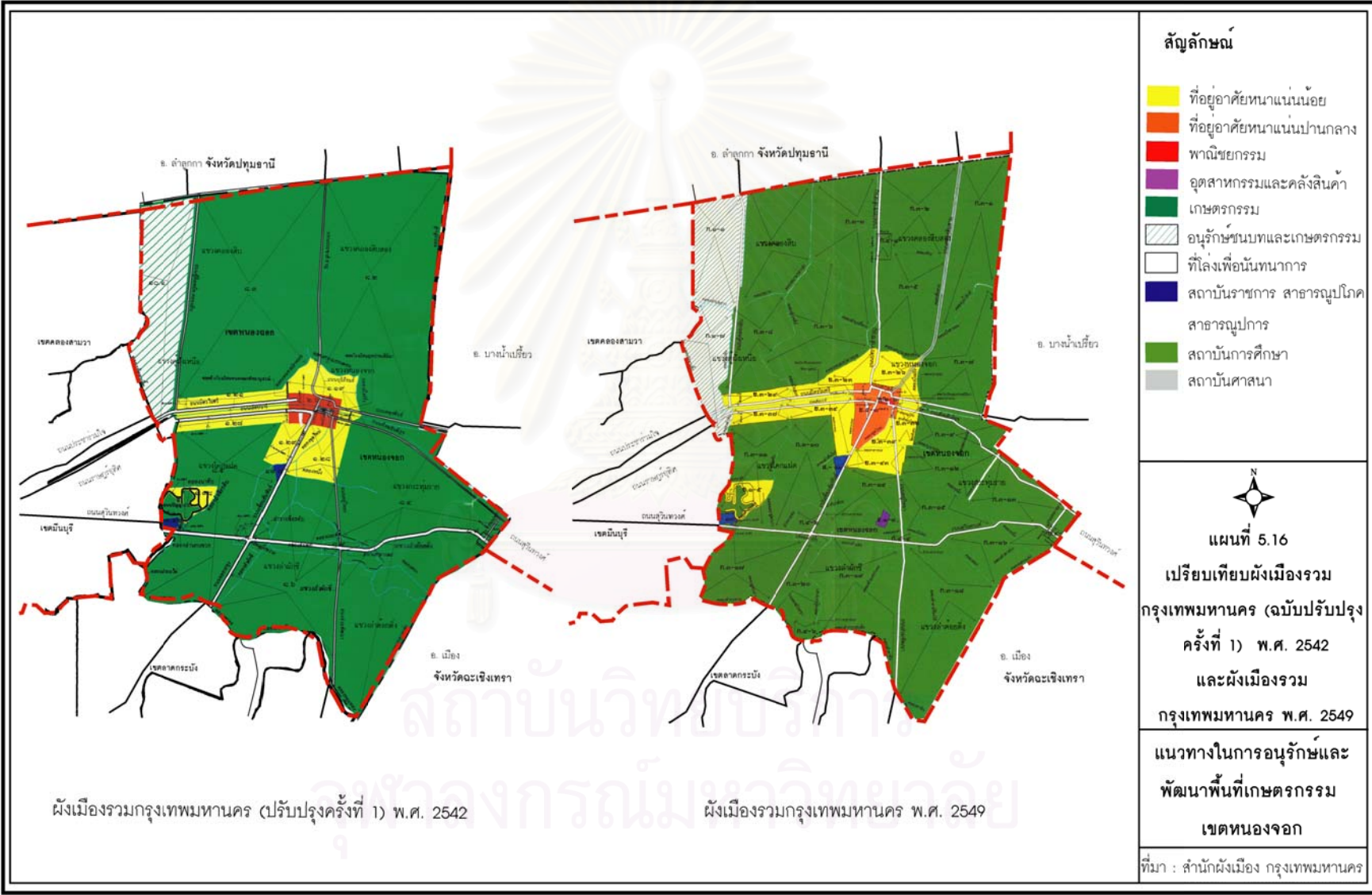
ประกาศกระทรวงคมนาคมเรื่อง “การกำหนดบริเวณใกล้เคียงสนามบินสุวรรณภูมิ ใน ท้องที่เขตมีนบุรี เขตหนองจอก เขตบึงกุ่ม เขตลาดกระบัง เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร และอำเภอ บางพลี อำเภอมะนังสมุทรปราการ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเขตปลอดภัยในการ เติบโตอากาศ พ.ศ. 2535” ประกาศฯ ฉบับนี้ มีสาระสำคัญคือ การประกาศกำหนดเขตปลอดภัยในการ เติบโตอากาศ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่โดยรอบสนามบินสุวรรณภูมิ และครอบคลุมพื้นที่ของ กรุงเทพมหานครในเขตมีนบุรี เขตหนองจอก เขตบึงกุ่ม เขตลาดกระบัง เขตประเวศ ซึ่งมีผลต่อการ ตัดสินใจในการอนุญาตการพัฒนาโครงการ ซึ่งต้องได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ สนามบินด้วย ดังนั้นจากประกาศนี้ จึงมีผลต่อการต้านทานการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมใน พื้นที่ศึกษาได้ทางหนึ่ง (แผนที่ 5.17)

(4) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

มีสาระสำคัญคือ ใช้ควบคุมลักษณะทางกายภาพของอาคาร เพื่อเป็นประโยชน์ แห่งความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม การผังเมือง สถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร โดยรวม กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือทางผังเมืองที่มีส่วนในการควบคุมการพัฒนาในพื้นที่ชนบทและ เกษตรกรรม (ปริญญา จิตรกรานทีกิจ อ่างใน โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผัง เมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-44)

(5) กฎหมายควบคุมการจัดสรรที่ดิน

การควบคุมการจัดสรรที่ดินเป็นมาตรการในการควบคุมการพัฒนาเพื่อรองรับการ ขยายตัวของเมือง โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณชานเมือง จากพื้นที่ เกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่เพื่อพักอาศัย การพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรม ขนาดของพื้นที่ที่ เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภทที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความจำเป็นในการแบ่ง แปลงที่ดินและกระจายกรรมสิทธิ์ในที่ดินสู่ประชาชนเป็นจำนวนมาก การควบคุมการจัดสรรที่ดิน ซึ่งนอกจากจะเป็นการกำหนดวิธีการในการจัดสรรที่ดินแล้ว ยังเป็นการวางข้อกำหนดที่จะ ก่อให้เกิดมาตรฐานในการพัฒนาทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับแปลงที่ดิน เช่น ขนาดและสัดส่วนของ

สัญลักษณ์

- ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
- พาณิชยกรรม
- อุตสาหกรรมและคลังสินค้า
- เกษตรกรรม
- อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม
- ที่โล่งเพื่อนันทนาการ
- สถานราชการ สาธารณูปโภค
- สาธารณูปการ
- สถานับการศึกษา
- สถานับศาสนา

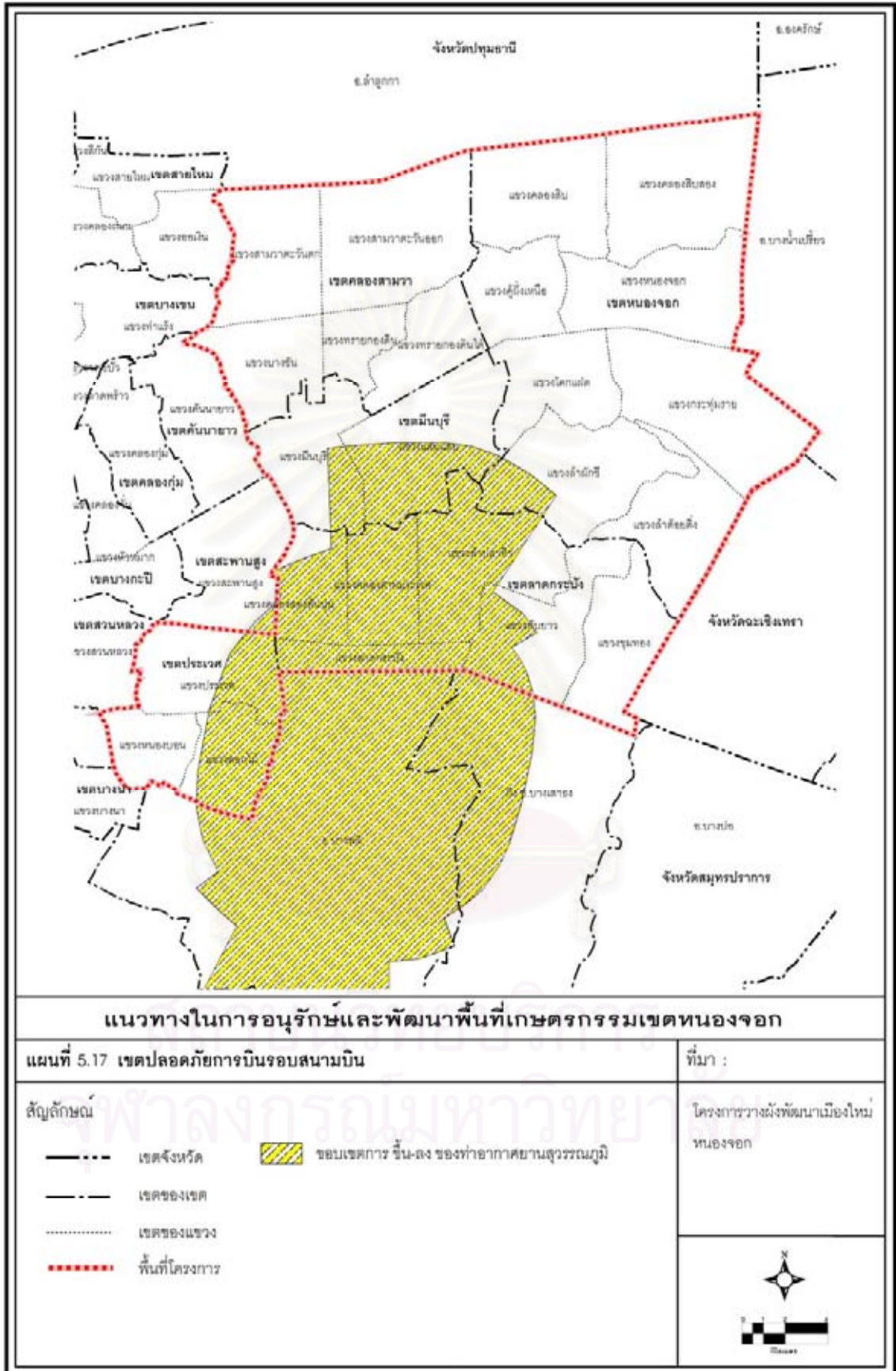

แผนที่ 5.16
เปรียบเทียบผังเมืองรวม
กรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุง
ครั้งที่ 1) พ.ศ. 2542
และผังเมืองรวม
กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549
แนวทางในการอนุรักษ์และ
พัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม
เขตหนองจอก

ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) พ.ศ. 2542

ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549

ที่ดิน และมีผลต่อสภาพชุมชนโดยรวม ด้วยเกณฑ์มาตรฐานทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งผู้จัดสรรที่ดินจะต้องจัดสร้างและบำรุงรักษา หรือโอนเป็นสาธารณประโยชน์ตามแต่กฎหมายจะกำหนด (นพนนท์ ตาปานานนท์ อ่างใน โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-44)

(6) กฎหมายสิ่งแวดล้อม

เป็นการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด และการกำหนดเขตควบคุมมลพิษ รวมทั้งการจัดการคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ และเสียง และการจัดการสารอันตรายและกากของเสีย เป็นกฎหมายที่ครอบคลุมประเด็นในการควบคุมมลพิษ ทำให้ช่วยลดผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นมลพิษ และเป็นผลเสียต่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 3-44)

(7) นโยบายการพัฒนาในพื้นที่ศึกษา

แม้ว่าทางสำนักงานเขตจะมีการวางแผนพัฒนาต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในพื้นที่ แต่ในแผนการพัฒนานั้นก็มีผลต่อการคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ เกษตรกรรม และชนบทในพื้นที่ศึกษาเช่นกัน อาทิ การส่งเสริมด้านการปลูกจิตสำนึกในศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยพุทธและมุสลิม การเสริมสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งเพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นไปตามผังเมือง และมีสภาพภูมิทัศน์ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลพิษ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่สีเขียว โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ โดยเปลี่ยนที่ว่างเปล่าเป็นพื้นที่สีเขียว การจัดกิจกรรมรณรงค์ ส่งเสริม ตลอดจนกำหนดมาตรการจูงใจให้ประชาชนร่วมเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยปลูกต้นไม้ในบ้านเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรัก ห่วง แหวน มีความต้องการในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว รวมไปถึงพื้นที่เกษตรกรรมอีกด้วย

5.5.3 ความสามารถในการต้านทานพื้นที่เกษตรกรรม

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตหนองจอก พบว่า พื้นที่อยู่อาศัยและถนนมีการขยายตัวมากขึ้นและส่งผลให้มีการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่าง ในช่วง พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2545 และจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในช่วง พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2547 พบว่าพื้นที่เกษตรกรรมมีขนาดเพิ่มขึ้น ซึ่งจุดเปลี่ยนที่พื้นที่เกษตรกรรมกลับมาเพิ่มขึ้นนั้น คาดว่าอยู่ในช่วง พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2547 การที่มีพื้นที่เมือง โดยเฉพาะพื้นที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้นนั้น เป็นการเพิ่มขึ้นทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างเดิม โดยเฉพาะบริเวณโดยรอบถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนสุวินทวงศ์ ถนนเลียบบวารี และถนนมิตรไมตรี ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมที่เพิ่มขึ้นนั้น คาดว่าเป็น

การเพิ่มขึ้นทดแทน ในพื้นที่ว่างเดิมเช่นกัน และหากเมื่อใดที่พื้นที่ว่างได้รับการพัฒนาจนหมด คาดว่า จะเกิดการผลักดันกันทั้งที่ระหว่างการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นแรงบวกและแรงต้านในพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก พบว่า แรงบวกหรือปัจจัยหลักที่สำคัญที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมคือ การพัฒนาถนน รองลงมาคือ การพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งการขยายตัวของเมืองโดยเฉพาะในรูปแบบของการพัฒนาที่อยู่อาศัย มักมีการขยายตัวออกในแนวราบ และเกาะกลุ่มการพัฒนาตามถนนสายสำคัญ เพื่อความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ปัจจัยทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างมาก หากไม่มีการพัฒนาถนน การพัฒนาที่อยู่อาศัยก็จะเกิดขึ้นน้อย เพราะเขตหนองจอกตั้งอยู่ห่างจากเขตเมืองชั้นในอันเป็นแหล่งงาน แต่แม้ว่าการพัฒนาถนนในเขตหนองจอกมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงและขยายในแนวถนนเดิม แต่การขยายตัวของที่อยู่อาศัยยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการขยายตัวของเมืองและพื้นที่ศึกษา และยังมีพื้นที่เกษตรกรรมและว่างโดยรอบถนนที่รอการพัฒนาเหลืออยู่เป็นบริเวณกว้าง ขณะที่แรงต้านทานการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมกลับมีจำนวนน้อยกว่าแรงบวก ซึ่งหากพื้นที่ว่างถูกใช้จนหมด จะมีแนวโน้มการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น ซึ่งการที่พื้นที่เกษตรกรรมยังคงอยู่ได้นั้น มีปัจจัยหลักที่สำคัญคือ รายได้จากการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรยังคงได้ผลดี โดยเฉพาะกำไรจากการทำนาข้าว และแม้ว่า ประชาชนและเกษตรกรในเขตหนองจอกจะมีความมุ่งหวังในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป แต่เนื่องจากความไม่มั่นคงของกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 เป็นที่เช่า จึงไม่สามารถกำหนดได้ว่า เจ้าของที่ดินจะตัดสินใจบอกเลิกการให้เช่าและขายที่ดินแก่นายทุนหรือนักลงทุนเมื่อใด แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากการขยายตัวของเมือง ในรูปของการพัฒนาที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่ยังกระจายแต่โดยรอบถนน และการมีมาตรการ โดยเฉพาะผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ที่ควบคุมการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมในเขตหนองจอก จึงยังมีโอกาสที่จะวางแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมได้บ้างไม่มากนัก

5.6 สรุป

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานคร พบว่า มีการขยายตัวของพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2529 มีพื้นที่เมือง 347.09 ตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นเป็น 585.54 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2538 และ 698.591 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2545 โดยขยายตัวออกมายังเขตต่อเมืองและเขตชานเมืองฝั่งตะวันออก การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของพื้นที่พาณิชยกรรม พื้นที่อยู่อาศัย และถนน ซึ่งมีผลต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่าง ทั้งนี้เป็นผลจากความแออัดจากภายในเมือง และมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมมากขึ้น (ในช่วง พ.ศ. 2529 – พ.ศ. 2545 พื้นที่พาณิชยกรรมมีอัตราการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 15.23 โดยเฉพาะในเขตเมืองชั้นในซึ่งมีพื้นที่พาณิชยกรรมร้อยละ 42.56 ในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัย

มีพื้นที่เพียงร้อยละ 23.35 เท่านั้น) ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัยและประชากรออกมา ยังพื้นที่รอบนอกมากขึ้น และทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมเดิม โดยปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดคือ การคมนาคม และปัจจัยรองคือ การพัฒนาที่อยู่อาศัย

อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกยังคงมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และเกษตรกรจำนวนมากยังคงทำนา ซึ่งปัจจัยหลักที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมยังคงอยู่ คือ ปัจจัยด้านตลาดและราคาสินค้า และการที่พื้นที่เกษตรกรรมยังคงอยู่ได้นั้น แสดงให้เห็นว่า พื้นที่เกษตรกรรมยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากประชาชนและเกษตรกรยังคงมีความมุ่งหวังทำการกสิกรรมและรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ ซึ่งปัจจุบัน ราคาผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะข้าวเปลือกมีราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นสูงมาก เนื่องจากความต้องการนำข้าวของต่างประเทศ นอกจากนี้ ในด้านกายภาพของพื้นที่เกษตรกรรมมีความสำคัญในการเป็นพื้นที่รับน้ำหลาก ป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร จึงได้มีมาตรการและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้น พื้นที่เกษตรกรรมจึงมีความสำคัญทั้งต่อชุมชนเกษตรกรและกรุงเทพมหานคร ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ แต่อย่างไรก็ตาม แรงด้านทานการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกไม่เพียงพอต่อการด้านการขยายตัวของเมืองได้มากนัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่เช่า พื้นที่เกษตรกรรมจึงมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

การศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาในบทที่ผ่านมา รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ทราบถึงเอกลักษณ์ ความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่กลับมีแนวโน้มที่จะเกิดการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมด้วยปัจจัยต่างๆ และเกษตรกรไม่อาจต้านทานการเปลี่ยนแปลงนี้ได้มากนัก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์พื้นที่เพื่อให้ทราบถึง สักยภาพ ปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อสามารถวางแผนทางในการอนุรักษ์พัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม อันเป็นวิธีการป้องกันการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมที่มีบทบาทสำคัญดังนี้ไว้ โดยจะทำการศึกษาไปบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษา

ในการวางแผนทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำการเกษตรกรรม รวมทั้งปัญหาของพื้นที่อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด และสามารถนำประเด็นต่างๆเหล่านี้ ประกอบกับการศึกษาในบทที่ผ่านมาถึงความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม เข้าสู่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อสามารถนำไปกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม และเพื่อความชัดเจนของการศึกษา จึงจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็นด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เกษตรกรรม

ในบทนี้ได้ทำการวิเคราะห์ศักยภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม รวมทั้งศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งช่วยสนับสนุนศักยภาพของพื้นที่และสนับสนุนให้เกษตรกรมีความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป ดังนี้

6.1.1 ศักยภาพทางกายภาพ

เป็นการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อหาความเหมาะสมจากการได้เปรียบทางกายภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่เกษตรกรรม จะพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรมและปัจจัยที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งอยู่ภายใต้สมมติฐานว่า พื้นที่ศึกษาทั้งหมดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เช่น เป็นพื้นที่อนุรักษ์ หรือถูกควบคุมการพัฒนาด้วยกฎหมายและมาตรการต่างโดยในการวิเคราะห์ได้ใช้เทคนิคการซ้อนทับแผนที่ของปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการพัฒนาการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมและยังต้องกันพื้นที่ชุมชนเมืองเดิมออกเป็นปัจจัยกันออก เนื่องจากมีการพัฒนาเป็นพื้นที่ชุมชนแล้ว ยากต่อการนำกลับมาพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยปัจจัยสำคัญที่นำมาวิเคราะห์คือ สมรรถนะดิน พื้นที่ในเขตชลประทาน พื้นที่ในเขตวิกฤตน้ำบาดาลและการทรุดตัวของดิน ปัจจัยการป้องกันน้ำท่วม และบริเวณที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีการให้ค่าคะแนนในการวิเคราะห์ต่างกัน โดยอ้างอิงจากเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการจัดทำฐานข้อมูลและวิเคราะห์เพื่อการวางแผนอนุภาคกลุ่มจังหวัดมุกดาหาร นครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ และโครงการจัดทำแผนภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งแต่ละปัจจัย ผู้ศึกษาได้กำหนดค่าน้ำหนักที่ต่างกัน ตามความสำคัญ

ของแต่ละปัจจัย และสนับสนุนต่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา โดยปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์และให้ค่าคะแนน สรุปได้ดังตารางที่ 6.1

6.1.1.1 พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรม ควรเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ อยู่ในพื้นที่ลุ่ม น้ำท่วมถึง มีโครงข่ายการบริการของระบบชลประทานอย่างทั่วถึง ทำให้สามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้บริเวณที่เป็นพื้นที่ว่าง ไม่ได้ใช้ประโยชน์ และพื้นที่ที่ปราศจากสิ่งปลูกสร้างก็สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้ รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นข้อจำกัดของการพัฒนาเมืองหรือพื้นที่ที่มีมาตรการ ข้อกำหนดควบคุมการใช้ที่ดิน เช่น บริเวณที่เป็นพื้นที่รับน้ำ เป็นต้น

6.1.1.2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา

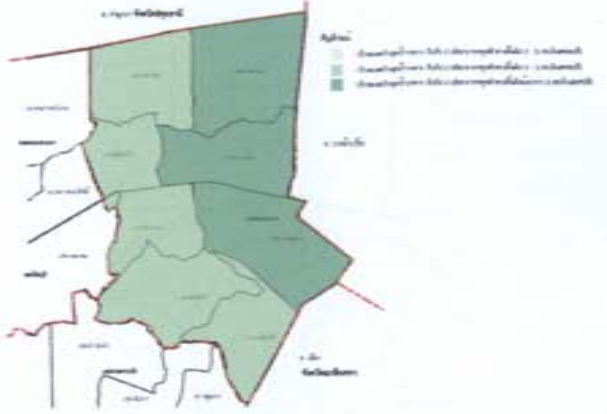

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาของพื้นที่ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆที่มีผลการต่อการพัฒนาการใช้ที่ดินทั้งประเภทเกษตรกรรม ซึ่งปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ ปัจจัยในด้านสมรรถนะของดิน ปัจจัยด้านแหล่งน้ำและชลประทาน ปัจจัยด้านเขตวิกฤตน้ำบาดาลและการทรุดตัวของดิน ปัจจัยด้านการป้องกันน้ำท่วม ปัจจัยด้านพื้นที่อนุรักษ์ชนบทเกษตรกรรม การวิเคราะห์โดยการนำค่าศักยภาพของแต่ละปัจจัยมาซ้อนทับกันแล้ว สามารถสรุปศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยจำแนกได้ดังต่อไปนี้

- พื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมาก ได้แก่ บริเวณที่มีสมรรถนะดินสูงเหมาะสมแก่การเกษตรกรรมประเภททำนา อยู่ในพื้นที่ชลประทานและอยู่ใกล้แหล่งน้ำ มีความเสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินทรุดตัวไม่เกิน 2 เซนติเมตรต่อปี สำหรับพื้นที่ศึกษา แม้ว่าจะอยู่นอกคันกันน้ำแต่ก็อยู่ในขอบเขตของโครงการป้องกันน้ำท่วม ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุดนี้อยู่บริเวณพื้นที่ตอนล่างของแขวงกระทุ่มราย

- พื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมปานกลาง ได้แก่ บริเวณที่ดินมีความเหมาะสมปานกลางถึงเหมาะสมมากในการทำนา อยู่ในพื้นที่ชลประทาน มีความเสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินทรุดตัวไม่เกิน 3 เซนติเมตรต่อปี และเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณนอกคันกันน้ำ แต่อยู่ในขอบเขตของโครงการป้องกันน้ำท่วม ซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในระดับปานกลาง ส่วนมากอยู่บริเวณพื้นที่ตอนล่างของคลองแสนแสบ ได้แก่ บริเวณแขวงกระทุ่มราย แขวงโคกแฝด แขวงลำผักชี และแขวงลำค้อยดิง บางส่วนของแขวงคลองสิบสองที่มีสมรรถนะดินเหมาะสมมากในการทำนา

ตาราง 6.1 ปัจจัยการวิเคราะห์เพื่อหาความเหมาะสมของพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์	เงื่อนไข	คะแนน	ค่าความสำคัญ	แผนที่
<p>1. สมรรถนะของดิน</p> <p>พื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีโครงข่ายอุทกคลองหนาแน่น โดยพื้นที่ที่มีสมรรถนะของดินดี จะมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งในพื้นที่ศึกษามีการประกอบอาชีพทำนามากที่สุด จึงขอเน้นสมรรถนะของดินที่เหมาะสมต่อการทำนาข้าว</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ดินที่มีความเหมาะสมน้อยในการทำนา - ดินที่มีความเหมาะสมปานกลางในการทำนา - ดินที่มีความเหมาะสมมากในการทำนา 	<p>1</p> <p>3</p> <p>5</p>	<p>25</p>	
<p>2. การชลประทาน</p> <p>พื้นที่ที่มีการให้บริการของระบบชลประทาน จะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพราะมีการจัดสรรแหล่งน้ำให้สามารถทำการเพาะปลูกตลอดทั้งปี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บริเวณที่มีระบบชลประทาน - บริเวณที่มีศักยภาพต่อการจัดระบบชลประทาน - บริเวณที่ไม่เหมาะสม หรือ ไม่สามารถจัดการได้ 	<p>5</p> <p>3</p> <p>1</p>	<p>15</p>	

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์	เงื่อนไข	คะแนน	ค่าความ สำคัญ	แผนที่
<p>3. เขตวิกฤตน้ำบาดาลและการทรุดตัวของดิน</p> <p>พื้นที่ที่อยู่ในเขตวิกฤตน้ำบาดาลและบริเวณที่มีการทรุดตัวของแผ่นดิน จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะน้ำท่วม การระบายน้ำ และอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมและชากต่อการควบคุม (แต่พื้นที่ที่เป็นข้อจำกัดนี้ ก็ไม่มีความเหมาะสมในการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างเช่นกัน ดังนั้น พื้นที่จึงมีโอกาสในการอนุรักษ์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เขตวิกฤตน้ำบาดาลอันดับ 1 (มีอัตราการทรุดตัวของพื้นดิน 3-5 ซม.ต่อปี) - เขตวิกฤตน้ำบาดาลอันดับ 2 (มีอัตราการทรุดตัวของพื้นดิน 2-3 ซม.ต่อปี) - เขตวิกฤตน้ำบาดาลอันดับ 3 (มีอัตราการทรุดตัวของพื้นดิน น้อยกว่า 2 ซม.ต่อปี) 	<p>1</p> <p>3</p> <p>5</p>	<p>20</p>	
<p>4. การป้องกันน้ำท่วม</p> <p>พื้นที่ที่อยู่ในระบบป้องกันน้ำท่วม จัดเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สามารถพิจารณาได้จากพื้นที่ที่อยู่ในแนวคันกันน้ำและพื้นที่นอกคันกันน้ำ ซึ่งพื้นที่นอกคันกันน้ำสามารถแบ่งออกเป็นพื้นที่ภายในและนอกขอบเขตโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของกรมชลประทาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ที่อยู่ในแนวคันกันน้ำ - พื้นที่ที่อยู่นอกคันกันน้ำ แต่อยู่ในขอบเขตของโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของกรมชลประทาน - พื้นที่ที่อยู่นอกคันกันน้ำ และอยู่นอกขอบเขตของโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของกรมชลประทาน 	<p>5</p> <p>3</p> <p>1</p>	<p>30</p>	

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์	เงื่อนไข	คะแนน	ค่าความสำคัญ	แผนที่
<p>5. พื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม เป็นข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ที่กำหนดให้พื้นที่ส่วนหนึ่งทางด้านตะวันตกของเขตหนองจอกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เพื่อกำหนดให้เป็นพื้นที่ชะลอน้ำหลากทางด้านทิศตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนให้มีการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้</p>	<p>เนื่องจากไม่มีการเปรียบเทียบความเหมาะสมทางกายภาพ จึงให้ค่าคะแนนของบริเวณที่มีการกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม เท่ากับ 1</p>	1	10	

ที่มา : กรมโยธาธิการและผังเมือง และการวิเคราะห์

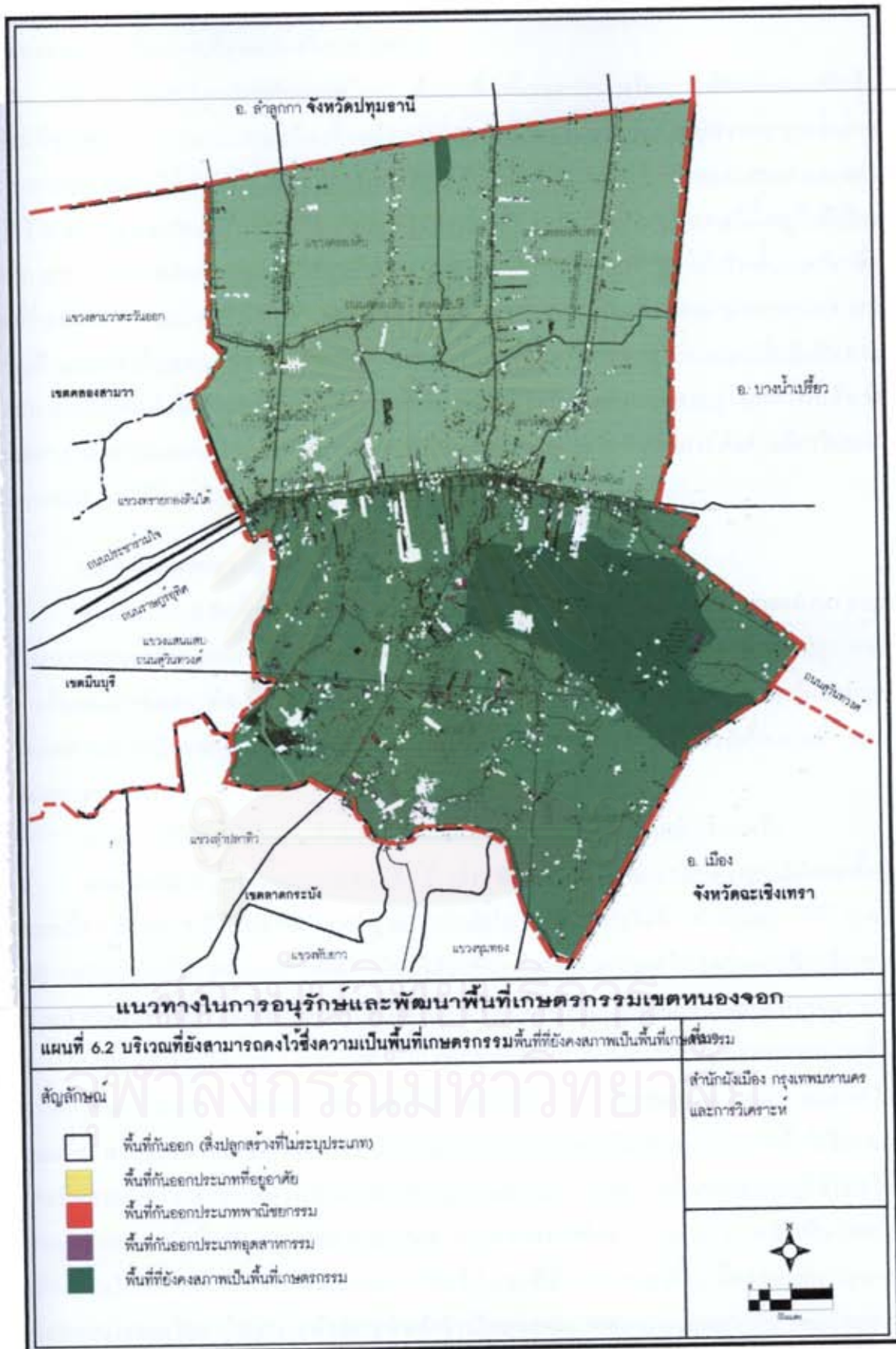
สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมน้อย ได้แก่ บริเวณที่ดินมีความเหมาะสมปานกลางถึงเหมาะสมมากในการทำนา อยู่ในพื้นที่ชลประทาน มีความเสี่ยงต่อการเกิดแผ่นดินไหวไม่เกิน 3 เซนติเมตรต่อปี และเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกคันกั้นน้ำ นอกจากนี้ พื้นที่ส่วนหนึ่งบริเวณฝั่งตะวันตกของเขตหนองจอก ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม รวมทั้งเป็นพื้นที่รับน้ำหลาก ซึ่งแม้ว่าจะเป็นอุปสรรคต่อการทำเกษตรกรรม แต่พื้นที่นี้มีความสำคัญต่อเขตหนองจอกรวมทั้งกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการที่อยู่ในบริเวณพื้นที่รับผลกระทบจากปัญหาน้ำหลากจากทางเหนือ ดังนั้นจึงควรสงวนไว้ให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ต่อไป พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมน้อยนี้ อยู่บริเวณพื้นที่ตอนบนของคลองแสนแสบ ได้แก่ แขวงคลองสิบ แขวงคลองสิบสอง แขวงคูฝั่งเหนือ และแขวงหนองจอก (แผนที่ 6.1)

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษาพบว่า พื้นที่เขตหนองจอกทั้งหมดมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากปัจจัยในด้านต่างๆทางกายภาพ แต่จากสภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบัน พื้นที่ศึกษาไม่ได้มีเพียงแต่การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมเท่านั้น กล่าวคือ มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนอกภาคเกษตรกรรมอยู่ด้วย และมีการพัฒนาที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น อาทิ ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม เป็นต้น โดยเฉพาะการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยที่มีขนาดเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา และการพัฒนาด้านพาณิชยกรรมบริเวณย่านตลาดหนองจอก ซึ่งยากแก่การนำพื้นที่กลับมาพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ว่าบริเวณใดที่ยังสามารถรักษาไว้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม และบริเวณใดที่ไม่สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมได้อีกต่อไป ซึ่งก็คือ บริเวณที่กลายเป็นสิ่งปลูกสร้างไปแล้ว โดยวิธีการซ้อนทับแผนที่สิ่งปลูกสร้างลงบนแผนที่แสดงบริเวณที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ที่ควรยอมรับให้มีการพัฒนาเป็นเมืองนั้นจะกระจายอยู่ตามบริเวณถนนสายหลักและถนนสายรองเป็นส่วนใหญ่ นอกเหนือบริเวณดังกล่าว ซึ่งอยู่ลึกจากแนวถนน จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถรักษาไว้และพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป (แผนที่ 6.2) ส่วนพื้นที่ในบริเวณที่ถูกกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวลาย หรือพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ยังคงมีการทำเกษตรกรรมอยู่มาก มีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นเพียง 1 - 2 หมู่บ้านเท่านั้น ดังนั้นพื้นที่บริเวณนี้จึงยังคงรักษาสภาพพื้นที่เกษตรกรรมต่อได้อีกในระยะยาว เนื่องจากมีการพัฒนาเมืองน้อยมาก รวมไปถึงพื้นที่เกษตรข้างเคียง (ถัดจากพื้นที่เขียวลาย) ได้แก่ แขวงคลองสิบ และแขวงคลองสิบสองทั้งหมด ซึ่งมีสภาพการทำนาที่เหมือนกันมากและยังคงรักษาความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมอยู่จนถึงปัจจุบัน รวมทั้งการมีทรัพยากรน้ำและระบบชลประทานที่สนับสนุนพื้นที่เกษตรกรรมได้อย่างเพียงพออีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าลักษณะทางกายภาพและการใช้ที่ดิน จะมีศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม หากแต่เกษตรกรไม่มีความมุ่งหวังหรือไม่มีความตั้งใจให้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ก็ไม่สามารถยับยั้งหรือรักษาพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์

ศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความเด่นชัดของพื้นที่เกษตรกรรมภายในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วย

นอกจากการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมโดยการซ้อนทับแผนที่แล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆที่ช่วยสนับสนุนคือ เรื่องทำเลที่ตั้ง การที่เขตหนองจอกตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางกรุงเทพมหานคร ได้ส่งผลให้เขตหนองจอกยังคงมีศักยภาพในการเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และแผ่ไว้ซึ่งความเป็นชนบท แต่ในขณะเดียวกันเขตหนองจอกนับว่าเป็นเขตเกษตรกรรมที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองมาก สามารถประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าการเกษตรเข้าสู่แหล่งรับซื้อผลผลิต ซึ่งแม้ว่าระบบการคมนาคมยังมีน้อย แต่เขตหนองจอกสามารถขนส่งผลผลิตโดยผ่านถนนสุวินทวงศ์ ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ภายในและภายนอกเมืองได้สะดวก ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อไปถึงเส้นทางรถไฟสายตะวันออกได้ โดยผ่านถนนฉลองกรุง แสดงให้เห็นว่าเขตหนองจอกมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยอยู่ในขั้นที่มีการพัฒนาเมืองไม่มากนัก และส่งผลให้ยังคงรักษาพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้

6.1.2 ศักยภาพทางเศรษฐกิจ

จากสมรรถนะดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา และวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมากขึ้น เกษตรกรจึงมีวิธีการเพาะปลูก การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช รวมทั้งการดูแลบำรุงดินได้เป็นอย่างดี ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริม ศักยภาพทางเศรษฐกิจของเขตหนองจอกที่เกี่ยวกับด้านการเกษตรกรรม มีดังนี้

- เกษตรกรมีรายได้จากการทำเกษตรกรรมเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพและครอบครัว

ผลผลิตที่สำคัญของเขตหนองจอกคือ ข้าวเจ้า ซึ่งเกษตรกรสามารถเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี โดยเฉลี่ย 5 ครั้งต่อ 2 ปี และหากมีการบำรุงดินอย่างดีประกอบกับการใช้ข้าวพันธุ์พิเศษ (ซีดีโอ) จะสามารถทำนาได้ถึง 4 ครั้งต่อปี โดยผลผลิตที่ได้รับมีประมาณ 100 ถังต่อไร่ จัดว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จและเกษตรกรยังคงได้กำไรจากการทำนา จากการสัมภาษณ์เมื่อต้นเดือนมกราคม 2551 พบว่าข้าวมีราคาประกันอยู่ที่ 7,100 บาทต่อเกวียน ซึ่งเมื่อตัดราคาจากการวัดคุณภาพและความชื้นเหลือประมาณ 6,500 บาทต่อเกวียน แต่ยังคงได้กำไรจากราคาดันทุนเฉลี่ย 2,800 บาทต่อไร่ เกษตรกรสามารถนำรายได้ในส่วนของกำไรเป็นต้นทุนการผลิตในครั้งต่อไป รวมทั้งมีเงินออมสำหรับครอบครัว หากเกษตรกรยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง จะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยไม่ลำบาก นอกจากนี้ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 ข้าวมีราคาสูงขึ้นถึง 11,000 บาท จึงเป็นโอกาสสนับสนุนให้เกษตรกรมีความต้องการทำนาคต่อไป การที่ข้าวมีราคาสูงขึ้น เนื่องจากสภาวะขาดแคลนอาหารของโลก ซึ่งมีความต้องการนำเข้าข้าวไทยของตลาดต่างประเทศมากขึ้น โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการส่งออกข้าวอันดับ 1 ของโลก จากความต้องการข้าวในอัตราสูงส่งผลให้

ราคาข้าวจึงสูงขึ้น รวมทั้งปัจจุบัน ราคาน้ำมันสูงขึ้น ส่งผลให้ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตต่างๆเพิ่มราคา ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา และเครื่องทุ่นแรงที่ใช้ น้ำมัน จึงไม่สามารถคานราคาข้าวในราคาเดิมได้

- มีตลาดรองรับผลผลิต

แหล่งรับซื้อผลผลิตในเขตหนองจอก มีเพียงพอสำหรับเกษตรกร โดยมีทั้ง โรงสีและลานตากข้าว ทั้งภายในพื้นที่และเขตใกล้เคียงคือ อ. ลำลูกกา จังหวัดปทุมธานีและ อ. บางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีสิทธิในการเลือกแหล่งรับซื้อผลผลิต ซึ่งนอกจากแหล่งรับซื้อข้าวเปลือกแล้ว ผลผลิตประเภทอื่นเช่น ผัก ผลไม้ ปลา ก็มีตลาดรองรับอยู่แล้วได้แก่ ตลาดนัดมีนบุรี ตลาดไท ท่าปลาแปดริ้ว ตลาดบ่อบัว ตลาดหัวตะเข้ และท่าปลาเจริญกรุง ปากคลองตลาด ซึ่งสำหรับผลผลิตจำพวกผัก ผลไม้ โดยมากเกษตรกรจะเก็บไว้บริโภคเอง หากเหลือจึงขายภายในชุมชนก่อน แล้วจึงออกสู่ตลาดภายนอก

- มีการใช้เครื่องทุ่นแรง ประหยัดแรงงานคน

นอกจากนี้ เกษตรกรในปัจจุบันนิยมใช้เครื่องทุ่นแรง โดยเฉพาะรถเกี่ยวข้าวที่พัฒนาระดับถึงขั้นเกี่ยวข้าวพร้อมกับเก็บเมล็ดข้าวเปลือก ส่งเข้าโรงสีเบ็ดเสร็จในขั้นตอนเดียว ซึ่งเป็นการประหยัดค่าจ้างแรงงานคน ได้อย่างมาก และเกษตรกรยังมีการทำเกษตรผสมผสาน โดยปลูกพืชผักสวนครัวไว้เป็นอาหาร และขายเป็นรายได้เสริมระหว่างรอข้าวเจริญเติบโต ดังนั้น เขตหนองจอกจึงว่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจพอสมควร และเกษตรกรบางรายได้รับกำไรจากการปลูกข้าวและผลิตผลอื่นๆนับแสนบาทเลยทีเดียว

- รายได้จากการจัดเก็บภาษีโรงเรือนไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

เนื่องจากเขตหนองจอกมีการปลูกสร้างอาคารน้อยมาก เมื่อเทียบกับเขตอื่นๆ รายได้ของเขตจากการจัดเก็บภาษีโรงเรือนจึงต่ำ ดังนั้นการระดมทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการจึงเป็นไปได้น้อย แต่น่าจะเพียงพอและเหมาะสมสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านเกษตรกรรม (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร : 166)

6.1.3 ศักยภาพทางสังคม

แม้ว่าแรงด้านทานการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมจะไม่สามารถต่อสู้กับแรงบวกจากการขยายตัวของเมืองและการพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ แต่เกษตรกรในเขตหนองจอกส่วนหนึ่งยังคงมีความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป รวมถึงความต้องการอนุรักษ์และรักษาพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งเพื่อสร้างกำไรและเพื่อดำรงชีวิตต่อไปอย่างสมถะแบบพอเพียง รวมทั้งความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านเกษตรกรรมและพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้เขตหนองจอกยังมีศักยภาพทางสังคม ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนต่อการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม อันเป็นผลมาจาก

- เกษตรกรมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการทำเกษตรกรรมสานต่อจากบรรพบุรุษ รวมทั้งความต้องการให้ลูกหลานสืบทอดเจตนารมณ์ของตนต่อไป แม้ว่าพื้นที่เกษตรกรรมมิใช่ของตนเอง

หรือมีเพียงเล็กน้อย เกษตรกรยังคงค้นหาพื้นที่เพื่อเช่าทำนาหรือทำเกษตรกรรมต่อไป แม้ว่า จะไม่สามารถเกิดสถานการณ์เช่นนี้กับเกษตรกรทุกรายได้

- เกษตรกรมีความคิดสร้างสรรค์ในการคิดแปลงและเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรกรรม โดยไม่เพียงทำนาแต่เพียงอย่างเดียว ยังมีการปลูกพืช ผักสวนครัว ผสมผสานกับการทำนา ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค แพะ เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รวมทั้งการเปลี่ยนวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตและลดปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาสายพันธุ์สัตว์ เช่น นกสวยงาม หงส์ แทนการผลิตสายพันธุ์ธรรมดา การขายไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้ ท่อนพันธุ์พืช เป็นต้น

- มีกลุ่มนักพัฒนา นักวิชาการ ผู้นำชุมชนและเกษตรกร ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรภายในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเขตหนองจอกมีศูนย์ถ่ายทอดฯ ทั่วทุกแขวง แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความพร้อมสำหรับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม หากรัฐยื่นมือให้ความช่วยเหลือ ก็พร้อมที่จะพัฒนาด้านการเกษตรกรรมทันที

- เกษตรกรรวมทั้งผู้นำชุมชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง ดังตัวอย่างที่แขวง โคนแฝด มีการรวมตัวกันของแต่ละชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมร่วมกับเกษตรกรในแขวงหนองจอกและแขวงคลองสิบสอง โดยเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ โดยได้รับความสนใจจากเกษตรกรแห่งอื่น อาจารย์ นักเรียน นักศึกษารวมทั้งบุคคลทั่วไป และการรวมกลุ่มกันลักษณะนี้มีผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกเป็นอย่างมาก และรูปแบบการท่องเที่ยวของเขตหนองจอกยังมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพฯ ชันใน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบกว้าง ตามกระแสสังคมสมัยใหม่ แต่ในเขตหนองจอกเป็นการท่องเที่ยวที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สไตล์ชนบท เป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่ม ซึ่งไม่อาจสัมผัสได้จากภายในเมืองเนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศและธรรมชาติซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้

- เขตหนองจอกมีวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมที่เป็นเอกลักษณ์เด่นของพื้นที่ รวมทั้งจากชาวไทยพุทธและชาวไทยมอญ ทั้งในด้านการแต่งกาย อาหาร และการละเล่นต่างๆ แม้ว่าในปัจจุบัน วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมได้ถูกกลืนเข้ากับกระแสสังคมยุคใหม่ แต่ยังคงหลงเหลือเอกลักษณ์อยู่บ้างตามชุมชนเกษตรกร ชนบทที่ห่างไกล และชุมชนที่กระจุกตัวอยู่ใกล้มีสยิด ซึ่งหากให้ความสำคัญกับรูปแบบวิถีชีวิตแบบชนบทและเกษตรกรรม วัฒนธรรมดั้งเดิม ก็จะสามารถรื้อฟื้นและนำกลับมาได้อีกครั้ง

6.2 ปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรม

แม้ว่าพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกจะมีศักยภาพทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการเกษตรแล้ว แต่พื้นที่เกษตรกรรมก็ยังคงมีปัญหาในหลายๆด้าน และเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้นการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาในด้านต่างๆ เป็นไปเพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไข เพื่อดำรงไว้ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ ซึ่งในการศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ ได้มาจากการรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร สถิติ และแบบสอบถามซึ่งเป็นข้อมูลด้านทัศนคติ จากการศึกษาและสัมภาษณ์ของผู้ศึกษา โดยผลของการศึกษาจึงทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ได้ดังนี้

6.2.1 ปัญหาด้านกายภาพ

1) ปัญหาด้านภูมิศาสตร์

- แผ่นดินทรุด จากการศึกษาดังลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในบทที่ 4 พบว่าเขตหนองจอกมีการทรุดตัวของแผ่นดินค่อนข้างสูง เนื่องจากโครงสร้างทางธรณีวิทยาของดินเอง คือ มีสภาพเป็นแอ่งกระทะ กระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งปกคลุมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกปกคลุมด้วยพื้นที่เกษตรกรรม นาข้าว รวมถึงพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จากข้อมูลจุดความสูงในเชิงตัวเลข พ.ศ. 2543 ที่มีการนำมาวิเคราะห์เป็นเส้นระดับความสูงของพื้นที่ พบว่า พื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มต่ำแอ่งกระทะ มีความสูงของขอบแอ่ง 50 เซนติเมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนใหญ่ กระจายอยู่ในพื้นที่ตอนล่างได้แนวคลองแสนแสบ ลงมาสุดเขตกรุงเทพมหานคร และเลยไปถึงจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งแอ่งที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือแอ่งหมายเลข 6 (41.7 ตร.กม.) ตั้งอยู่บริเวณใต้คลองแสนแสบด้านตะวันตกและมีพื้นที่ต่อเนื่องลงใต้ผ่านถนนสุวินทวงศ์ในแขวงแสนแสบ เขตมีนบุรี ต่อกับแขวงโคกแฝดลงมาทางแขวงลำผักชี เขตหนองจอก และแขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง (โครงการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร, 2545 : 113-114) นอกจากนี้ ยังมีการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้มาก ซึ่งพื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของเขตหนองจอกมีอัตราการทรุดตัวสูง 2 - 3 เซนติเมตรต่อปี ได้แก่ แขวงคลองสิบ แขวงคูฝั่งเหนือ แขวงโคกแฝด แขวงลำผักชี และแขวงลำด้อยดิ่ง ส่วนพื้นที่ที่เหลือทางด้านตะวันออกของเขตหนองจอกมีอัตราการทรุดตัวของดินโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 2 เซนติเมตรต่อปี โดยบริเวณที่มีการทรุดตัวมากที่สุดคือบริเวณวัดราษฎร์บำรุง

- น้ำท่วม ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากปริมาณน้ำฝนที่ตกมากจนระบบการระบายน้ำภายในพื้นที่รับภาระไม่ทัน และจากการขยายตัวของชุมชนทั้งจากภายในพื้นที่และการขยายตัวจากเมืองชั้นใน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ทั้งการเพิ่มขึ้นของสิ่งปลูกสร้าง ระบบโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนในแนวตะวันตก - ตะวันออก (ถนนสุวินทวงศ์ ถนนคลองสิบ - คลองสิบสี่) ซึ่งมีผลต่อการขัดขวางทางระบายน้ำตามธรรมชาติของพื้นที่ เมื่อฝนตกติดต่อกันเป็น

เวลานานก่อให้เกิดน้ำท่วมขัง ประกอบกับการทรุดตัวของแผ่นดินในพื้นที่ศึกษา ส่งผลให้พื้นที่ศึกษามีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะน้ำท่วมมากขึ้น โดยบริเวณที่มีปัญหาน้ำท่วมมากที่สุดคือ พื้นที่บริเวณฝั่งใต้ของคลองแสนแสบ โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่บริเวณแขวงลำด้อยคิงและแขวงลำผักชี จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ต่อปัญหาน้ำท่วม ของโครงการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร (สำนักผังเมือง, 2545 : 79) พบว่า เกษตรกรทุกครัวเรือน ประสบกับปัญหาน้ำท่วมใน พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2542 โดยในบริเวณพื้นที่สีเขียวนี้อัตราความถี่น้ำท่วมเฉลี่ย 52.39 เซนติเมตร (ระดับน้ำท่วมสูงสุด 200 ซม. ต่ำสุด 5 ซม.) และบริเวณพื้นที่ริ้วสีเขียวนี้อัตราความถี่น้ำท่วมเฉลี่ย 49 เซนติเมตร (สูงสุด 150 ซม. ต่ำสุด 5 ซม.) โดยระยะเวลาที่ประสบปัญหาน้ำท่วมมากที่สุดคือ 1 เดือน รองลงมาคือ 2 เดือน ซึ่งสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมอาจจัดลำดับความสำคัญจากแบบสอบถาม ได้แก่ น้ำฝน น้ำเอ่อจากแหล่งน้ำ ทางระบายน้ำตัน ไม่มีการระบายน้ำ ตลอดจนการยกกระดานถนนให้สูงขึ้น การถมที่ดิน เป็นคัน และต่ำสุดจากเหตุการณ์น้ำท่วมขัง เมื่อ พ.ศ. 2549 ซึ่งท่วมเป็นเวลานานร่วม 2 – 3 เดือนสร้างความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมและความเป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรือสวน ไร่นาต่างๆ ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ และลำคลอง แม้ว่าเกษตรกรจะได้รับทุนช่วยเหลือจากทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่สามารถชดเชยกับรายได้และผลผลิตที่สูญเสียไปเท่าที่ควร ซึ่งจากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในด้านความพึงพอใจจากการช่วยเหลือด้านน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : ๖-22) พบว่า ผู้นำชุมชนไม่พอใจมีประมาณ 37% โดยสาเหตุที่ไม่พอใจคือ การช่วยเหลือด้านค่าชดเชยน้อยเกินไป การช่วยเหลือไม่ถึงมือ และความล่าช้าในการช่วยเหลือ (ตาราง 6.2 และตาราง 6.3) (ภาพที่ 6.1)

ตาราง 6.2 ความพอใจที่ได้รับการช่วยเหลือจากกรุงเทพมหานคร ด้านน้ำท่วม

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่พอใจ	27	37
พอใจ	33	45.2
ไม่ตอบ	13	17.8
รวม	73	100

ที่มา : โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

2) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ปัญหาการขยายตัวของเมืองตามแนวเส้นทางคมนาคม ตามถนนสายหลักและสายรอง โดยเฉพาะการขยายตัวในลักษณะของบ้านจัดสรร ได้ส่งผลให้มีการบริการ โครงสร้างพื้นฐานเพียงพอเฉพาะบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่น ไม่เป็นระเบียบ พื้นที่ด้านในจากแนวถนนยังไม่ได้รับบริการ โครงสร้างพื้นฐานอย่างเพียงพอ เกิดการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างกระจุกกระจายทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมก่อนถึงเวลาอันควร โดยเฉพาะบริเวณรอบเส้นทางคมนาคม นอกจากนี้ การพัฒนา

ถนน อาคารสิ่งปลูกสร้าง ที่พักอาศัยยังมีผลต่อความสามารถในการระบายน้ำจากพื้นที่ด้านบนสู่พื้นที่ด้านล่างลงสู่ทะเลอีกด้วย สำหรับการเข้าถึงพื้นที่นั้น นอกจากถนนสายหลัก ถนนสายรองและถนนซอยที่อยู่บริเวณใกล้แหล่งชุมชนแล้ว ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพขาดการพัฒนา เช่น ถนนสายเล็กๆ ที่เข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นถนนลูกรัง ขรุขระ เป็นแอ่ง เป็นหลุม ส่งผลให้การสัญจรลำบาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ทั้งการสัญจรเพื่อเข้าถึงที่พักอาศัย และการเข้าถึงของรถเกี่ยวข้าวไปยังที่นาต่างๆ ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งถนนบางสายเล็กและขรุขระมาก รถที่บรรทุกเกี่ยวข้าว มักจะติดหล่ม เข้าไปถึงที่นาลำบาก (ภาพที่ 6.2)

ตาราง 6.3 สาเหตุของความไม่พอใจในกรณีการช่วยเหลือด้านน้ำท่วมของกรุงเทพมหานคร

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ตอบ	41	56.2
ประตูน้ำไม่ดำเนินการ	1	1.4
ค่าเช่าเขื่อนน้อย	18	21.7
ไม่ถึงมือ	1	1.4
ไม่ทั่วถึง	5	6.8
ไม่ได้รับ	1	1.4
ไม่เท่าเทียมกัน	1	1.4
ซ้ำมาก	5	6.8
รวม	73	100

ที่มา : โครงการวางแผนพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 6.1 ปัญหาด้านกายภาพ : ภูมิศาสตร์

ภาพที่ 6.2 ปัญหาด้านกายภาพ : โครงสร้างพื้นฐาน

- ระบบคลอง ในปัจจุบัน มีการถมคลองเพื่อสิ่งปลูกสร้างมากขึ้น จากการขยายตัวของบ้านจัดสรร แต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่ศึกษามีปัญหา คลองดินเงินไม่มากนัก เพราะมีการขุดและทำความสะอาด เก็บวัชพืชในคู คลอง ในช่วงปีที่ผ่านมา เพื่อช่วยในการระบายน้ำ รักษาสภาพแวดล้อม และเพื่อความสะดวกในการใช้เรือสัญจรในระยะสั้นๆภายในพื้นที่ สังกัดได้จากการเพิ่มขึ้นของการใช้ที่ดินประเภทแหล่งน้ำที่เพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2545 ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งสำหรับการทำเกษตรกรรม แม้ว่าจะมีประตุน้ำเพิ่มมากขึ้นในแต่ละจุดของลำคลอง แต่คลองที่ยังสามารถใช้ในการคมนาคมได้ คือ คลองสิบสอง คลองสิบสี่ คลองแสนแสบ คลองหลวงแพ่ง และ คลองลำปลาทิว

3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

- น้ำเสีย ปัญหาน้ำเสียในพื้นที่ศึกษา มีสาเหตุหลัก 2 ประการคือ น้ำเสียที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม สืบเนื่องมาจากการที่เกษตรกรมุ่งให้ความสำคัญกับปริมาณผลผลิตให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด และคำนึงถึงผลต่อสภาพแวดล้อมน้อยเกินไปในการทำนา ในปัจจุบันเกษตรกรมีการใช้ปุ๋ย สารเคมี ยาฆ่าแมลง และยาปราบศัตรูพืชมากขึ้น และจากเหตุการณ์ในอดีต มีปัญหาหอยเชอรี่ระบาดหนัก เกษตรกรจะใช้สารเคมีแรงๆใส่ลง ไปเพื่อฆ่าหอยเชอรี่ด้วย ซึ่งในการทำนานั้นมีการผันน้ำเข้าและออก ส่งผลให้สารพิษเหล่านี้ถูกชะล้างลงสู่ลำคลอง สิ่งมีชีวิตในน้ำจะตาย และเกิดปัญหาน้ำขุ่น นอกจากนี้ ตามนิสัยเกษตรกรส่วนใหญ่จะเริ่มเพาะปลูกพร้อมๆกัน ดังนั้นจึงทำการผันน้ำออกจากนาพร้อมๆกัน เป็นผลให้เกิดน้ำเสียในปริมาณมากและปุ๋ยบางชนิดมีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชน้ำบางชนิด เช่น ผักตบชวา ซึ่งถ้าขยายพันธุ์มากเกินไปอาจมีผลต่อสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพภายในลำคลองได้ ซึ่งวิธีแก้ไขที่ดีที่สุดคือ การลดปริมาณสารเคมีที่ใช้ในการทำนา และหันมาให้ความสนใจกับปุ๋ยอินทรีย์มากขึ้น

สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ น้ำเสียที่เกิดจากชุมชน และหมู่บ้าน เนื่องจากไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยออกจากครัวเรือนลงสู่ลำคลอง แหล่งน้ำธรรมชาติ โดยปัญหาจะเกิดขึ้นตลอดทั้งปี และเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก แม้ว่ามีกฎหมายบังคับให้หมู่บ้านจัดสรรมีการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยออกสู่ลำคลองธรรมชาติ แต่นายทุนก็หาทางเลี่ยงกฎหมาย ปลูกสร้างหมู่บ้านโดยไม่ต้อง

จัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งนอกจากจะสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนที่อาศัยในละแวกนั้นแล้ว พื้นที่เกษตรกรรมก็ได้รับความเสียหายด้วย เนื่องจากต้องผันน้ำเข้าแปลงนา ซึ่งจากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องปัญหาน้ำเสียจากหมู่บ้านจัดสรรหรือเมืองใหม่ทั่วพื้นที่เกษตร ในช่วง พ.ศ. 2548 พบว่า ผู้นำชุมชนกว่าร้อยละ 50 ตอบว่ามีปัญหานานๆครั้ง และประมาณร้อยละ 40 ตอบว่าไม่มีปัญหา (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 4-21)

ตาราง 6.4 ปัญหาน้ำเสียไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีปัญหา	33	45.2
มีปัญหานานๆครั้ง	38	52.1
ไม่ตอบ	2	2.7
รวม	73	100

ที่มา : โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ปัญหาน้ำเสียจะสังเกตได้ชัดเจนมากในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากน้ำในลำคลองแห้งขอด และน้ำซึ่งสังเกตเห็นได้เป็นคราบของเสียบนผิวน้ำอย่างเห็นได้ชัด และหากมีการปิดประตูระบายน้ำเพื่อกักน้ำไว้ หรือกรณีน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ก็จะสังเกตเห็นสภาพน้ำเน่าเสียได้ชัดเจน แต่ในช่วงหน้าน้ำ หรือมีการระบายน้ำผ่านลำคลองออกลงไปสู่ทะเลสาบเสมอ ก็จะไม่ทันสังเกตเห็นว่า สภาพคูคลองในพื้นที่ศึกษากำลังประสบกับปัญหาน้ำเน่าเสียซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา โดยลำคลองที่มีปัญหาน้ำเสียเช่น คลองลำไทร คลองลำปลาทิว คลองลำคันไทร เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นน้ำเสียจากน้ำทิ้งของโรงงาน สนามกอล์ฟ และหมู่บ้านจัดสรร (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 140) และเนื่องจากไม่สามารถหาข้อมูลคุณภาพน้ำในเขตหนองจอกได้ทั้งหมด จึงขออาศัยข้อมูลคุณภาพน้ำในคลองแสนแสบที่ไหลผ่านเขตมีนบุรีและเขตหนองจอก ได้แก่ช่วง ปตร.แสนแสบ (ของกรมชลประทาน) ช่วงถนนเลียบวารี ตลาดหนองจอก และถนนสังฆสันติสุข บริเวณซอยโรงเรียนสุเหร่าใหม่ พบว่าใน พ.ศ. 2549 น้ำในคลองแสนแสบมีคุณภาพดังตารางที่ 6.5

จากมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน ประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นคุณภาพน้ำที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (อำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2545 : 193-194) ที่กำหนดไว้ว่าต้องมีอุณหภูมิไม่สูงกว่าอุณหภูมิตามธรรมชาติเกินกว่า 3 องศาเซลเซียส มีค่า pH ระหว่าง 5.0-9.0 ออกซิเจนละลาย (DO) ไม่น้อยกว่า 4.0 มิลลิกรัม/ลิตร BOD ไม่เกิน 2.0 มิลลิกรัม/ลิตร แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด ไม่เกินกว่า 20,000 MPN/100 มิลลิลิตร ไนเตรท (NO₃) ไม่เกิน 5.0 มิลลิกรัม/ลิตร แอมโมเนียไนโตรเจน (NH₃N) ไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัม/ลิตร และจากการตรวจสอบคุณภาพน้ำในคลองแสนแสบที่ผ่านเขตหนองจอกในบริเวณต่างๆพบว่า

มีคุณภาพค่อนข้างได้มาตรฐานของน้ำผิวดินที่ใช้ประกอบการเกษตรกรรม ยกเว้นค่า BOD ที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน และค่า DO ที่กลาดเคลื่อนจากค่ามาตรฐาน ไม่มากนัก

ตาราง 6.5 คุณภาพน้ำในคลองแสนแสบ

ลักษณะน้ำ	จุดเก็บตัวอย่าง			
	ปตร. แสนแสบ	ถนนเลียบวารี	ตลาดหนองจอก	ถนนสังฆตันติสุข
อุณหภูมิ	28.7	28.7	28.7	28.3
PH	7.1	7.1	7.0	7.0
DO (mg/l)	2.7	3.3	3.2	3.7
BOD (mg/l)	3.8	3.5	3.6	3.0
NH ₃ N (mg/l)	0.4	0.2	0.1	0.0
NO ₃ (mg/l)	1.5	1.4	1.7	2.2
T.Coliform (col/100ml)	3.11e+04	2.84e+04	6.25e+04	3.10e+04

ที่มา : สำนักการระบายน้ำ (http://dds.bma.go.th/wqmd/wqmd_QC2549.htm)

- ดิน ปัญหาที่พบได้แก่ ปัญหาดินเปรี้ยวและดินเสื่อม จากการสัมภาษณ์พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมเริ่มมีปัญหาดินเป็นกรดเล็กน้อยแล้ว เนื่องจากเกษตรกรมุ่งให้ความสำคัญกับปริมาณผลผลิต และทำทุกวิธีเพื่อให้ได้ผลผลิตตามเกณฑ์ที่ตั้งเอาไว้ ในการทำนา เกษตรกรจึงใส่ทั้งปุ๋ยเคมีและขาลงไปในแปลงนาเต็มที่ นอกจากนี้ เกษตรกรมักจะปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ การปลูกพืชชนิดเดียวกันตลอดและปลูกซ้ำๆกัน ซึ่งง่ายต่อการเกิดโรค และแมลง เนื่องจากไม่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ธรรมชาติของโรคและแมลง จะเกิดกับพืชที่ปลูกซ้ำๆกัน แม้ว่าจะใช้ยามากเท่าไรโรครและแมลงก็ยังดื้อยามากขึ้น นอกจากจะไม่สามารถป้องกันและกำจัดโรคและแมลงได้แล้ว สารเคมีและยาต่างๆที่ใช้จะลงสู่พื้นดิน ส่งผลให้ดินเสื่อมและดินเป็นกรดได้ นอกจากนี้ การปลูกพืชชนิดเดียวกันตลอดเวลา จะทำให้คุณค่าและแร่ธาตุของดินค่อยๆหมดไป หรือที่เรียกกันว่าดินจืดนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องดินที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมของเขตหนองจอก ยังไม่รุนแรงมากนัก และตามลักษณะคุณสมบัติของดินในเขตหนองจอกเองซึ่งมีความเป็นกรดเล็กน้อย คือ ดินซุดบางน้ำเปรี้ยวมีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง (pH) 4.5 - 5.5 ส่วนดินซุดบางกอกและดินซุดจะเชิงเทรามีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง 5.5 - 6.5 (กรมพัฒนาที่ดิน) และตามที่เกษตรกรบอกว่า มีปัญหาเล็กน้อยเพราะดินยังสามารถทำการเกษตรได้ และ ข้าว รวมทั้งพืชผักสวนครัวต่างๆ ยังให้ผลผลิตที่ดีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ข้าว ให้ผลผลิตประมาณ 80 - 100 ถังต่อไร่ ส่วนใหญ่กระจายอยู่บริเวณแขวงคลองสิบ ส่วนบริเวณที่ได้ผลผลิตประมาณ 100 ถังต่อไร่ กระจายอยู่ทั่วทั้งเขตหนองจอก ทั้งนี้ปริมาณผลผลิตน่าจะขึ้นอยู่กับการศึกษา เทคนิคการใส่ปุ๋ย เพราะมีพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีสูงขึ้น และเกษตรกรยังมีเป้าหมายกันว่าจะต้องผลิตข้าวให้ได้มากกว่า 1 เกวียนต่อไร่ จากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องปัญหาพื้นที่ดินของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาดินเปรี้ยว

ประมาณร้อยละ 16 ประสบกับปัญหาดินเสีย ดินเสื่อมประมาณร้อยละ 19 ส่วนใหญ่ร้อยละ 50 ไม่พบปัญหาเรื่องดิน (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : ง-23)

ตาราง 6.6 ปัญหาคุณภาพดินเพื่อการเกษตร

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดินเปรี้ยว	12	16.4
ดินเสีย ดินเสื่อม	14	19.2
ไม่มีปัญหา	37	50.7
ไม่ชอบ	5	6.8
เข้าหมด	4	5.5
หมู่บ้านรูก้า	1	1.4
รวม	73	100

ที่มา : โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 6.3 ปัญหาด้านกายภาพ : สิ่งแวดล้อม

6.2.2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

1) ปัญหาด้านการผลิต

ในการทำการเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีการเกษตรกรรมประเภททำนาปลูกข้าวมากที่สุด (ร้อยละ 86.89 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด) รองลงมาได้แก่ การทำสวนผลไม้ การปลูกผัก การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์และการประมง ซึ่งปัญหาที่เกษตรกรพบกันมากที่สุดคือ ปัญหาเรื่องสายพันธุ์ข้าว เกษตรกรเรียกกันว่า “ปัญหาข้าวดีด” โดยพันธุ์ข้าวที่มีปัญหาคือ พันธุ์ข้าวหอมปทุม 1 ซึ่งเป็นข้าวผสมระหว่างข้าวป่า (โตเร็ว แข็งแรง) และข้าวพันธุ์ดีเยี่ยมไม่ไวแสง ในความเป็นจริงแล้วการผสมพันธุ์ข้าว จะต้องทดลองผสมเพื่อให้ได้พันธุ์ข้าว 8 รุ่น เพื่อให้สายพันธุ์นี้

ไม่ปรากฏลักษณะค้อยออกมา ข้าวพันธุ์นี้ผ่านการทดลองสายพันธุ์มาเพียงรุ่น 6 เท่านั้น ก็เริ่มมีการนำออกมาใช้แล้วเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร แต่ผลปรากฏว่าสายพันธุ์ของข้าวป่าแสดงลักษณะออกมา มากส่งผลให้ข้าวบางต้นสุกเร็วก่อนเวลา และร่วงง่าย เนื้อข้าวไม่ดี ไม่น่ากิน และคายเป็นสายพันธุ์ ข้าวป่าซึ่งมีความทนทานมาก เมื่อตกถึงพื้นจึงสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายกับ วัชพืช คอยแย่งอาหารจากข้าวที่ปลูกในแปลง ข้าวไร่ยังผสมกับข้าวที่มีอยู่เดิมและแพร่กระจายพันธุ์ ออกไปก่อให้เกิดปัญหาใหญ่ในขณะนี้ นอกจากปัญหาสายพันธุ์ ก็มักจะเป็นปัญหาโรคและแมลง ทั่วไป เช่น หนอนเจาะข้าว โรคใบแห้ง ซึ่งปัจจุบันมีวิธีการในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้ อยู่แล้ว

2) ปัญหาราคาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง

นับเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เกษตรกรกำลังประสบในขณะนี้ ทั้งค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่า น้ำมัน และค่าใช้จ่ายต่างๆในการทำการเกษตร ในขณะที่เกษตรกรมีรายได้ทางเดียว ในการเริ่มต้น ทำนาจึงจำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสิน มาใช้จ่ายในการผลิต แม้ว่ารายได้จากการผลิตจะคุ้มทุน แต่ก็ไม่ได้ ค่าแรง (สำหรับเกษตรกรบางราย) โดยทั่วไปแล้ว เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตคุ้มทุน และยังได้ กำไรจากการขายข้าวอีกด้วย แม้ว่าจะประสบปัญหาราคาปัจจัยการผลิตราคาแพง แต่ยังคงอยู่ได้ และมีผลตอบแทนเพียงพอให้สามารถทำการเกษตรต่อไปได้ โดยราคาผลผลิตข้าวในปัจจุบันจะอยู่ที่ 6,500 บาทต่อเกวียน (ขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าวเปลือกและราคาประกันข้าว) เทียบกับต้นทุนในการ ผลิตโดยเฉลี่ยเท่ากับ 2,800 บาทต่อไร่ นับว่าเกษตรกรยังได้กำไรอยู่ (จากการสัมภาษณ์ วันที่ 6 มกราคม 2551) และปัจจุบันได้เกิดภาวะข้าวขาดมากแพง ตลาดต่างประเทศมีความต้องการ นำเข้าข้าวไทยเป็นจำนวนมาก ราคาข้าวจึงสูงขึ้น กระทั่งเดือนมีนาคม 2551 มีราคาอยู่ที่ 11,000 บาท ต่อเกวียน และ 12,000 บาทต่อเกวียนเมื่อเดือน เมษายน 2551 (สมาคมโรงสีข้าวไทย, 2551) อย่างไรก็ตามราคาต้นทุนการผลิตก็สูงขึ้นเช่นกันทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่ต่างเดิมมากนัก แทนที่จะได้รับ กำไรแบบเป็นกอบเป็นกำ แต่ยังคงสามารถทำการเกษตรกรรมต่อไปได้โดยไม่ขาดทุน

ปัญหาในเรื่องคุณภาพข้าวเปลือก โดยเฉพาะปัญหาข้าวมีความชื้นสูง ทำให้ไม่ได้ราคาตาม ที่ตั้งไว้ รวมทั้งแหล่งรับซื้อบางแห่งมีการกดราคา ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลให้เกษตรกรเกิดความ ท้อถอย ไม่ต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอีกต่อไป ประกอบกับปัญหาภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรมและผลผลิตเป็นอย่างมาก

3) ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน

ปัจจุบัน ที่ดินมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ศึกษานั้นเป็นที่เช่า คิดเป็นร้อยละ 70.57 ของพื้นที่ เกษตรกรรมทั้งหมด (มีพื้นที่เกษตรกรรมส่วนน้อยที่เกษตรกรเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน) ซึ่ง เจ้าของที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านด้วยตนเอง คนนอกพื้นที่ บริษัทกระต๊องแดง บริษัทเด็กเฮง หนุ บริษัทที่ซีมายซิน และนายทุนจากในเมืองโดยสาเหตุของการสูญเสียที่ดินของตนเองของ เกษตรกรส่วนใหญ่มาจากภาวะความเป็นหนี้สินจึงต้องขายที่ดินเพื่อชำระหนี้ เนื่องจากสมัยก่อน

เกษตรกรทำนาปี และมีปัญหาเรื่องน้ำ ซึ่งยังมีการจัดการไม่ดีพอ เกษตรกรจึงมีต้นทุนไม่เพียงพอในการจัดซื้อปัจจัยในการผลิตซึ่งมีราคาสูง จึงต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อหาทุนมาซื้อปัจจัยการผลิตสำหรับการทำนา และในอดีต การพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตยังล่าสมัย ทำให้ได้ผลผลิตแค่พอสมควร รายได้ที่ได้รับเพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน แต่ไม่เพียงพอสำหรับการซื้อปัจจัยการผลิตเพื่อทำการเพาะปลูกในครั้งต่อไป เกษตรกรจึงมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และจำเป็นต้องขายที่ดินเพื่อใช้หนี้สินที่มีอยู่ โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) มากที่สุด ด้วยความต้องการเงิน และการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินที่ดึงดูดให้เกษตรกรขายที่ดินให้แก่นายทุน รวมทั้งการขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรร ยังส่งผลให้นายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดิน เพื่อเก็งกำไรมากขึ้นอีก นอกจากนี้ เกษตรกรยังประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนในเรื่องสัญญาเช่าที่ดิน คือ สัญญาเช่ามีลักษณะเป็นแบบปากเปล่าหรือหากมีการทำสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษร เจ้าของที่ดินบางรายจะไม่ทำสัญญาเช่าที่ดินต่อ เนื่องจาก หากเจ้าของที่ดินต้องการที่ดินคืนในระหว่างเวลาที่อยู่ในระยะสัญญาเช่า จะต้องทำตามขั้นตอนต่างๆ คือ การชี้แจงถึงสาเหตุขอการยกเลิกการเช่า การเจรจาดกลงกันระหว่างผู้ให้เช่าและผู้เช่าว่า ผู้เช่ามีความประสงค์จะซื้อที่ดินหรือไม่ ถ้าไม่เจ้าของที่ดินจะต้องจ่ายชดเชยแก่ผู้เช่า (เรียกว่าค่าบอกเลิก) จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้มีการทำเกษตรกรรมลดลง และที่ดินบางแปลงได้ถูกละทิ้งไว้โดยไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของการตกทอดมรดก คือ เจ้าของที่ดินมีการมอบมรดกให้แก่ลูกหลาน โดยการแบ่งที่ดินให้เพื่อเอาไว้ทำมาหากินต่อไป แต่เมื่อครอบครัวมีการขยายมากขึ้น ก็จะมีการแบ่งแปลงที่ดินย่อยให้มีขนาดเล็กลงไปอีก จนไม่สามารถใช้ทำการเกษตรกรรมได้ จึงต้องมีการขอเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรกรรม ทั้งการเช่าจากญาติ และเจ้าที่ดินรายอื่น

4) ไม่มีตลาดกลางรับซื้อผลผลิต

เขตหนองจอกไม่มีตลาดกลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งไม่มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเกษตรขึ้น สถาบันทางการเงินปัจจุบันที่เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับเกษตรกรคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารอิสลาม เพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง แต่เกษตรกรไม่นิยมกู้ยืมเงินจากธนาคารอิสลาม เนื่องจากปัจจัยในด้านหลักการและคำสอนของศาสนาอิสลามที่ว่า ห้ามชาวมุสลิมมีอาชีพที่มีรายได้จากดอกเบี้ย ซึ่งรวมถึงการกู้เงินทั้งผู้กู้และผู้ให้กู้

6.2.3 ปัญหาด้านสังคม

1) อายุ ประสบการณ์ และทัศนคติของเกษตรกร

ในพื้นที่ศึกษามีแรงงานภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมีอายุพอสมควร โดยสาเหตุที่ทำการเกษตรกรรม เพราะมีการทำกันมาแต่ดั้งเดิม รวมทั้งไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น มีแรงงานภาคเกษตรกรรมในแต่ละครัวเรือนน้อย และเกษตรกรบางรายไม่ต้องการให้ลูกหลานสืบทอดการทำเกษตรกรรมต่อจากตน เนื่องจากมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ซึ่งการทำงาน

แบบรับเงินเดือนจะมีความมั่นคงกว่าการทำงาน ซึ่งรายได้ขึ้นอยู่กับราคาข้าว ประกอบกับการขยายความเจริญของเมืองและการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในพื้นที่ ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะวัยแรงงานมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น โดยเริ่มเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่แรงงานภาคอุตสาหกรรมและการค้า การบริการ รวมทั้ง คนรุ่นลูกหลานส่วนใหญ่ไม่สนใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สืบทอดจากรุ่นพ่อแม่

พื้นที่ศึกษาแต่เดิมมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นทางวัฒนธรรมไทยมุสลิม มีวิถีชีวิตชนบท และทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่จากการลดน้อยถอยลงของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบกับการเพิ่มขึ้นและการอพยพของประชากรจากภายนอก เนื่องจากการขยายตัวของเมือง ส่งผลให้รูปแบบวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา อาทิ วิถีชีวิต ชาวบ้านแบบชนบท วัฒนธรรมชุมชนชาวมอญ วัฒนธรรมชาวมุสลิมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เริ่มถูกผสมผสานกับกระแสสังคมยุคใหม่ที่พัฒนาและขยายเข้ามายังพื้นที่ศึกษามากขึ้นเรื่อยๆ

2) ปัญหาด้านความช่วยเหลือจากภาครัฐ

ปัจจุบันเกษตรกรยังขาดความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในด้านการส่งเสริม สนับสนุนทั้งในด้านการผลิตและปัจจัยการผลิต รวมทั้งเงินอุดหนุนในการทำเกษตรกรรม การถ่ายทอดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาผลผลิตต่างๆ แม้ว่าทางภาครัฐได้เสนอทั้งแนวคิดและนโยบายในการพัฒนาด้านการเกษตร แต่ยังคงมีความความล่าช้าในการปฏิบัติงาน บางครั้งการดำเนินงานก็หยุดชะงักลงกะทันหัน เกษตรกรและนักวิชาการจึงร่วมมือดำเนินการกันเอง แต่ก็ยังขาดแคลนอุปกรณ์และสถานที่ (แปลงสาธิต) ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร (ภาพที่ 6.4)

3) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยใหม่และชุมชนเดิม

โดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรม มีปัญหาไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า การยกเลิกการเช่าเป็นไปตามสัญญาการเช่าและการตัดสินใจของเจ้าของที่ดิน ซึ่งโดยมากจะทำการตกลงกันได้โดยปราศจากความรุนแรง ปัญหาที่เกิดขึ้นมักเกิดจากปัญหาน้ำเสีย ทั้งที่เกิดจากหมู่บ้าน และจากการทำเกษตรกรรมซึ่งสร้างปัญหาให้กับทั้งสองฝ่าย แต่ไม่ได้ทวีความรุนแรงมากนัก

4) ปัญหาด้านมาตรการต่างๆ

จากกฎหมายผังเมืองรวม กรุงเทพมหานครที่กำหนดให้เขตหนองจอกมีการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และประเภทชนบทและเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่ปรากฏว่า พื้นที่ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ที่ถูกกำหนดไว้ในพื้นที่บางส่วนของแขวงคลองสิบและแขวงคูฝิ่งเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการรองรับน้ำหลากและมีมาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ว่าด้วยการห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท แต่พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ไม่มีถนนสายหลักผ่าน และไม่มีการกระจุกตัวของชุมชนขนาดใหญ่ ดังนั้นพื้นที่นี้จึงไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเมืองมากเท่าไรวันัก ซึ่งการออก

มาตรการต่างๆ จึงแทบไม่มีผลต่อพื้นที่เลย (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 165) เว้นแต่บริเวณถนนเลียบริ้วและถนนมิตรไมตรีที่มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยต่อเนื่องจากเขตมีนบุรีและจากศูนย์กลางเขตหนองจอกเอง กระทั่งถึงถนนผดุงพันธ์

สำหรับพื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรมที่ถูกกำหนดในพื้นที่เกือบทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคาร โรงงานอุตสาหกรรมและห้องแถวที่เรียงติดกัน แต่นักลงทุนก็ได้เลี่ยงกฎหมาย โดยการสร้างที่พักอาศัยในลักษณะบ้านเดี่ยว โดยมีระยะห่างระหว่างบ้านเพียงเล็กน้อย ซึ่งมีลักษณะคล้ายบ้านแถวหรืออาคารแถว แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของกฎหมายและความไม่มีประสิทธิภาพของมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคารในพื้นที่ประเภทนี้เลย (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 165) ซึ่งตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดให้สามารถปลูกสร้างที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวได้ในพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม แต่มาตรการควบคุม อาทิ อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม (OSR) กลับไม่มีผลบังคับใช้กับบ้านเดี่ยว ซึ่งที่อยู่อาศัยในเขตหนองจอกส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวเป็นส่วนมาก (ภาพที่ 6.4)

6.2.4 ข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษา

1) สภาพภูมิศาสตร์และสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มต่ำ มีสมรรถนะดินดี เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม และมีโครงข่ายคลองหนาแน่น จึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการรับน้ำหลากจากพื้นที่ทางเหนือ และระบายน้ำผ่านคูคลองต่างๆ ลงสู่พื้นดินได้และลงสู่ทะเลอ่าวไทย ดังนั้นจึงไม่มีความเหมาะสมต่อการปลูกสร้างอาคาร หรือพัฒนาเป็นพื้นที่ประเภทอื่นซึ่งมีผลต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม แต่ปัจจุบันกลับมีสิ่งปลูกสร้างและการพัฒนาที่ดินเพิ่มขึ้นและขวางทางระบายน้ำภายใน แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม หากอยู่ในช่วงฤดูน้ำหลากหรือฤดูฝน จะส่งผลให้พื้นที่เกิดปัญหาน้ำท่วมขังมาก และการที่มีพื้นที่เกษตรกรรม มีส่วนช่วยในการชะลอและรับน้ำหลาก แต่ก็ส่งผลต่อความเสียหายของพื้นที่เกษตรกรรมเป็นอันมาก (ภาพที่ 6.5)

2) ความถดถอยของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แรงงานในภาคเกษตรกรรมเริ่มมีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่การผลิตภาคอุตสาหกรรมและการบริการมากขึ้น เนื่องจากมีค่าจ้างสูงกว่า ซึ่งการลงทุนในภาคเกษตรกรรมจะอยู่ในรูปของการลงทุนด้านการผลิตสูงแต่ให้ผลตอบแทนต่ำและรายได้ไม่มั่นคง เกษตรกรจึงเริ่มถอนตัวจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม และการกำหนดให้พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร อาจไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ได้ (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขต

หนองจอก, 2540 : 61) ซึ่งในปัจจุบัน แม้ว่าราคาข้าวและรายได้จากการทำเกษตรกรรมจะมีความคุ้มทุนและถึงกับได้กำไรมาก หากมีการทำเกษตรกรรมอย่างจริงจัง แต่เกษตรกรยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงเพราะ ราคาผลผลิตไม่มีความแน่นอน เมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานในบริษัทหรือโรงงาน ที่ค่อนข้างมีความมั่นคงมากกว่า

ภาพที่ 6.4 ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม

ภาพที่ 6.5 ข้อจำกัดทางสภาพภูมิศาสตร์และสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่

6.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรม

นอกจากการพิจารณาสภาพการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้ง ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาแล้ว จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงแผนและนโยบายการพัฒนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่การคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรมว่า บริเวณใดมีแนวโน้มที่ยังคงสภาพพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป รวมทั้งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งนโยบายการพัฒนาที่มีผลต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ศึกษา มีดังนี้

1) นโยบายระดับชาติ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – พ.ศ. 2539) ได้กำหนดให้การผลิตภาคผลิตภาคอุตสาหกรรมการเกษตรขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5.5 โดยได้ส่งเสริมให้มีการส่งผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น และให้ความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตภาคอุตสาหกรรมการเกษตรเพื่อการส่งออก พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกจึงเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่มีผลต่อแนวโน้มและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากความได้เปรียบเรื่องที่ตั้ง และประหยัดต่อการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรสู่กรุงเทพมหานคร (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 164)

การพัฒนาพื้นที่ภาคมหานครได้มีความต่อเนื่อง ไปถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2544) ซึ่งมีการกำหนดแนวทางการดำเนินการซึ่งครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ชุมชนชายฝั่งทะเลตะวันออก ชุมชนอนุภาคกลางตอนบนและชุมชนอนุภาคตะวันออก เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยมีการกำหนดแนวทางการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การจัดการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สอดคล้องกันและมีประสิทธิภาพ ซึ่งในด้านการใช้ที่ดินจะเน้นการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมขังบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา การกำหนดพื้นที่รับน้ำหลาก รวมทั้งการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและพื้นที่สีเขียว โดยส่งเสริมให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อเขตหนองจอกให้ยังคงบทบาทเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ และแนวนโยบายการพัฒนาต่างๆ ได้ถูกปรับเข้ากับนโยบายโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน

และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) ซึ่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองน่าอยู่ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเอง ซึ่งจะมิบทบาทต่อเขตหนองจอกโดยในการวางแผนการ

พัฒนาพื้นที่ที่จะได้ตระหนักถึงความสมดุลระหว่างพื้นที่พัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมและชนบท มิให้มีการเจริญเติบโตของพื้นที่เมืองอย่างรวดเร็ว แต่ประชาชนภายในพื้นที่ต้องได้รับการอำนวยความสะดวกจากการให้บริการ โครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 3-1)

2) นโยบายระดับภาค

- *แผนพัฒนาภาคมหานคร* ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีเป้าหมายสำคัญคือ การลดบทบาทความเป็นศูนย์กลางของกรุงเทพมหานคร หรือเป็นการลดความแออัดของกิจกรรมต่างๆ และกระจายออกจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไปสู่บริเวณอื่น ด้วยการเชื่อมโยงชุมชนต่างๆกับกรุงเทพมหานคร โดยใช้โครงข่ายบริการขั้นพื้นฐาน และระบบโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระบบรถไฟฟ้าสายด่วนระหว่างเมืองและระบบทางด่วนพิเศษครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย 18 จังหวัดของภาคมหานคร

การพัฒนาเมืองเพื่อให้สามารถรองรับบทบาทดังกล่าวตามแผนพัฒนาภาคมหานคร มีแนวนโยบายในการ ส่งเสริมการพัฒนาบริเวณที่มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาระบบศูนย์ชุมชนเมือง และควบคุมการพัฒนา เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมือง

จากแนวนโยบายดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาพื้นที่ศึกษา โดยมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบโครงข่ายคมนาคมที่ใช้สำหรับการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนต่างๆ การพัฒนาที่เกิดขึ้นนี้ โดยเฉพาะการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม นอกจากเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ศึกษาแล้ว คาดว่ามีโอกาสเกิดการพัฒนากการใช้ที่ดินซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่างโดยรอบเส้นทางคมนาคมสายหลัก (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 22-23) แต่การกระจายความเจริญสู่ภายนอก พื้นที่ชานเมืองไม่จำเป็นต้องมีการพัฒนาเป็นเมืองรองรับการกระจายตัวจากภายในเมืองอีก ดังนั้น จึงสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ รวมทั้งเป็นการป้องกันการขยายตัวของเมืองอีกด้วย

- *การวางและจัดทำผังภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล* ในปัจจุบันบริเวณพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังมีประเด็นปัญหาหลักหลายประการที่ต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างเร่งด่วน ได้แก่ การที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นมหานครขนาดใหญ่ มีการขยายตัวของพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานครรุกเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมอย่างไร้ทิศทางรวมทั้งเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ได้ปล่อยให้ที่ดินเป็นที่รกร้างว่างเปล่า และยังมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษและการจราจร จึงต้องมีนโยบายกระจายกิจกรรมสำคัญออกไปสู่ภูมิภาคเพื่อหยุดยั้งการขยายตัวและลดปัญหาต่างๆ โดยกรมโยธาธิการและผังเมืองได้มีการกำหนดให้มีการวางและจัดทำผังภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลขึ้น เพื่อเป็นกรอบชี้้นำการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร

นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี ในการกำหนดนโยบายควบคุมการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อป้องกันไม่ให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองโคเคียว เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจหลักของภูมิภาค โดยกระจายความเจริญออกสู่พื้นที่รอบนอก (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : ก-8 – ก-9)

จากนโยบายการพัฒนานี้ มีผลกระทบต่อการพัฒนาพื้นที่ศึกษา ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพของโครงข่ายคมนาคมในพื้นที่ ให้มีประสิทธิภาพและเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ได้สะดวก แต่ก็อาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบบริเวณถนนสายหลักที่เชื่อมโยงไปยังพื้นที่ข้างเคียง เช่น การติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปทุมธานี และเขตลาคกระบังมากขึ้น แต่่นโยบายการพัฒนานี้ ได้มีการจัดการแบ่งศักยภาพของพื้นที่ให้เหมาะกับการพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งรวมถึงศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

3) นโยบายระดับท้องถิ่น

- **แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร** แผนพัฒนากรุงเทพมหานครที่ผ่านมาตั้งแต่ฉบับที่ 1 - ฉบับที่ 4 มุ่งเน้นแต่ทางด้านกายภาพ การบริการและ โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เน้นในด้านวัตถุมากกว่าสังคมและวัฒนธรรม นับเป็นการพัฒนาที่ขาดสมดุล อาทิ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2544) เป็นเรื่องของการพัฒนากรุงเทพมหานคร ให้เป็นชุมชนเมืองศูนย์กลาง สามารถติดต่อได้สะดวก โดยการพัฒนา ระบบโครงข่ายถนนเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆ รวมทั้งพัฒนาระบบขนส่งมวลชน และมุ่งเน้นการพัฒนาศูนย์ชุมชนเมืองต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของพื้นที่เมืองชั้นใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นี้ เริ่มให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการกำหนดทิศทางของการพัฒนากรุงเทพมหานครอย่างจริงจัง (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : ก-4 – ก-5) จนกระทั่งถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) ได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงรายละเอียด โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนความคิดหลักในการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อให้กรุงเทพมหานครเจริญเติบโตอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของเมืองให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองน่าอยู่ โดยการพัฒนาผังเมืองกรุงเทพมหานครให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของเมือง มีการแบ่งพื้นที่และกำหนดบทบาทที่ชัดเจน ทั้งพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่พาณิชยกรรม พื้นที่สีเขียว และพื้นที่อนุรักษ์เชิงศิลปวัฒนธรรมและเชิงนิเวศน์ มีการกำหนดโครงสร้างพื้นฐานและจัดวางระบบคมนาคมขนส่ง (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 3-2) ซึ่งจากแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ศึกษาให้มีความสมดุลทั้งพื้นที่พัฒนาเมือง ซึ่งเกิดจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานรองรับความต้องการของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกร และความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของภาครัฐ

- *แผนและผังการพัฒนาดังกล่าว* กรุงเทพมหานคร ได้จัดแบ่งพื้นที่ตามโครงสร้างการพัฒนาเมืองตามที่กำหนดไว้ในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 12 กลุ่มเขต ซึ่งพื้นที่ศึกษานั้นได้ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเขตสุวินทวงศ์ และถูกกำหนดให้เป็นเขตเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อมดี ประกอบด้วย 2 เขต ได้แก่ เขตคลองสามวา และเขตหนองจอก สภาพปัจจุบัน เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ในอนาคตมีโครงการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อมดี (นอกจอก การ์เด็น ซิตี้) ดังนั้นจึงส่งผลให้มีการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณนี้เอาไว้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเมืองกรุงเทพมหานคร (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 5-4)

- *ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร* เนื่องจากพื้นที่ศึกษามีพื้นที่ค่อนข้างกว้างใหญ่ มีสมรรถนะของดินเหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรม มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างต่ำ และประชาชนส่วนมากมีวิถีชีวิตเป็นแบบชนบท ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ทั้งผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) และผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลต่อความชัดเจนของการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 3-11)

นอกจากนโยบายการพัฒนาค่าต่างๆที่มีผลต่อแนวโน้มการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังต้องพิจารณาโครงการพัฒนาต่างๆ ทั้งที่กำลังดำเนินการอยู่และโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์แนวโน้มของพื้นที่ศึกษาในการรองรับการพัฒนาเป็นเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในขั้นตอนต่อไปได้ การศึกษาโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาจะเน้นในแผนงานตามโครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ ภายใต้นโยบายและวิสัยทัศน์การพัฒนากรุงเทพมหานครของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ภายใต้กรอบการปฏิบัติในเวลา 20 ปี และโครงการพัฒนาตามแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2551) ของสำนักงานเขตหนองจอก ดังนี้

1) โครงการคมนาคมขนส่งในอนาคต

การพัฒนาและปรับปรุงโครงข่ายการคมนาคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ โดยเฉพาะการพัฒนาที่อยู่อาศัยในลักษณะของบ้านจัดสรรและการค้าบริการต่างๆที่เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง อาทิ ร้านอาหาร ร้านค้าของชำ เป็นต้น โดยโครงการพัฒนาระบบถนนที่อยู่ภายในพื้นที่ศึกษามีดังนี้

- โครงการต่อเชื่อมถนนเลียชบวารี – ถนนสังฆสันติสุข ของกรุงเทพมหานคร มีระยะทาง 0.25 กิโลเมตร

- โครงการพื้นที่ปิดล้อมมีนบุรี/หนองจอก สำนักการโยธา กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยโครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างซอยวัดสุตใจ - ถนนคลองสิบสาม (ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2559 ระยะทาง 10.498 กิโลเมตร), โครงการขยาย/ปรับปรุงถนนคูคลองสิบ (ระหว่างปี พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2561 ระยะทาง 10.987 กิโลเมตร) และโครงการขยาย/ปรับปรุงถนนลำลูกกา ช่วงถนนนิมิตใหม่ - ถนนคลองสิบสาม (ระหว่างปี พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2562 ระยะทาง 19.599 กิโลเมตร)

- โครงการพื้นที่ปิดล้อมหนองจอก (โคกแฝด - กระทุ่มราช) ประกอบด้วย โครงการขยาย/ปรับปรุงถนนอยู่วิทยา (ช่วงปี พ.ศ. 2555 ระยะทาง 5.578 กิโลเมตร), โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างถนนเชื่อมสัมพันธ์กับถนนอยู่วิทยา (ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2559 ระยะทาง 1.953 กิโลเมตร) และโครงการก่อสร้าง/ปรับปรุงถนนเชื่อมต่อซอยเชื่อมสัมพันธ์ 10 - ซอยมะขอละห์ (ระหว่างปี พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2559 ระยะทาง 7.6 กิโลเมตร) (แผนที่ 6.3)

- โครงการตามแผนพัฒนาการจราจรและขนส่ง กรุงเทพมหานคร ได้แก่ การก่อสร้าง/ปรับปรุงถนนสายหลักคือ ถนนเลียบวารี (ตั้งแต่ถนนราษฎร์อุทิศถึงถนนเชื่อมสัมพันธ์ ระยะทาง 7 กิโลเมตร) และการก่อสร้าง/ปรับปรุงถนนสายรองและเชื่อมต่อซอย ประกอบด้วย โครงการก่อสร้างถนนร่วมพัฒนา (ระยะทาง 6 กิโลเมตร), ถนนและสะพานเชื่อมถนนคูคลองสิบ - ถนนเลียบวารี (ระยะทาง 800 เมตร) และถนนสังฆสันติสุข - ซอยร่วมเย็น (ระยะทาง 2.3 กิโลเมตร)

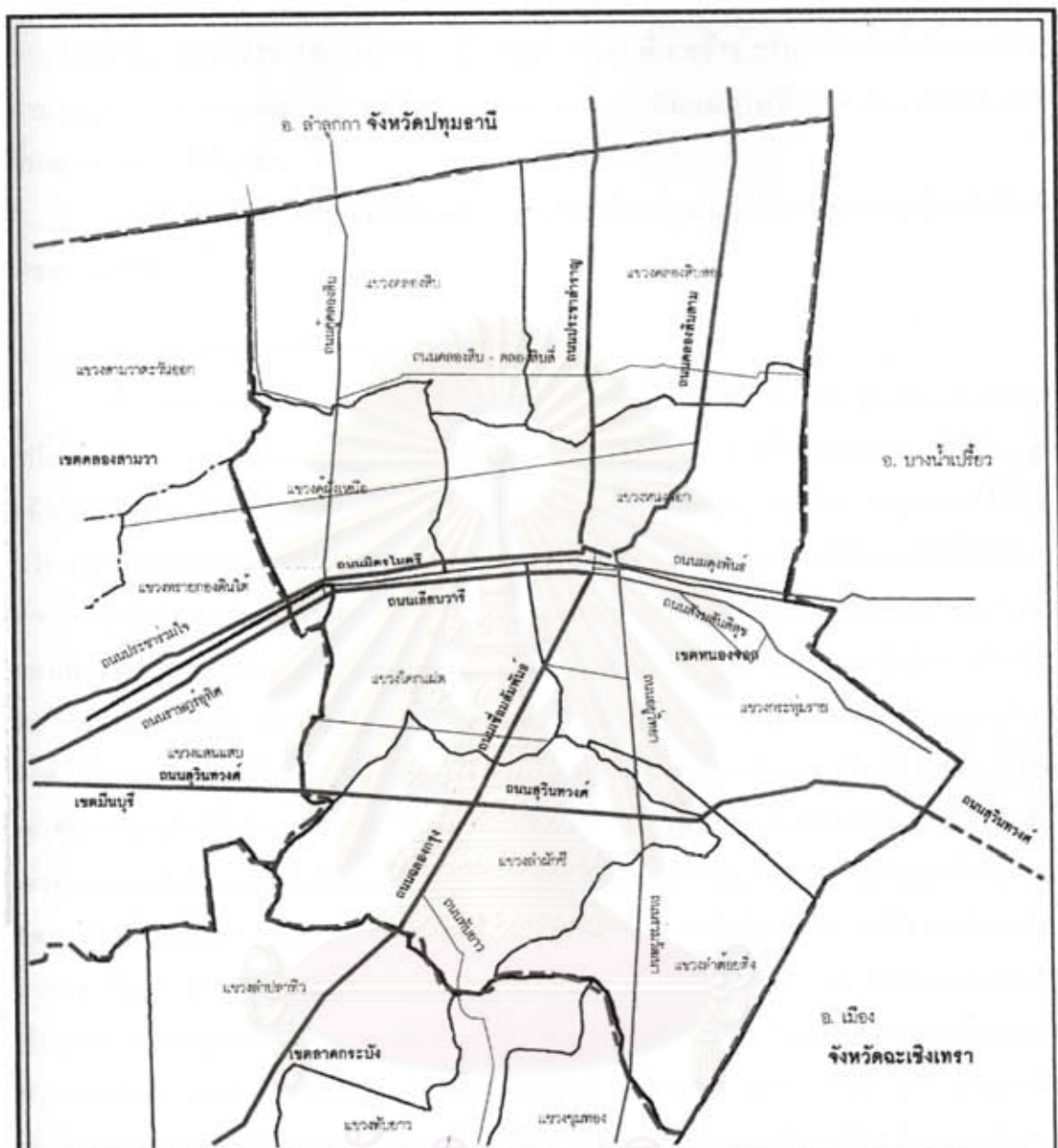
2) โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก (Garden City)

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีข้อจำกัดในการพัฒนาเป็นชุมชนเมือง เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ มีน้ำท่วมขังบางบริเวณ พื้นที่ส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดเป็นพื้นที่ชะลอน้ำก่อนไหลลงสู่คูคลองตามธรรมชาติ โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอกเป็นการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมชานเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครอย่างมีระบบ มุ่งเน้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งจากแผนงานพัฒนากลุ่มเขต ได้มีการกำหนดโครงการเมืองอุทยานนครในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

โครงการเมืองอุทยานนครเป็นโครงการที่มีแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสมและประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด โดยเน้นรูปแบบการอยู่ร่วมกันของชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้พื้นที่เขตหนองจอกมีการพัฒนาเป็นชุมชนที่มีความสมบูรณ์ในตนเอง (Self contained Community) และส่งเสริมบทบาทเมืองหนองจอกให้เป็นศูนย์กลางชุมชนเมืองในพื้นที่สีเขียว มีการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างสมดุลกับสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่ยังสามารถพัฒนาเกษตรกรรม รวมทั้งการจัดการหาสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็น

3) โครงการพัฒนาศูนย์บริการชุมชนในพื้นที่เกษตรกรรม

ตามที่ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดให้พื้นที่บริเวณนี้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นชุมชน และศูนย์กลางให้บริการด้านสังคม และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในบริเวณพื้นที่ชนบท

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

แผนที่ 6.3 โครงการคมนาคมขนส่งในอนาคต		ที่มา :
สัญลักษณ์	_____ ถนนสายหลักในปัจจุบัน	โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขต เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ "กลุ่มสวนทางศู"
	_____ ถนนสายหลักในอนาคต	
	_____ ถนนสายรองในปัจจุบัน	
_____ ถนนสายรองในอนาคต		
_____ ถนนซอยในปัจจุบัน	_____ ถนนซอยในอนาคต	

และเกษตรกรรม มีข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อำนวยความสะดวกการพัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนสำหรับพื้นที่เกษตรกรรม โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สร้างเสริมการให้บริการทางด้านสาธารณูปการ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่เกษตรกรรมให้สูงขึ้น

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ สามารถประมวลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรมได้ดังนี้

6.3.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

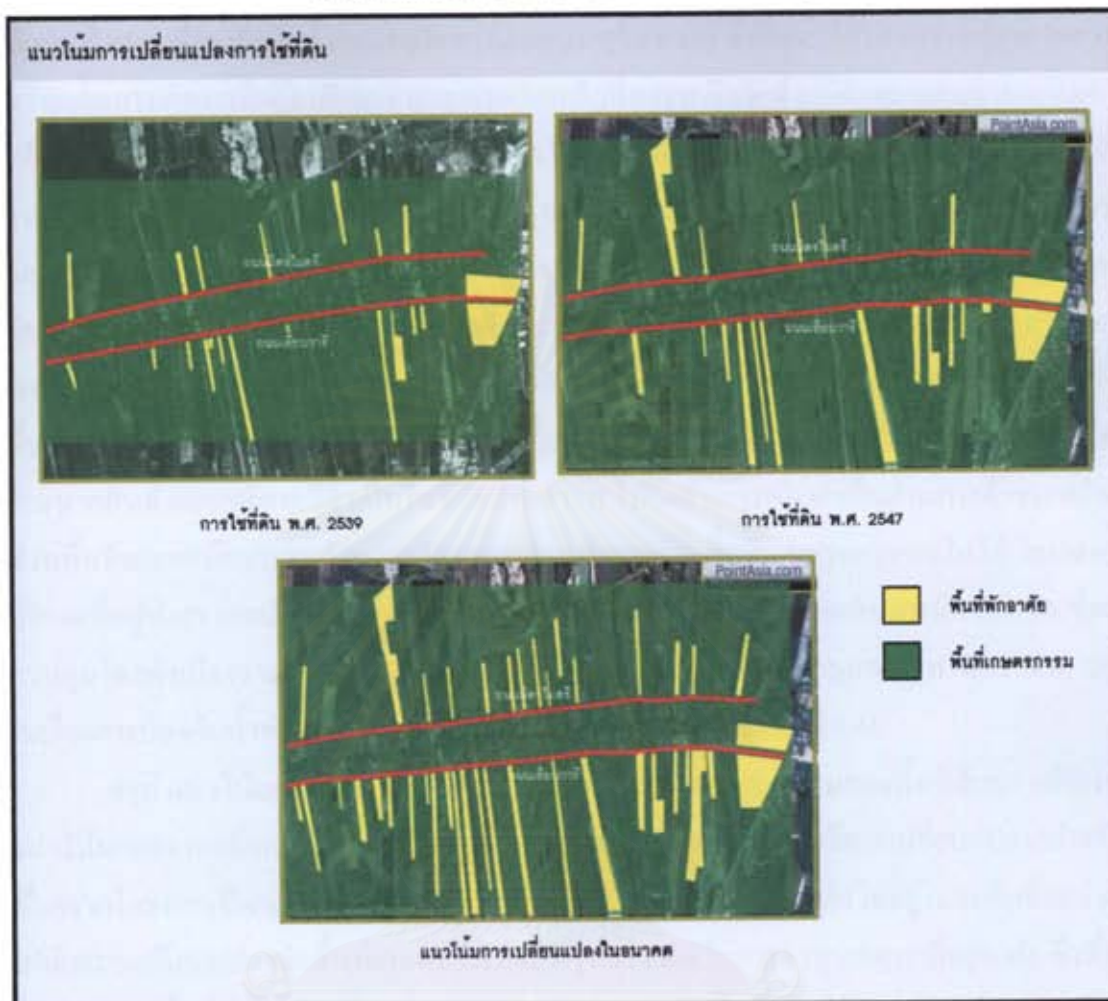
เป็นการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา โดยพิจารณาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาในด้าน การเปลี่ยนแปลงประชากร การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากอดีตถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจุบันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน นโยบาย การลงทุน และศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษาคาดว่า พื้นที่เกษตรกรรมจะมีแนวโน้มลดลงอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เนื่องจากมีแนวโน้มการขยายตัวของเมืองจากเมืองชั้นในออกมายังเขตต่อเมืองและเขตชานเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก โดยการขยายตัวครั้งนี้จะขยายออกมาตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ซึ่งก็คือ ถนนสุวินทวงศ์ ประกอบกับความไม่มั่นคงเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน เพราะที่ดินส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษาเป็นที่เช่า ซึ่งการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เจ้าของที่ดินจะตัดสินใจขอยกเลิกการให้เช่า และขายหรือพัฒนาที่ดินของตนเองเป็นประเภทอื่น ซึ่งส่วนมากจะพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย แต่การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่ศึกษาในอนาคตนั้น คาดว่าไม่ถึงกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง เนื่องจากสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันในพื้นที่ที่ติดห่างจากถนนสายหลักเข้าไปด้านในยังมีการทำเกษตรกรรมอยู่มาก โดยเฉพาะที่นา และพื้นที่ซึ่งความห่างไกลความเจริญ มีความเป็นชนบท ประกอบกับการให้บริการสาธารณูปโภคยังไม่ทั่วถึง ซึ่งไม่เหมาะต่อการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย เจ้าของที่ดินน่าจะยังชะลอการตัดสินใจหรือยังไม่คิดที่จะขอยกเลิกการให้เช่าที่ดิน โครงการพัฒนาต่างๆจะเป็นไปในรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตหนองจอก มิใช่โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินในพื้นที่อย่างรุนแรง รวมทั้งข้อกำหนดให้เขตหนองจอกเป็นเขตชนบทและเกษตรกรรม และเขตอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมจากผังเมืองรวมฯ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) และความต้องการทำการเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ ดังนั้นบริเวณที่พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง คาดว่าจะเกิดขึ้นบริเวณริมสองฝั่งถนนที่มีการพัฒนาพร้อมด้วยการให้บริการสาธารณูปโภคอย่างครอบคลุม โดยเกิดขึ้นในแนวถนนสุวินทวงศ์ ถนนเลียบวารี ถนนมิตรไมตรี ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนผดุงพันธ์ ถนนสังฆสันติสุข ถนนอยู่วิทยา และถนนฉลองกรุง พื้นที่เกษตรกรรมด้านในนั้นคาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อย ซึ่งแนวโน้มการ

ลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมก็ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดการใช้ที่ดินของผังเมืองรวมฯ ฉบับต่อไปด้วย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านทุติยภูมิ พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่มีแนวโน้มลดลงมากที่สุดคือ แขวงคูฝั่งเหนือ แขวง โลกแฝด และแขวงลำผักชี ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในช่วงพ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2547 โดยแขวงลำผักชีนั้นมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นแต่ข้งน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภาพรวม และสอดคล้องกับการขยายขนาดของประชากรในพื้นที่ศึกษา ซึ่งในช่วง พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2549 ในพื้นที่ศึกษามีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.4 ต่อปี และจากการคาดการณ์ประชากรในอีก 20 ปี พบว่า แขวงที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ แขวงลำผักชี แขวง โลกแฝด และแขวงคูฝั่งเหนือ ซึ่งการขยายตัวของประชากรนี้เกิดขึ้นทั้งจากการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติภายในพื้นที่และการย้ายเข้าจากที่อื่น ซึ่งคาดว่าเกิดจากประชากรจากเขตเมืองชั้นในและเขตต่อเมืองของกรุงเทพมหานครที่ย้ายเข้ามายังพื้นที่ เนื่องจากความแออัดภายในเมือง และการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจภายในเมืองชั้นใน ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมที่สูญเสียไปนั้นจะถูกแทนที่ด้วยการใช้ที่ดินแบบเมืองประเภทที่อยู่อาศัยมากที่สุด จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้น (ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2545 มีพื้นที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น 4,453 ไร่ รองลงมาจากพื้นที่แหล่งน้ำและถนนที่เพิ่มขึ้น) การเพิ่มขึ้นของจำนวนบ้านซึ่งบ่งบอกว่าการกระจายตัวเพิ่มขึ้นมากใน แขวงคูฝั่งเหนือ แขวงลำผักชี แขวงกระทุ่มรายและแขวง โลกแฝด (ในช่วง พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2549 จำนวนบ้านมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12.59 ต่อปี) และการเพิ่มขึ้นของจำนวนหน่วยที่อยู่อาศัยที่สร้างเสร็จและจดทะเบียนเพิ่มทำให้ทราบว่าที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวประเภทการจัดสรรมากกว่าการสร้างเอง โดยมีการกระจายตัวทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่างบริเวณริมถนนสายหลักและสายรองที่สำคัญ คือ ริมถนนสุวินทวงศ์ ถนนเลียบวารี ถนนมิตรไมตรีต่อเนื่องจากเขตมีนบุรี ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนสังฆสันติสุข ถนนผดุงพันธ์ และเริ่มขยายตัวลงมายังถนนอยู่วิทยา รวมทั้งถนนฉลองกรุงที่เชื่อมต่อไปยังเขตลาดกระบัง สภาพการขยายตัวของที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาสรุปได้ว่า เป็นการพัฒนาเกาะกลุ่มตามเส้นทางคมนาคม พื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบพื้นที่อยู่อาศัยบริเวณริมเส้นทางคมนาคมมีแนวโน้มน้อยลง และถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ว่างเพื่อรอการพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่กลายเป็นพื้นที่รกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งการทดแทนพื้นที่เกษตรกรรมด้วยพื้นที่อยู่อาศัย จากการศึกษการใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงเวลาที่ผ่านมามีพบว่า มีลักษณะของที่อยู่อาศัยหรือเป็นโครงการ หมู่บ้าน เป็นริ้วยาวเหมือนกับแปลงนาที่ตั้งฉากกับแนวถนน คล้ายก้างปลา โดยเปรียบเทียบเป็นพื้นที่แถบสีเหลืองสลับกับแถบสีเขียว และคาดว่าแนวโน้มนั้นระยะห่างระหว่างพื้นที่สีเหลืองและสีเขียวถี่มากขึ้น ส่วนพื้นที่ซึ่งห่างจากแนวถนน ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากยังอยู่ห่างไกลจากพื้นที่เมืองและการให้บริการระดับพื้นฐาน ดังภาพที่ 6.6

ภาพที่ 6.6 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในอนาคต
(ตัวอย่างบริเวณถนนเลียบริม – มิตรไมตรี)

บริเวณที่มีแนวโน้มการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในอนาคต สามารถพิจารณาได้จากการประมาณแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง โดยยึดหลักการที่ว่า ชุมชนจะมีการขยายตัวในพื้นที่ที่มีศักยภาพของการให้บริการ โครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์และอยู่ห่างจากพื้นที่ที่เป็นข้อจำกัดในการพัฒนา คาดว่า บริเวณชุมชนยังมีการกระจุกตัวหนาแน่นรอบบริเวณตลาดหนองจอกและมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหนาแน่นขึ้น ใกล้เคียงกับข้อกำหนดการใช้ที่ดินในผังเมืองรวมฯ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) เนื่องจากศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจของเขตหนองจอกอยู่ในระดับบริการขั้นพื้นฐาน มีการจำหน่ายสินค้าและบริการที่จำเป็นสำหรับชาวหนองจอก ดังนั้นพื้นที่นี้จึงมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หนาแน่นขึ้น และคาดว่าจะการลงทุนด้านที่อยู่อาศัย ในลักษณะอาคารที่อยู่อาศัยรวมเพิ่มขึ้นพอสมควรรองรับการเติบโตของประชากร แต่จากสภาพการเจริญเติบโตของเมืองในเขตหนองจอกมิได้ขยายตัวออกจากศูนย์กลางเมืองสู่พื้นที่รอบนอก ดังนั้นการขยายตัวของชุมชนจึงมิได้เกิดการขยายตัวจากบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่นสู่บริเวณที่เบาบางกว่า แต่อยู่ในรูปการ

ขยายตัวตามแนวถนนและบริเวณที่มีการให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนไปทางทิศตะวันตกและทางทิศใต้ โดยยึดการพัฒนาออกตามแนวถนน โดยเฉพาะถนนเลียบริมแม่น้ำ ถนนเชื่อมสัมพันธ์ ถนนอยู่วิทยา และถนนสุวินทวงศ์ ซึ่งมีแนวโน้มรองรับการขยายความเจริญและการพัฒนาที่อยู่อาศัยมาจากเขตเขตมีนบุรี เนื่องจากปัจจัยด้านโครงข่ายคมนาคมและการให้บริการ โครงสร้างพื้นฐาน นอกจากนี้มีแนวโน้มที่จะเกิดศูนย์กลางชุมชนเพิ่มขึ้นในบริเวณที่มีการกระจุกตัวของชุมชนใหม่ อาทิ บริเวณกลุ่มชุมชนเคหะหนองจอก ต่อเนื่องไปยังบริเวณหน้าตลาดคู่เดิมฝั่งถนนมิตรไมตรี ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและมีการจัดตั้งตลาดนัดขนาดใหญ่ และบริเวณจุดตัดระหว่างถนนเชื่อมสัมพันธ์กับถนนสุวินทวงศ์ไปทางเขตมีนบุรี เนื่องจากเริ่มมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยมากขึ้น รวมทั้งมีการให้บริการระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ แต่อย่างไรก็ตาม ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจใหม่ก็ยังคงให้บริการระดับชุมชน จำหน่ายสินค้าและบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ไม่ถึงกับการพัฒนาเป็นย่านการค้าขนาดใหญ่ ส่วนพื้นที่นอกเหนือบริเวณดังกล่าวยังคงสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ห่างจากถนน และพื้นที่ที่เป็นข้อจำกัดทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเขต ซึ่งถูกควบคุมโดยผังเมืองรวม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 และข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2525 ในเรื่องการป้องกันน้ำท่วมและการกำหนดเป็นพื้นที่รับน้ำหลาก (แผนที่ 6.4)

สรุป แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมของพื้นที่ศึกษา แม้ว่าจะมีแนวโน้มลดลง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียงพบว่า พื้นที่ศึกษายังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ เนื่องจากโครงการพัฒนาและการลงทุนจากภาครัฐและเอกชนส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในระดับที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่เกษตรกรรมอย่างรุนแรง ยกเว้นการลงทุนพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งพื้นที่ข้างเคียงและพื้นที่ในเขตต่อเนื่องยังสามารถรองรับการพัฒนาที่อยู่อาศัยได้อีก เช่น เขตบางกะปิ เขตมีนบุรี เขตคลองสามวา เป็นต้น โดยพิจารณาจากสถิติจำนวนหน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่ขายแล้วสะสมตั้งแต่อดีตและ หน่วยบ้านจัดสรร กรุงเทพมหานคร ที่เปิดขายใหม่ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 พบว่า เขตมีนบุรีและเขตคลองสามวามีหน่วยบ้านจัดสรรที่ขายแล้วและเปิดขายใหม่ในจำนวนที่มากกว่าเขตหนองจอก อาจเนื่องมาจากกระยะทางที่ใกล้เมือง มีความเจริญมากกว่า มีการคมนาคมและการให้บริการพื้นฐานที่สะดวกสบายมากกว่าพื้นที่ศึกษา และเมื่อเปรียบเทียบสภาพการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางอากาศพบว่า แรงผลักดันจากการขยายตัวของเมืองมายังพื้นที่ศึกษานั้นมีน้อยกว่าพื้นที่เขตต่อเนื่อง และเขตมีนบุรี เขตคลองสามวา และเขตลาดกระบัง รวมทั้งพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดปทุมธานีและฉะเชิงเทรายังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในขนาดใหญ่ ซึ่งหากภายในพื้นที่ศึกษามีแรงสนับสนุนให้มีการทำเกษตรกรรมอย่างหนาแน่นและจริงจัง ลดการขายที่ดินทำกิน ก็จะมีแนวโน้มในการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญและพัฒนาให้เป็นสถานนันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับคนในเมืองและพื้นที่ข้างเคียงได้ (ภาพที่ 6.7)

ภาพที่ 6.7 สภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่ข้างเคียง เขตหนองจอก

6.3.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมีความเป็นไปได้ที่จะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมภายในพื้นที่ศึกษาเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ดังนั้น เกษตรกรจึงสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยา อุปกรณ์การเกษตร เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การที่เกษตรกรจะยังสามารถทำการเกษตรต่อไปนั้นก็ขึ้นอยู่กับราคาผลผลิต ซึ่งรายได้หลักของพื้นที่ศึกษาคือ รายได้จากการขายข้าวเปลือกซึ่งมีราคาดีในช่วงปีนี้ หากยังมีการรักษาระดับราคาข้าวนี้ไว้อย่างถาวร คาดว่า เกษตรกรจะมีความมุ่งหวังในการทำต่อไป รวมทั้งทำการเกษตรกรรมประเภทอื่นผสมผสานเข้ากับการทำนาเพิ่มขึ้น มีการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและรายได้ ประกอบกับการพัฒนาเทคโนโลยีทางด้านอาหารและอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งมีแนวโน้มพัฒนาวิวัฒนาการให้สูงขึ้นตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเรื่องข้าวและราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาค้นทุนการผลิตมีราคาแพงขึ้น และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอีก ประกอบกับความต้องการนำเข้าข้าวไทยของตลาดต่างประเทศสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาข้าวสูงขึ้นอีกมาก การที่ราคาข้าวขึ้นสูงนั้นเป็นผลดีต่อเกษตรกร หากราคาค้นทุนการผลิตไม่สูงขึ้นตาม ซึ่งในอนาคตคาดว่า ราคาข้าวและต้นทุนการผลิตจะมีราคาสูงขึ้นอีกมาก แต่เกษตรกรยังคงมีรายได้และกำไรจากการผลิตไม่แตกต่างจากในปัจจุบัน แต่มีผลกระทบต่อประชาชนที่เป็นผู้บริโภคอีกด้วย

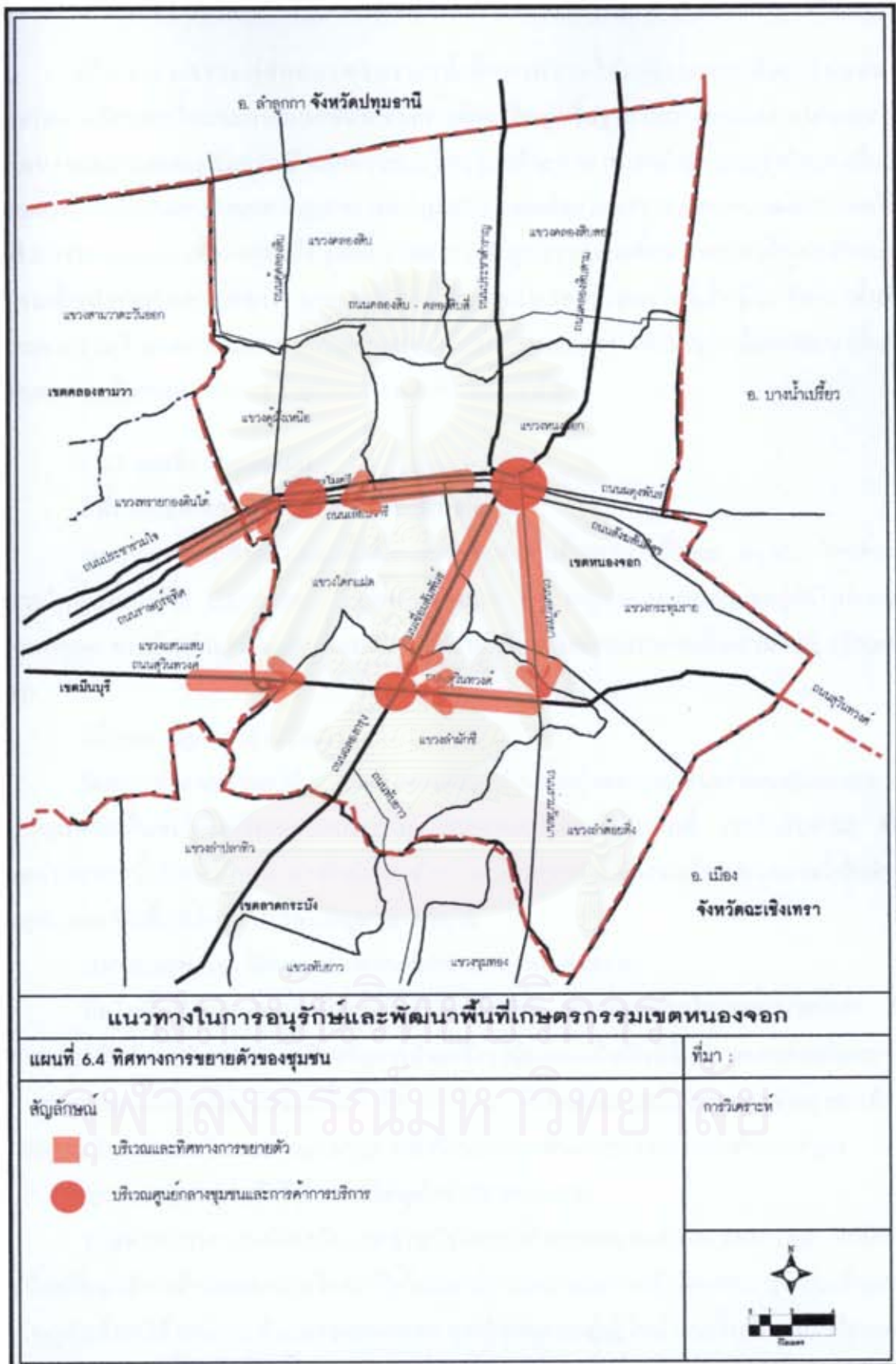
จากการศึกษาของศูนย์วิจัยไทยพาณิชย์ พ.ศ. 2548 พบว่า ธุรกิจที่กำลังเป็นที่น่าสนใจและมีแนวโน้มขยายตัวได้ดีในอนาคต คือ ธุรกิจบริการเพื่อสุขภาพในระยะยาว ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจ

การขนส่งทางบกและทางเรือ ธุรกิจคลังสินค้า (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 4-25) ซึ่งเป็นโอกาสให้เขตหนองจอกสามารถนำศักยภาพของพื้นที่ในด้านความเป็นธรรมชาติ ชนบท เกษตรกรรม ผสานกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมมาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงอนุรักษ์ได้

6.3.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีแนวโน้มลดลงเนื่องจากมีอายุสูงขึ้นจนไม่สามารถทำการเกษตรกรรมต่อไปได้ แต่ก็มีแนวโน้มที่เกษตรกรรุ่นใหม่จะเข้ามาทดแทน ทั้งที่เป็นลูกหลานของเกษตรกรและเกษตรกรหน้าใหม่โดยมิใช่ลูกหลานของเกษตรกร กล่าวคือเกษตรกรรุ่นใหม่ก็คือ คนที่เกษียณตนเองจากงานประจำหรือคนที่มีอายุ และมีเงินทุนพอสมควร ซึ่งหันกลับมาอยู่กับธรรมชาติและความสะดวก ทั้งนี้เนื่องจากวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานตนเองทำทั้งหมด สามารถจ้างแรงงานทำการเกษตรกรรมได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะพึงเครื่องจักรและเครื่องทุ่นแรงมากกว่า ทั้งการเตรียมดิน หว่านเมล็ด จนถึงขั้นเก็บเกี่ยว ซึ่งเกษตรกรเจ้าของไม่จำเป็นต้องออกแรงมาก และใช้แรงงานตนเองบ้างในช่วงการดูแลรักษา ระหว่างรอการเก็บเกี่ยว ซึ่งจากสภาวะการเจริญเติบโตทางด้านการผลิตในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะเรื่องข้าว ส่งผลให้เกษตรกรและบุคคลที่สนใจหันมาให้ความสำคัญกับภาคการเกษตรกรรมมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตรให้สูงขึ้น ตัวอย่าง ในประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาเครื่องปลูกข้าวแบบนาดำมานานแล้ว รวมทั้งการพัฒนาเครื่องคัดขนาดเมล็ดข้าว รวมทั้งการเพาะกล้าข้าวเพื่อรอปักดำ ถือเป็นการประหยัดเมล็ดพันธุ์ และเพิ่มประสิทธิภาพในการเพาะปลูกข้าว โดยข้าวที่ปลูกจะมีระยะห่างเท่ากัน รวมทั้งได้ผลผลิตอย่างเท่ากันอีกด้วย แนวโน้มความขัดแย้งระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนเกษตรกรรมจะบรรเทาลงหากมีการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะปัญหาน้ำเสียจากหมู่บ้านและจากพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งในอนาคตมีแนวโน้มการผลิตภาคการเกษตรแบบปราศจากสารเคมีและชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรที่ช่วยลดการเกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมและรบกวนชุมชนเมือง

นอกจากนี้ คาดว่า เกษตรกรจะมีการรวมกลุ่มกันพัฒนาด้านการเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมทางด้านการเกษตร อาทิ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างกว้างขวางทั่วทั้งเขต มีการเผยแพร่ความรู้ การใช้ภูมิปัญญาคิดค้นอุปกรณ์ด้านการเกษตรแบบใหม่ เพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรและและชุมชน คอบสนองกระแสความนิยมการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งชุมชนเกษตรกรรมต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาจะมีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถดำรงอยู่ได้โดยตนเอง สามารถเพิ่มรายได้ และต่อรองราคาผลผลิตได้มากขึ้น ตลอดจนมีแรงจูงใจในการทำการเกษตรกรรมต่อไป

6.4 การวิเคราะห์ S.W.O.T.

เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อหาความได้เปรียบและเสียเปรียบของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกพื้นที่ จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แผน โครงการ นโยบายการพัฒนา การสำรวจและสัมภาษณ์ ตลอดจนการวิเคราะห์ศักยภาพ สภาพปัญหาและจำกัดของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก และสามารถนำมาประมวลเพื่อการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยใช้วิธี SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่ และนำไปสู่การกำหนดประเด็นสำคัญในการพัฒนา และสามารถกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก สำคัญต่างๆเข้าสู่การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก โดยมีผลการของการวิเคราะห์ ดังนี้

6.4.1 จุดแข็ง (Strengths)

- มีพื้นที่เกษตรกรรมมาก มีบรรยากาศเป็นชนบท

เขตหนองจอกมีสัดส่วนของพื้นที่เกษตรกรรมต่อพื้นที่เขตสูง (ร้อยละ 64.62) โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว มีสภาพบรรยากาศเหมือนชนบท ล้อมรอบด้วยทุ่งนากระจายอยู่ทั่วไปในเขตหนองจอก ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80)

- มีโครงข่ายคลองจำนวนมาก

มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติ คู คลอง หนาแน่น ส่วนมากยังคงความเป็นธรรมชาติและสะอาด ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทาน มีคลองชลประทานผ่านพื้นที่ (คลองสิบสาม) ซึ่งแหล่งน้ำเหล่านี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำการเกษตรกรรม และช่วยในการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน และเป็นพื้นที่รับน้ำ บรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้

- สมรรถนะของดินมีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรม

ดินในพื้นที่เขตหนองจอกมีลักษณะเป็นดินเหนียว ความสามารถในการระบายน้ำต่ำ มีความลาดชันน้อยกว่า 1% เหมาะสำหรับการทำนาข้าว เนื่องจากเป็นดินที่อุ้มน้ำ สอดคล้องกับสภาพการทำเกษตรกรรมในปัจจุบันของพื้นที่ คือ การทำนา จึงง่ายต่อการสนับสนุนและพัฒนาทางด้านกลไกกรรม โดยเฉพาะบริเวณแขวงกระทุ่มรายซึ่งมีสมรรถนะดินเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการทำนา

- ชุมชนเกษตรกรรมยังให้ความสำคัญต่อการเกษตรกรรม

เกษตรกรบางกลุ่มยังคงมีความมุ่งหวังในการทำการเกษตรต่อไป และเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรกรรมโดยอาศัยโครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาใช้ อาทิ การทำเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และเริ่มมีการนำวิถีเกษตรอินทรีย์เข้ามาปรับใช้ ซึ่งเป็นทั้งการลดต้นทุนในการผลิตและเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง

เกษตร เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้และนันทนาการแก่ชุมชนและประชาชนจากภายนอก มีการก่อตั้งโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งชุมชนเกษตรกรรมตัวอย่างอาทิ ชุมชนคอยู้ดดีกว่า หมู่ 5 แขวง โลกแฝด

6.4.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

- การละทิ้งพื้นที่เกษตรกรรม

เขตหนองจอกมีพื้นที่ว่างเพิ่มขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่รกร้าง ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งส่วนมากเป็นที่ดินที่มีนักพัฒนาซื้อทิ้งไว้เพื่อรอขายหรือเพื่อรอการลงทุนพัฒนาต่อไป มักพบบริเวณริมถนนสายหลัก สายรอง อาทิ ถนนสุวินทวงศ์ และถนนเลียชวารี (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 5-27)

- กรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของนายทุน

พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกเป็นพื้นที่เช่าเกือบทั้งหมด จึงเกิดความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกร และการที่เกษตรกรจะซื้อที่ดินเพื่อเป็นของตนเองนั้นเป็นไปได้ยาก อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม โดยบริเวณที่มีสัดส่วนของพื้นที่เช่ามากที่สุดคือ แขวงกระทุ่มราย

- เกษตรกรถอนตัวจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

เกษตรกรตัดสินใจที่จะเลิกทำการเกษตรเองหรือไม่ต้องการให้ลูกหลานสืบทอดการทำเกษตรกรรมต่อจากตน เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน และลูกหลานเป็นคนสมัยใหม่นิยมทำงานในภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรมมากกว่า จึงไม่มีแรงบันดาลใจจึงคิดให้ต้องการทำการเกษตรกรรม

- ปัญหาน้ำเสียจากการทำการเกษตรกรรม

จากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในแปลงนา และฝัมน้ำออกสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดน้ำเสีย ประกอบกับน้ำเสียจากชุมชน หมู่บ้านและสนามกอล์ฟ ซึ่งถูกปล่อยลงสู่ คุ คลอง โดยไม่ผ่านการบำบัดน้ำเสีย ได้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการใช้ประโยชน์ของชุมชนและเกษตรกรรมมาในภายหลัง ส่วนใหญ่ คลองที่รับน้ำและเกิดปัญหาน้ำเสียมากได้แก่ คลองลำไทร คลองลำปลาทิว และคลองลำคันไทร

- ปัญหาน้ำท่วม

เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเขตหนองจอกที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มต่ำ รวมทั้งประสบปัญหาแผ่นดินทรุด ดังนั้นเมื่อฝนตกหนักจนระบบระบายน้ำไม่สามารถรองรับได้ จึงทำให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่ สร้างความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเสียหายมากบริเวณแขวงลำค้อยุดิ่งและแขวงลำผักชี

6.4.3 โอกาส (Opportunities)

- โครงการเมืองอุทยานนคร

เป็นโครงการที่เน้นการพัฒนาให้ชุมชนเมืองอยู่ร่วมกับพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน และสมดุลกับพื้นที่ธรรมชาติ ส่งผลให้ยังสามารถรักษาและพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ต่อไปได้

- การกำหนดให้เขตหนองจอกเป็นพื้นที่เกษตรกรรม

จากนโยบายและข้อกำหนดในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ได้มีการกำหนดให้เขตหนองจอกมีการใช้ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และประเภทชนบทและเกษตรกรรม ไม่สนับสนุนให้มีการพัฒนาพื้นที่ไปในทางก่อสร้างอาคาร จึงส่งผลให้ยังคงรักษาและสามารถพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไปได้ รวมทั้งการกำหนดให้พื้นที่ส่วนหนึ่งที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเขตหนองจอก บริเวณแขวงคลองสิบและแขวงคูฝิ่งเหนือ เป็นพื้นที่รับน้ำหลากตามพระราชบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2525

- ความนิยมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม

หากมีการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนที่เหมาะสม จะสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเชิงวัฒนธรรมได้ เนื่องจากปัจจุบัน กระแสความนิยมการท่องเที่ยวในด้านนี้มากขึ้น รวมทั้งความนิยมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความเป็นไปได้สูง (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 5-27) นอกจากนี้ พื้นที่เกษตรกรรมยังตั้งอยู่ใกล้กับเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมากกว่าพื้นที่เกษตรกรรมอื่น นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงจึงมีโอกาสเข้ามาท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมต่างๆประเภท เข้าไป – เย็นกลับ ได้มากขึ้น เนื่องจากไม่ห่างไกลเหมือนต่างจังหวัดและการเดินทางค่อนข้างสะดวก (มีถนนสายหลักคือ ถนนสุวินทวงศ์)

- โครงการ OTOP ของรัฐบาล

ผลผลิตทางการเกษตรในเขตหนองจอก บางส่วนสามารถพัฒนาเป็นสินค้า OTOP ได้ และเป็นนโยบายที่ภาครัฐกำหนดไว้อยู่แล้ว (โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ กลุ่มสุวินทวงศ์ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2548 : 27)

- ราคาข้าวในประเทศและต่างประเทศสูงขึ้น

ใน พ.ศ. 2551 การค้าข้าวโลกยังคงอยู่ในระดับสูง ส่งผลให้ตลาดยังคงเป็นของประเทศผู้ส่งออก โดยเฉพาะประเทศไทย นอกจากนี้ ความต้องการนำเข้าข้าวของตลาดต่างประเทศสูงขึ้น ในขณะที่บางประเทศที่ส่งออกข้าว อาทิ เวียดนาม ต้องจำหน่ายข้าวในปริมาณจำกัด เนื่องจากต้องส่งมอบข้าวให้ลูกค้าตามสัญญาเก่า ส่งผลให้เกิดสต็อกข้าวทั่วโลกลดลงและข้าวมีราคาสูงขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยประเทศไทย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ข้าวเปลือกมีราคาขายเกี่ยวนละ 10,000 บาท และเพิ่มเป็น 11,000 และ 12,000 บาท ในเดือน มีนาคมและเมษายน 2551 แต่ประเทศไทยยังมี

การส่งออกข้าวอย่างต่อเนื่อง และกระทรวงเกษตรสหรัฐฯ คาดว่า ประเทศไทยจะส่งออกข้าวเฉลี่ยสูงสุดและมากกว่า 9 ล้านตัน จึงเป็น โอกาสที่เกษตรกรในเขตหนองจอกจะได้กำไรจากการทำนา และมีความตื่นตัวรวมทั้งให้ความสำคัญกับการทำนามากขึ้น

6.4.4 ภาวะคุกคาม (Threats)

- การขยายตัวของเมือง

การขยายตัวของเมืองชั้นใน รวมทั้งการเจริญเติบโตของประชากร ส่งผลให้เกิดการขยายตัวในแนวราบออกมายังพื้นที่ชานเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวของที่อยู่อาศัยซึ่งส่วนใหญ่จะขยายแบบเกาะกลุ่มตาแวนนอน เป็นสาเหตุหลักของการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม

- อิทธิพลจากน้ำหลากของพื้นที่เจ้าพระยาตอนล่าง

เขตหนองจอกมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มต่ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมขัง และพื้นที่เขตหนองจอกส่วนหนึ่งถูกกำหนดเป็นพื้นที่รับน้ำ จึงส่งผลต่อพื้นที่เกษตรกรรมและสร้างความเสียหายให้แก่ พืชผล การผลิตของเกษตรกร โดยตรง (โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2549 : 5-16)

- ขาดการพัฒนาเกษตรกรรมจากหน่วยงานของภาครัฐ

แม้ว่าเขตหนองจอกจะมีพื้นที่เกษตรกรรมมาก แต่ดูเหมือนว่าจะไม่มีองค์กรของรัฐที่ประสานงานกับเกษตรกรในภาพรวม ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรมในพื้นที่ขาดทิศทางและรูปแบบ รวมทั้งการส่งเสริมในด้านกิจกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

- การหลีกเลี่ยงข้อกำหนด กฎหมายภายในพื้นที่เกษตรกรรม

แม้ว่าจะมีข้อกำหนดการใช้ที่ดินพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตหนองจอกเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแล้ว อย่างไรก็ตาม เกณฑ์และมาตรการที่ใช้ควบคุมการพัฒนาในพื้นที่เกษตรกรรมยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ซึ่งนักพัฒนายังสามารถหาช่องว่างเพื่อหลีกเลี่ยงข้อกำหนดต่างๆ ในการปลูกสร้างอาคาร และรุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมได้

6.5 สรุป

จากการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทำให้ทราบถึงศักยภาพ ปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาในด้านเกษตรกรรมว่า เขตหนองจอกมีศักยภาพทางกายภาพที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรมอย่างยิ่ง แม้ว่าจะมีการขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยเข้ามาแทรกอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม ประกอบกับศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ และสถานการณ์ราคาข้าวในปัจจุบัน ส่งผลให้เกษตรกรมีกำลังใจในการทำนาต่อไป แม้ว่าแรงต้านทานการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกจะไม่สามารถยับยั้งการขยายตัวของพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ แต่ยังคงมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่ต้องการทำการเกษตรกรรม และอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมต่อไป นอกจากศักยภาพที่เอื้อการพัฒนา

ด้านการเกษตรกรรมแล้ว เขตหนองจอกก็ยังคงประสบกับปัญหาต่างๆอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาด้านการเกษตร เหมือนพื้นที่เกษตรกรรมอื่นๆทั่วไป เช่น การที่เขตหนองจอกอยู่ในเขตภาวะวิกฤติ แผ่นดินทรุดและน้ำท่วม ซึ่งสร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรม แต่ในขณะเดียวกัน กลับเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่รอบข้าง ในการเป็นพื้นที่รับน้ำและป้องกันน้ำท่วม กรุงเทพมหานคร ฝั่งตะวันออก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่รับน้ำ แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอกก็ประสบกับปัญหาการขยายตัวของเมืองที่ไม่เป็นระเบียบ คือ มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยที่มักเกาะกลุ่มการพัฒนาตามแนวถนน ในแนวตะวันตก - ตะวันออก ได้ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการระบายน้ำของพื้นที่ศึกษาด้วย นอกจากนี้ ปัญหาทั่วไปในด้านการเกษตรกรรม ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากชุมชน หมู่บ้าน โรงงาน รวมทั้งน้ำเสียที่เกิดจากพื้นที่เกษตรกรรมเอง ปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม รวมทั้งปัญหาด้านการผลิต ต้นทุนการผลิตมีราคาแพง ความไม่มั่นคงของพื้นที่เช่า การขาดการดูแลและให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งมาตรการต่างๆที่ควบคุมการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรม ยังหละหลวม เกิดช่องว่างให้สามารถหลีกเลี่ยงทางกฎหมายได้ ปัญหาเหล่านี้มีผลต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม แต่หากสามารถนำประเด็นปัญหาเหล่านี้ไว้เป็นแนวทางในการแก้ไข ก็จะสามารถป้องกันการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมและสามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของพื้นที่ในด้านต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรมของเขตหนองจอก มีแนวโน้มการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากมีการขยายตัวของการพัฒนาที่อยู่อาศัยตลอดเวลา โดยพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณที่มีแนวโน้มลดลงและกลายเป็นพื้นที่ว่างมากที่สุดคือ บริเวณโคจรอบถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนสุขุมวิท ถนนเลียบวารี ถนนมิตรไมตรี ซึ่งมีความเจริญและพัฒนาเชื่อมต่อกับเขตมีนบุรี และนำเข้าสู่พื้นที่ด้านในได้สะดวก โดยรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณดังกล่าว มีลักษณะคล้ายกังปลา คือ เป็นพื้นที่สีเขียวสลับริ้วสีเหลืองเกาะตามแนวถนนไปในแนวยาว และมีแนวโน้มของระยะห่างทั้งสองสีนี้ถี่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่เกษตรกรรมนอกเหนือจากบริเวณดังกล่าวมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก หากไม่มีนโยบายการลงทุนระดับชาติหรือระดับภาค เพราะพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกและพื้นที่ข้างเคียงยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชนบท ตลอดจนมีแนวโน้มการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติสูงขึ้น รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตรกรรม ตอบสนองกับนโยบายด้านการผลิตภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะข้าว ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ

จากการศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้นำผลการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่เกษตรกรรม ร่วมกับการศึกษาความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เกษตรกรรมในบทที่ผ่านมา เพื่อนำข้อมูลมารวบรวมและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของพื้นที่ที่ชัดเจนขึ้น และนำไปสู่การกำหนดประเด็นการอนุรักษ์และวิสัยทัศน์การพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมได้ในบทถัดไป

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา

จากการศึกษาและวิเคราะห์สภาพโดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ในบทที่ผ่านมา ทำให้ทราบถึง ความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในด้านศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยใช้วิธี SWOT Analysis เพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

7.1 สรุปผลการศึกษา

เขตหนองจอกมีสภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่เอื้อต่อการทำการเกษตรกรรม ประกอบด้วยดินและน้ำที่มีคุณภาพ อุดมสมบูรณ์ เกษตรกรมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ค่อนข้างไปทางชนบทและประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจหลักของเกษตรกร และประเทศ ซึ่งกำลังมีการส่งเสริมและพัฒนาในด้านการกสิกรรม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของประชากรทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งภายในพื้นที่ซึ่งยังมีความเป็นธรรมชาติ และมีการพัฒนากิจกรรมต่างๆทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจมาก อาทิ การท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ การมีศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ นอกจากนี้ การมีเครือข่ายลำคลองที่หนาแน่นของเขตหนองจอกไม่เพียงแต่เป็นสภาพที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเกษตรกรรมเท่านั้น ยังมีความเหมาะสมและมีศักยภาพในการระบายน้ำอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันเขตหนองจอกเป็นเขตหนึ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่รองรับน้ำหลากจากพื้นที่ด้านเหนือ ลงสู่ทะเลอ่าวไทย จากสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสภาพสังคมในเขตหนองจอก สามารถสรุปความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกซึ่งจะนำมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของภาคเกษตรกรรม ซึ่งความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกที่มีความโดดเด่น จำแนกเป็นด้านกายภาพและเศรษฐกิจ ได้ดังนี้

ในด้านกายภาพ คือ การเป็นพื้นที่รับน้ำหลากจากพื้นที่ด้านเหนือ และจากแม่น้ำเจ้าพระยา ในฤดูน้ำหลาก (กันยายน-พฤศจิกายน) โดยมีประโยชน์ในการป้องกันปัญหาน้ำท่วมพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก ซึ่งแม้ว่าจะสร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรม แต่มีคุณอนันต์ต่อประชากรกรุงเทพและปริมณฑล

ในด้านเศรษฐกิจ คือ เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นเขตที่มีการผลิตข้าวมากที่สุด จากศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรกรรมได้ตลอดทั้งปี รายได้จาก

การทำนา นับเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรทั้งในพื้นที่ศึกษา และในภาพรวม จากสถานะเศรษฐกิจปัจจุบันซึ่งมีปัญหาข้าวขาดแคลน ประกอบกับมีการนำเข้าข้าวไทยของตลาดต่างประเทศมาก หากมีการพัฒนาให้สามารถผลิตข้าวติดต่อกันตลอดทั้งปี รวมทั้งเพิ่มพื้นที่การเกษตร จะทำให้เกษตรกรมีรายได้อย่างต่อเนื่อง และประเทศมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมอย่างเข้มแข็ง จากความสำคัญทั้ง 2 ด้านนี้ จึงเป็นโอกาสในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาได้ต่อไป

แม้ว่าพื้นที่เกษตรกรรมจะมีความสำคัญซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่พื้นที่เกษตรกรรมกลับมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการขยายตัวของเมืองจากพื้นที่เขตชั้นใน จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการขยายตัวของเมือง พบว่า การขยายตัวของเมืองชั้นในเกิดจากการพัฒนาพื้นที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและพาณิชยกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยออกมาในแนวราบยังพื้นที่ชานเมือง โดยการพัฒนาจะเป็นแบบเกาะกลุ่มตามถนนสายสำคัญที่สามารถเชื่อมเข้ากับเขตเมืองได้สะดวกและประหยัดในการเดินทาง การพัฒนานี้ได้ส่งผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน และปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก คือ 1) การเพิ่มขึ้นของประชากร 2) การพัฒนาโครงข่ายคมนาคม 3) การพัฒนาที่อยู่อาศัย 4) การพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ 5) ราคาที่ดิน 6) ข้อกำหนด กฎหมายไม่ชัดเจน และ 7) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมคือ 1) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ 2) ตลาดและราคาสินค้า 3) ประชากรและเกษตรกร เขตหนองจอก และ 4) กฎหมาย นโยบาย และมาตรการของภาครัฐ ซึ่งปัจจัยหลักที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม คือ ตลาดและราคาผลผลิต เกษตรกรจะทำการเกษตรต่อไปก็ต่อเมื่อเกษตรกรยังคงมีรายได้จากการทำเกษตรกรรมนั่นเอง แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่สามารถต้านทานแรงบวกของการพัฒนาเมืองซึ่งมีผลต่อการพื้นที่เกษตรกรรมได้แก่ การพัฒนาดนและการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากข้อจำกัดด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ส่วนใหญ่เป็นที่เช่า แม้ว่าจะมีเกษตรกรที่ต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมไว้

เมื่อทราบถึงความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมที่มีต่อชุมชนและเมือง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม จึงได้ทำการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทั้งด้านศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มของพื้นที่เกษตรกรรม ดังบทที่ผ่านมา และเมื่อนำผลการวิเคราะห์มาประมวลหาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของพื้นที่ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกมีศักยภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม แม้ว่าจะมีปัญหาอันเป็นอุปสรรคขัดขวางการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่เกษตร แต่สามารถนำปัญหามาเป็นแนวทางชี้แนะในการแก้ไข ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมอันมีความสำคัญในด้านการเป็นพื้นที่รับน้ำ และเป็นแหล่งผลิตอาหารหลักที่สำคัญของเขตหนองจอกต่อไป

7.2 แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากบทที่ 2 ได้อาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาให้ผสมผสานกันอย่างเหมาะสม และในการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นการจัดการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งอาศัยแนวคิดการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของเกษตรกร และชุมชนเดิมในเขตหนองจอก รวมทั้งการนำมามาตรการต่างๆมาใช้ควบคู่กับแนวทางการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2.1 สภาพของพื้นที่ศึกษา

เขตหนองจอก มีการใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ลุ่ม พื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่รับน้ำ มีโครงข่ายคลองเป็นจำนวนมาก และอยู่ในเขตชลประทาน มีสมรรถนะของดินที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเกษตรกรรม ประกอบกับข้อจำกัดของพื้นที่บางบริเวณ ซึ่งอาจเกิดน้ำท่วมขังและการมีสภาพปัญหาแผ่นดินทรุด ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นเมืองเท่าใดนัก การพัฒนาพื้นที่ อาทิ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาถนนในแนวตะวันตก – ตะวันออก อาจส่งผลให้ความสามารถในการระบายน้ำในพื้นที่ลดลง และอาจส่งผลให้เกิดน้ำท่วมขังในกรุงเทพมหานครและบริเวณอื่นๆรุนแรงมากขึ้น จากการสรุปความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก สมควรที่จะดำรงรักษาพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณนี้ต่อไป แม้ว่าจะมีการขยายตัวของเมือง และการขยายตัวของพัฒนาที่อยู่อาศัย แต่เขตหนองจอกยังไม่จำเป็นต้องพัฒนาเป็นชุมชนเมือง เนื่องจาก พื้นที่อื่นๆในเขตต่อเมือง และเขตชานเมืองฝั่งตะวันออกเขตอื่นๆคือ เขตมีนบุรี เขตคลองสามวา และเขตลาดกระบัง ยังมีพื้นที่ว่าง และการให้บริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพียงพอ สามารถรองรับการพัฒนาและการเจริญเติบโตของประชากรได้

7.2.2 การกำหนดวิสัยทัศน์และกรอบการพัฒนา

จากการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในบทที่ผ่านมารวมทั้งบทบาทของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรรมมีแรงบันดาลใจและมีความต้องการในการทำเกษตรกรรมต่อไป ซึ่งแนวทางการพัฒนาต้องเป็นผลดีต่อชุมชนเกษตรกรรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ เจ้าของที่ดิน ชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตหนองจอก ดังนั้น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงขอเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาในเชิงยุทธศาสตร์และนโยบาย ภายใต้กรอบวิสัยทัศน์คือ

“หนองจอก เมืองเกษตรกรรมทางเลือกใหม่ มีความทันสมัย เกษตรกรมั่นใจในการทำการกสิกรรม”

หนองจอกเป็นเขตเกษตรกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างการทำเกษตรกรรมโดยใช้วิถีชีวิต และภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมร่วมกับวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย มีการพัฒนาประสิทธิภาพด้านการผลิต เพื่อพัฒนาคุณภาพของผลผลิต รวมทั้ง เพิ่มมูลค่าและปริมาณของผลผลิตทางการเกษตร โดยการพัฒนามุ่งเน้นในด้านกสิกรรม เสริมด้วยการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและร่วมมือกันพัฒนากิจกรรมทางด้านการเกษตรที่หลากหลาย เพิ่มรายได้แก่ครัวเรือนได้หลายทาง มีอำนาจต่อรองราคาผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะข้าวเปลือก เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมือง สภาวะทางเศรษฐกิจ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงได้

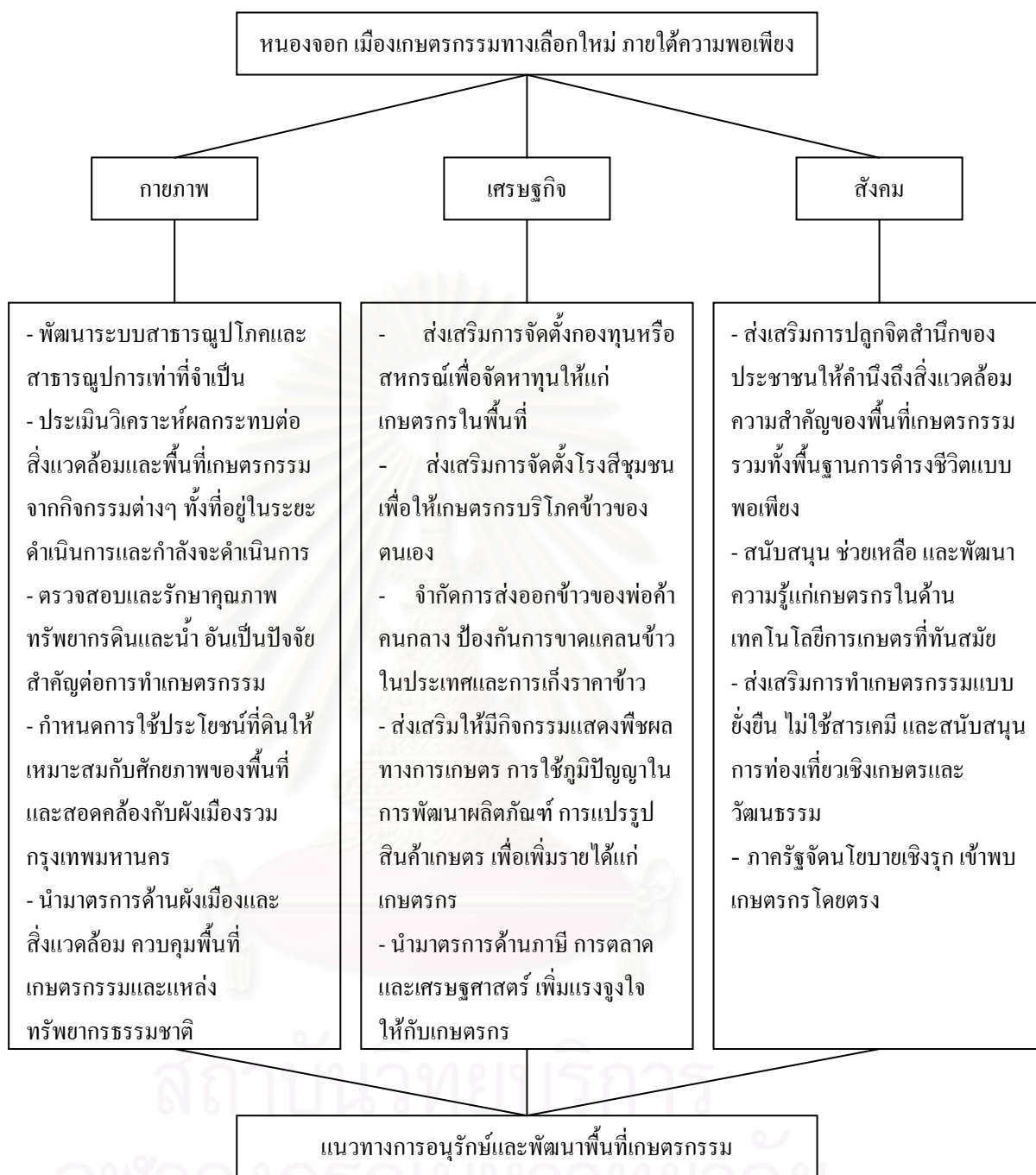
7.2.3 เป้าหมายการอนุรักษ์และพัฒนา

- 1) การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่รองรับน้ำหลาก และเป็นแหล่งเกษตรกรรมโดยเฉพาะด้านการกสิกรรม
- 2) การพัฒนาด้านการกสิกรรม เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจและเพิ่มความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในเขตหนองจอก สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ
- 3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรกรรมแบบผสมผสานร่วมกับการทำนา เพื่อเพิ่มรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

7.2.4 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเขตหนองจอก

ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงเกษตรกรว่า มีความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากน้อยเพียงใด หากเกษตรกรไม่มีแรงจูงใจหรือความมุ่งหวังที่จะทำต่อไป การคงไว้ซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมก็ไร้ความหมาย แต่การที่เกษตรกรจะสามารถทำการเกษตรกรรมต่อไปได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การคงอยู่และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดังนั้น แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาจำเป็นต้องพิจารณากำหนดทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ตามกรอบการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

แผนภูมิ 7.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ด้านกายภาพ

1) พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่าที่จำเป็น

เป็นการจำกัดการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ ในพื้นที่เกษตรกรรม อาทิ ควรจำกัดการพัฒนาถนน โดยสามารถขยายหรือปรับปรุงถนนสายเดิมได้เท่าที่จำเป็น ไม่สนับสนุนหรือส่งเสริมการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากนี้จะเป็นการพัฒนาเพื่อส่งเสริมในด้านเกษตรกรรม อาทิ การพัฒนาโครงข่ายลำคลอง การพัฒนาถนนสายย่อย

ในพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่เกษตรกรรม การเก็บเกี่ยวและการขนส่งผลผลิต

2) ประเมินวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและพื้นที่เกษตรกรรมจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่อยู่ในระยะดำเนินการและกำลังจะดำเนินการ

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอก ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาให้ควบคู่ไปกับการรักษาและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม (แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก, 2540 : 174) อาทิ การรักษาคุณภาพน้ำ คุณภาพดิน เพื่อประโยชน์ทางด้านเกษตร และต่อชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่ริมน้ำ และควรมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรให้สามารถพักอาศัยภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี ท่ามกลางพื้นที่เกษตรกรรม และเพื่อให้ชุมชนเมืองและชุมชนเกษตรกรรมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล

3) ตรวจสอบและรักษาคุณภาพทรัพยากรดินและน้ำ อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำเกษตรกรรม

ควรมีการจัดการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวดและเหมาะสม อาทิ การกำหนดให้มีการจัดการน้ำเสีย หรือการทำระบบบำบัดน้ำเสีย ที่เกิดจากโรงงาน หมู่บ้าน รวมทั้งน้ำเสียที่เกิดจากพื้นที่เกษตรกรรม มิให้เกิดการปนเปื้อนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้กับเขตหนองจอกอีกด้วย

4) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และสอดคล้องกับผังเมืองรวม กรุงเทพมหานคร

พื้นที่เกษตรกรรมในเขตหนองจอกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร คือ พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) และพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียวลาย) ซึ่งมีหน้าที่หลักในการชะลอน้ำหลากจากทางด้านเหนือลงสู่ทะเลอ่าวไทย นับเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อกรุงเทพฯ เป็นอันมาก ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมและกำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำต่อไป ควรกำหนดให้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย โดยมีมาตรการและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ชัดเจนและมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น เพื่อป้องกันการหลีกเลี่ยงกฎหมายเพื่อการพัฒนาเป็นพื้นที่ประเภทอื่นในอนาคต แม้ว่าในปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก จึงยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นชนบท ดังนั้นข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (เขียวลาย) จึงยังไม่เห็นผลเท่าที่ควร เพราะพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมละชนบทอยู่แล้ว แต่หากในอนาคตมีการขยายตัวของเมือง คาดว่า พื้นที่เขียวลายนี้จะมามีบทบาทสำคัญในการป้องกันการขยายตัวของเมือง แต่อาจเกิดการพัฒนาแบบก้าวกระโดดคือ การพัฒนาที่ข้ามพื้นที่เขียวลายมาพัฒนาเมืองในบริเวณพื้นที่สีเขียวซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม เนื่องจากมีการอนุญาตให้สามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ กรณีที่เป็น

บ้านเดี่ยว ส่งผลให้มีการพัฒนาภายในพื้นที่เกษตรกรรม ไม่สอดคล้องกับความต้องการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมของพื้นที่

สำหรับพื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรม ควรมีการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมเช่นเดียวกันกับบริเวณที่เป็นพื้นที่รับน้ำหลาก เพียงแต่ละความเข้มข้นของข้อกำหนดการใช้ที่ดินบางประการ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และการขยายตัวของชุมชนในเขตหนองจอก อย่างไรก็ตาม ควรมีการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับโครงการป้องกันน้ำท่วมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยการอนุญาตให้พัฒนาพื้นที่ได้ในบริเวณที่มีการให้บริการสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการที่เพียงพอ บริเวณใดที่มีการพัฒนาไปแล้ว จำเป็นต้องให้เป็นไปตามนั้น พร้อมกับการพัฒนาการให้บริการต่างๆอย่างทั่วถึงและเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน พื้นที่นอกเหนือจากนี้ ควรส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมต่อไป โดยจำกัดการพัฒนาต่างๆเพื่อลดการขยายตัวของชุมชนไปยังพื้นที่เกษตรกรรม

เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่รองรับน้ำหลาก และเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมอันเป็นแหล่งผลิตอาหารหลัก ซึ่งก็คือ ข้าว มิให้สูญหาย ดังนั้นจึงขอเสนอแผนผังพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินฉบับเสนอแนะ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม ฉบับต่อไป โดยให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ดังนี้

- พื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม

กำหนดเพิ่มขยายขอบเขตจากบริเวณแนวเดิม ไปทางฝั่งตะวันออกของพื้นที่แขวงคลองสิบ แนวเดียวกับถนนคลองสิบ – คลองสิบสี่ ถึงแนวคลองสิบสอง (ถนนประชาสำราญ) เพื่อป้องกันการขยายตัวของแบบก้าวกระโดด รวมทั้งเป็นการขยายพื้นที่รับน้ำให้มากขึ้น ชดเชยกับการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างและแนวถนนในแนวตะวันตก – ตะวันออก ซึ่งมีผลต่อการลดประสิทธิภาพการระบายน้ำ ทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์พื้นที่เกษตรได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเพิ่มพื้นที่เขียวภายในบริเวณแขวงลำต้อยตั้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมและสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกือบทั้งหมด ซึ่งไม่ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างในแขวงนี้ รวมทั้งมีสัดส่วนของพื้นที่ที่เกษตรกรรมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มากเป็นอันดับสองรองจากแขวงลำคอกี

- พื้นที่เกษตรกรรมแบบพิเศษ

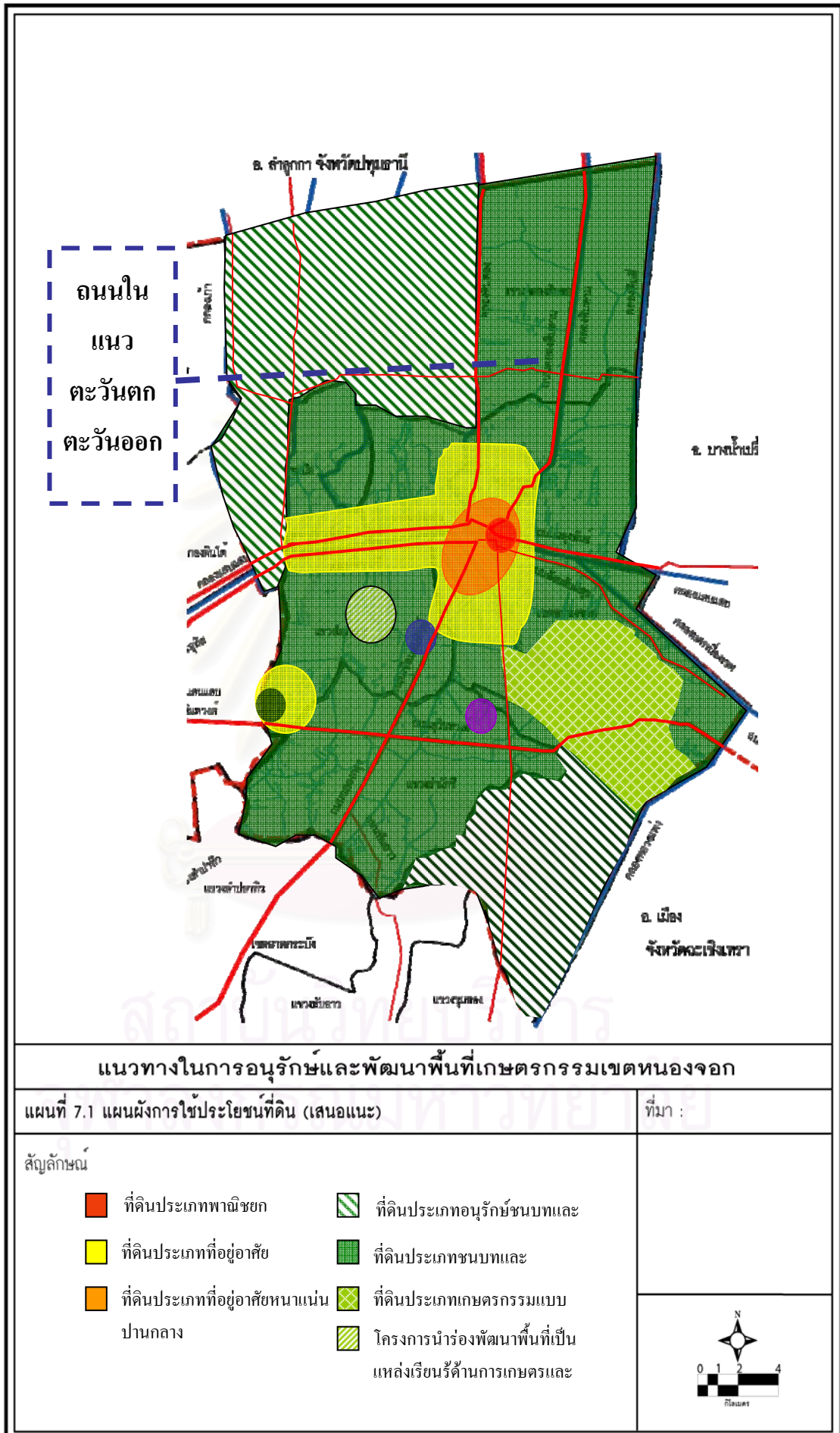
เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ถูกกำหนดให้มีการสนับสนุนการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสมรรถนะของดินและธรรมชาติของเขตหนองจอก โดยเป็นการสนับสนุนในด้านกิจกรรม ซึ่งตรงกับสมรรถนะดินมากที่สุด และแขวงกระทุ่มรายมีสมรรถนะของดินที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการทำนา จึงส่งเสริมให้แขวงนี้ให้เป็นเขตเกษตรกรรมแบบพิเศษ ประเภท กสิกรรม - นาข้าว

นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรและวัฒนธรรม ซึ่งเป็น การกำหนดพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร (การพัฒนา เทคโนโลยี การเพาะปลูก การทำเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ) วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมอันมี คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโครงการนำร่องในพื้นที่แขวงโคกแฝด ซึ่งมีการรวมกลุ่มของผู้นำชุมชนและเกษตรกรในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม อยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาภูมิปัญญาและสร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกร รวมทั้งเป็นการ ปลูกฝังให้เกษตรกรรวมทั้งลูกหลานมีความมุ่งมั่นในการทำเกษตรกรรมต่อไป

5) นํามาตรการด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อม ควบคุมพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

- มาตรการด้านผังเมือง ควรมีข้อกำหนดผังเมืองรวมที่ชัดเจน และควรมีการบังคับให้ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งควรมีการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่แต่ละประเภทก่อนทำการวาง ผัง เขตหนองจอกควรมีการกำหนดการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดิน และควรเพิ่ม ข้อกำหนดต่างๆเพิ่มเติมในข้อกำหนดการใช้ที่ดินของผังเมืองรวม ในพื้นที่เกษตรกรรมในเขต หนองจอกบริเวณที่ต้องการอนุรักษ์ อาทิ การกำหนดการใช้ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ต่อเนื่อง จากพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมให้มีลักษณะการใช้ที่ดินที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม โดยการห้ามก่อสร้างอาคารบางชนิด หรือกำหนดประเภทอาคารใน รายละเอียดมากขึ้น การกำหนดระยะถอยร่นของอาคารอย่างชัดเจน เพราะ ปัจจุบันระยะห่างของ อาคารแทบจะไม่มีเลยในโครงการที่พักอาศัยบางแห่ง จึงควรกำหนดให้การปลูกสร้างอาคารทุก ประเภทมีระยะห่างจากจากแนวเขตไม่น้อยกว่า 2 เมตร การกำหนดอัตราส่วนของพื้นที่อาคารรวม ต่อที่ดิน (FAR) การกำหนดอัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม เป็นต้น

- มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับพื้นที่เกษตรกรรม ดินและน้ำนับว่ามีความสำคัญต่อ การเกษตรกรรมมาก ควรมีการตรวจสอบคุณภาพดินเป็นประจำให้เหมาะสมให้เหมาะสมต่อการทำ เกษตรกรรม ควรกำหนดให้เขตที่มีความอุดมสมบูรณ์และอยู่ในเขตชลประทาน (ซึ่งอยู่ภายในพื้นที่ เขตหนองจอกทั้งหมด) เป็นพื้นที่คุ้มครองเพื่อการเกษตร โดยใช้มาตรการทางการเงินและการคลัง เพื่อมิให้พื้นที่เกษตรเปลี่ยนสภาพ ตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 สำหรับเรื่องน้ำ จากปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากพื้นที่เกษตรกรรมและจาก ชุมชน ควรมีการกวดขันเรื่องการควบคุมการระบายน้ำทิ้งตามข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานคร ควรมีการตรวจคุณภาพน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติและน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดให้มีมาตรฐานคุณภาพน้ำที่ เหมาะสมต่อกิจกรรมประเภทต่างๆตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ควรเข้มงวดในเรื่องการจัดการระบบบำบัดน้ำ เสียจากบ้านเรือน หมู่บ้านและโครงการต่างๆ โดยเพิ่มข้อกำหนดพิเศษในเรื่องของขนาดและ จำนวนหน่วยของที่พักอาศัย นอกจากนี้ อาจใช้มาตรการทางการเงินเข้ามาเสริม อาทิ การลดภาษี

อาคารสำหรับการนำเข้าเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อการบำบัดน้ำเสีย การคิดค่าปรับสำหรับกิจกรรมที่มีการปล่อยมลพิษโดยขึ้นอยู่กับปริมาณมลพิษที่ปล่อยออกมา หรือการลดภาษีสำหรับกิจกรรมหรือโครงการที่มีการบำบัดน้ำเสียหรือลดปริมาณการปล่อยมลพิษออกจากอาคารน้อยลงได้ การคิดภาษีสังคมรังเกียจ หรือจากกิจกรรมที่ปล่อยมลพิษเป็นพิเศษสำหรับพื้นที่สีเขียวและพื้นที่รีวิเวีย

ด้านเศรษฐกิจ

1) ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนหรือสหกรณ์เพื่อจัดหาทุนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่

แหล่งเงินทุนจัดว่ามีความสำคัญสำหรับเกษตรกรในการลงทุนในภาคการเกษตร ซึ่งเขตหนองจอกมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ เกษตรกรรวมทั้งประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีข้อห้ามที่ยึดหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเกี่ยวกับ ห้ามมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย ทั้งในฐานะผู้ให้กู้และผู้กู้เงิน ซึ่งชาวมุสลิมสามารถหาทุนได้ในลักษณะการยืมเงิน โดยไม่คิดดอกเบี้ย ซึ่งดอกเบี้ยจะอยู่ในรูปของส่วนแบ่งผลกำไรจากการขายผลผลิต ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดคือ การจัดกองทุนหรือการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้น โดยอาจอยู่ในรูปแบบสหกรณ์ โดยเกษตรกรที่เป็นมุสลิมสามารถกู้เงินในลักษณะการยืมเงิน และจ่ายดอกเบี้ยคืนในลักษณะแบ่งส่วนผลกำไรที่ได้ส่วนหนึ่งคืน สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามสามารถกู้ยืมเงินในลักษณะปกติได้ โดยลักษณะของทุนหรือเงินกู้ยืมจัดเป็นการได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และเน้นให้ความสำคัญแก่เกษตรกร โดยเปิดโอกาสให้สามารถตั้งตัวได้ก่อน จากนั้นค่อยชำระดอกเบี้ยคืน

2) ส่งเสริมการจัดตั้งโรงสีชุมชน เพื่อให้เกษตรกรบริโภคข้าวของตนเอง

เนื่องจากโรงสีเอกชนส่วนใหญ่ตัดสินใจส่งออกข้าว เกษตรกรจึงต้องซื้อข้าวรับประทานเอง โรงสีชุมชนจะเป็นการสนับสนุน ให้เกษตรกรสามารถแบ่งข้าวของตนส่วนหนึ่งเพื่อบริโภค ก่อนนำไปยังพ่อค้าคนกลาง

3) จำกัดการส่งออกข้าวของพ่อค้าคนกลาง ป้องกันการขาดแคลนข้าวในประเทศและการเก็งกำไรข้าว ซึ่งอาจกำหนดเป็นสัดส่วนก่อนการส่งออก เช่น หากต้องการส่งออกข้าว พ่อค้าคนกลางต้องจำหน่ายข้าวในประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของผลผลิตที่จะส่งออก เป็นต้น

4) ส่งเสริมให้มีกิจกรรมแสดงผลทางการเกษตร การใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูปสินค้าเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร เน้นการผลิตที่หลากหลาย หรือแปรรูปผลผลิตเดิมให้มีมูลค่าสูงขึ้น อาทิ การทำผลไม้อบแห้ง การปลูกผักแบบไร้ดิน เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมให้มีกิจกรรมแสดงผลทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรแสดงความสามารถทางการผลิตอย่างเต็มที่ เช่น การคัดหนองจอกแฟร์ เป็นต้น

5) นำนโยบายการด้านภาษี การตลาด และเศรษฐศาสตร์ เพิ่มแรงจูงใจให้กับเกษตรกร อาทิ

- มาตรการด้านภาษี สำหรับบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมที่ต้องการอนุรักษ์ไว้ ควรมีการกำหนดภาษีในระดับสูงสำหรับการใช้ที่ดินแบบเมือง เช่น อาคารพาณิชย์กรรม ที่อยู่อาศัย โรงงาน เป็นต้น และควรลดหย่อนภาษีตามประเภทของพื้นที่เกษตรกรรม อาทิ พื้นที่ว่าง รกร้าง ไม่มีการใช้ประโยชน์ ควรมีการเก็บภาษีที่แพงกว่าพื้นที่ทำการเกษตรกรรม โดยอาจจะแยกเป็น พื้นที่เกษตรกรรมที่เกษตรกรเป็นเจ้าของ หรือ พื้นที่เช่า พื้นที่ที่มีการทำเกษตรกรรมอย่างหนาแน่น มีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า ซึ่งควรกำหนดภาษีที่ดินในอัตราต่ำ การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีกรณีมีการทำสัญญาเช่าระยะยาว ซึ่งน่าจะเป็นที่พอใจสำหรับเกษตรกร และเจ้าของที่ดินที่ให้เช่า

- มาตรการด้านการตลาด การที่รัฐบาลมีมาตรการในการควบคุมราคาข้าวเปลือก รวมทั้งราคาปัจจัยการผลิต อาจไม่ให้ผลเท่าที่ควร เพราะราคาเหล่านี้มีการเคลื่อนไหวไปตามสภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น รัฐควรกำหนดมาตรการควบคุมสัดส่วนระหว่างราคาประกันข้าวเปลือก ราคาผลผลิต และราคาปัจจัยการผลิตให้ชัดเจน ตัวอย่างเช่น ราคาปัจจัยการผลิตมีเท่าไร ราคาผลผลิตหรือราคาข้าวเปลือกควรมีราคาไม่น้อยกว่าราคาปัจจัยการผลิต โดยอาจคิดเป็นร้อยละของราคาปัจจัยการผลิต เป็นต้น รวมทั้งการจัดช่วยเหลือแหล่งรับซื้อผลผลิตให้กับเกษตรกร การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยการส่งเสริมและให้ข้อมูลด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว

- มาตรการทางด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นมาตรการที่นำเอาแนวคิดมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว มาจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับพื้นที่ศึกษา พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นที่เช่า จึงควรนำวิธี Land Acquisition มาใช้ คือ การได้มาซึ่งที่ดินที่เป็นของชุมชนเอง เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์บางประเภท เช่น การพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมในเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบของการท่องเที่ยว โดยการซื้อที่ดินเอาไว้เลย หรือการเช่าระยะยาวโดยมีข้อตกลงที่ชัดเจน ทั้งนี้ หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนสนับสนุนในการดำเนินการที่แน่นอนและมากพอ หรือการตั้งกองทุนเงินฝากสำหรับเกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมเฉพาะประเภท กล่าวคือ เงินกองทุนนี้จะปล่อยเงินทุนให้เฉพาะการลงทุนการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยหรือที่เป็นเกษตรอินทรีย์เท่านั้น โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าท้องตลาด และได้รับดอกเบี้ยในรูปแบบเงินปันผล โดยไม่ต้องเสียภาษี และเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของกองทุนกู้ยืมได้ โดยไม่คิดดอกเบี้ย แต่อาจคิดจากสัดส่วนของผลกำไรจากการขายผลผลิตเพียงเล็กน้อย เพื่อให้เกษตรกรพึงพอใจ และสนใจทำการเกษตรกรรมปลอดภัยต่อไป ซึ่งเป็นโครงการที่เหมาะสมต่อสภาพเศรษฐกิจและกระแสนิยมในปัจจุบันของประเทศไทยในขณะนี้มาก และเป็นการช่วยปรับปรุงฟื้นฟูสมรรถภาพของดินและสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นอีกด้วย

ด้านสังคม

1) ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม รวมทั้งพื้นฐานการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกทั้งเกษตรกรและประชาชนทั่วไปให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สีเขียว รวมทั้งพื้นที่เกษตรกรรม อาทิ การจัดนิทรรศการด้านการเกษตร ประวัติน้ำท่วมของเขตนองจอกที่แสดงถึงความสามารถในการรองรับน้ำของพื้นที่เกษตรกรรม และการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร รวมทั้งการปลูกฝังการดำรงชีวิตแบบพอดีให้กับทั้งเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ซึ่งเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อาชีพ และวิถีชีวิตภายในพื้นที่ศึกษารวมทั้งกระแสความพอเพียงในปัจจุบัน

2) สนับสนุนช่วยเหลือ และพัฒนาความรู้แก่เกษตรกรในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่ทันสมัย รวมทั้งส่งเสริมการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ไม่ใช่สารเคมี และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม

ภาครัฐควรเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่เกษตรกร ซึ่งเขตนองจอกมีสมรรถนะของดินที่เหมาะสมต่อการทำนามากที่สุด และเกษตรกรเองก็มีความมุ่งหวังที่จะประกอบอาชีพทำนามากกว่าการทำเกษตรกรรมประเภทอื่น ภาครัฐจึงควรใส่ใจและให้ความสนับสนุนโดยเน้นด้านกิจกรรมควบคู่ไปกับการทำเกษตรกรรมประเภทอื่น โดยไม่ขัดต่อความต้องการของเกษตรกร อาทิ

- รัฐควรให้การสนับสนุนและพัฒนาด้านเทคโนโลยีการเกษตร โดยการพัฒนาคณาจารย์เจ้าหน้าที่ ให้มีความเชี่ยวชาญ และเข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งในการถ่ายทอดความรู้ควรมีการสาธิต และเข้าสู่การปฏิบัติภาคสนามจริง โดยการเข้าร่วมมือกับเกษตรกรในภาคสนาม มีการพาศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพของเกษตรกรให้มีศักยภาพมากขึ้น รวมทั้งการสนับสนุนทั้งในด้านปัจจัยการผลิตและการสมทบทุนอุดหนุนการทำเกษตรกรรม นอกจากนี้ ควรให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรที่ประสบปัญหาเรื้อกรสวนไร่นาได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์น้ำท่วม ทั้งในด้านปัจจัยการผลิตและทุนสนับสนุน เพื่อให้เกษตรกรสามารถตั้งตัวได้

- ควรมีการสนับสนุนการทำเกษตรกรรมแบบไม่ใช่สารเคมี และส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอยังชีพได้ อาทิ การทำเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การสนับสนุนและเชิญชวนให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เป็นต้น รวมทั้งสนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยดึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ทั้งในด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนเกษตรกรรม และกระตุ้นให้เกษตรกรมีความตื่นตัว เกิดความหวงแหนและต้องการประกอบการทำเกษตรกรรมต่อไป

3) ภาครัฐจัดนโยบายเชิงรุก เข้าพบเกษตรกรโดยตรง

ปัจจุบันภาครัฐมองปัญหาและวางแผนพัฒนาเพียงด้านเดียว ดังนั้นจึงควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการเกษตร และวิถีชีวิตของเกษตรกร โดยการเข้าพบประชาชนโดยตรง และเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิต การทำเกษตรกรรมของเกษตรกรโดยตรง เพื่อการวางแผนการพัฒนาที่เข้าถึงมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาควรอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง โดยพิจารณาถึง การทำการเกษตรอย่างพอประมาณ ระวังและอย่าทำตามอารมณ์ ปล่อยให้เกิดความต้องการเพิ่มปริมาณและราคาผลผลิต ลงทุนทำการเกษตรกรรมโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ ซึ่งเกษตรกรอาจมีภาระหนี้สินได้ โดยในการทำการเกษตรกรรม ไม่ว่าจะประเภทใดก็ตาม เกษตรกรจะต้องมีความรู้เฉพาะในด้านนั้นอย่างเชี่ยวชาญ และรู้จักปรับและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ อาทิ การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำการเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต ดังนั้นการพัฒนาการเกษตรกรรม จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาภายในตัวคน โดยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ก่อน เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการพัฒนาอาจเริ่มจากการพัฒนาที่ภูมิปัญญา จากนั้นจึงเสริมด้วยเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต และนอกจากการพัฒนาภูมิปัญญาแล้ว การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมภายในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นตัวชะลอมมิให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพื้นที่อย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยการพัฒนาโดยอิงพื้นฐานทางวัฒนธรรมของคนหนองจอก ซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมมุสลิมมากที่สุด จะทำให้ทราบถึงความต้องการในการพัฒนาของเกษตรกรในพื้นที่ได้มากกว่ารัฐคิดให้

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมจะสามารถเกิดขึ้นได้ หากมีมาตรการที่เหมาะสม และไม่สวนทางกับทัศนคติของเกษตรกรและนักพัฒนา ซึ่งควรมีการใช้ควบคู่กับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คาดว่าจะสามารถจูงใจเกษตรกรให้มีความมุ่งมั่นในการทำการเกษตรกรรมต่อไป รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ให้มีความรักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความต้องการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

เกษม สนิทวงศ์. การอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศไทยในแง่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ : การอนุรักษ์และการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคมแผนกธรรมาวิทยา, 2528.

เขตหนองจอก, สำนักงาน. เอกสารสรุปข้อมูลทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตหนองจอก, 2547.

เขตหนองจอก, สำนักงาน. เอกสารสรุปข้อมูลทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตหนองจอก, 2549.

คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2528.

จุฑาทิพย์ จุฑพันธ์. การศึกษาเพื่อปรับปรุงแผนการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2535.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. โครงการศึกษาตัวแบบมาตรฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อวางผังเมืองรวม รายงานฉบับสุดท้าย. (ม.ป.ท.), 2551.

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. ภูมิศาสตร์เมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

ชลิตถาวร วีรพลิน. พื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร. จุลสารสภาวะแวดล้อม. (ม.ป.ท.), 2525.

ชัยย์ ปลอดภัย. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตชานเมืองชั้นนอก กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเฉพาะเขตหนองจอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ชิดชนก สงวนทรัพย์. การใช้ที่ดินภาคการเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ถีน หงส์ทอง. แนวทางการปรับปรุงการกำหนดการใช้ที่ดินในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) : กรณีศึกษาพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ประพันธ์ เสวदनันท์. เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2520.

- ผังเมือง, สำนัก. ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการผังเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักผังเมือง, 2547.
- ผังเมือง, สำนัก. โครงการวางและจัดทำผังเมืองรวม กรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 2) รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักผังเมือง, 2547.
- ผังเมือง, สำนัก. รายงานชั้นกลาง โครงการวางผังพัฒนาเมืองใหม่หนองจอก “การพัฒนาอุทยานนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” พ.ศ. 2549. (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.).
- ผังเมือง, สำนัก. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการบูรณาการแผนผังพัฒนาเขต เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ “กลุ่มสวนทิวทัศน์”. กรุงเทพมหานคร : สำนักผังเมือง, 2548.
- ภาสมา สุทธิพิศ. การศึกษาเพื่อการวางแผนการใช้ที่ดินในเขตรายการบูรณะ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. การคงไว้ซึ่งชุมชนเกษตรกรรมเขตชานเมือง : กรณีศึกษาเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. (ม.ป.ท.), 2544.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง. รายงานฉบับสมบูรณ์ แผนผังพัฒนาเขตกรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เจ พีเอ็ม โพรเซส จำกัด, 2540.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เศรษฐศาสตร์ภูมิภาคและเมือง. (ม.ป.ท.), 2532.
- เมธินทร์ อังคทะวานิช. ความเหมาะสมในการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมด้านทิศตะวันออกในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- รังสรรค์ นันทกาวงศ์. การศึกษาความสามารถในการต้านทานการบุกรุกของพื้นที่เมืองที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง : กรณีศึกษาเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- วรัญญา แตรวิจิตร. ผลกระทบของการพัฒนาเมืองต่อพื้นที่เกษตรกรรมในเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2538.
- สมพงษ์ จิรบัณฑิตสุข. การคาดการณ์ผลกระทบจากการกำหนดพื้นที่สีเขียว บริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- สากล สถิตวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.
- สุริรัตน์ ณ นคร. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและผลกระทบทางเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.

สุวัฒนา ธาดานิติ และ สุดา ภริมณั้แก้ว. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่องกรุงเทพฯ 2545.

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

สุวัฒนา สุกใส. นโยบายการใช้ที่ดินในเขตชานเมืองชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเพื่อ

วางแผนและเสนอแนะการใช้ที่ดินในเขตลาดกระบัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร

ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. กฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545.

อำพัน รุ่งวรรณวงศ์. การศึกษาประกอบการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ชานเมืองด้านตะวันตก

ของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

อุษา โคตรศรีเพชร. แนวทางการพัฒนาเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณทุ่งรังสิต. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหาร ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2542.

โฮเวิร์ด เอเบเนสเซอร์. อุทยานนคร. แปลโดย สุมาลี วัฒนศิริพร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2535.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Kammeier, H.Detlef. A Review of the Development and Land Use Problems. Working Paper No. 1231, Bangkok, Human Settlement Division. Asian Institute of Technology, 1984.

Mocine ,Corwin R.. Suburban Development Problem. Planning 1955. Illinois : American Society Planning official, 1956.

Pyror, R.. Internal Structure of the city readings on space and environment. USA : Larry S. Bourne, 1972.

Ratcliffe, John. An Introduction to Town and Country Planning. London : Hutchinson & Co. Ltd., 1975.

Suwattana Thadaniti. Methodology of the Implementation of Urban Planning in Thailand. Bangkok : Chulalongkorn University, 1996.

Suwattana Thadaniti. Land Use Policy of The Fringe Area of Bangkok. Revision of a Paper presented in The Second World Congress on Land Policy. Harvard University, 1983.

W. Lean and B. Goodall. Aspects Of Land Economics. London : The Estates Gazette Limited, 1966.

การสัมภาษณ์

ชัยณรงค์ มานยาชี. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550.

เชาวลิต พรหมดี. สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2551.

ณรงค์ ลาวัจค์. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2551.

ดำรง สุไรหมัด. สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2551.

ถาวร สมานตระกูล. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548, 30 กรกฎาคม 2550.

ประเสริฐ สุขถาวร. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548, 21 พฤศจิกายน 2549, 6 มกราคม 2551.

ปรีชา เหมกรณ์. ประธานคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นการเกษตรเกษตร กรุงเทพมหานครฝั่งพระนคร. สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2551, 30 มีนาคม 2551.

มานพ พูลสวัสดิ์. สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2550.

สมชาย สมานตระกูล. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548, 21 พฤศจิกายน 2549, 12 มกราคม 2550, 6 มกราคม 2551, 30 มีนาคม 2551.

สุนทร หрімเพ็ง. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548, 27 สิงหาคม 2548, 21 พฤศจิกายน 2549, 28 กรกฎาคม 2550, 9, 16 ธันวาคม 2550, 28 มีนาคม 2551 .

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ เพื่อประกอบการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์
เรื่อง แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม เขตหนองจอก

ชุมชนเกษตรกรรม

1. การให้บริการโครงสร้างพื้นฐาน ข้อมูลส่วนตัว
สมาชิกในครัวเรือน _____ คน แรงงานภาคการเกษตร _____ คน
อายุ _____ ปี อาชีพหลัก _____ อาชีพรอง _____
ประเภทเกษตรกรรม _____ ระยะเวลาที่ทำ _____
พื้นที่ทั้งหมด _____ ไร่ เป็น ที่ของตนเอง _____ ไร่, ที่เช่า _____ ไร่
ราคาที่ดิน _____ บาท ราคาเช่าที่ดิน _____ บาท หรือจ่ายเป็นผลผลิต _____
เลขชายที่ดินหรือไม่(เท่าไร) _____ (กรณีเช่า ใครเป็นเจ้าของที่ดิน _____)
2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
ในอดีตสภาพเป็นอย่างไร (เกษตร นา คลอง ฯลฯ) :
ในปัจจุบัน :
ถนนเข้ามาเมื่อไหร่ : _____ คลองที่ใช้สัญจร คือ _____
คลองที่ใช้เพื่อการเกษตรคือ _____ คลองที่ใช้ดำรงชีพ คือ _____
3. การกระจายตัวของประเภทการทำเกษตร เช่น นาข้าว ไร่หญ้า สวนผัก ผลไม้ ฯลฯ อยู่บริเวณใดบ้าง
4. ปัจจัยที่เอื้อต่อการทำเกษตรกรรม (มีศักยภาพ หรือ ปัญหาอะไรบ้าง)
ทำไมถึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อได้ (ทำไมถึงยังทำนา/ทำสวน/เลี้ยงสัตว์)
สภาพดิน (ดินดี ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินเสื่อม) : _____
แหล่งน้ำ (พอเพียง มีคุณภาพดี น้ำเสีย มลภาวะ) : _____
ผลผลิต (ปริมาณ) : _____
ราคาผลผลิต : _____
ต้นทุนการผลิต (เท่าไร คุ้มทุนหรือไม่)
อื่นๆ _____
5. สภาพการผลิต
พันธุ์พืช (พันธุ์ข้าว ฯลฯ)

การเพาะปลูก / การผลิต (จำนวนครั้งที่ทำนาต่อปี การใส่ปุ๋ย เทคนิคการเพาะปลูก การจัดการศัตรูพืช)

ช่วงเวลาที่เกี่ยวเกี่ยว :

วิธีการเกี่ยวเกี่ยว (ใช้แรงงาน มือ อุปกรณ์ อะไรบ้าง)

การจัดการผลผลิต (ขายทั้งหมด ขายบางส่วน เก็บทำพันธุ์ เก็บไว้บริโภคเอง จ่ายเป็นค่าเช่า)

ตลาด/ การจำหน่ายผลผลิต (แหล่งรับซื้อผลผลิต ส่งขายที่ไหนบ้าง โรงสี พ่อค้ามารับซื้อถึงบ้าน ฯลฯ) :

อื่นๆ

6. ปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรม ปัญหาของเกษตรกร (เช่น ปัญหาน้ำท่วม ท่วมบริเวณใดเสียหายนมาก เกิดปัญหานานเท่าไร ปัจจัยการผลิตราคาแพง รายได้ไม่คุ้มทุน แมลงศัตรูพืช โรคพืช น้ำเสียเข้าแปลงนา เจ้าของที่ดินเพิ่ม พ่อค้ากดราคาข้าว ราคาเช่า หรือ ยกเลิกการเช่า ปัญหาหนี้สิน ฯลฯ)
7. ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ ผลจากความช่วยเหลือยังประสบปัญหาอะไรบ้าง
8. ความปรารถนาในการทำการเกษตรกรรม
จะทำต่อหรือไม่ /ทำต่ออีก 2- 3ปี/ มีความคิดจะเลิกทำ ต้องการให้ลูกหลานสืบทอดต่อหรือไม่ เพราะอะไร

เจ้าของที่ดินจะยกเลิกการให้เช่าที่ดินหรือไม่ มีใครบ้างที่ต้องการขายที่ดินเพื่อการเกษตรแก่นักลงทุน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม (เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เพราะ)
9. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ในมุมมองของเกษตรกร (เช่น การเปลี่ยนแปลงประเภทการทำเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน ความต้องการพัฒนาตลาดกลางเพื่อการเกษตร เป็นต้น) มีการรวมกลุ่มพัฒนาหรือไม่ มีการพัฒนาการเกษตรอะไรบ้าง มีการเพิ่มมูลค่าผลผลิตหรือไม่ โดยวิธีใด มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นหรือสถานที่ท่องเที่ยวด้านการเกษตรหรือไม่

กลุ่มเจ้าหน้าที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

1. หน้าที่ของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นหรือลดลง
2. การพัฒนาทางการเกษตร การให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหา การเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรของชุมชนอย่างไรบ้าง และผลเป็นอย่างไร
3. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม (ในอดีตถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยอย่างไร บริเวณใดเปลี่ยนแปลงมากที่สุด)
4. ปัญหาของพื้นที่เกษตรกรรม การหาด้านการเกษตรที่พบ (จากการสำรวจของเจ้าหน้าที่) และแนวทางแก้ไข
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผังเมืองรวมในพื้นที่เขตหนองจอก
6. ความสำคัญของพื้นที่เกษตรกรรม แนวทางการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม
7. ราคาที่ดิน (บริเวณราคาที่ดินสูงขึ้นมาก และจะแพงยิ่งขึ้น) (บางรายก็ปล่อยให้เช่าต่อไป บางรายยกเลิกการเช่าแล้วหันไปลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภทอื่น หรือ ขายเก็งกำไรต่อไป จริงหรือ?)
8. บริเวณใดที่ยังคงสามารถทำการเกษตรต่อไปได้บ้าง บทบาทในการเป็นพื้นที่รับน้ำหลาก สมรรถนะของดินที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร
9. ข้อเสนอแนะอื่นๆ การพัฒนาที่ต้องการ การให้ความสนับสนุนจากภาครัฐ

ภาคผนวก ข

มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ออกประกาศ ฉบับที่ 8 (2537) วันที่ 20 มกราคม 2537 กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินซึ่งหมายถึง “แม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำสาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ภายในแผ่นดิน ซึ่งหมายความรวมถึง แหล่งน้ำสาธารณะที่อยู่ภายในพื้นแผ่นดินบนเกาะด้วย แต่ไม่รวมถึงน้ำบาดาล และในกรณีแหล่งน้ำนั้นอยู่ติดกับทะเลให้หมายความถึงแหล่งน้ำที่อยู่ภายในปากแม่น้ำหรือปากทะเลสาบ” ตามข้อ 1 ของประกาศ โดยมีการแบ่งแหล่งน้ำผิวดินออกเป็น 5 ประเภท (ดร. อำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2545) ดังนี้

แหล่งน้ำประเภทที่ 1 ได้แก่ แหล่งน้ำที่คุณภาพน้ำมีสภาพตามธรรมชาติโดยปราศจากน้ำทิ้งจากกิจกรรมทุกประเภท และสามารถใช้ประโยชน์เพื่อ การอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติก่อน การขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตระดับพื้นฐาน การอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ของแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำประเภทที่ 2 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทที่สามารถเป็นประโยชน์เพื่อ การอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติก่อน และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน การอนุรักษ์สัตว์น้ำ การประมง การว่ายน้ำและกีฬาทางน้ำ

แหล่งน้ำประเภทที่ 3 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อ การอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติก่อน และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน การเกษตร

แหล่งน้ำประเภทที่ 4 ได้แก่ แหล่งน้ำที่รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถใช้เป็นประโยชน์เพื่อ การอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติก่อน และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน การอุตสาหกรรม

แหล่งน้ำประเภทที่ 5 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภท และสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการคมนาคม โดยต้องมีมาตรฐานต่ำกว่าคุณภาพในแหล่งน้ำประเภทที่ 4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำแต่ละประเภทไว้ดังนี้

ค่ามาตรฐาน	ประเภทของแหล่งน้ำผิวดิน				
	ประเภท 1	ประเภท 2	ประเภท 3	ประเภท 4	ประเภท 5
อุณหภูมิ (T)	ไม่สูงเกินกว่าอุณหภูมิธรรมชาติเกินกว่า 3 องศาเซลเซียส				
ความเป็นกรดและ ด่าง (pH)	5.0 – 9.0				
ออกซิเจนละลาย (DO)	ปราศจากน้ำทิ้งจากกิจกรรมทุกประเภท	ไม่น้อยกว่า 6.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่น้อยกว่า 4.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่น้อยกว่า 2.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	มีคุณภาพต่ำกว่าแหล่งน้ำประเภทที่ 4
บีโอดี (BOD)		ไม่เกินกว่า 1.5 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกินกว่า 2.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกินกว่า 4.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	
แบคทีเรียกลุ่มโคลิ ฟอร์มทั้งหมด (T-Coliform)		ไม่เกิน 5,000 MPN/100 มล.	ไม่เกิน 20,000 MPN/100 มล.		
แอมโมเนีย (NH ₃)		ไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัมต่อลิตร	
ไนเตรท (NO ₃)		ไม่เกิน 5.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกิน 5.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	ไม่เกิน 5.0 มิลลิกรัมต่อลิตร	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

สถานการณ์การผลิตและการค้าข้าวโลกเดือนมีนาคม 2551

กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ ได้ปรับประมาณการผลผลิตข้าวโลกเพิ่มขึ้นจากปริมาณ 420.6 ล้านตัน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2551 เป็น 422.9 ล้านตัน ในเดือนมีนาคม 2551 เนื่องจากอินเดียมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากประมาณการไว้ 2 ล้านตัน นอกจากนี้ได้ปรับการบริโภคข้าวลดลงจากปริมาณ 423.7 ล้านตัน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2551 เป็น 422.5 ล้านตัน ในเดือนมีนาคม 2551 เนื่องจากจีนบริโภคข้าวลดลงประมาณ 2.1 ล้านตัน แม้ว่าอินเดียบริโภคข้าวเพิ่มขึ้นจากประมาณการไว้ 1.1 ล้านตัน ส่งผลให้ผลผลิตข้าวโลกสูงกว่าการบริโภคประมาณ 0.4 ล้านตัน

ในปี 2551 การค้าข้าวโลกยังคงอยู่ในระดับสูงประมาณ 29.4 ล้านตัน ทำให้ตลาดยังคงเป็นของผู้ขายหรือประเทศผู้ส่งออก ทั้งนี้กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ คาดว่า ไทยจะส่งออกประมาณ 9.0 ล้านตัน และเวียดนามส่งออก 5.0 ล้านตัน อินเดีย 3.5 ล้านตัน สหรัฐฯ 3.5 ล้านตัน และปากีสถาน 2.9 ล้านตัน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การผลิตข้าวของประเทศผู้ส่งออกค่อนข้างตึงตัวและการเพิ่มขึ้นราคาข้าวภายในประเทศ รัฐบาลของประเทศผู้ส่งออกจึงต้องดำเนินมาตรการชะลอการส่งออกข้าวเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน อาจส่งผลให้ประเทศผู้ส่งออกส่วนใหญ่ส่งออกข้าวลดลงในปี 2551 ในขณะที่ประเทศผู้นำเข้าหลักยังคงนำเข้าข้าวปริมาณมาก ได้แก่ ฟิลิปปินส์จะนำเข้ามากที่สุดประมาณ 1.9 ล้านตัน อินโดนีเซียและไนจีเรียประเทศละ 1.6 ล้านตัน อิรัก 1.1 ล้านตัน EU-27 1.1 ล้านตัน ซาอุดีอาระเบียและบังกลาเทศประเทศละ 1.0 ล้านตัน และอิหร่าน 0.9 ล้านตัน

สถานการณ์ข้าวไทยเดือนมีนาคม 2551

1. การผลิตข้าวปี 2550/51

ในเดือนมีนาคม 2551 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังคงประมาณการผลผลิตข้าวนาปรังปี 2551 จะมีประมาณ 6.793 ล้านตัน และในเดือนมีนาคม 2551 การเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวนาปรังรุ่นแรกและจำหน่ายออกสู่ตลาดมีประมาณ 1.333 ล้านตัน และมีปริมาณมากที่สุดในเดือนเมษายน 2551 ประมาณ 1.709 ล้านตัน อย่างไรก็ตามตามตลาดต่างประเทศยังคงมีคำสั่งซื้อข้าวจากไทยอย่างต่อเนื่องเดือนละกว่า 1.0 ล้านตัน ส่งผลให้ราคาข้าวโดยทั่วไปสูงสุดเป็นประวัติการณ์ โดยข้าวเปลือกนาปรังความชื้น 15% มีราคาเฉลี่ยตันละ 10,354 บาท ทั้งนี้ เมื่อสิ้นสุดโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2550/51 (พ.ย. 2550 – มี.ค. 2551) ปริมาณการรับจำนำรวมทั้งสิ้น 238,020 ตัน ต่ำกว่าปีก่อนที่มีประมาณ 1,809,316 ตัน หรือลดลงร้อยละ 86.8

2. การส่งออก/ราคาข้าว

2.1 ปี 2551 กระทรวงพาณิชย์กำหนดเป้าหมายการส่งออกข้าวปริมาณ 8.75 ล้านตัน มูลค่า 3,325 ล้านเหรียญสหรัฐฯ

2.2 ในช่วงไตรมาสแรกของปี 2551 (มกราคม - มีนาคม) การส่งออกข้าวเบื้องต้นมีประมาณ 3.255 ล้านตัน มูลค่าประมาณ 1,415.0 ล้านเหรียญสหรัฐฯ (46,546.0 ล้านบาท) ราคาส่งออกเฉลี่ยตันละ 435 เหรียญสหรัฐฯ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันของปี 2550 ปริมาณ มูลค่า และราคาส่งออกเฉลี่ยได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 66.2 95.3 และ 17.6 ตามลำดับ และข้าวที่ส่งออกดังกล่าวเป็นข้าวหอมมะลิไทย 0.768 ล้านตัน มูลค่า 439 ล้านเหรียญสหรัฐฯ (14,598 ล้านบาท) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24 และ 31 ของปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวทั้งหมด ทั้งนี้ ปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 37 และ 43 ของเป้าหมายการส่งออกดังกล่าว

2.3 ในเดือนเมษายน 2551 คาดว่า ประเทศผู้นำเข้าหลายประเทศกังวลกับมาตรการห้ามส่งออกของ ประเทศผู้ส่งออกดังกล่าวและยังมีความต้องการนำเข้าข้าวเพื่อชดเชยหรือสำรองข้าวในสต็อก ในขณะที่อินเดีย ประกาศไม่อนุญาตส่งออกข้าวขาวที่มีไข้วาสมาติของผู้ส่งออกทั้งหมด และเวียดนามมีภาระต้องส่งมอบข้าว ให้ลูกค้าตามสัญญาเก่าและไม่อนุญาตผู้ส่งออกลงนามสัญญาซื้อขายใหม่ในช่วงไตรมาสที่ 2 ของปี 2551 จะส่งผล ให้ข้าวของไทยชนะการประมูลนำเข้าข้าวของฟิลิปปินส์ในเดือนเมษายน ศกนี้ และประเทศผู้นำเข้าส่วนใหญ่จะ ยังคงสั่งซื้อข้าวจากไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดประจำแถบภูมิภาคแอฟริกา มาเลเซีย ชองกง อิหร่าน อิรัก และฟิลิปปินส์ ซึ่งสามารถรองรับผลผลิตข้าวนาปรังที่ออกสู่ตลาดสูงสุดในเมษายน ศกนี้ ซึ่งคาดว่า การส่งออกข้าว จะมีประมาณ 0.900 ล้านตัน

ผลผลิต การใช้ การค้า และสต็อกข้าวโลก

หน่วย : ล้านตัน

ประเทศ	ผลผลิต	การบริโภค	การนำเข้า	การส่งออก	สต็อกปลายปี
โลก					
ปี 2548/49	417.6	415.6	29.4	29.4	76.5
ปี 2549/50 *	418.2	420.0	30.5	30.5	74.8
ปี 2550/51 *	422.9	422.5	29.4	29.4	75.2
Δ ปี 2551/2550 (%)	1.1	0.6	-3.6	-3.6	0.5
ประเทศผู้ส่งออกปี 2550/51					
สาธารณรัฐประชาชนจีน	129.5	127.0	0.6	1.3	35.7
อินเดีย	94.0	89.9	-	3.5	11.1
เวียดนาม	23.3	18.7	-	5.0	1.4
ไทย	18.6	9.6	**	9.0	2.5
สหรัฐอเมริกา	6.3	4.0	0.7	3.5	0.7
ปากีสถาน	5.4	2.4	-	2.9	0.5
ประเทศ	ผลผลิต	การบริโภค	การนำเข้า	การส่งออก	สต็อกปลายปี
ประเทศผู้นำเข้าปี 2550					
ฟิลิปปินส์	10.4	12.1	1.9	-	5.4
อินโดนีเซีย	34.0	36.2	1.6	-	2.3
ไนจีเรีย	3.0	4.7	1.6	-	0.6
อิรัก	0.2	1.3	1.1	-	0.1
อิหร่าน	2.2	3.2	0.9	-	0.7

ที่มา : กระทรวงเกษตรสหรัฐฯ ณ เดือนมีนาคม 2551 * ประมาณการเบื้องต้น ** การนำเข้าข้าวจากการเปิดตลาดนำเข้าข้าวตาม ความตกลงองค์การการค้าโลก (WTO)

ภาคผนวก ง

รายละเอียดการให้สัมภาษณ์ของเกษตรกรและผู้นำชุมชนในเขตหนองจอก

การศึกษาลักษณะของเกษตรกรและสภาพการทำเกษตรกรรม เขตหนองจอกในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นสภาพวิถีการดำรงชีวิต สภาพพื้นที่และการทำเกษตรกรรมในเขตหนองจอกให้ชัดเจนขึ้น โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและผู้นำชุมชนในพื้นที่ต่างๆภายในเขตหนองจอก โดยสรุปได้ดังนี้

1. บริเวณแขวงกระทุ่มราย

สภาพพื้นที่บริเวณนี้เดิม เป็นพื้นที่โล่ง ประกอบด้วยนาข้าวทั้งหมด ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเกือบ 100% เป็นชาวไทยมุสลิมกว่าครึ่ง และนอกนั้นเป็นชาวไทยพุทธเสียส่วนใหญ่ เป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนกระทั่งเริ่มมีหมู่บ้านมาสร้างในช่วงประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา ถนนหนทางจึงเริ่มพัฒนาจากถนนดินลูกรังเป็นถนนยางและคอนกรีตแต่ก็เดินทางสะดวกขึ้น ในสภาพปัจจุบันก็ยังมีการทำนาเช่นเดิม โดยนาข้าวยังกระจายอยู่ทั่วแขวง ยกเว้นบริเวณ หมู่ 1 ถึงหมู่ 3 ที่เป็นย่านตลาดและชุมชน จากการสัมภาษณ์ได้ความว่า บริเวณหมู่ 8 ถึงหมู่ 18 ซึ่งมีพื้นที่ไปทางตะวันออกจนถึงจะเชิงเตรา ยังมีการทำนากันอย่างหนาแน่น ส่วนหมู่ 5 ก็เริ่มมีหมู่บ้านสร้างขึ้นใหม่แล้ว พื้นที่ทำนาของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะขายที่ดินของตนเองในอดีตและเช่าที่ดินเองทำการเกษตรต่อไป โดยที่ดินบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นของบริษัทที่ซีมาซีชิน และเด็กเฮงฮู ซึ่งเริ่มซื้อที่ดินตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. 2513 และยังให้เกษตรกรเช่าที่ดินทำนาต่อไป และนอกจากการทำนาแล้วเกษตรกรยังมีบ่อปลาสำหรับเลี้ยงปลาดุกและปลานิล มีการปลูกผักผลไม้ภายในบริเวณบ้าน โดยยกทรงขึ้นเป็นสวนเอง ส่วนผักจะเป็นแบบการปลูกพืชผักสวนครัว

ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ที่ หมู่ 6 แขวงกระทุ่มราย ชื่อ คุณดำรงค์ สุไรหมัด (ขอเรียกว่าผู้ใหญ่ดำรงค์) เป็นคนดั้งเดิมของที่นี่ อายุ 59 ปี มีสมาชิกครอบครัว 6 คน แต่ทำการเกษตรเพียงคนเดียวโดยทำมานานแล้ว มีอาชีพหลักคือ การทำนา และอาชีพรองคือ ทำสวน แต่ก็ไม่ได้ถึงกับเป็นอาชีพรอง การทำเกษตรมีลักษณะเป็นไร่นาสวนผสมคือมีการทำนา และปลูกผลไม้ในพื้นที่เดียวกัน ผลไม้ที่ปลูกได้แก่ กุ้งหอม และมะละกอ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 15 ไร่ เป็นที่ตนเอง 4 ไร่ และที่เช่า 11 ไร่ ซึ่งเช่าจากลุงของตน และจ่ายค่าเช่าเป็นผลผลิตข้าว 8 ถึงต่อไร่ต่อปี ผู้ใหญ่มีความรักและหวงแหนพื้นที่เกษตรมาก ก็คงเป็นเพราะไม่ใช่ที่เช่าของคนอื่น เป็นที่ของตนเองและญาติ ไม่มีปัญหาการขอที่ดินคืนหรือยกเลิกสัญญาเช่า จนกว่าจะเลิกทำเอง ผู้ใหญ่เล่าว่าคนทำนาตอนนี้เป็นยุคสุดท้ายของกรุงเทพฯ เพราะส่วนใหญ่ค่อนข้างอายุมาก ลูกหลานก็ออกไปทำงานกันหมด แต่ที่ยังมีการทำนากันอยู่เพราะมีการทำต่อเนื่องกันมานาน และยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ลักษณะการทำนา จะเป็นการทำนาปรัง ประเภทนาหว่านน้ำตม ซึ่งตอนนี้สามารถทำได้ถึง 4 ครั้งต่อปี พันธุ์ข้าวที่ใช้เช่น พันธุ์ที่เรียกว่า ข้าว 75 วัน (ปลูกได้ 4 ครั้งต่อปี ต้นทุน 140 บาทต่อถัง) มีช่วงเวลาเก็บเกี่ยว 75 วัน ข้าวหอมปทุม และอื่นๆ ซึ่งทั่วไปมีระยะเก็บเกี่ยว 120 วัน นับว่ามีการทำนาอย่างหนาแน่นตลอดทั้งปี โดยอาศัยพื้นที่ว่าด้วย ดินดี น้ำดี และการดูแลดี การให้ปุ๋ยจะให้เหมือนกันทั่วไปคือ ใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ครั้งแรกช่วงข้าวอายุ 20 วัน และอายุ 45 วัน (ปุ๋ยสูตร 16-20-0 และ UREA 46-0-0) วิธีการเก็บเกี่ยว สมัยนี้ใช้รถเกี่ยวข้าวที่เรียกว่า “รถอู่ม” คือเกี่ยวข้าวพร้อมเก็บข้าวไว้ในถัง จากนั้นนำไปโรงสีได้เลย ไม่ต้องมานั่งมัดข้าว และสิ้นเปลืองแรงงาน โดยค่าจ้างคิดเป็น 350 บาทต่อไร่ (ถ้าจ้างคนเกี่ยวข้าวคิดคนละ 600 บาท) หลังจากเกี่ยวข้าวแล้วส่วนมากเกษตรกรจะขายข้าวสด (ข้าวเปลือกที่เกี่ยวเสร็จใหม่ๆ) ทั้งหมด มีบ้างที่เก็บไว้ทำพันธุ์ บางส่วนจะเก็บไว้จ่ายค่าเช่าที่ ช่วงนี้ราคาข้าวอยู่ที่เกี่ยววันละ 6,500 บาท ซึ่งราคาข้าวสูงขึ้นเพราะข้าวมีน้ำหนักและความชื้นดี (ประมาณ 16 -20%) จาก

ราคาประกันข้าว 7,100 บาท (เมื่อเดือน ตุลาคมปีที่แล้วข้าวราคาตกอยู่ที่ 4,800 บาทต่อเกวียน) ซึ่งข้าวที่ได้นั้นได้ผลผลิตประมาณไร่ละเกวียน (100 ถัง) ส่วนกล้วยหอมก็ได้ทั้งปี โดยขายหวีละ 20 – 30 บาท แล้วแต่นาถนอ ถือเป็นรายได้เสริม และเมื่อเทียบต้นทุนการผลิต ผู้ใหญ่บอกว่าทั้งหมดของขณะนี้ มีต้นทุนการผลิตข้าวโดยเฉลี่ย 2,800 บาทต่อไร่ ซึ่งนับว่าได้กำไรและคุ้มทุน และเมื่อถามถึงแหล่งรับซื้อข้าวส่วนใหญ่จะส่งขายที่โรงสีทั้งหมด ซึ่งก็มีในพื้นที่เช่น โรงสีพิมาน และไกลออกไปถึงบางน้ำเปรี้ยว จากนั้นโรงสีก็จะขายส่งไปยังที่ต่างๆ ส่วนมากจะส่งต่างประเทศ และโรงงานอาหารสัตว์ (ปลายข้าว) ประมาณ 10% ของเกษตรกรทั้งหมดที่สีข้าวไว้กินเอง นอกจากนี้มีเกร็ดความรู้เกี่ยวกับข้าวว่า ควรเกี่ยวข้าวในระยะพลับพลึง คือ ระยะที่ข้าวสุกเต็มที่ ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป ข้าวจะเป็นสีทองซึ่งคนที่ชำนาญถึงจะดูออกว่าต้องทองในระดับไหน ถ้าแก่จัดจะกรอบและหักง่าย ถ้าอ่อนไป เนื้อข้าวจะไม่แข็ง สีแล้วแตกเป็นแป้ง

ปัญหาในการทำงานคือ ปัญหาดินเปรี้ยว แต่ไม่เป็นปัญหามากนัก ไม่ถึงกับทำนาไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าหญ้า ส่วนยาฆ่าแมลงเลิกใช้มา 5 ปีแล้ว ตอนนี้น้ำล้างอยากเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกโดยเริ่มใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ก็จากลำคลองที่ส่งมาจากคลองชลประทาน (คลองสิบสาม) ได้แก่ คลองลำปลาทิว คลองแสนแสบ และคลองนครเนื่องเขต ตอนนี้น้ำยังสะอาดและเพียงพอ ใช้ได้ดี บริเวณนี้ไม่ค่อยประสบปัญหาน้ำท่วมมากนัก ที่มีก็บริเวณหมู่ 14 ถึงหมู่ 17 ดิถนนวนินทวงศ์ซึ่งขวางทางระบายน้ำ เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนประมาณร้อยละกว่าราย นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องราคาปุ๋ยและยาแพง (ปุ๋ยยูเรียกระสอบละ 700 บาท ปุ๋ย 16-20-0 กระสอบละ 580 บาท, 1 กระสอบ = 50 กก.) ปัญหาสำคัญคือ ข้าวดีด ซึ่งเป็นข้าวที่จะร่วงก่อนระยะเก็บเกี่ยว เมื่อร่วงแล้วจะเติบโตขึ้นสูงกว่าข้าวปกติมีลักษณะเหมือนวัชพืช เรียกกันว่า วัชพืชข้าว ชาวนาจึงต้องแก้ปัญหาโดยใช้ข้าว 75 วัน มาปลูกแทน

ผู้ใหญ่ดำรงคั้น เห็นด้วยกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเอาไว้ เพราะพื้นที่ลุ่มๆยังมีการทำงานอยู่ และมีคนจากพื้นที่อื่นเข้ามาเช่าที่ทำงานเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นคนบางน้ำเปรี้ยวซึ่งต้องการขยายพื้นที่ทำการเกษตร

2. บริเวณแขวงคลองสิบสอง

พื้นที่นี้มีการกระจายพื้นที่เกษตรกรรมทั่วทุกหมู่บ้าน โดยเป็นพื้นที่นาเกือบทั้งหมด ไม่แตกต่างจากสภาพในอดีตเลย มีเพียงหมู่ 2 และหมู่ 4 ที่มีหมู่บ้านเทียนทองและหมู่บ้านรัตนธานีขึ้น (ส่วนใหญ่อยู่บริเวณถนนประชาสำราญ) และสภาพความเป็นเจ้าของที่ดินที่เปลี่ยนไป คือ สมัยก่อนชาวบ้านจะเป็นเจ้าของที่นา แต่หลังจากทำนาแล้วผู้ถือหุ้นในการซื้อปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ พืชพันธุ์ แม่พันธุ์โค ฯลฯ ไม่ไหว จำเป็นต้องจ้างที่นาเอาไว้ แต่ก็ไม่สามารถใช้หนี้สินได้หมด เพราะต้องกู้เงินในการทำการเกษตรตลอดเวลา รายได้ก็ไม่พอเพียง จึงต้องยอมโอนและขายที่ดิน แต่ก็ยังเช่าที่ดินทำกินต่อไป โดยส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ ธกส. กันมาก และเจ้าของที่ดินในปัจจุบันที่รับซื้อที่ดินจากเกษตรกรที่กำลังมีปัญหาหนี้สินในสมัยนั้นคือ ท่านผู้หญิงอุสนา ปราโมช ซึ่งแนวโน้มในการขายที่ดินต่อหรือยกเลิกการให้เช่านั้นแทบไม่มีเลย เนื่องจากเจ้าของที่ดินมีความต้องการให้เกษตรกรทำนากันต่อไป เกษตรกรจึงสามารถทำการเกษตรต่อไปได้

ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ที่ หมู่ 9 แขวงคลองสิบสอง ชื่อ คุณปริษา เหมกรณ์ (ใครๆเรียก กำนันปริษา) กำนันเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นการเกษตรกรุงเทพมหานคร ฟังพระนคร และพื้นที่เกษตรกรรมของกำนันได้รับรางวัลและตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริอีกด้วย กำนันเป็นคนดั้งเดิมของที่นี่ ครอบครัวมีสมาชิก 6 คน อายุ 68 ปี โดยตนทำการเกษตรคนเดียว และจ้างคนงานไว้ 2 คน มีอาชีพหลักคือ ทำนาอาชีพเสริมที่สำคัญคือ การขยายพันธุ์ไม้ขาย โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 70 ไร่ เป็นที่ตนเอง 20 ไร่ ที่เช่า 50 ไร่ ค่าเช่าที่ดิน

คิดเป็นเงิน 400 บาทต่อไร่ หรือ ข้าว 7 ถังต่อไร่ต่อปี ลักษณะการทำเกษตรกรรมของกำนัน เป็นไปตามเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ มีการทำนา (ทำนาปรัง) มีบ่อน้ำ มีสวนผลไม้ (มะพร้าว น้ำหอม มะม่วง แก้วมังกร มะขงชิด) การเลี้ยงปลา (ปลานิล ปลาดุก) เลี้ยงสัตว์ (เป็ดเอาไข่) ปลูกผักสวนครัว

ในการทำนา ส่วนมากชาวบ้านจะใช้ข้าวพันธุ์ขาวปทุม เบอร์ 17 หนัก ประทุมซีดีโอ (ข้าว 75 วัน) การทำนาปรังโดยเฉลี่ย 5 ครั้งต่อ 2 ปี การดูแล ให้ปุ๋ย 2 ครั้ง โดยครั้งแรก ใส่ปุ๋ยยูเรีย ครึ่งกิโลกรัมต่อไร่ ในนาข้าวเมื่ออายุ 20 วัน และใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 เมื่อข้าวอายุ 45 วัน กำนันใช้วิธีการเทปุยชีวภาพในแปลงนาก่อนการหว่านเพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณผลผลิตข้าว โดยระยะเก็บเกี่ยวประมาณ 120 วัน ซึ่งใช้วิธีการจ้างรถเกี่ยวข้าวเหมือนที่อื่นๆ โดยข้าวเปลือกที่ได้จะขายให้โรงสีทั้งหมด (น้อยมากๆที่จะเก็บทำพันธุ์) นอกจากโรงสีแล้ว สามารถขายข้าวที่ลานตากข้าวได้ โดยราคารับซื้อจะเท่ากับโรงสี คือ ช่วงนี้ข้าวมีราคาดี 6,500 ต่อเกวียน ปีที่แล้ว 5,500 บาทต่อเกวียน ซึ่งชาวบ้านนิยมขายข้าวที่โรงสีหรือลานตากข้าวทั้งภายในเขตหนองจอก และที่ลำลูกกา แล้วแต่ความสะดวก

รายได้ของกำนันนอกจากการทำนาแล้ว ยังได้จากการขายพันธุ์ต้นไม้ม และผลผลิตภายในสวนของตน รายได้จากในสวนจะเป็นเบี้ยหัวแตกเอาไว้ใช้จ่ายภายในบ้าน ส่วนพันธุ์ต้นไม้ที่ขายได้แก่ มะพร้าว น้ำหอม ทุเรียน แก้วมังกร สะเดา ซึ่งจะให้ลูกสาวนำไปขายที่ตลาดนัดมีนบุรี นอกจากนี้ ยังส่งไปขายที่ปราจีนบุรีพร้อมกับขณะที่ลูกสาวไปซื้อพันธุ์ไม้ที่นั่น เพื่อกลับมาขายที่ตลาดนัดอีกครั้งหนึ่ง ในด้านรายจ่ายมีน้อยมาก เพราะ มีผลผลิตที่ผลิตได้เองไม่ต้องซื้อจากข้างนอก และลูกๆก็ทำงานกันหมดแล้ว ไม่ต้องเสียค่าจ้างเพิ่มเติม

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับปัญหาด้านเกษตรกรรม พบว่า ปัญหาดอนนี้คือ ข้าวผิ (สรุปได้ว่าคือ ข้าวดีนั่นเอง) ซึ่งคิดมาจากข้าวที่ผสมใหม่คือ ข้าวหอมปทุม เป็นข้าวที่มีการผสมระหว่างข้าวปากกับข้าวบ้าน แต่พันธุ์ของข้าวปากกลับไม่นิ่งจึงส่งผลให้เกิดปัญหาดังกล่าว วิธีแก้คือการใช้ยาฆ่า โดยการปาดให้โดนเฉพาะข้าวผิ (มีลักษณะที่สูงโดดเกินข้าวธรรมดา) หรือไม่ก็จ้างคนไปตัด ส่วนปัญหาเรื่องดินเรื่องน้ำนั้น ไม่มีปัญหา น้ำมีพอเพียงตลอดปี โดยแหล่งน้ำสำคัญคือ คลองชลประทาน (คลองสิบสาม) ส่วนดินสามารถทำนาต่อไปได้เรื่อยๆ เพราะทำนามาหลายสิบปีแล้ว ยังไม่มีปัญหาดินเสื่อมเลย หรืออาจเพราะกำนันใช้ปุ๋ยชีวภาพร่วมด้วย ในด้านปัญหาราคาปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ก็มีอยู่ แต่ยังสู้ไหวอยู่ เพราะราคาข้าวดี มีผลผลิตสูง ปัญหาเรื่องหนูนานี้ หายไปประมาณ 7-8 ปี แล้ว ส่วนศัตรูพืช แมลง โรคพืชก็มีบ้าง แต่ด้วยเทคโนโลยีและวิวัฒนาการของเรา กำนันจึงฝ่าฟันมาได้ โดยเสริมว่ามีเทคนิคในช่วงหว่านข้าว คือ หลังหว่านข้าวข้าวประมาณ 7 วัน จะผันน้ำออกจากนาให้แห้ง โรคก็จะไม่เกิด เพราะถ้ามีน้ำ อาจเกิดโรครากเน่าได้ แมลงก็ไม่มารบกวนเพราะไม่น้ำกิน แต่พอดินเริ่มแฉกก็ค่อยผันน้ำเข้ามาใหม่ การดูแลอย่างเอาใจใส่ ก็จะได้ผลตอบแทนที่สูง และสำหรับปัญหาน้ำท่วม บริเวณนี้ไม่ค่อยท่วมชาวบ้านไม่ประสบปัญหา เพราะที่สูงกว่าด้านใต้

กำนันมีความต้องการทำการเกษตรกรรมต่อไปเรื่อยๆ แต่ไม่ค่อยอยากให้ลูกหลานสืบทอดกิจการเพราะเกษตรกรรมไม่เคยรวย อยากให้มีโรงงานมากกว่าเพราะจะได้มีแหล่งงาน และคนทำงาน ยังไงก็ต้องมีเงินเดือนที่ดีกว่าทำนา แม้ว่าไม่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม แต่กฎหมายกำหนดให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมก็ช่วยไม่ได้ เพราะอย่างน้อยคิดว่าถ้าหากมีโรงงานอุตสาหกรรมมากเกินไปก็จะเกิดปัญหาน้ำเสีย นอกจากนี้กำนันให้ความเห็นว่า การที่ยังมีการทำนากันอยู่ในพื้นที่เพราะ ยังได้กำไรจากการขายข้าว มีข้าวพันธุ์ใหม่ของนาปรังที่ให้ผลผลิตดี ปลูกได้ไวขึ้น และจำนวนครั้งในการทำนาต่อปีสูง ดังนั้น ควรมีการให้ราคาข้าวสูงกว่าข้าวไร่ การทำนาก็ไม่หมดไป เพราะถ้าทำอย่างจริงจังคงได้กำไรแน่นอน ส่วนโอกาสในการเปลี่ยนแปลงในอนาคตคิดว่าคงไม่มาก

นัก หมูบ้านคงเพิ่มประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ เพราะเกษตรกรยังอยู่ แม้ว่าจะหมดช่วงเกษตรกรวัยปัจจุบัน กำนันคาดว่าคนเกษียณรุ่นใหม่เข้ามาทำการเกษตรกรรมแทนอีก

3. บริเวณแขวงหนองจอก

พื้นที่บริเวณนี้เดิมที่มีการทำนากะชายอยู่ทั่วไป และในสภาพปัจจุบันมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยมากขึ้น แต่พื้นที่ที่อยู่ด้านในจนถึงฝั่งติดเขตตะเข้งเทรายังมีการทำเกษตรกรรมอยู่ ในอดีตที่ดินเป็นของเกษตรกร แต่หลังจากเศรษฐกิจบูมจึงเริ่มขายพื้นที่ (ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ 1) รวมทั้งการพัฒนาสาธารณูปโภค ประกอบกับความต้องการที่อยู่อาศัยและคนเก็งกำไรเข้ามาในพื้นที่ และยุคราคาที่ดินสูงในสมัยนายชชาติชาย ส่งผลให้เกษตรกรพากันขายที่ดินทำกินมากขึ้น และเมื่อเกษตรกรไม่มีที่ดินและไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นได้ จึงหันกลับมาทำนาอีกและต้องเช่าที่ดินซึ่งตนเองเคยเป็นเจ้าของเพื่อทำนาต่อ โดยปัจจุบันพื้นที่บริเวณหมู่ 2 ถึง หมู่ 5 ยังเป็นที่ดินของตนเองอยู่อีกมาก ส่วนที่เหลือจะเป็นที่เช่าเสียส่วนใหญ่

ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ที่หมู่ 5 แขวงหนองจอก ชื่อ คุณประเสริฐ สุขดาว อายุ 65 ปี มีสมาชิกในครัวเรือน 5 คน มีแรงงานภาคการเกษตร 2 คน คือ ตัวลุงประเสริฐและลูกจ้างอีก 1 คน ลุงประเสริฐเดิมเป็นคนย่านพัฒนาการ โดยมีอาชีพทำนาที่นั่น แต่ต่อมามีโครงการตัดถนนพระราม 9 ผ่านที่ลุง จึงมีการพัฒนาพื้นที่แถบนั้นเป็นอย่างมาก ที่ของลุงถูกเวนคืน 5 ไร่ โดยกรมทางหลวง (ให้ราคาวาละ 500 บาท) และกรมทางพิเศษอีก 8 ไร่ (ให้ราคาวาละ 80,000 บาท) ประกอบกับการขยายการซื้อที่ดินของหมู่บ้านเสรี พื้นที่เกษตรจึงเริ่มหมดลง ลุงประเสริฐจึงได้มาซื้อที่ปัจจุบันที่นี้ 30 ไร่ และเริ่มย้ายถิ่นเข้ามาใน พ.ศ. 2540 และพัฒนาพื้นที่ที่เหลืออยู่ที่พัฒนาการเป็นอพาร์ทเมนท์และคาร์แคร์แทน การทำการเกษตรของลุงประเสริฐตั้งแต่พื้นถิ่นเดิม ได้ทำเป็นเกษตรอินทรีย์และเปลี่ยนเป็นเกษตรเคมี (พ.ศ. 2504) เมื่อมาอยู่ที่นี้ก็พบว่าการทำเกษตรแบบเคมีไม่ได้ผล จึงหันกลับมาทำเกษตรอินทรีย์อีกครั้ง (พ.ศ. 2543)

ลุงประเสริฐเดิมทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการขายพันธุ์หญาอะลาพื้น (หญาเลี้ยงสัตว์) ใช้พื้นที่ 3 ไร่ ซึ่งเริ่มทำเมื่อปีที่แล้ว และก่อนหน้านั้นใน พ.ศ. 2548 ลุงได้ลองขยายพันธุ์หญาเนเปีย แต่โปรตีนน้อยกว่าหญาอะลาพื้น นอกจากขยายพันธุ์หญาแล้ว ลุงประเสริฐยังมีบ่อปลาอีก 20 ไร่ (ปลาที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นปลาทับทิม) และทำสวนผสม ในแขวงหนองจอกมีการปลูกหญาอีกชนิดหนึ่ง คือ หญาแพงโกลา ปลูกมากที่หมู่ 1 ประมาณ 200 ไร่

การปลูกหญาอะลาพื้น เริ่มจากการซื้อพันธุ์หญาเข้ามาซื้อละ 5 บาท และนำมาขยายพันธุ์ต่อโดยถ้าขยายพันธุ์ต่อจะขายในราคาซื้อละ 1 บาท ขายสดกิโลกรัมละ 2 บาท การปลูกใช้พื้นที่ 1 ไร่ต่อหญา 1,600 ต้น เพราะหญา มีขนาดพุ่มประมาณ 1 ตารางเมตร ต้นพันธุ์ 1 ซ้อ จะขยายกอออกได้เป็น 10 ต้น และแต่ละต้นจะแตกออกเป็น 7-8 ซ้อ ตอนนี้อยู่สามารถขยายพันธุ์ได้เป็นแสนต้นแล้ว การเพาะปลูกและการดูแลก็คล้ายกับการปลูกอ้อย แต่ต้องให้ความสำคัญกับการระบบการให้น้ำ นับว่าได้กำไรทีเดียว การเพาะปลูกหญาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด ไม่มีการใช้ยาและสารเคมี โดยใช้วัสดุที่มีอยู่มาทำปุ๋ย นอกจากนี้ยังมีการทำปุ๋ยชีวภาพ มีการใช้จุลินทรีย์ร่วมด้วย เข้าเรื่องการเก็บเกี่ยวหญา ซึ่งมีระยะการเก็บเกี่ยวต่างกัน ถ้าขายสดจะตัดหญาครั้งแรกได้เมื่ออายุ 70 วัน จากนั้นตัดได้ทุก 50 วัน ส่วนขายท่อนพันธุ์ต้องรอให้หญาแก่ประมาณ 4 เดือน จึงขายได้ ผู้ที่รับซื้อ ส่วนใหญ่จะมาซื้อถึงที่ บ้างก็มาซื้อเพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์ บ้างก็มาซื้อทำพันธุ์ต่อไป รายได้ส่วนใหญ่ของลุงประเสริฐจึงได้มาจากการขายหญาและปลา (ปลาทับทิมขายกิโลกรัมละ 35 บาท)

ปัญหาในระหว่างการเพาะปลูก โดยในภาพรวมของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่จะทำนา ลุงเล่าว่าปัญหาใหญ่ขณะนี้คือ ปัญหาด้านสายพันธุ์ข้าว โดยข้าวพันธุ์ที่มีปัญหาคือ ข้าวหอมปทุม 1 ซึ่งเป็นข้าวผสมระหว่างข้าวป่า (โค

เร็ว แข็งแรง) และข้าวพันธุ์ดี ไม่ไวแสง แต่ผลจากการทดลองสายพันธุ์ไม่ครบจำนวนรุ่นเพื่อให้พันธุ์หนึ่ง ก็มีการนำออกมาใช้แล้ว ผลปรากฏว่าสายพันธุ์ของข้าวป่าแสดงลักษณะออกมา ส่งผลให้ข้าวบางต้นสุกเร็วก่อนเวลาและร่วงง่าย เนื้อข้าวไม่ดี ไม่น่ากิน เมื่อตกถึงพื้นสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วและผสมกับข้าวที่มีอยู่เดิมจึงเป็นปัญหาใหญ่ ปัญหาแต่ดั้งเดิมของพื้นที่คือ ปัญหาหอยเชอรี่ระบาดหนัก แต่จากความร่วมมือของเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา จึงพลิกปัญหาโดยนำหอยเชอรี่มาทำเป็นปุ๋ยหมัก หอยเชอรี่จึงลดน้อยลงไปมาก หลังจากปัญหานี้ ก็ตามมาด้วยปัญหาน้ำเสียจากพื้นที่เกษตรกรรมลงสู่ลำคลอง เนื่องจากการทำนาจะมีการใส่ปุ๋ยและสารเคมีลงแปลงนา ประกอบกับเกษตรกรบางรายใช้สารเคมีแรงๆเพื่อฆ่าหอยเชอรี่ร่วมด้วย ดังนั้นเวลาน้ำออกจากนา สารพิษเหล่านี้จะลงสู่ลำคลอง สิ่งมีชีวิตในน้ำจะตาย และเกิดปัญหาน้ำขุ่น แต่เมื่อใช้วิธีการจับหอยมาทำปุ๋ย และการณรงค์ไม่ใช้สารเคมี น้ำจึงใสขึ้น แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาต่อมาคือน้ำเสียที่ออกมาจากบ้านจัดสรรโดยไม่ผ่านการบำบัด ลงสู่ลำคลอง และชาวนาที่สูบน้ำนั้นเข้าแปลงนา ก่อให้เกิดความเสียหายอีกะลอกหนึ่ง

แม้ว่าจะมีปัญหามากมาย แต่ลุงประเสริฐก็ยังคงมีความต้องการทำการเกษตรต่อไป และถ้าเป็นไปได้ อยากให้ลูกหลานสืบทอดและเห็นด้วยกับการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมมาก โดยให้ความเห็นว่า โอกาสที่เจ้าของที่ดินจะยกเลิกการเช่ามีมาก และขายที่ต่อให้หมู่บ้าน ดังนั้นเกษตรกรควรเตรียมพร้อมและปรับตัวกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น เน้นการพึ่งตนเองให้มาก และปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตร จากการใช้พื้นที่จำนวนมากในการทำนาหันมาเลี้ยงสัตว์ที่ให้มูลค่าสูง เช่นการเลี้ยงแพะเพื่อเอานมแพะ (นมแพะกิโลกรัมละ 50 – 70 บาท เทียบกับนมวัวซึ่งมีราคา กิโลกรัมละ 25 – 30 บาท) และนำเอามูลแพะมาทำปุ๋ยต่อ และนำไปใช้ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นการทำการเกษตรแบบหมุนเวียนและใช้ประโยชน์สูงสุด เพื่อให้สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ แทนการทำนา และการที่มีหมู่บ้านเข้ามาในพื้นที่ เราสามารถอยู่ร่วมกันได้แต่ต้องร่วมมือกันรักษาสภาพแวดล้อมโดยมีการจัดการระบบน้ำเสีย หรือมีบ่อกักเก็บน้ำ ก่อนปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำคลองโดยตรง ส่วนเรื่องการรื้อพื้นที่เกษตรกรรมพื้นที่ที่ถูกขายก็จำเป็นต้องขายไป แต่ทำอย่างไรให้คนที่ยังมีที่ดินอยู่ไม่คิดขายที่ ซึ่งต้องเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาต่อไป

4. บริเวณแขวงลำด้อยตั้ง

บริเวณแขวงลำด้อยตั้งยังมีการทำเกษตรกรรมกันอยู่ทั่วไป เห็นได้ชัดที่สุดคือการทำนา สภาพปัจจุบันที่เห็นไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก เพียงแต่มีถนนเข้ามาในพื้นที่ ประมาณช่วง พ.ศ. 2515 และเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรคือ เปลี่ยนจากแรงงานคนและสัตว์เป็นเครื่องจักร การลงแขกเกี่ยวข้าวเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานเกี่ยวข้าว ยุคนี้ เงินเป็นปัจจัยสำคัญ นอกจากคินนาแล้วยังมีบ่อมากเนื่องจาก เมื่อก่อนน้ำท่วมจึงต้องทำคันนาให้สูงขึ้นและขุดบ่อ เพื่อกักเก็บน้ำและป้องกันน้ำท่วม มีการเลี้ยงปลาในนาข้าว นาผืนนี้เดิมเป็นที่ของเจ้าขุนมูลนาย (พระยาเทพ) แต่เริ่มขายที่ประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา และสภาพที่ดินปัจจุบันเป็นที่เช่าเกือบทั้งสิ้น ชาวบ้านมีวิถีชีวิตชาวลดลง และเช่าที่นาด้านในทำนา มีการจ่ายค่าเช่าเป็นข้าว 8 ถึงต่อไร่ต่อปี เจ้าของที่ปัจจุบันเป็นของนายทุน และเศรษฐกิจในเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของบริษัทกระทิงแดง

ผู้ให้สัมภาษณ์ครั้งนี้คือ คุณเขาวลิต พรหมดี (ขอเรียกว่า คุณเขา) คุณเขาอายุ 45 ปี ครอบครัวมี 6 คน มีแรงงานภาคการเกษตร 2 คน อาชีพหลักคือ รับจ้างบริษัทในเครือไทยสมุทร ดูแลพื้นที่เกษตรกรรมในฝั่งละเชิงเตาและฝั่งลำด้อยตั้ง (หลายร้อยไร่เลยทีเดียว) อาชีพรองคือ เลี้ยงปลา และทำสวนเล็กน้อย มีพื้นที่ทำการเกษตร 5 ไร่ โดยเป็นที่ของตนเองทั้งหมด สมัยก่อนทางครอบครัวของคุณเขา ทำนาอยู่ที่ห้วยขวางกันตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่พอเริ่มมีการตัดถนนรัชดาภิเษก พื้นที่เริ่มเป็นเมืองมากขึ้น คุณพ่อของคุณเขา เกรงว่าจะไม่มีที่ดินเหลือไว้ให้ลูกหลานได้ทำนาต่อ จึงได้ขยับขยายมาหาซื้อที่ที่ลำด้อยตั้งประมาณ 100 ไร่ ที่ลาดกระบังประมาณ

100 ไร่ และเก็บบริจาคพื้นที่ให้วัดและโรงเรียน ปัจจุบันที่นาส่วนใหญ่จะให้ญาติๆและชาวบ้านเช่าทำนา ซึ่งในอดีตจะทำแต่นาปี แต่ปัจจุบันมีการจัดสรรน้ำดีขึ้น จึงทำเป็นนาปรัง (ปีเดียวกับที่ถนนเข้า) มีการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตและการป้องกันโรคและแมลงมากขึ้น ปัญหาหุนาจึงหายไปนานมากแล้ว แหล่งน้ำที่ใช้ได้มาจาก คลองหลวงแพ่ง คลองลำปลาทิว คลองสิบเจ็ด คลองพระองค์เจ้าไชยานุชิต ซึ่งมีแหล่งน้ำพอเพียง บริสุทธิ์ และมีดินที่อุดมสมบูรณ์ ข้าวที่ได้ จะนำขายทั้งหมด ไม่นิยมสีกินเอง เนื่องจาก ข้าวใหม่จะเหนียวและนิ่มจัด หุงแล้วจะแฉะ ประกอบกับที่บ้านไม่มีลานตากข้าว และยุ่งฉาง ดังนั้นคนที่นำข้าวมาสะสมเป็นพวกที่มีลานตากนั่นเอง

คุณเขามืออาชีพรองคือ เลี้ยงปลาและทำสวนเล็กน้อย (พืช ผักสวนครัว) ปลาที่เลี้ยงได้แก่ ปลาสลิด ปลาเบญจพรรณ ซึ่งก็คือ ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลานวลจันทร์ ปลาจระเม็ด เฉาก๊วย ชังฮื้อ การเลี้ยงปลา คุณเขาเลือกที่จะเลี้ยงปลาแบบหนาแน่น เพราะคุ้มทุนกว่า แต่ต้องมีระบบการจัดการฟาร์มที่ดี และปลาที่เลี้ยงก็เลี้ยงง่าย คือ ปลาสลิด เลี้ยงด้วยหญ้าเน่า มีอายุขาย 1 ปี ปลาดุก เลี้ยงด้วยรำ ขี้ไก่ ไล่ไก่ ไก่บด และอาหารเม็ด มีอายุขาย 4 – 5 เดือน ปลาหรรษา ให้กินหญ้าสด ปลานิล อายุขายประมาณ 6 – 8 เดือน เมื่อถึงเวลาจับปลา มีอยู่ 2 วิธี คือ สำหรับปลาดุก จะใช้การชาว คือใช้จวนตาใหญ่ เพื่อจับเฉพาะปลาที่ได้ขนาด ลากเป็นแนวขวางกับบ่อ สวนปลาอื่นๆ ใช้จวนลากขึ้นก่อน แล้ววิดน้ำแห้งเพื่อจับปลา (กรณีล้างบ่อ) ปลาที่ได้ก็เก็บไว้บริโภคส่วนหนึ่ง ที่เหลือจะนำไปขาย บางครั้งมีคนมารับซื้อ แต่ส่วนใหญ่นำไปขายเอง เช่น นำไปขายที่ตลาดนัด แหล่งรับซื้อใหญ่ได้แก่ ท่าปลาที่ตลาดไท ท่าปลาแปดริ้ว ตลาดบ่อบัว ตลาดหัวตะเข้ และท่าปลาเจริญกรุง (ใหญ่สุด) ส่วนปลาสลิด จะแปรรูปทำปลาแดดเดียว ไม่ต้องเอาออกไปขายเลย เพราะชาวบ้านที่รู้จักจะมาซื้อทั้งหมดก่อนจะนำไปขาย

ปัญหาของการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มด้อยดังนี้ เป็นปัญหาทั่วไปคือ โรคระบาดของข้าว เช่น เพลี้ยสีน้ำตาล เชื้อรา แต่สามารถแก้ไขได้ด้วยการเลือกเวลาการเพาะปลูกที่เหมาะสม ปัญหาเรื่องน้ำเสีย ก็เกือบจะเป็นปัญหา คือ มีช่วงหนึ่งที่ทุ่งระกาศิ ชาวบ้านจึงแห่กันเลี้ยงกุ้ง แทนจะพลิกนาข้าวให้เป็นบ่อเลี้ยงขี้เฒ่า เดิมการเลี้ยงกุ้งจะมีปัญหาน้ำเป็นตะกอนมาก มีสารเจือปน ส่งผลให้น้ำเสียได้ แต่โชคยังดีที่รัฐบาลในยุคนายกชวน ประกาศห้ามเลี้ยงกุ้งในบริเวณต่างๆ ทำให้ปัญหาเรื่องน้ำหายไปและชาวบ้านก็ยังทำนาเหมือนเดิม อีกปัญหาหนึ่งคือ ชาวนาไม่เคยลดค่าใช้จ่ายในการผลิต พวกเขาจะทำทุกวิธีเพื่อที่จะได้ข้าวตามเกณฑ์ จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาเฮอร์ เลยเป็นผลเสียต่อดิน คิดว่าน่าจะมีการส่งเสริมให้ใช้สารชีวภาพให้มากกว่านี้ แต่ปัญหาสำคัญของที่นี่คือปัญหาน้ำท่วม ล่าสุดเมื่อ พ.ศ. 2549 ลำด้อยตั้งได้รับความเสียหายมาก ซึ่งน้ำท่วมนานร่วม 2 เดือน แต่ก็ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐและได้รับเงินอุดหนุนประมาณ 400 กว่าบาทต่อไร่ ซึ่งสาเหตุของน้ำท่วม คุณเขาเล่าว่า ไม่มีใครอยากให้น้ำท่วมบ้านและแปลงนาของตนเอง จึงทำคันกันน้ำให้สูงล้อมไว้ น้ำจึงระบายออกและล้นออกมาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งจริงๆแล้วมีเป็นจำนวนมาก แต่การระบายน้ำติดอยู่ที่การมีถนนขวาง ด้านล่างลงไปก็มีทางรถไฟขวาง แม้ว่าจะมีเครื่องสูบน้ำที่คลองด่านมากเท่าไร แต่ก็ไร้ผล ช้ำแหล่งน้ำบริเวณคลองด่านก็เหือดแห้งเสียเปล่า จากการที่คุณเขาไปดูงานมา ได้ทราบว่า ยังมีวิธีการแก้ไขคือ การหาทางระบายน้ำออกช่องทางอื่น โดยใช้ประตูต้นน้ำออกมาทางคลองฝั่งละเชิงเทราซึ่งมีประตูน้ำอีกมาก เพื่อระบายน้ำออกไปทางบางปะกง

คุณเขาให้ความคิดเห็นว่า การที่ลำด้อยตั้งยังมีการทำเกษตรกรรมอยู่ดังเช่นปัจจุบันเป็นเพราะบรรพบุรุษทำกัน และบริเวณนี้ยังเป็นพื้นที่เกษตร คงกลิ่นไอของความเป็นชนบท เพราะไม่มีโรงงานหรือมีก็เป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตร สาธารณูปโภคยังไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาหมู่บ้าน แต่สาเหตุที่ที่น่าจะหมดไปคือ การตกทอดมรดก จากที่ดินผืนใหญ่ได้มีการแบ่งแปลงให้แก่ลูกหลานเป็นมรดก และแบ่งแปลงย่อยลงไปอีกเมื่อถึงรุ่นต่อไป จนพื้นที่เกษตรมีขนาดเล็กลงเรื่อยๆตามจำนวนเจ้าของที่ขยายตัวขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดจากการปล่อยที่รกร้างของนายทุนเจ้าของที่ดิน และเมื่อใดที่ชาวนาทำนาแล้วขาดทุน เมื่อนั้นจะเลิกทำนา คุณเขานั้นมี

ความปรารถนาทำการเกษตรต่อไป ไม่หวังให้ลูกหลานสืบทอด แต่อยากจะทำพืชเศรษฐกิจที่มีผลกำไรมากกว่านี้ ยิ่งช่วงนี้ตลาดพลังงานทดแทนกำลังมาแรง น่าจะปลูกปลั้มน้ำมัน การที่การทำเกษตรกรรมจะอยู่ได้ควรมีเทคโนโลยี และมีการช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อถามถึงแนวโน้มที่เจ้าของที่จะยกเลิกการให้เช่า คุณเขาตอบว่าขึ้นกับผังเมือง ถ้าผังเมืองยังกำหนดให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ก็ยังคงเป็นเกษตรกรรม แต่หมู่บ้านจัดสรรมักจะเข้ามาแบบเล็งกฎหมาย โดยเริ่มเป็นการขายแต่เพียงแปลงที่ดิน แต่ก็รับเหมางานก่อสร้างบ้านเองจนเสร็จ คุณเขาเห็นด้วยกับการอนุรักษ์ แต่หมู่บ้านหรือเมืองจะเกิดขึ้นก็ได้ แต่ต้องสร้างความสมดุลให้เกิด ไม่ให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นของแต่ละอาชีพ เมืองและเกษตรกรรมจึงจะอยู่ร่วมกันได้

5. บริเวณแขวงคลองสิบ

แขวงคลองสิบมีสภาพการใช้ที่ดินเป็นนาข้าวทั้งหมด ภายในทุ่งนามีเพียงถนนคู่คลองสิบ และถนนคลองสิบ - คลองสิบสี่ ที่ตัดผ่านกลางแปลงนาเท่านั้น ส่วนกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆจะอยู่รอบบริเวณโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักสวนครัว สวนผลไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกมะม่วง ก่อหลิว ขนุน และมีการเลี้ยงโคและแพะบ้าง โคที่เลี้ยงส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะเลี้ยงเพื่อขาย ไม่ได้ทำถึงกับยึดเป็นอาชีพ และคนที่ทำส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่ค่อนข้างมีอายุพอสมควร ที่ดินเดิมเป็นของเกษตรกรเกือบทั้งหมด แต่มีการขายที่กันมากเพื่อใช้หนี้สินที่มีอยู่ เจ้าของที่ส่วนใหญ่เป็นคนในกรุงเทพฯ หมู่บ้านที่เห็นประปรายนั้นมีมาแต่เดิม ส่วนหมู่บ้านจัดสรรมีตั้งขึ้นมาเพียง 2 แห่ง โดยอยู่ที่หมู่ 6 จำนวน 1 แห่ง และหมู่ 4 แต่มีแค่ป้ายโครงการเท่านั้น สภาพโดยทั่วไปยังคงความเป็นชนบทและเกษตรกรรมกระจายทั่วพื้นที่

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ คุณณรงค์ ลาวังค์ (ผู้ใหญ่ณรงค์) อายุ 56 ปี มีสมาชิกครอบครัวทั้งหมด 4 คน และมีเพียงผู้ใหญ่คนเดียวที่เป็นแรงงานภาคการเกษตร มีอาชีพหลักคือ ทำนา อย่างเดียว ซึ่งนาที่ท่าอยู่เป็นนาปรัง ผู้ใหญ่มีพื้นที่ทำนาทั้งหมดร้อยกว่าไร่ และเป็นพี่ของผู้ใหญ่ทั้งหมด ผู้ใหญ่เคยขายที่นามาก่อนเพื่อใช้หนี้ การทำนาของผู้ใหญ่เป็นประเภทนาปรัง ในปีหนึ่งจะปลูกข้าวได้ประมาณ 2-3 ครั้ง พันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกโดยทั่วไปจะเป็นพันธุ์ไม่ไวแสง พันธุ์ กข 1 พันธุ์ กข 60 พันธุ์ปทุม พันธุ์ชัยนาท และพันธุ์ใหม่ 75 วัน ซึ่งเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ ผู้ใหญ่จะซื้อจากชาวบ้าน โดยดูจากลักษณะเมล็ดพันธุ์ อันไหนดี มาจากรวงที่แข็งแรง ทนโรค ไม่แคะแกระ็น ก็เลือกอันนั้น ในช่วงที่หว่านข้าวระยะแรกๆ ผู้ใหญ่จะใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง ครั้งแรกใช้ปุ๋ยสูตร 18-4-6 เมื่อข้าวอายุได้ 20 วัน ครั้งที่สองใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 เมื่อข้าวอายุได้ 40 วัน แหล่งน้ำที่ใช้ผันเข้านาส่วนใหญ่มาจากคลองเก่า คลองสิบ คลองชลประทาน (คลองสิบสาม) ที่ต่อเนื่องมาจากปทุมธานี และเพราะมีน้ำใช้ตลอดปี ผู้ใหญ่จึงทำนาได้ตลอดเวลา ข้าวที่ปลูกมีระยะเก็บเกี่ยวหลายแบบ ทั้ง 100 วัน 115 วัน 120 วัน ผู้ใหญ่ใช้วิธีจ้างรถเกี่ยวข้าวเลย โดยมีค่าจ้างเกี่ยว 350 บาทต่อไร่ ไม่รวมค่าน้ำมัน และจ้างแรงงานคนละ 150 บาทต่อไร่ต่อคน ข้าวที่เกี่ยวข้องเสร็จใหม่ๆ จะนำส่งเข้าโรงสีทันทีเพื่อขาย ราคาข้าวไม่ค่อยดีเท่าไร ได้ประมาณ 6,000 บาท ต่อเกวียน และข้าวที่ได้ทั้งหมดประมาณ 80 - 100 ถังต่อไร่ ข้าวบางส่วนชาวนาจะแบ่งเอาไว้จ่ายเป็นค่าเช่าที่นา ทั่วๆไปอยู่ที่ 8 - 10 ถังต่อไร่ต่อปี ไม่ค่อยเก็บไว้ทำพันธุ์ ถ้าถามถึงความคุ้มทุน ก็ตอบได้ว่าคุ้มทุน แต่ไม่ค่อยได้กำไร

ปัญหาในในระหว่างการทำนา ผู้ใหญ่บอกว่า ตอนนี้นั้นเริ่มเป็นกรดแล้ว น่าจะเป็นเพราะใช้ปุ๋ยเคมีและยามากเกินไป คิดว่าควรจะปรับเปลี่ยนวิธีการใช้ยาพวกนี้ได้แล้ว แต่ต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ในการเข้ามาให้ความรู้ แนะนำวิธีการใช้ที่ถูกต้องแก่เกษตรกร ชาวนามักจะเป็นหนี้ ธกส. เพราะ ราคาปุ๋ย ค่าน้ำมัน ค่ายามีราคาแพง ในขณะที่ชาวนามีรายได้ทางเดียว ต้องกู้เงินมาเป็นต้นทุนในการเพาะปลูก และยังพบกับปัญหาหนอนเจาะข้าว ข้าวเป็นโรคใบแห้ง เชื้อรา ยังต้องใช้ยาในการป้องกันและรักษามากขึ้น แล้วยังจะปัญหาข้าวติดอีก แต่ก็พอจะแก้ไขด้วยการปลูกข้าวพันธุ์ 75 วัน ได้ (ข้าวคิดส่วนใหญ่ได้มาจากพันธุ์ข้าวหอมปทุม) ผู้ใหญ่อยากให้รัฐ

ช่วยเหลือเรื่องราคาข้าว ประมาณว่าอยากจะให้สมดุลกับค่าน้ำมัน ค่าปุ๋ยที่ต้องลงทุนไป การพัฒนาสายพันธุ์ข้าว เพราะเท่าที่ผ่านมาขังไม่ได้อะไรที่เป็นรูปธรรมเลย

ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะทำนาต่อไปเรื่อยๆ แต่ลูกหลานก็ทำงานอื่นหมด ไม่ค่อยสนใจทำนาแล้ว คาดว่าอนาคต คนรุ่นใหม่คงไม่ทำกันแล้ว แต่ที่ยังทำการเกษตรกันมาถึงทุกวันนี้เพราะ พื้นที่เกษตรยังไม่มียังไรมา กระทบให้เปลี่ยนแปลงมากนัก และเจ้าของที่ยังไม่ยกเลิกการให้เช่า ประกอบกับ สภาพพื้นที่ยังคงความเป็นชนบท ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตแบบชนบท และยังห่างไกลความเจริญอยู่มาก คิดว่าหมู่บ้านคงยังไม่เข้ามา แต่ถ้าถูกยกเลิกการเช่า ก็ยังพยายามจะหาพื้นที่ทำนาเท่าที่มีอยู่ ที่สำคัญตอนนี้ควรจะคิดหา ทำอย่างไรให้มีการทำนาอย่างมีประสิทธิภาพ การทำเกษตรอินทรีย์ก็เริ่มทำกันบ้าง แต่ยังไม่แท้ เพราะยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีอยู่นั่นเอง

ผู้ให้สัมภาษณ์อีกคนหนึ่งคือ คุณมานพ ครอบครัวมีสมาชิก 4 คน และช่วยกันทำการเกษตรทุกคน อาชีพหลักคือ การทำสวนกล้วยไม้ และลูกของลุงมานพก็ต้องการสานต่อกิจการด้วย เนื่องจากกล้วยไม้มีราคาดี และการปลูกกล้วยไม้ตอนนี้สามารถตั้งตัวได้แล้ว ไม่ต้องลำบากเหมือนตอนทำแรกๆ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 2 ปี การทำกล้วยไม้ต้องดูแลในระยะยาว ถึงจะทรงตัวได้ ลุงมานพไม่ใช่คนที่นี่ พื้นที่ทำสวนกล้วยไม้ มีประมาณ 10 ไร่ และเป็นพื้นที่เช่าจากญาติของตนเอง เดิมทีที่ตรงนี้เป็นที่นา ค่าเช่าที่แรกจึงคิดตามอัตราเช่าที่ทำนา 500 – 600 บาทต่อไร่ แต่ช่วงนี้รู้สึกจะขึ้นเป็น 2,000 บาทต่อไร่ เพราะเหมือนจะเห็นว่าได้รายได้ดี ลุงมานพทำกล้วยไม้มาได้ 17 – 18 ปีแล้ว และเริ่มทำสวนกล้วยไม้ที่หนองจอกมาประมาณ 6 ปี และมีอีกที่หนึ่งอยู่ที่พุทธมณฑล ลุงมานพเลี้ยงกล้วยไม้แบบลองผิดลองถูก คิดเองทำเองจนสำเร็จ โดยวิธีการใส่ปุ๋ย จะให้ปุ๋ยแอมโมเนียมไนเตรดละลายน้ำอาทิตย์ละครั้ง การขยายพันธุ์โดยแยกหน่อ (ขยายพันธุ์เอง) พันธุ์ที่ลุงมานพเพาะจะเป็นพันธุ์นี้ (สีเหลือง) ซึ่งเป็นพันธุ์ดีไปเลย ไม่ใช่กล้วยไม้ที่กำขายไหว้พระ เพราะคิดว่าจะปลูกกล้วยไม้ทั้งที ต้องเป็นพันธุ์ที่สร้างรายได้ดีด้วย เมื่อตัดกล้วยไม้แล้วจะส่งไปที่พุทธมณฑล เพื่อรวบรวมและบรรจุส่งออกไปตลาดยุโรป และส่งไปขายที่ปากคลองตลาด ซึ่งจะกำขายเอง ซอละ 8 – 10 บาท (ราคาขึ้นอยู่กับฤดูกาล) นอกจากทำกล้วยไม้แล้วลุงมานพมีงานอดิเรกคือ การเพาะไม้ดอกไม้ประดับ ก็ขายบ้างถ้ามีคนสนใจ ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ป่า ต้นไม้หน้าโชค เสริมบารมี วานต่างๆ และมีบอนไซด้วย ลุงมานพมีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพเอง โดยเมื่อได้น้ำหมักที่ได้ที่แล้ว จะนำไปเปิดฝาดังตามจุดต่างๆ ในบริเวณแปลงกล้วยไม้ ลุงบอกว่าเพิ่มโอโซนให้กับต้นไม้ ซึ่งผลเป็นที่น่าพอใจเพราะ กล้วยไม้โตดี ลำต้นขึ้นสูง สีสดใสมาก แข็งแรงไม่ค่อยเป็นโรค ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นเรื่องเพลี้ย แต่ก็แก้ปัญหาได้ ปัญหาน้ำท่วมมีบ้าง แต่รัฐก็เข้ามาช่วยทำกระสอบทราย บริเวณแถบนี้ไม่ค่อยท่วม สวนกล้วยไม้ของลุงมานพ จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ สวนกล้วยไม้ และเปิดให้คนเข้ามาศึกษาดูงานได้

6. บริเวณแขวงโลกแฝด

แขวงโลกแฝด ในอดีตประมาณ 20 ปีที่แล้วจะเห็นที่นี้เป็นทุ่งนาทั้งหมด ปัจจุบันมีการพัฒนาบ้านจัดสรรขึ้นมากบริเวณถนนเลียบริม และถนนเชื่อมสัมพันธ์ ซึ่งดูจากภายนอกแล้วเริ่ม มีการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยมาก แต่ภายในพื้นที่ ถัดจากถนนเข้าไป ยังมีการทำเกษตรกรรมอยู่ และมีชุมชนเกษตรที่เข้มแข็งรวมตัวกัน โดยพัฒนาด้านการเกษตรและจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมอีกด้วย อาทิ การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ มีโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ แม้ว่าพื้นที่เกษตรส่วนมากจะเป็นที่เช่าเกือบทั้งหมด แต่เกษตรกรยังมีความต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป ประเภทการทำเกษตรกรรม มากที่สุดคือที่นา รองลงมาคือการทำสวน บ่อปลา เลี้ยงสัตว์ และปลูกไม้ดอกไม้ประดับเล็กน้อย

ผู้ให้สัมภาษณ์คนแรกชื่อ นายสมชาย สมานตระกูล (ขอเรียก อาจารย์สมชาย) อยู่หมู่ที่ 5 ถนนลำไทร อาจารย์ได้รับมอบโล่ประกาศเกียรติคุณว่าเป็นเกษตรกรดีเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง ใน พ.ศ. 2549 ที่บ้านอาจารย์

มีการทำเกษตรผสมผสาน อาจารย์เล่าว่า แต่เดิมที่ดินจะเป็นของเกษตรกร แต่ปัจจุบันขายกันมากให้กับนายทุน โดยเฉพาะการแบ่งขายที่ดินติดถนน แต่เมื่อดูจากภาพรวมในสายตาของคนโคกแฝด ก็ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา อาการข้าวโพดก็น้อย มีแต่หมู่บ้าน เป็นเพราะอยู่ในฝั่งเมืองรวม ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย โดยทั่วไปมีสภาพความเป็นชนบทและวิถีชีวิตเกษตร ทำนาและเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาถนนก็เพิ่มขึ้นไม่มาก แต่การใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติไม่สะดวก การสัญจรทางน้ำก็ไม่สะดวก

สภาพการทำเกษตรกรรมที่นี่ อันดับหนึ่งคือ การทำนาปรัง ชาวบ้านทำกันทั้งปี ข้าวที่เกี่ยวได้เกือบทั้งหมดจะส่งเข้าโรงสีใกล้ๆตามสะดวก โรงสีในหนองจอกมีประมาณ 7 ที่ บางรายจะติดต่อกับโรงสีที่บางน้ำเปรี้ยว แหล่งน้ำที่ใช้น้ำจากคลองชลประทาน (คลองสิบสาม) ที่มาจากแม่น้ำป่าสักผ่านมาทางรังสิต การเลี้ยงปลาส่วนใหญ่ก็จะเลี้ยงกันในครัวเรือน เลี้ยงเอาไว้ทานกันเอง ให้เพียงพอต่อครอบครัว แต่ถ้าจะขายก็จะมิดตลาดไท เป็นแหล่งรับซื้อ ปลาที่เลี้ยงส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลาดุก ปลานิล ปลาสวาย ปลาทับทิม ปลาแรด ส่วนผัก ผลไม้ ก็จะปลูกกันตามบ้าน เป็นพวกพืชผักสวนครัว สำหรับการเลี้ยงสัตว์ จะเลี้ยงแพะกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยงเลียมมากกว่า และเพื่อใช้ในงานบุญต่างๆ นมแพะที่ได้จะทำเป็นนมพาสเจอร์ไรซ์ นอกจากไว้ดื่มเองแล้ว ก็จะส่งตามร้านสะดวกซื้อในละแวกหนองจอก ที่โคกแฝดไม่มีการเลี้ยงแพะเนื้อเพื่อขาย แต่จะเลี้ยงเพื่อเป็นการสนับสนุนวัฒนธรรม บางครั้งจะมีนักศึกษาเข้ามาซื้อนมแพะ นำไปเลี้ยงวัว เพราะทำให้โตเร็ว

อาจารย์บอกว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะอายุมากขึ้นแล้ว วัยรุ่นก็ไม่ค่อยสนใจเกษตรกรรม ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สิ่งแรกคือแหล่งน้ำมีสารปนเปื้อน ทั้งจากหมู่บ้านและสารเคมีจากการเกษตร ที่เป็นเช่นนี้ก็เกิดจากตัวเราเองที่มองแต่การเพิ่มผลผลิต ใช้แค่สารเคมีในการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแหล่งน้ำ แลหมู่บ้านก็ปล่อยน้ำเสียลงในแหล่งน้ำเพิ่มขึ้นอีก ปัญหาการระบายน้ำไม่สะดวกเพราะมีการถมที่ทำถนน ซึ่งกั้นน้ำไว้ ปัญหาอีกอย่างคือ เจ้าของที่บางรายไม่ให้เช่าที่ต่อ เพราะเกรงว่าถ้าให้เช่ากันแล้ว วันดีคืนดีอยากจะขายที่ดินต่อและขอเลิกการเช่า ต้องจ่ายเงินชดเชยให้ผู้เช่า จึงไม่ยอมทำสัญญาต่อ เกษตรกรก็ไม่มีการทำกิน เป็นเหตุให้การเกษตรกรรมลดลง และยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ คงเพราะมองเห็นว่ากรุงเทพฯ เป็นเมือง จึงให้ความสนใจกับการพัฒนาที่ต่างจังหวัดมากกว่า หรือไม่ก็ให้ความสนใจสนับสนุนอย่างเดียว แต่ยังไม่ค่อยลงมือปฏิบัติ

การทำเกษตรกรรมจะอยู่ได้ ถ้าเรามีการปรับตัวที่เหมาะสม และมีการใช้ภูมิปัญญาในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต เช่น ปลูกกล้วย ก็อย่าขายแต่กล้วยสุก ให้ลองทำเป็นกล้วยตาก กล้วยฉาบ อะไรทำนองนี้ ก็จะได้ราคาดีขึ้น อีกอย่างต้องดำเนินชีวิตภายใต้ความพอเพียง ซึ่งถ้าจะมีการพัฒนาจริงๆ อาจารย์แนะนำว่า ควรพัฒนาจากคนเป็นอันดับแรก ทำอย่างไรให้คนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ก่อน ไม่ต้องถึงขั้นแผนพัฒนาที่ยิ่งใหญ่ สำหรับที่นี่ ควรให้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้คิดค้น และรัฐคอยช่วยเหลือสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่สองคือ คุณถาวร มีอาชีพหลักด้วยการเลี้ยงนกสวยงาม เลี้ยงปลา และโคเนื้อ แรงงานก็ภายในบ้าน มีพื้นที่ทั้งหมดเป็นของตนเอง 10 ไร่ ประกอบด้วยน้ำ 7 ไร่ เป็นส่วนใหญ่ เพราะเอาไว้เพาะพันธุ์หงส์ขาว และเลี้ยงปลา สรุปลักษณะที่เลี้ยงทั้งหมดได้แก่ นกสวยงาม ตระกูลนกแก้วปากขอ หงส์ขาว หงส์ดำ เป็ดสวยงาม ปลากี่พวกปลาเศรษฐกิจ ปลาทับทิม ปลาดุก ปลาสวาย โคที่เลี้ยงเป็นโคเนื้อ เพิ่งจะเริ่มเพาะพันธุ์ โดยเพาะสายพันธุ์ อเมริกันบรามัน และพันธุ์อินดราบริดจ์ ในอดีตที่ดินแถวนี้เป็นที่ดินแปลงใหญ่ มีเจ้าของตระกูลเดียวคือ ตระกูลบีติลและ

รายได้หลักส่วนใหญ่ได้จากการขายหงส์ เบ็ด (เพาะพันธุ์เอง) และปลา มีรายได้จากลูกๆที่ออกไปทำงานข้างนอก คุณถาวรมีรายได้หลายแสนต่อปี (บอกว่าพอมีพอกิน) โดยเฉพาะหงส์ขายคู่ละ 20,000 บาท ลูกค้าก็จะเป็นเจ้าของสนามกอล์ฟ (ซื้อไปเลี้ยงที่สนามกอล์ฟ) ลูกค้ากลุ่มไอโซ มีตระกูลที่ซื้อเอาไปเลี้ยงที่บ้าน เพื่อเสริมบารมีก็มี คุณถาวรเล่าว่า การเลี้ยงสัตว์ปีก ถ้าจะให้อยู่ได้ต้องเลี้ยงระเภทที่ให้ราคาดี คิดว่าการเลี้ยงแบบสายพันธุ์ดีกว่าการเลี้ยงเพื่อขายชั่งกิโล อย่างเช่น หงส์กับห่านกินอาหารพอกัน แต่หงส์ขายได้ราคาดีกว่า เทียบราคาหงส์ได้ตัวละหมื่นห้าตัวละร้อย และตัวเขาเองก็ชอบอยู่แล้ว หงส์นี้ อายุ 2 ปีจึงออกไข่ ครั้งหนึ่งได้ประมาณ 5 ฟองใช้เวลาฟัก 35 วัน พออายุ 3 เดือนจึงขายได้ ปัญหาทั่วไปของการเลี้ยงสัตว์ที่นี้ก็มีมักจะเป็นโรคของนก ปัญหาการขยายพันธุ์ เพราะ นกบางสายพันธุ์ขยายพันธุ์ยาก ส่วนตลาดรับซื้อนั้นไม่มีปัญหา เพราะปลาก็มีคนมารับซื้อถึงที่คุณถาวรไม่เร่งรีบค้าขายมากนัก ถือกคิดเศรษฐกิจพอเพียง จะรอให้คนคิดต่อเข้ามา แต่ก็ติดต่อเข้ามาโดยตลอด และลูกชายก็ช่วยทำโฆษณาทางอินเตอร์เน็ต และไม่มีปัญหาน้ำท่วม ฟาร์มคุณถาวรเรียกว่า ลำไทรฟาร์ม มีเจ้าหน้าที่โรงเรียน และเกษตรกรมาขอคำแนะนำเรื่องการเพาะพันธุ์นกบ่อยๆ และคุณถาวรยังคงอยากจะทำเกษตรต่อไป เพราะชอบนกสวยงาม และรายได้ดี ไม่เป็นหนี้เป็นสิน

ผู้สัมภาษณ์คนที่สาม คือ คุณชัยณรงค์ มานยาชิ เคยได้รับรางวัลเกษตรกรด้านการทำนา เมื่อ พ.ศ. 2549 แน่นอนคือมีอาชีพหลัก ทำนา ส่วนอาชีพรอง จะรับจ้างทั่วไป มีที่ดิน 30 ไร่ ที่ดินบางส่วนเป็นที่เช่า (เช่าจากญาติ) พี่ชัยณรงค์เล่าว่าแขวงโคกแฝดเป็นพื้นที่ของนายทุนเกือบทั้งหมด มากกว่า 60% แต่ในพื้นที่บริเวณลำไทรแห่งนี้ยังเป็นเจ้าของที่อยู่ แต่มีการแบ่งที่ให้ลูกหลาน เกษตรกรไม่ค่อยขายที่ แต่ลูกหลานเยอะ การแบ่งแปลงที่ดินเลยแบ่งย่อยมากขึ้น ที่ดินทำการเกษตรของแต่ละครอบครัวจึงลดลง ต้องเช่าที่จากญาติๆทำนาแทน

พี่ชัยณรงค์มีการทำเกษตรในครัวเรือน เช่น เลี้ยงปลา ปลูกผัก ในด้านการทำนา จะทำนาปรัง พันธุ์ข้าวที่ปลูกได้แก่ พันธุ์ปทุมธานี 1 พันธุ์สุพรรณบุรี 1 พันธุ์พิษณุโลก 2 ผลผลิตได้ประมาณ 100 ถึงต่อไร่ ราคาประมาณ 6,000 บาทต่อเกวียน รายได้ที่ได้รับถือว่าพอเพียง ถ้าไม่นำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ข้าวที่เกี่ยวเสร็จจะนำเข้าโรงสี และมีการสีข้าวกลั่นไว้รับประทานเองบ้าง ส่วนปัญหาด้านการเกษตรก็มีบ้าง เช่นปัญหาโรคและแมลง แต่มีน้อย มีปัญหาน้ำท่วมบ้าง แต่สามารถแก้ปัญหาได้จากการบริหารจัดการ โดยนำข้าวคันสูงมาปลูก และมีการปลูกข้าวทนหนาว (ปทุม 1) ข้าวทนเข็รรา ปัญหาน้ำทอนของเกษตรกรที่นี้คือ ที่นาที่เป็นที่เช่า อาจจะไม่ได้ทำเมื่อไหร่ก็ได้ ชาวนามีหนี้สิน ส่วนใหญ่เป็นหนี้ ธกส. กันเยอะ เพราะ ราคาปุ๋ย ราคาน้ำมันสูง ในขณะที่ราคาข้าวยังต่ำอยู่ รัฐบาลจะปรับราคาเหล่านี้ให้สมดุล

แขวงโคกแฝด เป็นแขวงที่น่าสนใจมาก ท่ามกลางภาวะความเป็นเมืองที่เกิดจากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยสูง แต่ภายในพื้นที่ก็ยังมีกลุ่มชุมชนเกษตรกรรมที่รวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะหมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 9 ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำแขวงโคกแฝดได้มีการจัดทำพื้นที่กรณีศึกษาและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพอเพียง และได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และวัฒนธรรม โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนต่างๆ จัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวขึ้น ได้แก่ ชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีควา เป็นจุดให้ความรู้ และถ่ายทอดแนวคิด การปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียง วิถีชีวิต รวมทั้งเทคโนโลยีทางการเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน การผลิตปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ การเลี้ยงสัตว์ การผสมเทียมวัว การใช้เครื่องมือการเกษตรที่ผลิตด้วยภูมิปัญญา การสีข้าวแบบโบราณ และมีโรงเรียนเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ ชุมชนแผ่นดินทองนุ้ลเอื้อยะห้ชาน (ลำตาจีน) เป็นชุมชนที่มีการดำรงชีวิตเกษตรพอเพียง มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ชาวชุมชนมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย พร้อมกับมีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยตามวิถีชีวิตมุสลิม การผลิตขนมพื้นบ้าน เช่น ขนมนงนงดาตา ขนมหวนอาซุรอ ขนมหวนพื้นบ้าน เป็นต้น ชุมชนนี้ยะห้มาตุ้มักบูลิน (แบนใหญ่) มีการแสดงพื้นบ้าน เช่น ลีเกียบ

นาเซปประยุกต์ การแสดงนาซีร์ พร้อมด้วยผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้าน ทำดอกกล้วยไม้ประดิษฐ์จากดินหอม และชุมชนแผ่นดินทองอัลญามีเอห์ (ลำอีรว) มีพื้นที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนลำอีรว ซึ่งมีพิพิธภัณฑสถานบ้านชานาแบบไทย อีสาน มอญและมุสลิม การละเล่น การศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ซึ่งตลอดเส้นทางท่องเที่ยวประมาณ 5 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสสภาพวิถีชีวิตของชาวชนบทไทย และเห็นสภาพการทำนาปรังในระยะต่างๆ ที่คละเคล้ากัน นอกจากนี้ยังมีบ้านพักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวพักค้างได้ ซึ่งจะได้สัมผัสถึงสภาพความเป็นธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายได้มากขึ้น

7. บริเวณแขวงคูฝิ่งเหนือ

พื้นที่เกษตรกรรมในแขวงคูฝิ่งเหนือส่วนใหญ่ยังคงทำนากันมากในพื้นที่ที่อยู่ห่างจากถนนมิตรไมตรีขึ้นไปทางทิศเหนือจรดกับแขวงคลองสิบ ชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณริมสองฟากถนนมิตรไมตรี โดยมีลักษณะเป็นบ้านจัดสรรบ้างแต่น้อยกว่าบริเวณถนนเลียบริ้ว ลึกเข้าไปด้านในยังคงเป็นสังคมชนบทและชาวบ้านยังคงทำการเกษตรกรรม กิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ในบริเวณแขวงคูฝิ่งเหนือจะมีการเลี้ยงสัตว์บ้าง (โคเนื้อ และแพะ) การทำสวนจะเป็นแบบเกษตรสวนผสมอยู่ภายในครัวเรือน ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่เช่า และเกษตรกรมักเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาเช่าที่ทำนา

ผู้ให้สัมภาษณ์รายนี้คือ น้าริม (พิจักษณ์ หิญชีระนันท์, สัมภาษณ์ : 2548) อายุ 40 ปี เป็นคนไทยมุสลิม และเป็นคนต่างถิ่นเข้ามาเช่าที่นาได้ประมาณ 10 ปี บ้านเดิมอยู่แถบคลองเจ้าซึ่งห่างจากพื้นที่นาขึ้นไปทางตะวันออกประมาณ 30 กิโลเมตร สาเหตุที่เข้ามาเช่าที่นาในเขตหนองจอกเพราะที่ดินเดิมเป็นของบิดามารดามีการแบ่งแปลงออกเป็นแปลงย่อยให้พี่น้อง พื้นที่จึงเหลือน้อยไม่เพียงพอในการทำงาน

ที่นาบริเวณนี้มีชาวบ้านทั่วไปเช่าทำนารายละ 20 – 30 ไร่ มีที่นา 10 ไร่แต่ไม่พอกิน จึงต้องรับจ้างเป็นแรงงานด้านการเกษตรเพิ่มในระยะ 10 กิโลเมตร ใกล้เคียงคลองสิบ น้าริมจ่ายค่าเช่าเป็นข้าวปีละ 6 – 8 ถังต่อไร่ น้าริมมีแรงงานเป็นเพื่อนชาวมุสลิม อายุ 30 ปี หากชาวนามีที่นา 30 ไร่ ก็จะเพียงพอสำหรับครอบครัว ในการเพาะปลูก น้าริมทำนาปรังประมาณหว่านน้ำตามปีละ 2 ครั้ง อาศัยแหล่งเมล็ดพันธุ์จากนาอื่น โดยขอซื้อข้าวที่มีลักษณะดีในราคาเดียวกับราคาขาย การใส่ปุ๋ยตามปกติ ไม่ค่อยมีศัตรูพืช การทำนาอาศัยที่ระบายน้ำริมถนนเป็นรางท่อน้ำเข้ามาจากคลองต่างๆ ปัญหาของเกษตรกรคือน้ำ ทั้งน้ำท่วมและน้ำแล้ง ไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร ปัญหาหนี้สินมีบ้างโดยหมุนเวียนไม่พอกพูน เกษตรกรไม่รู้สึกหวงเหนที่นาเพราะเป็นที่เช่า บ้านของน้าริมอยู่ห่าง 30 กิโลเมตร ต้องขี่มอเตอร์ไซด์มาดูแลทุก 2 – 3 วัน แต่ก็สร้างที่พักฝั่งตรงข้ามถนนริมคลองแสนแสบเพื่อความสะดวก และยังไม่มียานพาหนะอื่น หากถูกเรียกที่ดินกินอาจต้องเสาะหาพื้นที่อื่นเพื่อทำนาต่อไป

สภาพการทำนาของชาวนา อาจหยุดการทำนาเมื่อข้าวราคาตก โดยเฉพาะชาวนาที่เป็นวัยหนุ่มสาว แต่เมื่อข้าวราคาดีสามารถกลับมาทำนาได้อีกหากไม่มีงานอื่นทำ โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มมีอายุเกินวัยทำงาน

8. บริเวณแขวงลำผักชี

พื้นที่เกษตรกรรมในแขวงลำผักชีส่วนใหญ่เป็นประเภทนาข้าว ซึ่งพบอยู่สองข้างถนนคลองกรุงช่วงต้นจากถนนสุวินทวงศ์ลงไปด้านใต้ และบริเวณที่อยู่ห่างจากถนนระหว่างถนนคลองกรุงและถนนร่วมพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นที่ว่างและมีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านตะวันตกของแขวงซึ่งติดกับเขตมินบุรี และทางด้านใต้ติดกับเขตลาดกระบัง

ผู้ให้สัมภาษณ์รายนี้คือ ครูเสาวณีย์ อายุ 50 ปี (พิจักษณ์ หิญชีระนันท์, สัมภาษณ์ : 2548) มีอาชีพหลักคือ ครู ที่โรงเรียนหนองจอก เป็นคนดั้งเดิมที่นี่ มีญาติพี่น้องปลูกบ้านเรียงรายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง มีการทำนามาตั้งแต่สมัยรุ่นบิดามารดา พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นที่เจ้าของดูแลเอง ประมาณรายละ 8 – 10 ไร่ และมักมีอาชีพ

หลักเป็นอาชีพอื่น นานที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ทีดลักษณะ อายุ 40 ปี ซึ่งเป็นคนต่างถิ่นเช่าทำนา เพราะนาที่บ้านเดิมมีไม่พอ เพราะถูกแบ่งแปลงมรดกให้ญาติพี่น้อง ทีดลักษณะประกอบอาชีพทำนาสลับกับการทำงานตามโรงงาน ทีดลักษณะเช่านากับอกรายหนึ่งรวมเป็น 50 ไร่ ประมาณ 10 ปีแล้ว ค่าเช่าจ่ายเป็นข้าว 8 – 10 ถังต่อไร่ต่อปี ทำนาปีละ 2 ครั้ง มีการคัดเมล็ดพันธุ์เดิมมาเพาะปลูกบ้าง นำมาจากทางบ้านบ้าง แหล่งปุ๋ยซื้อจากสมุทรปราการ แหล่งน้ำในการเกษตรเริ่มมีสภาพน้ำเสียจากคลองแสนแสบบ้าง เวลาเก็บเกี่ยวจะจ้างรถเกี่ยวข้าวภายในหนองจอกหรือหัวตะเข้ หรือตลาดหนองผักชี แล้วแต่ราคา

สภาพที่ดินเป็นแปลงยาว มีคลองสาขาแยกจากคลองแสนแสบพาดผ่านหัวที่ทางด้านตะวันออก มีการยกร่องสวน ส่วนถนนคลองกรุงพาดผ่านด้านหัวนา ในบริเวณบ้านมีส่วนมะม่วงและมะพร้าวรวม 7 ไร่ ปลูกระยะห่าง 4 – 5 เมตร มีมะม่วงราว 50 – 60 ต้น ผลผลิตส่งขายแม่ค้า ซึ่งนำไปขายต่อที่ตลาดบางกะปิ ราคาประมาณกิโลกรัมละ 5 – 6 บาท ศัตรูพืชสำคัญ คือ แมลงวันทอง ต้องเผารมควัน ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ส่วนมะพร้าวมีราคาถูกละบาท การที่มีถนนตัดผ่านเข้ามา ทำให้เกิดที่รกร้าง การส่งเสริมการเกษตรยังไม่ทั่วถึง แต่เมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมก็มีการแจกจ่ายพันธุ์มะม่วงใน พ.ศ. 2538 สภาพที่มีน้ำท่วมหนักว่าดีกว่าขาดน้ำ หากน้ำท่วมเป็นระยะเวลาไม่เกินไปอาทิตย์ก็ไม่เสียหาย ก่อน พ.ศ. 2538 มีน้ำท่วมทุกๆ 4 – 5 ปี หลังจากนั้นก็ไม่มียน้ำท่วมอีกเลย (กระทั่ง พ.ศ. 2549) น้ำที่ใช้เคยใช้น้ำคลอง ต่อมาใช้น้ำบาดาล ส่วนน้ำประปายังให้บริการไม่ทั่วถึง

ยังไม่คิดขายที่ดิน เพราะจะเก็บที่ดินไว้ให้ลูกหลาน จากการศึกษาพื้นที่ทำให้ทราบสภาพการหยุดและการกลับมาทำนาของชาวนาชนเมือง และระยะทางจากบ้านถึงที่นาในเขตชานเมืองรอบนอกที่มีระยะทางไกล รวมทั้งความพยายามทดลองทำสวนซึ่งไม่สามารถทำอย่างเข้มข้นเพื่อเลี้ยงชีพหรือค้าขายในชานเมืองฝั่งตะวันออก และยังเห็นความสามารถของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทนาข้าวในการรองรับภาวะน้ำท่วมได้เป็นเวลานาน โดยพืชผลไม่เสียหาย เกษตรกรจึงเห็นว่าน้ำท่วมดีกว่าขาดน้ำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววันวิสาข์ เรืองสนาม เกิดวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2525 กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาด้วยวุฒิ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เทคโนโลยีการเกษตร) จากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาเทคโนโลยีการเกษตร ภาควิชาการผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2546 และวุฒิ ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) จากคณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชา สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2547

ผู้วิจัยเข้าศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาการผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2547 ซึ่งระหว่างการศึกษาในระดับปริญญาโท ได้เข้าร่วม Workshop โครงการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดกระบี่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับมหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบอร์กลีย์

ปัจจุบันทำงานในตำแหน่ง นักประชาสัมพันธ์ 3 ณ การประปานครหลวง สาขาสมุทรปราการ (ระยะเวลาทำงาน ตั้งแต่ กันยายน 2549 – ปัจจุบัน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย